

Antenne 2006

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Ton Nabben • Annemieke Benschop • Dirk J. Korf

ANTENNE 2006

ANTENNE 2006

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

Ton Nabben - Annemieke Benschop - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum en Jaap Jamin

Antenne 2006 (Jellinek Reeks, nr. 18) is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Innovatie & Preventie.

Universiteit van Amsterdam
Bonger Instituut voor Criminologie
Postbus 1030
1000 BA Amsterdam
www.bonger.nl
Tel : (+31) 020 525 3918
E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Innovatie & Preventie
Postbus 3907
1001 AS Amsterdam
www.jellinek.nl
Tel : (+31) 020 408 77 75
Fax : (+31) 020 408 77 76
E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers (www.rozenbergps.com)
Omslagontwerp: Anne Toledo
Engelse vertaling samenvatting: Michael Dallas

Nabben T, Benschop A, Korf DJ (2007) *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 5170 856 1 / NUR 740

Trefwoorden: alcohol, tabak, drugs, uitgaan, trends, preventie, jeugdzorg

© 2007, de auteurs.

INHOUD

I	intro	9
II	panel	23
III	survey jeugdzorg	103
IV	preventie indicatoren	137
V	samenvatting	157
VI	english summary	167
	bijlagen	
	A panel	177
	B survey jeugdzorg	193
	C preventie indicatoren	213
	muzieklexicon	221
	literatuur	225

I

INTRO

Nummer 14	11
1 een gecombineerde monitor	12
2 cijfers uit voorgaande Antennes	13
2.1 scholieren	14
2.2 cafébezoekers	14
2.3 coffeeshopbezoekers	15
2.4 clubbezoekers	15
3 andere Amsterdamse cijfers	16
3.1 middelengebruik in de algemene bevolking	16
3.2 opiaatverslaafden	18
3.2.1 spuitenruil	18
3.3 arrestaties	19
3.4 ongevallen	20
3.4.1 drugsdoden	21
4 de volgende hoofdstukken	21

Nummer 14

Antenne volgt nauwgezet de ontwikkelingen op de Amsterdamse uitgaans- en drugsmarkt. Sinds de start van deze trendmonitor in 1993 zijn we alweer beland bij de veertiende editie. We kunnen langzamerhand gaan spreken van een nieuwe generatie die uitgebreid aan het woord komt in onze voortschrijdende panelstudie. De huidige uitgaansgeneratie is in tegenstelling tot de uitgaanders in het panel van het eerste uur, die door de jaren heen vervangen en ververst zijn mobieler en minder honkvast en maakt optimaal gebruik van wat plezierstad Amsterdam te bieden heeft. Zij laat zich met zichtbaar genoegen verleiden door een culturele melange van nieuwe muziekstijlen, modes en kunstvormen. Want er valt naast de huidige carrièreperspectieven zoveel te beleven in Amsterdam, dat de stad steeds aantrekkelijker wordt voor de hoogopgeleide en creatieve beroepsgroepen. De trends die wij in de afgelopen jaren op de voet hebben gevolgd laten interessante fluctuaties zien op de uitgaans- en drugsmarkt. Op de alcoholmarkt verschijnen steeds weer nieuwe mixen, cocktails en dranksoorten. Ecstasy is na een krachtige groei in de jaren negentig al geruime tijd over haar hoogtepunt heen en concurreert steeds meer met cocaïne. Narcosemiddelen als GHB en ketamine laten zich niet meer van de markt drukken, maar blijven toch vooral voorbehouden aan gespecialiseerde drugsniches. En de psychedelica komen onder aanvoering van paddostaf en toe in het nieuws wanneer toeristen na consumptie de kluts kwijtraken met alle gevolgen van dien.

Tegenover de bevoorrechte en succesvolle twintigers, die optimaal gebruik maken van het culturele aanbod in de Amsterdamse binnenstad, staan de zwakkere en problematische groepen buurt- en probleemjongeren die in de panelstudie worden onderzocht. Zij nemen slechts marginaal deel aan het uitgaansleven. Hun toekomstperspectief is minder florissant wegens persoonlijke problemen, een stagnerende schoolloopbaan en een chronisch geldtekort dat soms met criminele activiteiten wordt aangevuld.

Na lange tijd zijn in 2006 voor het eerst weer jongeren in de jeugdzorg middels een vragenlijst uitgebreid bevraagd over hun alcohol- en druggebruik. Blowen, daar lusten ze wel pap van. Maar hoe zit het met alcohol? En illegale harddrugs? Aan het panel en de survey van Antenne de taak om een antwoord te vinden op deze vragen en om het beeld verder in te kleuren en vooroordelen te bevestigen of ontkrachten.

1 een gecombineerde monitor

Sinds 1993 beschrijft Antenne Amsterdam op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in de hoofdstad. De multi-methodische onderzoeksaanpak kent drie vaste onderdelen: de panelstudie, de survey en de preventie indicatoren.

In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van interviews met een panel van insiders. Hierbij richten we ons vooral op het uitgaansleven. De nadruk ligt op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. Dit zijn degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren, of waar oude middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen waar zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. De panelleden uit het clubcircuit zijn innoverende en kritische consumenten met een instinctief besef van de vergankelijkheid van trendmatigheden en kunnen snel switchen tussen scenes en locaties. In deze creatieve netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het algemeen jonger en vergeleken met de creatieve klasse doorgaans lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Hier verlopen ontwikkelingen anders en gaat het ook om andere middelen. In plaats van party drugs gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis en straatdrugs (zoals gekookte coke of crack).

De panelstudie rapporteert over geruchten, signalen en trends in Amsterdamse jongerenculturen, maar precieze cijfers ontbreken in dat deel. Cijfers vormen daarentegen de kern van de **survey**. De survey levert aantallen, gemiddelden en percentages over middelengebruik in specifieke jongerengroepen. Scholieren, caf bezoekers, coffeeshopbezoekers en clubbezoekers werden in de afgelopen dertien jaar meermaals onderzocht. Dit jaar zijn jongeren in de jeugdzorg onderwerp van de survey. Aan de hand van de surveys krijgen we een beeld van de mate waarin nieuwe trends die gesignaleerd worden via de panelstudie zich voordoen bij risicogroepen jongeren (caf -, coffeeshop-, clubbezoekers of jongeren in de jeugdzorg) of bij de jeugd in het algemeen (scholieren).

De **preventie indicatoren** zijn cijfers over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party s en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Dit noemen we indicatoren omdat het secundaire informatie over markt of gebruik betreft of informatie is die afkomstig is van een selecte groep gebruikers. Dit neemt niet weg dat deze informatie aanwijzingen kan verschaffen over veranderingen in middelengebruik en verschuivingen in de drugsmarkt, waar preventie op kan inspelen.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een beeld van ontwikkelingen op de drugsmarkt. De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het onderstaande schema onderscheiden we vier elkaar opeenvolgende fasen. De vierde fase van dalende populariteit kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

Model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

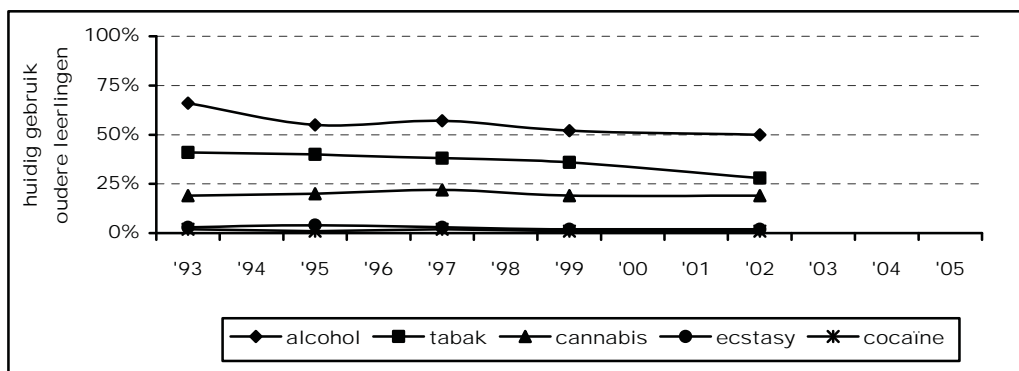
FASE	ANTENNE ONDERDEEL
1. Trendsetters Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panel studie
2. Trendvolgers erspreiding van middelen in subculturele settingen (vaak met muziek als dragende, bindende kracht).	Survey (vooral die onder clubbezoekers) Preventie indicatoren
3. Mainstream erdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey (vooral die onder scholieren) Preventie indicatoren
4. Dalende populariteit Middelen verliezen aan invloed onder trendsetters.	Panelstudie

2 cijfers uit voorgaande Antennes

Dit jaar zijn jongeren in de jeugdzorg onderwerp van de Antenne survey. In voorgaande jaren zijn de scholieren, caf bezoekers, club- en partybezoekers en coffeshopbezoekers al meermaals onderzocht. De gevonden cijfers en trends uit deze surveys zijn ook in Antenne 2004 en 2005 al besproken, maar worden voor de volledigheid hieronder kort weergegeven. e richten ons hierbij op het huidige gebruik (afgelopen maand).

2.1 scholieren

anaf 1993 zijn leerlingen in de voorlaatste klassen van het voortgezet onderwijs en de eerste klas van het MBO (oudere leerlingen) vijfmaal onderzocht.¹ In 2002 was tweederde huidige drinker, ruim een kwart huidige roker en een vijfde huidige blower. Huidig gebruik van ecstasy (2%) en cocaïne (1%) kwam bij deze groep nog weinig voor. Het huidige gebruik van alcohol en tabak liet een dalende trend zien. Huidig gebruik van cannabis bleef gelijk en ook het huidige gebruik van ecstasy en cocaïne bleef onveranderd laag.² Sinds 1995 onderzoeken we ook derdeklassers in het voortgezet onderwijs. Omdat deze scholieren in dezelfde leeftijdscategorie vallen, worden eventuele verschillen tussen schooltypes duidelijker zichtbaar. Overigens werden in 2002 wat betreft het gebruik van tabak, alcohol en cannabis geen verschillen tussen MBO en HA/O/O gevonden. De gebruikscijfers in deze steekproef liggen lager dan onder de oudere leerlingen, maar er zijn vergelijkbare trends te onderscheiden.

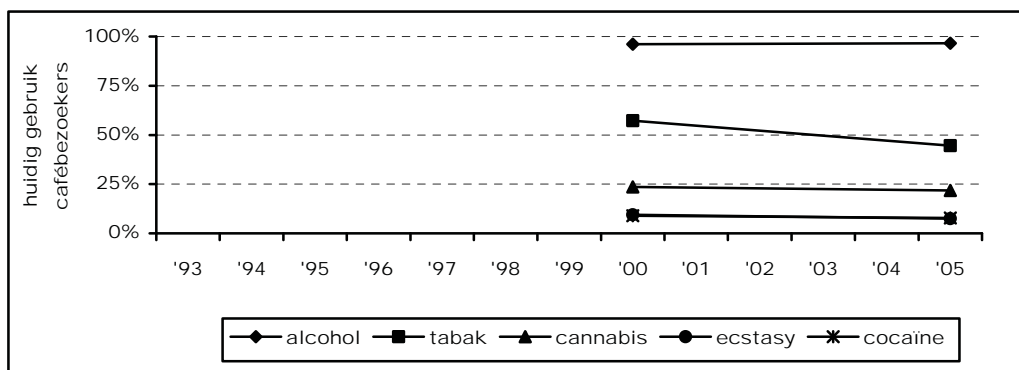
2.2 cafébezoekers

Bezoekers van mainstream, hippe, homo en studentencafés in de binnenstad van Amsterdam zijn in 2000 en 2005 onderzocht.³ Originaal jaar was er niet één cafébezoeker die nog nooit alcohol had genuttigd en op een enkeling na was iedereen huidige drinker. Minder was de helft was huidige roker en één op de vijf was huidige blower. Het huidige ecstasy- en cocaïnegebruik was vrijwel gelijk en bedroeg minder dan 10%. Het middelengebruik onder de cafébezoeker was in 2005 grotendeels hetzelfde als in 2000. Belangrijkste uitzondering hierop was het gebruik van tabak: het aandeel rokers liet in vijf jaar een flinke daling zien.

¹ Korf & van der Steenhoven (1994), Korf, Nabben & Schreuders (1996b), Korf et al (1998), Korf et al (2000), Korf, Nabben & Benschop (2003).

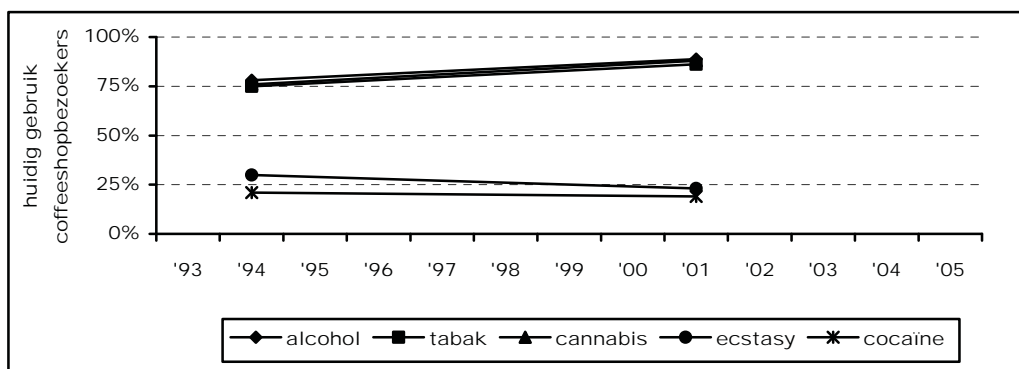
² Hierbij is niet gecorrigeerd voor veranderingen in de schoolpopulatie.

³ Korf, Nabben & Benschop (2001), Nabben, Benschop & Korf (2006).

2.3 coffeeshopbezoekers

De coffeeshopbezoekers zijn in het kader van Antenne tweemaal onderzocht.⁴ In 2001 waren negen van de tien coffeeshopbezoekers huidige roker, drinker, of blower. Ongeveer een kwart behoorde tot de huidige gebruikers van ecstasy en een vijfde was huidige coca negebruiker. Gebruik van alcohol, tabak en cannabis steeg tussen 1994 en 2001 het gebruik van ecstasy en coca ne bleef gelijk.⁵

2.4 clubbezoekers

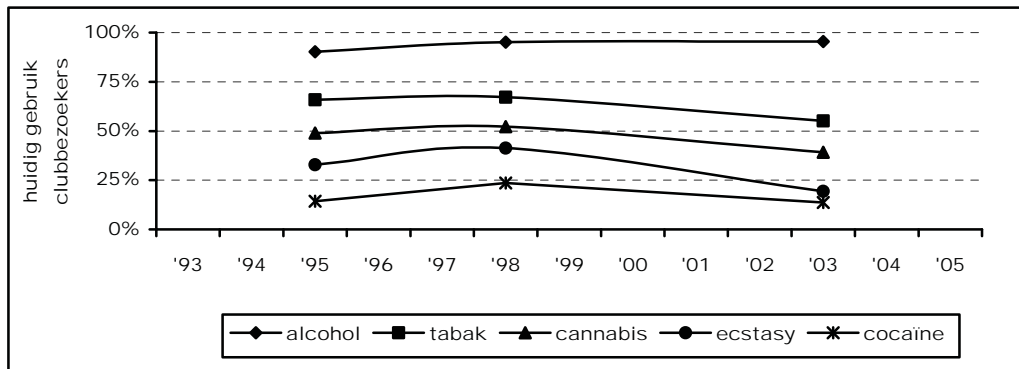
Clubbezoekers waren driemaal onderwerp van de Antenne survey.⁶ In 2003 waren bijna alle clubbezoekers huidige drinker, ruim de helft huidige roker en vier op de tien huidige blower. E n op de vijf was huidige ecstasygebruiker en n op de zeven huidige coca negebruiker. In het algemeen lag het middelengebruik bij trendy uitgaanders in 1998 boven of op het niveau van 1995. En in 2003 onder of

⁴ Korf, Nabben & Schreuders (1995) Korf, Nabben & Benschop (2002).

⁵ Rekeninghoudend met steekproefverschillen in leeftijd (1994 tot en met 25 jaar).

⁶ Korf, Nabben & Schreuders (1996b) Korf et al (1999) Korf, Nabben & Benschop (2004).

op het niveau van 1998. Het huidige gebruik van tabak, cannabis, ecstasy en cocaïne daalde tussen 1998 en 2003. In het gebruik van alcohol zagen we echter geen daling.

3 andere Amsterdamse cijfers

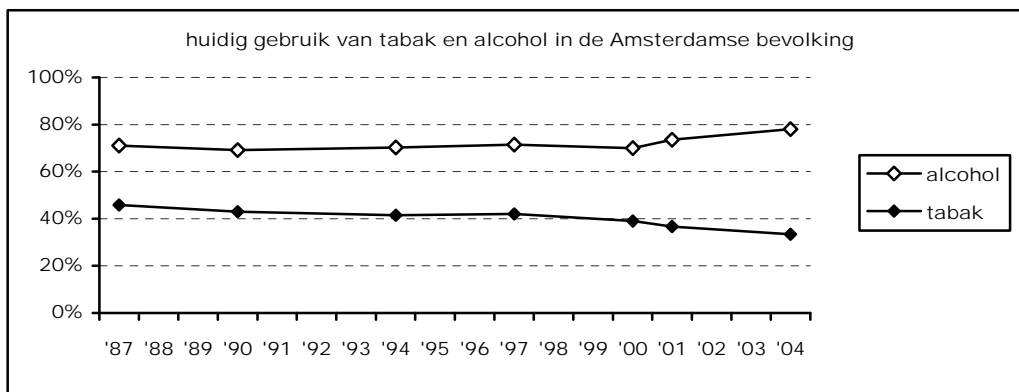
Daar waar Antenne Amsterdam zich richt op de jongere bevolking, geven andere cijfers een breder beeld van middelengebruik. Naast cijfers over middelengebruik in de algemene bevolking, zijn dat gegevens over de methadonverstrekking, arrestaties voor overtreding van de Opiumwet en drugsgerelateerde ongevallen. Hieronder een kort overzicht. Ook deze cijfers zijn in voorgaande Antennes grotendeels terug te vinden. Daar waar mogelijk zijn gegevens aangevuld en geactualiseerd.

3.1 middelengebruik in de algemene bevolking

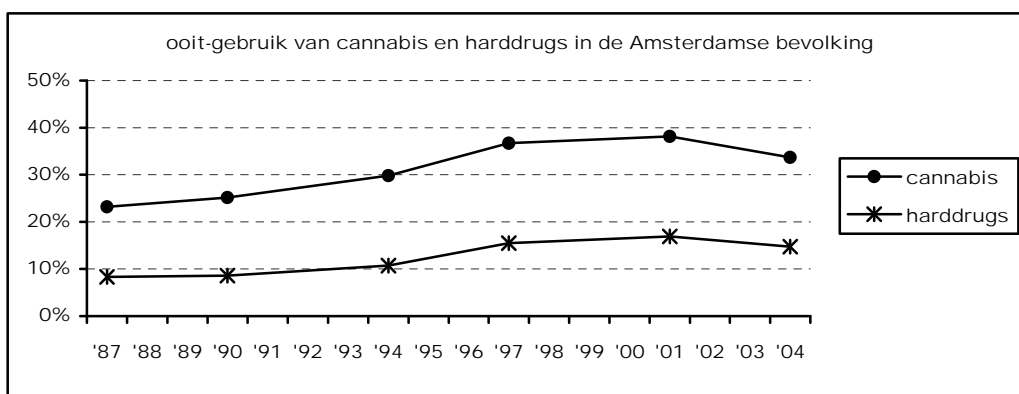
In het kader van het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) is tussen 1987 en 2001 vijfmaal het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder onderzocht.⁷ De Amsterdamse Gezondheidsmonitor GGD Amsterdam leverde in 1999/2000 en 2004 cijfers over roken, drinken en druggebruik bij de algemene Amsterdamse bevolking van 16 respectievelijk 18 jaar en ouder.⁸ In onderstaande grafiek zijn de gegevens van deze onderzoeken gezamenlijk weergegeven. Op basis van de gegevens uit 2004 is een derde van de Amsterdammers een roker en ongeveer 80 een drinker. vergeleken met de gezondheidsenquêtes van 1999/2000 is het aandeel rokers gedaald, maar nam het aandeel drinkers juist toe.

⁷ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

⁸ Dijkshoorn (2002), Uitenbroek et al. (2006).

Het ooit-gebruik van cannabis en harddrugs⁹ nam tijdens de jaren negentig gestaag toe, maar de laatste jaren lijkt er sprake te zijn van een kentering. In 2004 had een derde van de Amsterdammers wel eens geblowd en ongeveer de helft daarvan wel eens harddrugs gebruikt.

Onlangs is de nieuwste versie van het NPO gepresenteerd.¹⁰ In deze publicaties zijn echter alleen landelijke cijfers terug te vinden. Daaruit blijkt een stabilisatie van het gebruik van soft- en harddrugs onder Nederlanders en een daling in het roken van tabak. Of deze recente trends ook voor de Amsterdamse bevolking gelden is niet bekend.

Uit twee rapporten met speciale aandacht voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers blijken in vergelijking met de Nederlandse Amster-

⁹ Cocaïne, heroïne, amfetamine of ecstasy. Voor de NPO gegevens (1987-2001) tevens hallucinogenen, inclusief paddo's. De vergelijking van de gegevens is daarom ook lastig.

¹⁰ Rodenburg et al. (2007).

dammers de Surinamers iets vaker te roken, maar veel minder vaak te drinken. Voor de Turken geldt hetzelfde, met name de mannen. Bij de Marokkanen is zowel het aandeel drinkers als het aandeel rokers fors kleiner.¹¹

Uit een studie naar middelengebruik onder MBO scholieren in Amsterdam komt naar voren dat, in vergelijking met de algemene bevolking van 12 jaar en ouder, deze specifieke groepen 16-19 jarigen minder vaak huidige drinkers zijn (59%), maar meer ervaring hebben met cannabis (45% ooit-gebruik).¹²

3.2 opiaatverslaafden

Op basis van de registraties van verstrekking van opiaten (methadon en medische heroïne) publiceert de GGD Amsterdam regelmatig schattingen van het aantal opiaatverslaafden in Amsterdam. De meest recente schatting uit 2004 komt neer op 3500-4000 opiaatverslaafden.¹³ In dat jaar ontvingen 2660 patiënten via CAD/Jellinek, huisarts of GGD methadonbehandeling en kregen 1157 verslaafden in de politiecel methadon verstrekt. De schattingen van het aantal opiaatverslaafden laten al jaren een daling zien. De schatting op jaarbasis is in 15 jaar gehalveerd. Dit komt vooral door het wegblijven van buitenlandse of buitenstedse verslaafde toeristen (verslaafden die korte tijd in Amsterdam verblijven). De belangrijkste verandering in de samenstelling van de populatie is echter de stijging van de leeftijd. De doorsnee leeftijd van methadoncliënten stijgt ongeveer een jaar per jaar: van 28 in 1985 naar 45 in 2004. Er komen weinig jonge opiaatverslaafden bij.¹⁴

3.2.1 spuitenuitruil

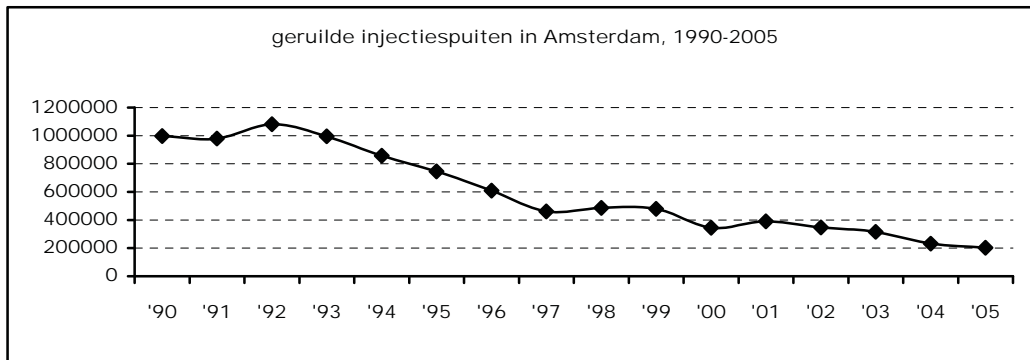
Om het risico van besmetting met gevaarlijke infectieziekten als hepatitis en hiv te beperken, kunnen druggebruikers hun gebruikte spuiten omwisselen schone nieuwe. Met de daling van het aantal drugsverslaafden, is ook het aantal omgeruilde spuiten drastisch gedaald. Ook blijken de nog bestaande verslaafden hun drugs minder vaak te injecteren. Het aantal geruilde spuiten is afgenomen van meer dan een miljoen begin jaren negentig naar 20.000 in 2005.

¹¹ Dijkshoorn (2002), Dijkshoorn (2006).

¹² Stolte, Schilthuis & van der Wal (2005).

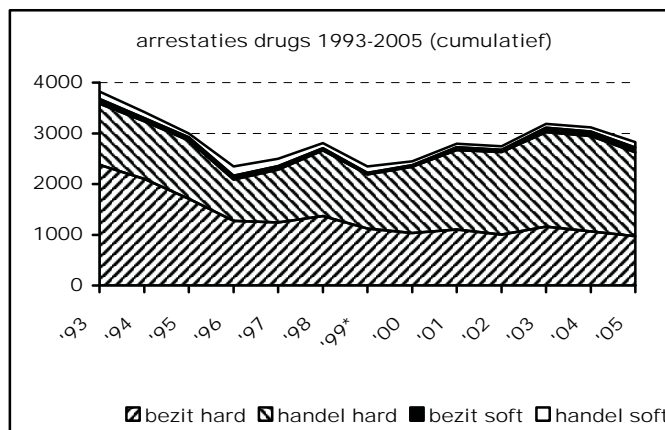
¹³ Afhankelijk van de schattingsmethode. Via kwartaalberekening 3491, via jaarberekening 3928.

¹⁴ van Brussel & Buster (2005).

3.3 arrestaties

In 2005 werden in de regio Amsterdam-Amstelland **2.826** arrestaties verricht in verband met overtreding van de Opiumwet.¹⁵ Daarnaast zijn er 8 aanhoudingen verricht in verband met drugs- of drankoverlast. Er werden in deze regio 2.545 (pogingen tot) misdrijven in verband met drugshandel

geregistreerd. Bij deze incidenten zijn niet noodzakelijkerwijs aanhoudingen verricht, maar er kunnen ook meerdere personen zijn aangehouden. NB: deze cijfers gaan over aanhoudingen en incidenten, niet over unieke personen. Een persoon kan in 2005 bij meerdere incidenten betrokken zijn en meerdere malen aangehouden zijn.

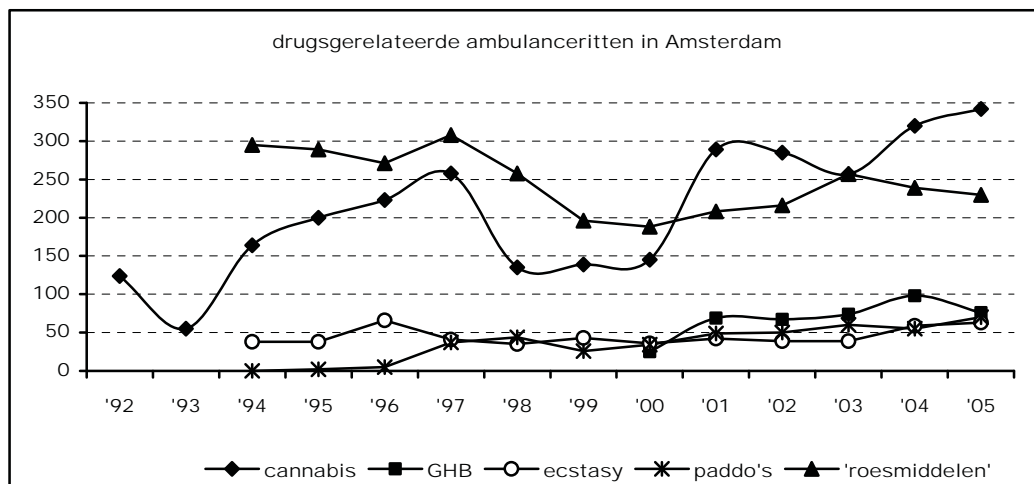
De politiecijfers weerspiegelen vooral prioriteiten in beleid en handhaving. De nadruk ligt hierbij duidelijk eerder op harddrugs dan op softdrugs. Een stijging of daling in het aantal aanhoudingen hoeft niet te duiden op toename of afname in bezit, handel, of zelfs gebruik van drugs in Amsterdam. Het aantal aanhouding in verband met softdrugs is de laatste jaren zeer stabiel. Elk jaar vinden er zo'n 100

200 van dergelijke arrestaties plaats. Het aantal arrestaties in verband met handel in harddrugs liet de laatste jaren wel een duidelijke stijging zien, maar in 2005 ligt dat aantal lager dan vorig jaar.

¹⁵ O+S (2006) en eerdere versies via www.os.amsterdam.nl. Let op: voor 1999 t/m medio november

3.4 ongevallen

De GGD Amsterdam registreerde in 2005 een totaal van **2.930** interventies van de Centrale Post Ambulance vervoer (CPA) met betrekking tot het gebruik van alcohol en drugs.¹⁶ Dit kunnen zowel gevallen zijn geweest van mensen die onwel werden door alcohol- of druggebruik, als ongelukken onder invloed. Zoals gebruikelijk is het grootste deel gerelateerd aan **alcohol** maar liefst 2.056 ambulanceritten.¹⁷

Het aantal **cannabis**gerelateerde ritten laten een vreemde dip zien voor de eeuwwisseling. Over de lange termijn ontwaren we een gestage toename. In 2005 waren er 342 ongevallen met betrekking tot cannabisgebruik. Door de jaren heen is ongeveer één op de vijf cannabisongevallen veroorzaakt door het eten van spacecake.

Er waren 230 ongevallen als gevolg van het gebruik van **'roesmiddelen'** (heroïne, cocaïne, slaap- en kalmeringsmiddelen) in 2005. Dit aantal daalde eind jaren negentig, steeg vervolgens weer, maar is de laatste jaren weer licht dalende.

Ongevallen als gevolg van **paddo**-gebruik verschenen eind jaren negentig ten tonele. De laatste jaren is het aantal paddogerelateerde ambulanceritten vergelijkbaar met die voor ecstasy (70 in 2005).

Het aantal ambulanceritten met betrekking tot **ecstasy** (63 in 2005) schommelt al tien jaar rond de 50 per jaar. **GHB**-gerelateerde ongevallen lieten vanaf de verschijning hiervan in 2000 een stijgende trend zien. In 2005 ligt het aantal iets lager dan het jaar ervoor (76 ritten).

¹⁶ Dubbeltellingen door combinaties van meerdere middelen zijn mogelijk.

¹⁷ O+S (2006) en eerdere versies via www.os.amsterdam.nl.

3.4.1 drugsdoden

In 2005 zijn **29** personen overleden na druggebruik (overdosis). Dat is iets meer dan de afgelopen drie jaar. Er waren daarnaast 5 drugsdoden tengevolge van een hiv-infectie en 79 sterfgevallen met andere doodsoorzaken.¹⁸

4 de volgende hoofdstukken

Nadat we in dit hoofdstuk de voorgaande Antennes en andere Amsterdamse gegevens in vogelvlucht hebben beschreven, gaan de volgende hoofdstukken in op de trends in alcohol en druggebruik onder jonge Amsterdammers in 2005. De resultaten van de panelstudie interviews met insiders uit verschillende scenes in de uitgaanswereld en buurt- en probleemjongeren worden in **hoofdstuk II** uitgebreid besproken. De resultaten van de survey onder caf bezoekers cijfers over alcohol- en druggebruik, met speciale aandacht voor probleemdrinken worden gepresenteerd in **hoofdstuk III** De preventie indicatoren gegevens over informatie- en adviesvragen, voorlichtingscontacten en testuitslagen komen aan bod in **hoofdstuk IV**. In **hoofdstuk V** (Nederlands) en **hoofdstuk VI** (Engels) vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Meer gedetailleerde (achtergrond)informatie over het panel en tabellen met cijfers van de survey en preventie indicatoren zijn te vinden in de **bijlagen**. Tot slot is achter in dit rapport een **muzieklexicon** en lijst met geraadpleegde **literatuur** opgenomen.

¹⁸ Dit zijn bijvoorbeeld su cides waarbij drugs gebruikt werd of fatale ongevallen onder invloed van drugs. O+S (2006) via www.os.amsterdam.nl.

II

PANEL

het Amsterdamse uitgaanscircuit	25
1 het panel	26
2 uitgaanscircuit (dance en urban)	28
2.1 selfactoren	29
2.2 leefstijlen en smaaksferen	31
2.3 vrijetijdsbesteding	34
2.4 mode en lifestyle	3
2.5 setting en muziekstijlen	40
2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit	45
3 middelengebruik	46
3.1 alcohol	4
3.2 tabak	49
3.3 cannabis	50
3.4 ecstasy en ecstasyachtigen	52
3.5 cocaïne	59
3.6 amfetamine	65
3.7 narcosemiddelen	6
3.7.1 GHB	68
3.7.2 ketamine	71
3.8 psychedelica	3
3.8.1 paddo's en paddorepen	74
3.8.2 LSD	74
3.8.3 overige psychedelica	75
3.9 overige middelen	5
3.10 combigebruik en gezondheidsrisico's	6
4 buurt en probleemjongeren	82
4.1 buurtjongeren	82
4.2 probleemjongeren	90
4.2.1 dak- en thuisloze jongeren	91
4.2.2 jongensprostitues in het centrum	92

5	conclusies en trends	95
5.1	trends op de uitgaansmarkt.....	95
5.2	trends op de alcohol en drugsmarkt	96

het Amsterdamse uitgaanscircuit

In Antenne 2005 constateerden we dat het uitgaansleven in Amsterdam weer in de lift zit. De onvrede van rond de eeuwwisseling maakte plaats voor een breed gedeeld optimisme. Kortom: de stad begon weer te swingen. Drie belangrijke ontwikkelingen speelden een rol hierin. Allereerst breidde het topsegment van kleinschalige exclusieve clubs zich gestaag uit. Het nieuwe uitgaan – een beleving van dansen, eten en drinken ineen – vond vooral gehoor bij de dertigers en veertigers. Een tweede ontwikkeling betrof de onstuimige groei van kleine en middelgrote clubs die hun podia openstelden voor muzikale en culturele vernieuwing. Het jonge nieuwe uitgaanspubliek, dat als alternatief en ironisch hip wordt getypeerd, wist deze switch in aanbod zeer te waarderen gezien de bomvolle avonden in menige club. Door upgrading van de underground naar het reguliere circuit ontstond er een upper round die wars is van glossy, glam en sjiek. Maar misschien heeft de gestage popularisering van urbanmuziek wel de grootste invloed gehad in het uitgaansleven sinds de komst van house in de jaren negentig. Stappen in Amsterdam is een multi-etnisch panorama van stijlen, kleuren en feesten.

Bovenstaande ontwikkelingen hebben zich in 2006 gecontinueerd en verdiept. Dance en urban zijn geen gescheiden circuits meer als het aan de trendsetters ligt. Maar een nieuwe ontwikkeling die in het afgelopen jaar tot veel onrust, onbegrip en onvrede heeft geleid is het toenemende stringente politieoptreden op verschillende grote dancefeesten in Amsterdam. Ook de panelleden is het nieuwe feestbeleid niet ontgaan. Sommigen waren zelf op één van de feesten of hoorden van vrienden over de storende aanwezigheid van agenten in uniform of burger. Veel stappers zijn kritisch over de manier waarop de politie zich mengt en manifesteert in het feestgewoel. Wie de cijfers bekijkt van het aantal aanhoudingen en de aantallen in beslag genomen pillen en poeders, moet constateren dat er inderdaad drugs in omloop zijn. Maar rechtvaardigt dit de robuuste inzet van politie? Het politieoptreden bevreemdt menigeen omdat de wijze waarop gebruikers worden aangehouden, behandeld en heengezonden – ook degenen zonder drugs – in Amsterdam althans een betrekkelijk nieuw fenomeen is. Uit onze eigen observaties blijkt dat druggebruik op grote party's vaker voorkomt dan op een doorsnee clubavond op het Leidseplein en het Rembrandtplein. Maar dit is niet nieuw. De berichten al jaren in de Antenne dat het publiek op sommige feesten eerder bereid is om drugs te gebruiken. Echter, de dalende trend in druggebruik in het uitgaansleven geldt niet minder voor dergelijke feesten. Toegenomen druggebruik kan dus geen aanleiding zijn voor de nieuwe politieaanpak. Er is evenmin sprake van verhoogde dealactiviteiten op feesten. Ook de EHBO's zien geen toename van (ernstige) gezondheidsverstoringen als gevolg

van overmatig druggebruik. De veranderde aanpak van de Amsterdamse politie heeft inmiddels geleid tot kritische vragen in de Amsterdamse gemeenteraad en in de Tweede Kamer. Het Openbaar Ministerie, politie en de Burgemeester van Amsterdam ontkennen echter in alle toonaarden dat er sprake is van een nieuw beleid. Dat is bepaald niet het beeld bij stappers en organisatoren. Mocht deze controverse langer duren, dan zal dit zeker gevolgen hebben voor de Amsterdamse uitgaanscultuur. We durven hierover nog niet te speculeren, maar de geschiedenis leert wel dat groepen druggebruikers zich telkens weten aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden. Ook weten we dat dit niet automatisch leidt tot minder of verstandiger gebruik.

geruchten signalen en trends

Gerucht: verhaal dat panelleden ter ore is gekomen en dat moeilijk te traceren en hierdoor ook niet te controleren is.

Signaal: duidelijk waarneembare ontwikkeling die panelleden is opgevallen, maar waarbij (nog) niet gesproken kan worden van een trend.

Trend: resultaat van een cumulatie van ontwikkelingen die al langer aan de gang zijn. Duidelijke verspreiding van het gebruik van een nieuw middel of van een nieuwe toedieningswijze, dan wel een revival van oude middelen of toedieningswijzen over uiteenlopende netwerken.

1 het panel

In Antenne 2006 doen we verslag van de vijfentwintigste (t₂₅) en zesentwintigste (t₂₆) meting in respectievelijk voorjaar/zomer en najaar/winter van 2006. Het huidige panel telt **32 panelleden** die **38 net werken** vertegenwoordigen, verspreid over drie clusters.

- Het **uitgaanscircuit** waar **dance** en **urban** toe behoren, vormt het grootste cluster. De professionals, die we voor het gemak clubmedewerkers noemen, hebben inside informatie over de pluriforme bezoekersgroepen. De clubmedewerkers bekleden posities als glazenophaler, portier, doorbitch, barbediende en programmeur.

De club-, caf - en partygangers worden vertegenwoordigd door panelleden die deel uitmaken van trendsettende en trendvolgende uitgaansscenes. Deze netwerken frequent uenteren veelvuldig lounges, (trendy) cafés, clubs en/of party's. Ook gaat een deel naar niet-reguliere feesten op wisselende locaties zoals (anti)kraakfeesten, galleries, loodsen en grote privé-feesten. De trendvolgende groepen bezoeken voornamelijk de grotere clubs die door de week afwisselend dance en urban programmeren.

- Het tweede cluster betreft de **buurtjongeren**. Deze jongeren worden voornamelijk vertegenwoordigd door panelleden die werkzaam zijn als (ambulante) jongerenwerker en veldwerker. Zij hebben kennis van straatculturen in de buurt en onderhouden veelvuldig contact met jongerengroepen die veel van hun vrije tijd buitenshuis doorbrengen in hun eigen buurt en daarbuiten.
- **robleemjongeren** maken deel uit van het derde en tevens kleinste cluster. Zij worden vertegenwoordigd door veldwerkers en een maatschappelijk werker die contacten onderhouden met o.a. zwerfjongeren, jonge harddruggebruikers en jongensprostitues die veelvuldig in de Amsterdamse binnenstad rondhangen op straat, in bars, rond supermarkten en in het winkelgebied.

Een groep van 25 panelleden heeft goed zicht op het **uitgaanscircuit** dat grofweg bestaat uit een dance, urban en/of pop gerelateerd club- en/of partycircuit.¹⁹ De verhalen leveren veel informatie op over de uitgaansbeleving en de verschillende voorkeuren voor mode, muziek en drugs. Het Amsterdamse uitgaanspanel is een mix van notoire stappers en professionals. Een constante hierbij is dat settings en (sub)culturen continu aan veranderingen onderhevig zijn. De panelleden houden ons op de hoogte van de nieuwe clubprogrammering en welke nieuwe groepen hun entree maken. Ook weten ze precies welk (sub)cultureel kapitaal vertegenwoordigd wordt en wie de voortrekkers zijn.²⁰ De panelleden vertegenwoordigen een gevarieerde staalkaart van het multiculturele uitgaansleven. Stappers kunnen gedetailleerd vanuit een microperspectief vertellen over favoriete locaties, aangezien ze zelf deel uitmaken van een subcultuur, netwerk of vriendengroep. Clubmedewerkers belichten het juist van de andere kant. Zij vertellen over de verschillende stapculturen die de clubavonden bezoeken. En de trendsetters houden ons op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen. De setting speelt een centrale rol in het begrijpen van trends in druggebruik.

Aanvankelijk was het panel door de houserevolutie in de jaren negentig grotendeels gericht op repetitieve elektronische muziek. Maar de laatste jaren is het urbangenre ook een factor van betekenis. Panelleden spreken nu over dance en

¹⁹ Veel clubs programmeren tegenwoordig verschillende muziekgenres. Ook op sommige grote party's is deze tendens waar te nemen. Wij richten ons hier specifiek op clubavonden en party's die populair zijn bij stappers van het dance- en urbangenre. Het popcircuit komt slechts zijdelings aan de orde. Hoewel panelleden soms meerdere locaties bezoeken, worden er maximaal twee netwerken per panellid geselecteerd waar over het alcohol- en druggebruik wordt doorgesproken.

²⁰ Om de anonimiteit van clubs, cafés, coffeeshops etc. te waarborgen noemen we geen namen van panelleden en horecagelegenheden als er informatie wordt gegeven over, of er een duidelijke link is met, het druggebruik op een desbetreffende locatie.

urban. In tegenstelling tot dance vertegenwoordigt **urban** vooral zwarte muziek als hiphop, raggaeton, 2-step, R&B, dancehall, latin en het asian genre. Tot **dance** behorende muziekstijlen zijn: clubhouse, deephouse, garage, progressive, techno, electro en drum 'n bass. Veel clubs hebben met de popularisering van urban een nieuw etnisch gevarieerd publiek mogen verwelkomen.

Veel clubs programmeren zowel trendsettende als mainstream muziekstijlen en avonden. Het doorsnee clubpubliek (mainstream of trendvolgend)²¹, is vaak mode en muzieksmaak vaak eenvormiger en minder gedifferentieerd dan in andere subculturen. Trendvolgers willen graag hitgevoelige muziek horen die aansluit bij de commerciële clipcultuur op tv. Het aantal locaties waar panelleden zicht op hebben loopt in de tientallen. De bezoekersgroepen verschillen zowel in sociaal-cultureel (opleiding, inkomen, smaakvoorkeuren), als in demografisch (leeftijd, geslacht en etniciteit) opzicht. Zie **bijlage A** voor meer gedetailleerde informatie over de panelnetwerken.

2 uitgaanscircuit (dance en urban)

De grenzen tussen trendsettend en trendvolgend en tussen hip en mainstream zijn steeds minder scherp afgebakend. Hoewel er een onbetwistbare distinctie blijft bestaan, is het niet meer zonneklaar waar hip en mainstream nou precies voor staan. Bovendien worden de begrippen ook verschillend geduid. Er is een grote behoefte om zich te onderscheiden door de keuze van setting, kleding, omringende vrienden, etcetera. Andere stapculturen worden vaak als anders of afwijkend gezien. Om meer helderheid te creëren in de betekenisgeving en sociale functie van het stappen, schetsen we daarom contrasterende smaaksferen en leefstijlen in het uitgaanscircuit. We doen dit aan de hand van setkenmerken (leeftijd, etniciteit, geslacht, opleiding en werk) en sociaal culturele (muziek, mode, gadgets, communicatie, vrijetijdsbesteding), sociaal-economische (opleiding, inkomen, status) en sociaal-geografische (setting, vervoer, dynamiek) verschillen.

Ook de uitgaansradius en -frequentie kan per netwerk aanzienlijk verschillen. Terwijl de ene groep na het stappen huiswaarts keert gaat een andere groep nog door naar een volgend feest. Ook zijn er stappers die elk weekend een vaste club bezoeken, terwijl anderen van de ene naar de andere (feest)première snellen. Binnen de uitgaanscontext worden vaak nieuwe contacten bezegeld met

²¹ Mainstream of trendvolgend: een geijkte doorsnee clubavond die veel publiek trekt. Wordt vaak volgens een beproefd recept. Trendsettend: een (nieuwe) clubavond dat vanwege een innovatief concept een nieuw publiek trekt. De begrippen mainstream en trendsettend zijn soms discutabel aangezien het publiek of de clubprogrammering aan veranderingen onderhevig is.

vreemde gelijkgestemden die zich binnen dezelfde parochiale smaaksfeer bevinden.²² Er is een krachtig verband tussen muziekbeleving en settingkeuze en de wijze waarop het weekend met elkaar wordt doorgebracht.²³ Er zijn tussen stappers rituele interacties, waaronder het gebruik van genotsmiddelen.²⁴ Maar behalve alcohol en drugs, consumeren ze in het dagelijks leven ook technologie, media, cultuur, cosmetica, etcetera. De keuze voor materiële en/of (sub)culturele distincties bepaalt aan welke producten een bijzondere meerwaarde wordt toegekend. Binaire waarden die een belangrijke rol spelen in het uitgaansleven van 2006 zijn: hip-mainstream, massa individu, commercieel authentiek, centrum periferie, dance urban, logo no-logo, mono mix, masculien feminien, etcetera. Elke dichotomie heeft een unieke spanningsboog, die permanent aan verandering onderhevig is omdat jonge consumenten zeer markt- en modegevoelig zijn voor nieuwe hypes, rages en trends.

De bezetting van sociale ruimtes in het uitgaansleven laat verschillen in sociaal en cultureel kapitaal zien. Toch lijkt er steeds minder een objectieve sociale hiërarchie te bestaan met enerzijds de trendsetters, die een exclusieve hipheid genereren, en anderzijds trendvolgers die het in een verflauwde vorm absorberen. Hip is meer een multi-interpretabel begrip met zowel commerciële als subculturele associaties, waarbij verspreidingspatronen van modes eerder leeftijd dan inkomen en bezit volgen. Het ironische is dat hip door de zelfverklaarde trendsettende elite taboe is verklaard. Dit geeft al aan dat hip alomtegenwoordig is en in vele gedaanten verschijnt.

2.1 setfactoren

leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de jongste publieksgroepen (nieuwe studentenlichting, oudere middelbare scholieren, etcetera) in **clubs** ligt tussen de 18 en 23 jaar. Clubavonden als oodlandin (dance) en rossader (urban) zijn al jarenlang beproefde formules. De urbanstappers (scholieren, buurtjongeren, studenten) zijn over het algemeen wat jonger dan de beginnende dancelichting.

De grootste groep clubgangers is tussen de 24 en 28 jaar. Men zijn fanatieke stappers die frequent uitgaan en goed op de hoogte zijn wat er in de stad gebeurt. Succesvolle clubavonden zijn reed (dance: techno) en neaers (urban en dance). Trendsetters zitten vooral in dit urban- en dancesegment. Het publiek bezoekt ook cafés, culiclubs en lounges rond het Rembrandt- en Leidseplein en in

²² Gadet (1999).

²³ Bennett (2000).

²⁴ Collins (2004).

de 19e eeuwse ring rond het Centrum. Vooral de Pijp en de Staatsliedenbuurt zijn de laatste jaren in opmars. Hier zitten ook de oudere twintigers, dertigers en veertigers die met het stijgen der jaren minder frequent naar de clubs gaan. In het oudste segment ligt de nadruk eerder op een afgewogen combinatie van eten, drinken en dansen. Alleen de homoscene blijft nog intensief uitgaan.

De gemiddelde leeftijd van **partygangers**²⁵ in het hardcore, hardstyle, hiphop en urbangenre ligt met 20-23 jaar iets lager dan bij de clubgangers. Het technopubliek (24-26 jaar) bezoekt behalve clubs ook populaire party's als Awakenings en minimal technoparty's in Amsterdam-Noord. De psytrancescene is minder club-minded omdat ze het liefst (semi-)illegale feesten organiseert. De kinky, fetisj en homoparty's trekken een ouder publiek vanaf 30 jaar. Grote zomerse openlucht-party's als Dancevalley en Mysteryland vertegenwoordigen alle leeftijdscategorieën tot 35 jaar.

etniciteit

Het dance **clubpubliek** is voornamelijk wit (inclusief toeristen en expats). Het urban clubcircuit is een mix van Surinaamse, Marokkaanse, Antilliaanse, Aziatische, Latino en autochtone jongeren. Op de hiphop en R&B feesten vormen Surinaamse en Antilliaanse jongeren (50 %) vaak de grootste groep. De rest is Noord-Afrikaans (15 %) en Nederlands (25 %). Uitgezonderd de hippe feesten, maken jonge Turken (nog) weinig deel uit van het clubcircuit.²⁶ Ook voor Aziatische en Chinese jongeren worden in toenemende mate feesten georganiseerd.

Het trendy clubsegment bestaat uit dance (meerderheid wit) en urban (meerderheid zwart) feesten met een etnische blend. Sommige populaire clubavonden in de Panama, Arena of Paradiso presteren het om een hip gekleurd publiek aan zich te binden met een eclectische muziekmix die de grenzen tussen het urban- en dancegenre opzoekt. Dergelijke feesten worden ook vaker door etnisch gemixte vriendengroepen bezocht. Het homocircuit is dominant wit (inclusief Europese toeristen en Amerikanen).

Het **partypubliek** (hardcore en techno) bestaat nagenoeg alleen uit een wit publiek. De etnische variëteit op grote dagparty's als Dancevalley, Mysteryland en Latin Illage verschilt heel erg met de muzikale programmering. Simpelweg gesteld trekt een urbanprogrammering meer allochtone jongeren.

²⁵ Hoewel in onze panelnetwerken de focus vooral ligt op het club- en café-circuit blijken veel clubbers ook wel eens een party te bezoeken. Zij doen dit echter minder frequent dan de vaste partygangers die daarentegen weer heel weinig naar clubs gaan.

²⁶ Korf et al. (2007).

seks

De seksverdeling in het **clubcircuit** met uitzondering van homoclubs en -feesten, is nagenoeg gelijk. Op trendsettende clubavonden (dance) met een gevarieerde muzikale programmering zijn de vrouwelijke bezoekers soms zelfs in de meerderheid. Op de fetisj-, kinky- en PI -feesten²⁷ is de seksverdeling door het hoge vaste partner gehalte nagenoeg gelijk. Clubavonden met een techno programmering trekken meer mannen – soms oplopend tot 70 – dan avonden waar garage, ros house (happy house) of dancehall wordt gedraaid. De verhouding tussen jongens en meisjes in het urban clubcircuit is ongeveer 60:40. Surinaamse en Nederlandse meisjes zijn sterker vertegenwoordigd dan Marokkaanse en Turkse.²⁸ Ook in het hippe urbancircuit komen meer Surinaamse mannen en vrouwen dan Turken en Marokkanen. De seksverdeling in het commerciële en alternatieve **partycircuit** met uitzondering van de homoparty's is doorgaans 60 mannen en 40 vrouwen. In het hardcore partycircuit ligt het aandeel vrouwen (35 %) nog wat lager.

2.2 leefstijlen en smaaksferen

Het uitgaanscircuit omvat netwerken, scenes en vriendenkringen die sterke overeenkomstige of onderscheidende kenmerken vertonen in muzieksmaak, etnische samenstelling, settingkeuze en consumptiewaarden. De panelleden vertellen hierover vanuit een insider perspectief. De insiders (stappers, dealers, organisatoren, DJ's en dergelijke) maken vaak zelf deel uit van het netwerk. De clubmedewerkers kunnen daarentegen juist goed de culturele verschillen en omgangsvormen beschrijven. We beroepen ons op insiderinformatie als het gaat over details en onderlinge interacties binnen een dance of urban netwerk en op informatie van buitenaf als het gaat over de interacties en omgangsvormen tussen dance en urban clubculturen in het algemeen.

Behalve de eerder genoemde kernvariabelen (leeftijd, etniciteit en geslacht) kunnen we het club- en partycircuit indelen in lifestyles of smaaksferen die gekleurd worden door opleiding en beroep, genderpatronen, vrijetijdsbesteding en mode.

opleiding en beroep

Het opleidingsniveau in het clubcircuit is redelijk hoog. Amsterdam is een studentenstad met een grote dienstensector en een rijk horeca-aanbod. Ook de detailhandel is zeer gedifferentieerd. De laatste jaren profileert Amsterdam zich steeds

²⁷ Penis In vagina party's (PI) worden met enige regelmaat gegeven in het upperground circuit.

²⁸ Op de mono-etnische Marokkaanse feesten zijn Marokkaanse meisjes beter vertegenwoordigd. zie: Nabben, Waak & Korf (2005b) en Korf et al. (2007).

meer als een speeltuin voor de creatieve sector. Veel trendsetters zijn verspreid over netwerken (multiculti, homo, techno, hiphop en alternatief) die deel uit maken van de creatieve sector. Muzikanten, DJ's, stilisten, ontwerpers, modellen en fashionista's mixen met studenten en vrienden die werken in de hippe horeca of bij reclame- en entertainmentbureaus, lifestyle magazines, grafisch design en multimedia. Deze netwerken met een grote creatieve en innovatieve dichtheid vertoeven, vaak binnen de Grachtengordel, in cafés, lounges en clubs. Slechts een klein deel gaat intensief naar party's.

Een ander deel van het clubpubliek is werkzaam in de verzorgings-, diensten-, administratieve en detailsector, of volgt een studie binnen een van deze sectoren. Hoewel dit publiek ook in het Centrum uitgaat is de binding met de creatievelingen minder groot. Deze groep bezoekt vaker clubs die als trendvolgend te boek staan. Binnen dit segment is ook een aanwas voor fetisj- en kinkyfeesten.

De lager opgeleide stapgroepen zijn meer technisch en laag administratief georiënteerd. Ze bezoeken vaker feesten met hardcore, techno, hardstyle, hiphop en urban. Het publiek op techno- en alternatieve party's (tekno, psytrance en drum'n'bass) is hoger opgeleid dan het hardcore publiek. Ze zijn meer op party's dan clubs georiënteerd. Het zwaartepunt van het partybezoek ligt vooral in de zomermaanden (Sensation, Dancevalley en Latin Village).

genderpatronen

Veel stappers zijn single. In veel netwerken is ruim de helft van de singles een beetje of zwaar op zoek naar een partner. Seksuele aantrekkingskracht en flirten zijn een belangrijk onderdeel van het uitgaansritueel. Het krijgen van een vaste relatie gaat vaak samen met de afname van de stapfrequentie. Hoewel de omgangsvormen tussen de seksen doorgaans open minded zijn, worden de mannen door vrouwen niet altijd in even vleiende bewoordingen gekarakteriseerd. Het zijn sukkel, eikel, macho, patsers, players en popie-jopies. Ook vrouwen komen er bij de mannen soms bekaaid vanaf met typeringingen als sloeries, sletten, gleuven en ho's.rouwvriendelijke mannen worden door vrouwen positief beoordeeld, maar er zijn vrouwen die vinden dat mannen wel wat meer machismo mogen uitstralen. De omgangsvormen tussen hetero's en homo's in de creatieve netwerken zijn tolerant. Sommige stapnetwerken bestaan voor 10 tot 25% uit bi's en homo's. In Meas (87a) vriendengroep loopt een bi-jongen met een factor waar zelfs jongens mee willen zoenen.

In het artistieke milieu loopt homo, lesbo en bi door elkaar. De meerderheid is hetero, een klein percentage is homo. Hippe zwarte bezoekers doen vaak koel tegen homo's. Dat is op dancefeesten toch minder problematisch. (Pepe, DJ 58a: t26)

e zien dat genderverschillen en omgangsvormen cultureel-etnische constructies zijn met aparte codes die vaak alleen voor insiders begrijpelijk zijn. erwijfd mannelijk gedrag wordt op urban en hardcore feesten sterk veroordeeld. En in de psytrancescene leidde het uitbundige gedrag van sommige meisjes tot verwarring toen ze in bikini op het podium dansten. Ook is het voor sommige trancers wel even slikken nu ook de trippy geometrische patronen op flyers en cd-hoesjes zijn vervangen door ordinare trancemokkels en DJ-meisjes in lingerie. In de homoscene daarentegen zijn nieuwe types als the starlet(te) heel fashion, glammy en showy. eel homo s zijn behalve in hun eigen circuit ook te vinden op heterofeesten die volgens Figo (88a) meer op lol zijn gericht. Hij vindt het een zegen dat de metroman aan invloed wint. Heteromannen durven zich tegenwoordig zoeter te kleden en ook hun zachte kant te laten zien. e presenteren zich minder nadrukkelijk en ondubbelzinnig als hetero.

Het lijkt wel of het verschil tussen scenes kleiner wordt. Kroegen zijn tegenwoordig ook steeds minder voor een bepaald type. De stad is een groot keuzemenu waar je la carte kunt kiezen. Je begint de avond in een homokroeg, dan ga je naar een heterofeest en je eindigt in een urban tent. (Jorg, clubganger 58b: t₂₆)

De bezoekers van fetisj-, gay-, kinky- en PI -party s vertegenwoordigen een (sub)culturele elite waar seks en promiscuiteit hoog op de agenda staat. De seksuele spanning van paaldansen, koppelfeesten en swingerclubs maakt deel uit van dit erotische universum. Persistierend promiscue gedrag wordt niet op voorhand afgewezen. De grotendeels uit paartjes bestaande vriendenkring van Angel (65a) strijkt na het clubben geregeld thuis bij iemand neer. Het is slechts een kwestie van tijd totdat de vrouwen lingerie aantrekken en de dildo s, balletjes, zweepjes en andere erotische parafernalia tevoorschijn komen.

Op urbanfeesten, waar het machogehalte doorgaans hoger is dan op dancefeesten, is ook vaak sprake van meer vrouwelijk bloot. De mannen ogen eerder stoets en stoer terwijl de meiden er lekker uit zien, volgens barman Jesse (48b). De seksuele codes leiden soms tot verwarring bij buitenstaanders. warte vrouwen pronken hier graag met hun lichaam en genieten van veel mannelijke aandacht, terwijl ze ook vaker problemen ondervinden met opdringerige players. eel mannen vinden het wel geil als meisjes onderling flirten, vozen en tongzoenen. elfs in de homofobe hardcorekringen doet men hier niet moeilijk over. Op urbanfeesten ziet Sandy (92a) veel gespeeld biseksueel gedrag, dat Bram (94a) typeert als partybi s. Lesbische meisjes kust Sandy (92a) liever niet want die blijven dan de hele avond aan je plakken. e onderscheidt drie typen vrouwen. De groupies of kabula meisjes (ordinair) die heel volgzaam zijn en kicken op ster-

ren. e weten precies wat mannen willen en komen in clubs die in de scene soms als echt fout worden gekenmerkt. Dan zijn er de losbandige of brutale meisjes die wild zijn, maar wel de touwtjes in handen hebben. En ten derde zijn er de braaf ondeugende fashion meisjes die de urbanelite spelen.

De rolpatronen zijn het meest stereotiep in laag opgeleide stapmilieus en bij jonge moslims. Portier Ria (81b) ziet weliswaar meer moslimmeisjes op urbanfeesten, maar hun positie blijft kwetsbaar. Marokkaanse jongens oordelen soms wel heel snel dat clubbende moslims hoeren zijn. Rafi (96a), die juist blij is dat Marokkaanse meisjes in plaats van de bioscoop tegenwoordig ook willen stappen, krijgt het soms benauwd van zijn bloedbroeders. Mijn vriendinnetje had een heel kort rokje aan op een feest van Marmoucha.²⁹ Ik voelde mij erg ongemakkelijk toen tien jongens tegen de muur geleund naar ons zaten te staren. Mijn vriendin was bekend bij een jongen. Ik zei toen maar tegen ze dat een disco geen moskee is.

2.3 vrijetijdsbesteding

internet

Er wordt ook veel via internet contact gelegd. Spike's (77a) vrienden msn en geregeld met elkaar over vakanties, problemen en uitgaansperikelen. Als je iets dwars zit dan kun je dat beter meteen bekend maken zodat je niet met je shit van afgelopen weekend blijft zitten. Ook het virtuele vriendennetwerk Hyves is erg populair. Stappers praten zonder opsmuk over doorhalen, afteren, leuke feestjes en DJ's die naar de kanker zijn. Onder muzikanten en DJ's overtreft My Space de populariteit van Hyves. Ince (76a) vindt het een handig medium voor een internationaal profiel. Zodra hij in Londen, Ibiza of Miami moet draaien als DJ, zoekt hij contact met iemand die connecties heeft in de lokale feestscene. My Space wordt ook aangewend om een band of feest te promoten. Volgens sommigen lijkt de flyer steeds meer weggelegd voor zwevende feestgangers. Maar Pepe (58a) vindt flyers uitdelen nog steeds nuttig omdat persoonlijk contact onontbeerlijk blijft. Het bezoeken van virtuele dance en urbancommunities neemt bij veel stappers een flink deel van de vrije tijd in beslag. Door het uitwisselen van foto's, roddels en actualiteiten, blijven stappers met elkaar in contact en houden elkaar op de hoogte van de nieuwe feesten.

link2party

Het succesvolle sneakerz concept (DJ's Roog en Erik-E) heeft het stokje van de Rush avonden overgenomen. De sfeer is een happyness met breakbeatachtige

²⁹ Marmoucha is een Marokkaanse feestorganisatie die geregeld Marokkaanse feesten in Paradiso organiseert.

muziek. Gewoon alle elementen die vroeger zo succesvol waren op feesten. De DJ's draaien een warme en sleazy sound en de sfeer doet sterk verlangen naar zomerse momenten. De doelgroep is jong (18-28 jaar), succesvol, creatief en communiceert via link2party.nl. De feesten hebben een superhip imago. Het publiek is blank, zwart, geel en groen. Alles loopt door elkaar (Spike, DJ 77a: t26)

De muzikale smaak bepaalt vaak welke partysites worden bezocht. Populaire partyforums op de dancesites zijn: Partyflock, Beatfreax, Phono, Love2party, Soulrock, Link2party en Terrorworld. Jonge urban liefhebbers bezoeken vaak Partypeeps.2000. In de homoscene floreren datingsites als Gaydar, Gayromeo en Gay.nl. Vooral na de feesten in het weekend draaien de datingsites op volle toeren. Figo (88a): Je ziet vaak chems friendly. Dat betekent dat je al onder invloed bent, of wilt gebruiken met een ander. Vooral de zekerheid omdat er ook mannen zijn die niets met drugs willen.

beeld en leescultuur

De bioscoop heeft een stevige concurrent in het thuis met vrienden naar een film kijken. Het downloaden van nieuwe, soms nog niet vertoonde films, is erg populair. Het is een sport wie als eerste een nieuwe film van internet heeft geplukt. Hoger opgeleiden kijken vaker naar series van de Amerikaanse kwaliteitszender HBO (The Sopranos, The Sopranos, The Sopranos). In het filmgenre worden acteurs als Johnny Depp op de voet gevolgd. Lager opgeleiden kijken vaker naar actie-, humor- en horrorfilms. Drugsfilms worden over de hele linie bekeken. The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne), The Sopranos (cocaïne) zijn favoriet. Populaire tv-programma's zijn: Slikken en spuiten, Jackass, De wereld draait door, AT5 nieuws, GTST en The Sopranos. In het lesbo en homogenre scoren Absolutely Fabulous en The Sopranos hoog, evenals series waar lekkere jongens in spelen als Heath Ledger uit Brokeback Mountain. De cowboy look was enige tijd weer helemaal hot. Ook idolen als David Beckham en Madonna worden gekoesterd. En The Sopranos was in 2006 een absolute must om te zien.

Goede boekenwormen zijn schaars, gezien de tijd die aan internet wordt besteed. Boeken zijn minder een bindend element dan films, hoewel sommige bestsellers als de Da Vinci Code en Komt een vrouw bij de dokter af en toe in de mode zijn. Kranten worden vaker gelezen dan boeken. De hoger opgeleiden lezen vaker kritische kranten als het NRC(Next) en de Volkskrant. Ook Het Parool is favoriet. De Telegraaf en de Nieuwe Revu worden meer door lager opgeleiden gelezen. De Metro en Spits zijn over de hele linie bekend, evenals het stadsblad NL20. De muziekfreaks en DJ's lezen liever gespecialiseerde muziekbladen als Mix-Mag, Go

magazine en DJ Broadcast dan het glossy ID&T magazine. Andere lifestylemagazines variëren van Cosmopolitan tot autobladen met de nieuwste snuffjes op autogebied.

sport

Een niet onaanzienlijk deel van de stappers doet aan sport. Maar er zijn ook netwerken die het stompzinig vinden om jezelf in het zweet te werken met stappen. Anderen vinden sport gevaarlijk wegens de kans op blessures. De kring rondom Pepe (58a) ziet sport eerder als een noodzakelijk kwaad om de drugssporen na het feesten eruit te zweten. Buda (91a) is ervan overtuigd dat dansen ook een vorm van sport is. Individuele sportbeoefening is populairder dan sporten in teamverband. Fitness, cardio en hardlopen zijn bij zowel mannen als vrouwen populair. BBB (buik, billen en benen) vooral bij vrouwen en krachtsport bij mannen. Sportbeoefening wordt deels gedaan voor de conditie, maar vooral om het gewicht op peil te houden. Dennis (57b) Gym is een must. Je gaat niet naar de sportschool voor je gezondheid maar om er goed uit te zien. Groeihormonen en anabolen helpen daar soms bij. In de homowereld is de aandacht voor het kweken van volumineuze spiermassa's verplaatst naar fitness, cardio, tai bo en dergelijke. Andere sporten die veel worden beoefend zijn: kitesurfen, skeeleren, zwemmen, snowboarden, paardrijden, squash, zeilen, thaiboksen en kickboksen. In spirituele kringen beoefent men yoga en tai chi.

reizen en raven

Vooral onder net afgestudeerden en werkenden die van baan verwisselen is er grote animo om te reizen. Europa, Azië, India en Latijns- en Midden Amerika zijn populaire bestemmingen, evenals Turkije en Marokko voor jonge moslims. Ook korte (steden)tripjes naar Ibiza, New York, Parijs, Keulen, Londen en Barcelona zijn erg in trek bij homo's, creatievelingen en vippers die het meest kosmopolitisch zijn ingesteld. Club- en discobezoek maken ook vaak onderdeel uit van de korte tripjes. De Kitkatclub in Berlijn is berucht omdat die het hele weekend openblijft. DJs en muziekfanaten bezoeken gerenommeerde clubs, events en festivals in Europa of nog verder zoals Miami. DJ Prince (76a) spreekt van een jong jetset circuit dat op de drugs met het volle verstand naar de kloten wil gaan of juist vertrekt om af te kicken van het thuisfront. Veel partygangers spenderen hun vakantiebudget liever aan de talloze Nederlandse zomerfestivals.

gadgets

Veel mannen zijn dol op horloges, digitale camera's, laptops, Apple computers of een geil plasmascherm. Ricos (97a) vrienden zijn wild van espascooters. Het oppimpen met grote koplampen en allerlei toeters en bellen is uit de mode. Je

scooter mooi en stijlvol customizen, met kleurtjes of helemaal in Burberry stijl, is in. rouwen pronken liever met modeaccessoires, onbetaalbare tassen en schoenen van gerenommeerde Europese luxemerken. Dure sieraden genieten vooral in urban kringen grote status. De nieuwste gsm-modellen en mp3 spelers worden door iedereen fluks aangeschaft. Maar het meest begeerd wordt de iPod. Sommigen bezitten er al twee of zelfs drie. elfs stappers met weinig geld vinden een iPod essentieel voor het luisteren van muziek.

vippers

Bram (94b) kent veel modevippers die elkaar treffen op besloten modefeesten. Het is een mix van stylisten, redacteurs, sponsors, relaties en adverteerders. De vipkaste winkelt en reist veel naar mondaine Europese modesteden. e zijn sterk gericht op uiterlijk en stilistische presentatie. elen hebben een obsessie voor exclusieve kleding van befaamde modeontwerpers en merken. Maar het is uncool om bekende logo's zichtbaar te dragen. el is men erg gevoelig voor kekke gadgets als Blackberry's (telefoon), iPods en give-away tassen (tassen die modemerken weggeven om een tas te hypen). Fashionscene.nl, good2be.com en littleblacksite zijn populaire startpagina's voor mode-profs. Ook lifestylesites van bekende merken en weblogs worden nauwlettend gevolgd.

2.4 mode en lifestyle

Lag het accent van de artistieke avant-garde oorspronkelijk op originaliteit, tegenwoordig wordt in de mode bijna elke originele uitvinding ingekapseld in een context van herhalingen. De waarde van het origineel bestaat bij de gratie van de voortdurende aanwezigheid van de kopie.³⁰ De mode wordt vanaf de jaren tachtig in een steeds snellere omloopcyclus op de markt gebracht. Dit leidt ertoe dat veel stijlen in het uitgaansleven elkaar praktisch overlappen.

hip is vergankelijk

Hip wordt telkens anders gedefinieerd door nieuwe generaties.³¹ In 1936 luidde een definitie van hip van de zwarte jazzmuzikant Chad Calloway: wise, sophisticated, anyone with boots on.³² Maar tegenwoordig wordt alles wat nieuw is meteen als hip bestempeld. Je drinkt hippe cocktails en luistert naar hippe DJ's die draaien in hippe clubs. Hip wordt binnen elke smaaksfeer anders gedefinieerd, is hype gevoelig en daarom vaak ook vergankelijk.³³ Hip is als eerste op de hoogte van een nouveaut : de opening van een nieuwe club, lounge, café of stadstrand. Hip is weinig smaakvast in de keuze voor muziek, mode en publiek.

³⁰ Svendsen (2007).

³¹ Leland (2004).

³² Shapiro (2003).

³³ Leland (2004).

luxe industriële en straatmode

Clubs en discotheken zijn arena's van sjiek, duur, vintage, street, retro, logo, pogo, trash, classic, casual, sport en dope. Het uitgaanspubliek waaiert uiteen van studentenballen met streepjes tot skatedudes met slobberbroeken en T-shirts. De mode wordt tegenwoordig onderscheiden in luxe, industriële en straatmode.³⁴ De luxe mode, met de haute couture als summum, zit in het hoogste prijssegment. De industriële mode varieert van dure designkleding tot goedkopere kleding van winkelketens als Zara, Men at work en H&M. De straatmode, die wordt uitgedragen door uiteenlopende subculturen, blijft een grote inspiratiebron voor luxe merken. De verschillen tussen (dure) designkleding en (vintage) straatmode lijken eerder kleiner dan groter te worden, maar er zal altijd een avant-garde blijven bestaan.

Het valt echt op dat hip tegenwoordig wel heel dicht tegen mainstream aanligt. Nieuwe ontwikkelingen worden steeds sneller opgepikt en geannexeerd. Een leuk plaatje kon vroeger zeker een half jaartje mee in de clubs, voordat anderen hem ook hadden. Nu is dat binnen een maand. De verschillen in de Randstad zijn niet zo groot meer, maar nog wel met de provincie. Als je de mode van nu vergelijkt met 10 jaar geleden, dan zijn stappers meer met hun uiterlijk bezig. Eelstappers dragen tegenwoordig Dolce & Gabbana, een merk dat veel stedelijke trendsetters alweer links laten liggen. (Ince, DJ 76a: t₂₆)

De invloed van sjiek, duur en blingbling mode is over zijn hoogtepunt heen. Een grote groep interesseert zich weinig voor modes. Sommige panelleden typeren hun scene eerder als a-modisch. Andere panelleden menen dat er niet meer één geldende en brede modetrend bestaat. Hun credo luidt: Niet meer met de mode mee. Dat is de mode. Door de snelle omloopcyclus zijn er immers meerdere modetrends te onderscheiden. Stappers lijken meer ontvankelijk te zijn voor snel opeenvolgende modestijlen die soms haaks op elkaar lijken te staan. Rico's (97a) Surinaamse vrienden lopen tegenwoordig op Nikes, Pumas of vette All stars classics, terwijl ze voorheen op dure Prada's en Botticelli's liepen. En wie wel dure kleding wil maar dat niet kan betalen, draagt gewoon nepplays (goedkope Replays) die te koop zijn in het grijze circuit van imitatiekleding van topmerken.

Eelstappers passen hun outfit aan al naar gelang het soort feest. Op een Bassline avond zijn Fubu, Kangol en Karl Kani niet van de lucht. Op sjiekere urban feesten is het de classy Burberry of strakke truitjes van Lacoste. Hoe dan ook, opvallend is dat donkere jongens tegenwoordig felkleurige zalmroze en groene kleding durven te dragen. Een paar jaar geleden zou je al snel als homo worden neergezet, aldus Sandy (92a).

³⁴ Crane (2000).

raps en pimps

Jongens met petjes op van Louis Vuitton en D&G, die doen alsof ze in een clip-wereld leven. Ze bestellen een hele fles whisky aan de bar en denken dat ze de hero zijn. Ik ken rappers die nog niet eens een bescheiden hitje hebben, maar die zich al gedragen alsof ze sterren zijn, inclusief groupies. (Sandy, clubganger 92a: t₂₅).

Op urbanfeesten zie je echte pimpmode: negers met een glas Remy Martell, een dikke sigaar of djonko in de hand en een juicy vrouwtje dat tegen hem staat op te rijden. Hij blijft stoer cijns voor zich uit staren alsof het hem niets doet. (Jesse, clubmedewerker 48b: t₂₅)

In alternatieve uitgaanskringen zijn de logo's en looks onbelangrijk. Hier is vintage een trend: versleten spijkerbroeken met stiksels, tweedehands kleding en T-shirts van vage internetbedrijven. De stijlen zijn baggy of juist superstrak rechttoe rechtaan. De alternatieve look slaat ook aan bij een breder publiek. Toch doen de retro sportclassics van Adidas, Puma en Nike het overal goed. Clara (99a): Eigenlijk is het een bij elkaar geraapt zootje met retrohippe merkloze kleding. Maar met de Arafatsjaal, die een comeback maakt, daar hoef je in het homo-circuit niet mee aan te komen. In het stoere homosegment zijn het merken als Abecrombie, Finch, Adidas, Bickenberg, Diesel (sportwear), Da puta madre en Dieselware die de klok slaan. Ook T-shirts met teksten als My baby is a slut en Suck my dick worden veel gedragen. In sjieke homokringen blijven Prada, D&G, Gucci, Armani, Cavalli, Versace, Jill Sander en dito dure zonnebrillen populair. Ondanks het merkengeweld verschijnen ook hier steeds meer homo's met afgetrapte broeken en gekke shirtjes met bizarre prints die in Barcelona of Berlijn zijn aangeschaft. In hetero hardcorekringen worden Lonsdale, Fred Perry, G-star en Nikes veel gedragen. Ook de geruite rokje en de geile schooloutfitjes voor meisjes zijn weer helemaal terug, evenals de retro-gabber in een Aussie.

invloed van hiphop

Een van de belangrijkste aspecten van de hiphopcultuur is de competitie die gestalte krijgt in battles: wedstrijden waar adepten van het genre (MC's, DJ's, graffiti-kunstenaars en b-boys) hun skills vertonen om zich te positioneren tegenover leeftijdsgenoten. Volgens van Ijden, die onderzoek deed naar de eigenheid van de Nederlandse hiphop, beoordelen jongeren elkaar niet op huidskleur maar vooral op muzikale en verbale vaardigheden. Het is vooral de vaak maatschappijkritische boodschap in hiphop die artiesten en publiek belangrijk vinden. De groeiende belangstelling voor hiphop komt niet meer alleen voort uit mediale aandacht voor de negatieve aspecten van het genre, zoals gewelddadige rap-artiesten. Van Ijden laat vooral ook de creatieve en constructieve kant zien van de Nederhop.³⁵

³⁵ van Ijden (2006).

Overigens is het blingbling virus onder de hiphopartiesten nog niet geheel uitgewoed, getuige de rill (een duo beugel) rage, die de gouden tand van weleer doet verbleken. De blitse mondgrill is de nieuwe eyecatcher van succesvolle Nederlandse rappers, danseressen, producers, zangers en andere hiphopartiesten die goed in de slappe was zitten, want een puike grill kost tussen de 1000 en 2000 euro. Eind 2006 dwing je met een blingbek respect af. Maar met een inferieure grill ga je al gauw slissen of kwijlen.

Dat de invloed van hiphop verder reikt dan alleen maar blingblingers in Hummers, bewijst de gestage vraag naar Cristal champagne dat in talrijke hiphopnummers wordt bezongen. De aulous a er oys, die het nachtleven al jaren van exclusieve cocktails voorzien, merken dat er meer vraag naar is. Zoals Cristal wordt gepromoot door rappers, zo is de doorbraak van de Cosmopolitan te wijten aan het succes van de and t e city.

2.5 setting en muziekstijlen

Het muziekspectrum in het clubcircuit is de laatste jaren eerder breder dan smaller geworden. De muziekvariëaties en stijlcross-overs lijken schier oneindig.³⁶ Het gaat tegenwoordig niet alleen meer om de DJ. Het hele concept moet kloppen. Elke club droomt van een geslaagde clubformule die de tijdgeest haarfijn weet te vertalen in een spetterende clubnacht waar iedereen het over heeft. Want het enthousiasme van het publiek blijft de belangrijkste graadmeter voor succes in de competitieve uitgaansarena.

clubgangers (dance en urban)

Clubgangers vertonen een grote variatie aan stijlen die variëren van trash tot sjiek. Ondanks dat er op grond van leeftijd, etniciteit, geslacht en status soms grote verschillen zijn, blijven de meeste settings voor stappers toegankelijk. Of iemand uit het alternatieve technocircuit zich ook op zijn gemak voelt in de sjieke Mansion club is eerder een kwestie van smaak.

Het eclectische muziekgenre blijft vaak beperkt tot de trendsettende clubs. The Sugar Factory test innovaties uit op een publiek dat aan minder aan een stijl hecht. Pepe (58a): We kunnen hun hart ophalen met zwarte DJ/producers als DJ die de black & white elite wil samensmelten tot een hybride mix van hiphop en acid-house. Het repetitieve elektronische geluid van acid, electro en disco blijft veel DJ's inspireren evenals het succes van minimal techno. Maar achter de schermen blijft de spanning tussen de creatieven (DJ's en programmeurs) en de commerciële belangen van de clubuitbaters. Want een creatief idee kan nog zo goed zijn: als er geen kip op afkomt is het experiment van korte duur. Toch slaagt Club 11 er in om rock, electro, acid, disco en funk op dezelfde avond te draaien.

³⁶ zie ook het muzieklexicon in de bijlage.

Het clubsegment dat echt nieuwe feestconcepten bedenkt en uitvoert is volgens panelleden maar betrekkelijk klein. Maar er is ook het besef dat het een helse uitdaging is om de spankracht van een feestconcept jarenlang goed te houden. Een innovatief idee gaat volgens clubkenners hooguit twee tot drie seizoenen mee. Die trendsetters wil blijven moet dus blijven innoveren. Soms omdat andere clubexploitanten succesvolle elementen schaamteloos kopiëren.

Die DJ's en muziekpuristen vraagt naar nieuwe muzikale ontwikkelingen krijgt geen eensluidend antwoord. Dit is het feitelijk ook met onze panelleden. Dit komt deels omdat ze door hun persoonlijke smaak of subculturele sympathie blinde vlekken hebben voor andere muziekgenres. Bovendien is het onmogelijk om het hele club- en partycircuit te volgen. Toch blijkt telkens dat de meest relevante en toonaangevende trends automatisch in beeld komen. Amsterdam is tenslotte klein en mede door de hoge mediadichtheid ook hypegevoelig.

urban blend

In de trendsettende clubs met een clubloving publiek wordt tegenwoordig gedanst op: vuige electro, sophisticated deephouse, hard soul, mellow house en techhouse cool. En aan de latin house en bossa house kun je jezelf laven op het strand van Bloemendaal. Urban en dance vloeien volgens ingewijden steeds meer in elkaar over. DJ Spike (77a) spreekt van een urban blend. Houseprogrammeurs zijn blij met goede urban DJ's omdat ze, in tegenstelling tot veel dance DJ's, alle stijlen inclusief dance kunnen draaien.

Het doet denken (76a) aan de vrolijk opgeklopte sfeer van de speedgarage feesten van eind jaren 90. Het publiek is funky cool en hitgevoelig en wil meezingen met nummers die ook op de iPod staat. Het is glitz & glam inclusief gelikte partyfotografen. Uitgaan is meer een toneelstukje geworden. Dit populaire segment trekt tegenwoordig een groot publiek dat elke week uitgaat. Het grote verschil is dat het semi-hippe potentieel meer volume heeft dan vroeger en sneller opschuift naar het mainstream circuit.

Maar ondergronds komt ook eerder bovengronds en wordt sneller geïntegreerd in andere uitgaansculturen. Want naast de spetterende en flink gehypte clubnachten blijft er ook belangstelling voor tegendraadse muzikale manoeuvres. Avontuur, authenticiteit en experiment zijn minstens zo belangrijk en past volgens kenners in de rijke traditie van de Rotterdamse en de LOOS feesten.

Er zijn veel alternatieve feesten in de stad. Veel mensen zijn moe van strakke feesten en staan open voor culturele experimenten op clubavonden in Studio 80, Sugar Factory en het Bimhuis waar zowel percussie, jazz, urban en house wordt gedraaid. (BB, clubganger 79b:t25)

trendvolgend clubcircuit

De meeste feesten vinden plaats in het (middel)grote clubcircuit dat zowel in het Centrum als in de periferie van Amsterdam is gesitueerd. In veel netwerken worden veel verschillende clubs, cafés en party's bezocht. Het is geen uitzondering meer dat het rijtje van recent bezochte clubs oploopt tot wel 10. De cafés, lounges en culiclubs nog niet eens meegerekend.

Omdat veel mainstream clubs zowel urban als dance feesten organiseren, kan de muziekprogrammering per avond erg variëren. Paradiso en de Melkweg programmeren haast elk denkbaar muziekgenre. Op urbanavonden als Basement, Crossfader, Knockout en Nieuwe Pasa komen gemiddeld 500-600 bezoekers, meer dan de pop- en danceprogrammering (poptrash, Dans le Rock en Earth). De pop- en bandjesprogrammering zit weer in de lift. Soms doen zich problemen voor wanneer op dezelfde avond twee verschillende genres zijn geprogrammeerd. Toen de Melkweg na schermutselingen tussen het house en urbanpubliek besloot om een hek te plaatsen tussen de twee zalen, leidde dit tot afkeurende reacties van het publiek omdat het om segregatie van wit en zwart zou gaan.³⁷ Soms is het vaste publiek eenkennig en begint te sputteren, bijvoorbeeld wanneer in club Bitterzoet house of electro wordt gedraaid. Het house wil horen moet maar naar een grote club gaan, zo wordt geredeneerd.

Amsterdam heeft inmiddels tientallen (grote en kleine) clubs waar het urbangebied ten gehore wordt gebracht. Volgens kenners heeft urban ook de best lopende dansproducties. De Heineken Music Hall met sterren als Tupac, 50 Cents, Dr. Dre, The Game en Snoop Dogg is vaak uitverkocht. Ook reggaeton en dancehall zijn hot. Vooral DJ Sosa is volgens Sandy (92a) wreed. De beat is agressiever dan bij het meer gestileerde dancehall. Op reggaetonfeesten stelen de meisjes de show. Elke dag elkaars uit tijdens het dansen en laten onder soms grote hilariteit zien wat voor vaardigheden ze allemaal in huis hebben. Aanhangers van dancehall vinden reggaeton vaak eentonig. De sfeer bij latin house en salsa lounge is minder rauw en meer gestileerd. Over het algemeen wordt urban kleurrijker en meer sexy gevonden dan dance.

De minimale muziekbeleving staat minimal techno aan de andere kant van het spectrum. De minimal scene is zo populair geworden dat de oorspronkelijke kern is verwaterd door de toestroom van een breder publiek. Het is volgens insiders de tol van de roem als media een stijl gaan hypen. Naast de reguliere clubnachten zijn er ook veel feesten op alternatieve locaties in loodsen, galeries en antikraakpanden.

³⁷ Op sommige avonden met een urbankarakter is de kans groter dat er wordt gevochten. Ook is er meer gedoe aan de voordeur en worden er meer steekwapens aangetroffen tijdens het fouilleren. Soms worden er expres minder kaarten verkocht om opstootjes te voorkomen.

psytrance upperground

In de voortschrijdende ontwikkeling van de upperground (het assimileren van underground in clubcircuit) past ook wat psytrance (Goa trance) doormaakt. Feesten in de periferie van de stad zijn wegens ruimtegebrek en stringente politiecontrole problematisch geworden. Doordat kleine clubs vaker geneigd zijn om de meer modieuze Goa trance te programmeren, haakt een deel van de oorspronkelijke kern af. Hoe verder de muziek is verwijderd van de natuur, de zon, de wind, het strand en de sterren, hoe meer de scene afdwaalt van haar oorspronkelijke tranceroots. Volgens Sander (41a) bestaat de vrees dat het trancecircuit door de commercialisering toegankelijker wordt en verder opschuift naar het verfoeide mainstream segment.

partygangers (dance)

Grote party's (tussen 10.000 en 45.000 bezoekers) vinden zowel indoor als outdoor plaats. Ook clubgangers gaan wel eens naar party's. De technoscene bezoekt ook technoparty's buiten het clubcircuit en veel stappers gaan minstens een keer in de zomer naar Mysteryland of Dancevalley. In de zomerperiode worden ook de grote dansfestivals georganiseerd. De grote party's bieden een scala van muziekstromingen binnen de dance en urban. Afgaande op de reacties lijken de grote feesten over hun hoogtepunt. Sensation White is weliswaar in een mum van tijd uitverkocht, maar de editie vindt maar één keer per jaar plaats. Er zijn ook geen nieuwe grote organisaties bijgekomen. Uit de wandelgangen vangen we op dat de regel 'you're hot, or you're not' serieus wordt genomen. De dancemarkt is grillig en te onvoorspelbaar geworden om nog grote risico's te nemen. Op de huidige dancefeesten worden ook podia gereserveerd voor het urban-genre, wat door veel panelleden wordt toegejuicht. Maar grootschalige urbanfeesten, zoals het succesvolle Latin Village, worden sporadisch georganiseerd.

De panelleden die respectievelijk de hardcore-, psytrance- en technoscene vertegenwoordigen, dekken slechts niches binnen de partycultuur.

De **hardcorescene** wordt vertegenwoordigd door Pieterbas (89a) die de mores kent op hardcorefeesten. De sfeer is meestal solidair en gemoedelijk. 'echtpartij' en blijven uit, alhoewel er in de kleinere buurttenten soms lokale vetes worden beslecht. Soms gaan de ruzies over meisjes die ten overstaan van hun vriend flirten met andere mannen. Gabber zijn is een echte levensstijl volgens Pieterbas. Ook Paul (45a) vindt dat de muziek het meest bindende element is: naar feesten gaan, DJ's volgen, zelf muziek maken en platen kopen. Panelen geven commentaar op fora, downloaden muziek, verzamelen ringtones en discussiëren over drugs, wat bij elkaar veel tijd in beslag neemt. De hardcore en hardstyle scene blijft dynamisch getuige de opkomst van minimal hardcore, een nieuwe stroming met veel percussie. 'elfs' de jeugd van tegenwoordig laat van zich horen. Alhoewel ecstasy en speed populair blijven, is er een tendens om het minder laat te

maken. Volgens Pieterbas wordt hardcore meer geaccepteerd getuige de aandacht voor het genre in kleine kroegen en clubs. De party's variëren van 500 tot 20.000 bezoekers. De grotere feesten zijn in de Heineken Music Hall, Sensation Black.³⁸ Voor veel jongeren begint het feestritueel al in de middag met een voorzitje bij iemand thuis. De gabbers lopen al vast warm met één doel voor ogen: feesten en uit je dak gaan. Voor Amsterdamse stappers blijft de Hemkade in Amsterdam een beruchte hardcoreplek waar voor 25 euro tot 06.00 uur in de morgen gefeest kan worden. Het muzikale credo luidt: hoe harder, hoe beter. Rauw is in. Het genre is hard en moeilijk of juist commercieel verantwoord. Een deel van de jeugd stroomt door van hardcore naar techno. Andersom gebeurt meestal niet volgens Paul (45a). Het bekende technofeest Awakenings is meestal snel uitverkocht.

De **psytrancescene** ligt haast aan de andere kant van het partyspectrum. Deze scene is meer maatschappijkritisch en organiseert bijvoorbeeld een benefiet (Earthdance) voor Tibet. Soms is er onder leiding van een sjamaan een ayahuasca-sessie om geld in te zamelen voor zijn dorp in Brazilië. Kenmerkend is de fluo kleding die vanwege de globalisering van de feesten goede business begint te worden. Maar volgens Sander (41a) botst het vaak met het idealisme van de psytrancescene. De scene is momenteel verdeeld in aanhangers van freaked out trance en softe psytrance, dat een breder publiek trekt. Sommige feestjes lijken meer op keuvelende cocktailparty's, maar er zijn ook feesten in het IJhelmina pakhuis en op een Duitse partyboot die elke zomer voor korte tijd aanmeert in Amsterdam. Omdat de gemeente hogere veiligheidseisen stelt, moet de prijs van toegangskaarten omhoog, wat soms tot verhitte discussies leidt met trancers over een paar euro extra entree.

Sommige trancefeesten beginnen vroeg in de middag. In het begin wordt er vaak chill out, triphop en jazzy lounge gedraaid en later nemen electro en progressive trance DJ's het over. De tracks worden langzaam opgebouwd. Behalve alcohol en cannabis delen sommigen ook speed en LSD met elkaar. Als in de vroege avond wordt overgeschakeld op progressieve trance wordt het drukker op de dansvloer. Het is de opmaat voor stevige psytrance afgewisseld met techno. Omdat de feesten vroeg zijn afgelopen, besluiten trance kliekjes thuis door te gaan.

De **teknoscene**, die enigszins vergelijkbaar is met de psytrancescene, organiseert het liefst illegale feesten in loodsen, lege kantooretages, kraakpanden en op

³⁸ Buiten Amsterdam zijn de feesten vooral populair in Brabant, Friesland en Oost-Nederland waar de aanhang ook het grootst is. Er worden zoveel grote en kleine feesten georganiseerd in Nederland (soms wel 150 in het weekend) dat lang niet alle feesten uitte draaien.

braakliggend industrieterrein. Het bezoekersaantal schommelt rond de 500 personen, net als op trancefeesten. De feesten worden vaak pas op het allerlaatste moment aangekondigd om te voorkomen dat de politie er lucht van krijgt. Has (75a) is somber over de toekomst van de illegale raves. Het avontuurlijke feesten buiten het clubcircuit is dood in Amsterdam. Er zijn nog steeds feesten in anti-kraakpanden maar de echte underground is verschrompeld. Alleen in Amsterdam Noord wordt af en toe nog een free teknoparty gegeven. Het meest succesvolle feest in 2006 trok 3000 bezoekers en ging door tot 11 uur 's ochtends. Er waren vier soundsystems, bandjes, performances en (laser)acts. Has (75a) De sfeer was goed, geen security, iedereen glimlachen, en hele goede acidtekno voor slechts 7,50 euro. Kortom: het was de eerste lentebloem van de tekno scene.

2.6 beoordeling van het uitgaanscircuit

veel panelleden vinden dat het Amsterdamse uitgaanscircuit vooral in de zomer sprankelt en leeft. Gezellige terrasjes, stadsstranden en de talrijke (straat)festivals houden de stad levendig. Amsterdam is een gezellige, optimistische en kosmopolitische stad en heeft een grote tolerantie en respect voor andere culturen. Stappers houden van Amsterdam omdat de stad vrijheid ademt. De stad heeft een hoge frequentie creatieven zoals DJ's, kunstenaars, designers en jonge ondernemers. In het uitgaansleven draaien de meeste clubavonden goed. Het Amsterdam Dance Event (ADE) is na een paar edities internationaal bekend en wordt elk jaar drukker bezocht. Er gebeurt veel op muziekgebied en er is een breed aanbod. Vooral de mainstream hipheid domineert. Ook (semi-)illegale settings worden goed bezocht omdat hier in het alternatieve uitgaanscircuit behoefte aan is. Tevens blijft er een grote vraag naar alternatieve en innovatieve locaties. Een creatieve humuslaag wordt als essentieel gezien. Er heerst een gematigd optimisme want de Amsterdamse Sound is hot en lokale DJ's en producers breken door in het buitenland.

Amsterdam groeit Hoe groter een stad hoe interessanter. Er komt veel goede muziek uit Amsterdam. Er is meer behoefte aan een Berlin-ibe . Het is een gemis dat er niet meer gebieden en locaties zijn zoals de NDSM, met loodsen en lege ruimtes en zonder zeikende burens. Er is genoeg animo en publiek voor. (Jesse, clubganger 48a: t26)

Een deel van de kritiek is gericht op het uitgaansleven zelf. Het geluid in clubs kan volgens de audiopuristen altijd beter, maar men is vooral tevreden over het gevarieerde en brede aanbod. Er is een mooie salade van mensen. Wel blijven er klachten over dronken Engelse toeristen. Ook het seksueel intimiderende gedrag

naar meisjes op urbanfeesten wordt weer genoemd. En in de homoscene blijven er berichten komen over homo's en lesbiennes die op straat zomaar worden uitgescholden of in elkaar worden gemept. De intolerantie tussen burgers neemt volgens sommigen toe.

an het panel horen we ook dat het uitgaansleven gezapig, netjes en saai begint te worden. Maar zijn de freaks gebleven. Verder is er kritiek op de krappe openingstijden en men betreurt het dat de politiek zo bureaucratisch is en weinig begrijpt van het uitgaansleven.

De grootste kritiek richt zich op de aantasting van de vrijheid. Amsterdam dreigt door te slaan naar kleinburgerlijkheid. Men begrijpt goed dat uitgaanders zich niet alles mogen permitteren en dat er regels zijn die nageleefd moeten worden, maar er bestaat grote wrevel over de feitelijke uitvoering en handhaving van allerlei door de gemeente opgestelde regels. Er is kritiek op de stringente controles van portiers, die te ver doorslaat. Een clubmedewerkster krijgt van haar vrienden te horen dat hardhandig optreden van portiers geregeld voorkomt. Ook is er grote onvrede en onbegrip over het optreden van de politie op danceparty's. Politieacties inclusief drugshonden worden afgeschilderd als dom, zinloos en onterecht. Juist op grote party's is er bijna nooit wat aan de hand. Een panellid verzucht dat het toegangsbeleid soms doet denken aan Schiphol.

Er is minder tolerantie naar recreatieve gebruikers, voor wie drugs juist het toetje is dat het plezier van uitgaan verhoogt. Dat op party's ook nog eens de voor eigen gebruik gekochte cannabis wordt afgepakt, is voor menigeen onbegrijpelijk. Strengere controles en striktere regelhandhaving passen in een klimaat van verminderde tolerantie en tasten de vrijheid aan waar Amsterdammers juist zo trots op zijn. Te veel bureaucratische regelgeving gaat vaak ten koste van de spontaniteit. Het paradoxale is dat de gemeente Amsterdam haar creatieve klasse koestert, maar tegelijkertijd weinig voeling heeft met de culturele dynamiek.

3 middelengebruik

In dit hoofdstuk worden alle middelen besproken die in de netwerken worden geconsumeerd. Per middel wordt gekeken naar de verspreiding en gebruiksfrequentie in scènes en settings. Ook de motieven en effecten van gebruik komen aan de orde, evenals het imago van een middel. We kunnen ook iets zeggen over de verkrijgbaarheid, prijs, dosering en toediening. Tenslotte komen de gezondheidsrisico's en nadelige effecten aan bod.

3.1 alcohol

Er wordt in elk netwerk alcohol gedronken, ook door de week. Hier kijken we vooral naar het uitgaansleven waar de keuze onuitputtelijk groot is. Er wordt een heel scala aan drankjes, mixen, cocktails en shooters geserveerd. Maar de smaken verschillen evenals het aantal glazen. Naast etnische verschillen is ook de setting bepalend voor het alcoholgebruik. In het studentdispuut is het bier, bier, bier. Op het strand wordt gefeest met bier, ros en cocktails. En op een hiphopfeest wordt relatief veel whisky en cognac besteld. Voorafgaand aan het stappen wordt er ook thuis gedronken. Als reden wordt soms aangevoerd dat alcohol in de horeca zo duur is. Maar we horen vaker dat drinken met vrienden tot de vaste rituelen behoort, ook als ze uitgaan.

gebruiksfrequentie

Het gemiddeld aantal glazen loopt in de netwerken fors uiteen van 3-4 glazen in psytrance kringen waar alcohol van oudsher moet wedijveren met marihuana tot soms wel 10-20 glazen in sommige jeugdige hardcorescenes. In de meeste netwerken worden op een stapavond tussen de 5 en 10 glazen gedronken. Mannen drinken meer dan vrouwen. Vergeleken met het dancecircuit is de totale groep drinkers in urbannetwerken kleiner. Maar degene die hier alcohol drinkt, lijkt weer weinig onder te doen voor de drinkers in het dancecircuit.

Bier is de meest geconsumeerde drank. Vooral studenten en jonge club- en partygangers zijn grote afnemers. Niet zelden staat er bij deze en gene ook een beertender thuis. Bieren zijn vooral tijdens het eten populair. Op het strand en de terrassen vloeit naast bier en ros ook de Prosecco steeds rijkelijker. Vanuit het hogere feestechelon is de champagne doorgesijpeld naar een bredere consumentengroep. De inspanningen van champagne-importeurs om het volk het bruisende vocht ook gewoon op feestelijke momenten thuis te laten drinken, lijkt zijn vruchten inmiddels af te werpen. Soms drinken het als limonade, waarbij overigens wel vermeld moet worden dat de champie op sponsorfeestjes en galerieopeningen lang niet altijd betaald hoeft te worden. De verhouding tussen het aantal flessen en bezoekers ligt soms akelig dicht tegen de 1:1. In het urban-chic segment is de Cristal champagne van Louis Roederer erg populair.³⁹ Andere soorten die het in het urbansegment goed doen zijn: whisky, cognac en Gold Strike. Marokkaanse jongens die naar alcoholloze Marokkaanse feesten gaan, willen van tevoren nog wel eens whisky drinken om in de roes te komen.

³⁹ De vraag is alleen voor hoe lang, nu de Amerikaanse rapper Jay-Z een Cristal boycot heeft afgekondigd omdat Louis Roederer volgens hem racistische insinuaties heeft gemaakt over gangsters binnen de hiphop community die de loftrumpet steken over Cristal.

Cristal champagne moet overigens niet verward worden met de drug crystal (methamfetamine).

mix en cocktailcultus

ooral wodka mixen met lime, cranberry en frisdranken zijn populair, evenals een Tequila slammer en gin met tonic of bitter lemon. Het succesduo (rode) wodka met Red Bull lijkt op zijn retour. In urban kringen maakt de Pisang ambon met jus een comeback. Er wordt ook veel whisky met cola gemixt.

De cocktailcultus komt vooral tot wasdom op sjeke locaties waar de cocktailjockey jongleert met exotische en trendy cocktails. Er is voor elk wat wils: sex on the beach, pink pussy, caipirinha, mojito of de Harvey Wallbanger (wodka met verse jus en Galliano, een vanille likeur). Ook de cocktailbars op het strand doen goede zaken. Een goede barkeeper weet dat meisjes vooral van zoete en likeur(achtige) drankjes houden. Safari, Passoa en Malibu in combinatie met cola, appelsap of 7 up zijn niet aan te slepen op urbanfeesten. Ook de Breezer blijft het in dit circuit goed doen. Sambuca en Southern Comfort zitten in de lift. In het trendsettende dancesegment is wodka net zo geliefd als whisky en cognac bij urban. Jagermeister en de schuimende Jager bombe (biervlas met Red Bull en aftanken met Jagermeister) maken furore in het alternatieve circuit.

De alcoholmarkt versjukt. Klassieke wodka-, gin- en whiskymerken lanceren duurdere soorten op de markt, die in de horeca worden gepromoot en op een mooi barretje worden getaleerd. Er komt meer aandacht voor new branding. In cafés en clubs wordt meer aandacht besteed aan service en presentatie. De cocktailcultuur doet het goed. Het is een keuze die ook is gestimuleerd door het succes van Sex in the city. Maar dit is wel Amsterdam want als ik in Arnhem een Cosmopolitan bestel dan is dat nog steeds een probleem. (Ince, DJ 76a: t25)

Deze drankimpressies laten duidelijk zien hoe veelzijdig de smaakcultuur van alcohol is. Ieder zijn eigen smaak, sluit naadloos aan bij het heersende smaakindividualisme. En wat het netto alcoholpromillage betreft, maakt het niet uit of je meer van bittere, zoete of zure dranken houdt.

positieve effecten

Daarom wordt alcohol zo positief gewaardeerd. Alle panelleden wijzen op het sociale genot. Alcohol geeft een prettige roes en maakt mensen lossier, wat de gezelligheid en de sfeer verhoogt. Sommigen vinden ook dat je er minder onzeker van wordt. De alcoholroes vergroot het zelfvertrouwen en vereenvoudigt de communicatie. Mensen vertellen eerder de waarheid, alhoewel in geringe mate van overdrijven op de loer licht. Alcohol is (bijna) overal verkrijgbaar en relatief goedkoop.

In tegenstelling tot de blowers die spontaan over een lekkere smaak of geur beginnen, is het opvallend dat bij alcohol niemand begint over de smaak van een cocktail, de frisure smaak van een witbier in de zomer, of een mondvol kersen en

frambozen tijdens het proeven van een rode wijn. En dit terwijl de alcoholvariëaties en mixen oneindig veel groter zijn.

negatieve effecten

Naast de gewenste sociale ontremming en vrolijkheid kleven er ook negatieve kanten aan de alcoholconsumptie. Opvallend is dat agressie slechts een enkele keer wordt genoemd, en dan vooral door clubmedewerkers die te maken krijgen met stappers die te lam zijn, onder een tafel liggen te snurken, of half bewusteloos de EHBO worden binnengedragen. Overigens drinkt het barpersoneel soms net zo fanatiek mee met de vaste cliëntele.

Er wordt echt veel gedronken. Elke week zijn er mensen knetterlam. Ze luisteren niet, zijn onbeleefd en onredelijk. Er is geen gesprek met ze te beginnen. Sommigen zijn aan het begin van de avond al dronken. Je ziet mensen die echt niet meer kunnen en toch weer een drankje komen halen. (Debby, clubmedewerkster 56a: t₂₅)

Dronken types in het uitgaansleven vertonen lomp gedrag, zijn luidruchtig en gaan soms zelfs schreeuwen of vervelend doen. De negatieve lichamelijke effecten zijn acuut in geval van een kater, misselijkheid en overgeven. Sommigen verliezen hun coördinatie en gaan zwalken of vallen om.

3.2 tabak

Terwijl er geen duidelijke indicaties zijn dat er in het uitgaansleven wordt gematigd met alcohol, laat het roken van tabak een heel ander beeld zien. Tabaksfabrikanten sponsoren soms het clubcircuit en daar is niet iedereen gelukkig mee. Het kan soms echt blauw staan als er gratis sigaretten worden uitgedeeld. Ondanks de inspanningen van fabrikanten zien veel panelleden vooral dat er substantieel minder sigaretten (Marlboro's, Lucky Strikes, Camels en Gauloises) worden gerookt en/of verwoede pogingen worden ondernomen om te minderen dan wel helemaal te stoppen. Ze vertoeven in netwerken minstens de helft rookt. Een deel van de rokers is overgestapt op light varianten of gaat wegens hogere accijns goedkopere sigaretten of shag roken. Soms probeert men het stoppen met roken op te lossen door alleen nog maar te blowen of pure joints te roken. Dergelijke nobele pogingen worden vaak met argusogen bekeken omdat cannabis farmacologisch gezien geen vervanger van nicotine is. De bevinding is dat rokers onbedoeld meer gaan blowen.

ooral gezondheidsredenen zijn de aanleiding om drastisch te minderen of te stoppen met roken. En het gaat daarbij niet meer louter alleen om goede voornemens aan het begin van het jaar. Een deel van de rokers die niet willen of kun-

nen stoppen probeert alleen nog in het weekend en op feesten te roken. Oudere stappers zijn gemotiveerder om radicaal te stoppen. De incidentele rokers worden ook wel aangeduid als gelegenheidsrokers of weekendrokers .

Stoppen met roken gaat soms meteen gepaard met de wens om te gaan sporten en gezonder te leven. Er bestaat een breed gedeelde opvatting dat stoppen met roken kan leiden tot acute gewichtstoename.

Een deel van mijn stapvrienden wil hun slechte gewoontes afleren. De echte fanatiekelingen voeren de daad bij het woord en gaan vaker sporten. Bij sommigen gaat dat ook hand in hand met een verantwoord dieet van Sonja Bakker.⁴⁰ (BB clubganger 79b: t₂₆).

3.3 cannabis

Er wordt in alle netwerken cannabis gerookt. Een joint wordt meestal in de coffeeshop, thuis, tijdens het stappen, op straat, strand of in het park gerookt. De vaste blowers weten meestal in welk café ze wel en niet mogen blowen. Mannen blowen meer dan vrouwen. Blowers maken meestal een onderscheid tussen wiet (hoofdzakelijk van Nederlandse bodem) en hasjiesj (uit het buitenland). Een deel van de wietrokers betreft zijn wiet uit eigen kweek. De gelegenheidsrokers leggen wegens hun incidentele blowgedrag de minst uitgesproken voorkeur voor wiet of hasj aan de dag.

Het beeld dat wiet- en hasjrokers van elkaar hebben is soms heel verschillend. Wietrokers blijken meestal forsere blowers dan hasjrokers. Wiet is meer voor dagelijkse blowers. Hasj daarentegen zou meer relaxed zijn dan heftige wiet waar je psycho van wordt in je hoofd of gruwelijk stoned. Hasjrokers zouden minder blowen en behalve voor de smaak ook eerder hun speciale momenten kiezen. Maar een deel van de wietrokers ontkent suf of te stoned worden van wiet. Forse blowers kiezen juist liever voor wiet omdat je er prettig high van wordt. Juist van hasj word je eerder stoned en hangerig.

Het aantal joints dat wordt gerookt inclusief het meeroken van een aangeboden joint blijft bij de meesten beperkt tot één, hooguit twee jointjes. De forse blowers roken 3 tot 5 joints en de zware blowers komen op 6 tot 10 joints per keer, waarbij moet worden vermeld dat het stappen soms wel twee dagen kan duren. Maar over het algemeen geldt dat er in de meeste netwerken minder geblowd dan gedronken wordt, enkele netwerken waar marihuana hoger scoort ten spijt. Hier drinken stevige blowers meestal ook minder alcohol.

⁴⁰ Twee boeken van Sonja Bakker, die door dieetdeskundigen als de nieuwe Montignac wordt beschouwd, over verantwoord eten staan al een tijdlang in de Nederlandse boekentoptien.

motieven en positieve effecten

elen zien het roken van cannabis als een vorm van ontspanning. Het lossen worden onder invloed van alcohol heeft een sociale connotatie terwijl het ontspannen gevoel tijdens het blowen meer verwijst naar het individuele genot en gevoel van welbehagen. Blowers zijn net als drinkers gevoelig voor sfeerverhoging als ze onder invloed zijn. Maar blowers gaan er ook prat op dat ze geen moeite hebben om zonder gezelschap van de roes te genieten. Hoewel er genoeg drinkers zijn die ook alleen van een rode pinot noir kunnen genieten, wordt drinken in je eentje toch sneller in de problematische sfeer getrokken.

eel blowers vinden dat je relaxed wordt van een joint. Andere synoniemen die hiervoor worden gegeven zijn: rustig, rustgevend, ontspannen, h, chillen, eigen trip en een moment voor jezelf.

Het verbale effect wordt gewaardeerd en de associatieve input draagt bij aan de gezelligheid en het onder elkaar zijn met vrienden. Sommigen genieten van de auditieve sensaties tijdens het luisteren van muziek. Bovendien heeft cannabis geestverruimende kwaliteiten en word je gevoeliger voor je omgeving als gevolg van de mild hallucinogene effecten. Deze eigenschappen worden voornamelijk gewaardeerd door gebruikers die ook meer ervaring hebben met hallucinogenen. Behalve ontspanning worden lachkicks en lachbuien veelvuldig genoemd, net als de vreetkicks die tijdens het blowen acuut kunnen optreden. Tenslotte wordt cannabis ook gezien als een slaapmutsje omdat je er makkelijker van indut. En vergeleken met een alcoholkater ben je de volgende ochtend hooguit een beetje duf.

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

Panelleden zien ook negatieve eigenschappen bij het gebruik van cannabis. Het te stoned zijn in gezelschap is soms gênant en wordt door de sociale omgeving niet altijd begrepen. Sommigen wijzen erop dat blowers soms contact gestoord of introvert zijn. De interactie met anderen verloopt dan moeilijk en gaat ten koste van de uitbundigheid en de vrolijke sfeer. Kortom: je kunt ook te chill worden van het blowen. Ook de blowkater en het vage gevoel de dag erna, vinden de meesten niet prettig. Andere ongewenste acute effecten zijn: rode ogen, een droge mond of flinke hoestbuien. Maar vervelender is als je er ongewild sloom, moe, of apathisch van wordt. Nog vervelender is het wanneer je out gaat, een wegtrekker krijgt, misselijk wordt of zelfs moet overgeven. Het is opvallend dat hierbij vooral clubmedewerkers geregeld verwijzen naar toeristen die voor pampus liggen. Het is een soort equivalent van lam zijn bij alcohol. In beide gevallen ontgaan je simpelweg de dingen in je omgeving.

Een negatief aspect van blowen is dat je dingen op termijn kunt gaan verzaken. Je wordt laks, lui en vergeetachtig. Je hebt geen lust meer om iets te ondernemen terwijl je dat misschien wel zou willen.

Ook is er een besef dat er in lichte mate sprake kan zijn van paranoia en er op termijn wellicht een mate van afhankelijkheid kan optreden. Sommigen noemen dit geestelijke verleiding of geestelijke afhankelijkheid. Opvallend is dat naast de positief gerapporteerde vreetkicks, sommige gebruikers juist slecht eten en sterk afvallen. Een enkeling noemt het aanschaffen van cannabis een financiële aderlating.

gebruiksfrequentie

In navolging van tabak wordt er over de hele linie ook minder gebloed. Maar er zijn uitzonderingen, zoals op de afterfeesten. In de clubs blijven de Engelsen opgewekt hun joints draaien aan de bar. En op urban en dancefeesten kringelen nog genoeg cannabiswolken rond stapgroepjes en wordt het barpersoneel geregeld om een lange vloeit gevraagd. Ook de vrienden van Tizi (72a) en Rafi (96a) blijven flink blowen. Vooral in de zomer wordt er veel gepaft in het park. Hoewel de lol er soms van af gaat wanneer bromsnor weer langskomt. Rafi (96a) ziet dat veel jongens al voor het werk of school beginnen met een djonco. Hij kijkt er niet meer vreemd van op wanneer ze tien joints op een dag hebben gerookt. Voor de niet-smokers bestaat veel respect omdat je daar sterk voor in je schoenen moet staan.

Panelleden dragen verschillende redenen aan waarom er minder wordt gebloed. Er is meer besef over de ineffectieve of contraproductieve werking van langdurig blowen. Buda (91a): Het is beter om pas te blowen na gedane zaken. Smoke less. Enjoy more, luidt het credo. Ook anderen laten zich in soortgelijke bewoordingen uit. Veel blowen werkt averechts en het komt niet altijd ten goede van het creatieve proces. Het is soms flink worstelen om bepaalde ingesleten gewoontes af te leren en nieuwe grenzen te stellen, volgens Paul (45a). Net als met roken probeert een deel van de blowers het roken van een joint zo lang mogelijk uit te stellen of alleen te reserveren voor de avonduren en feesten.

3.4 ecstasy en ecstasyachtigen

Het verschil in gebruik tussen ecstasy en cocaïne is de afgelopen jaren eerder kleiner dan groter geworden. Vooral door de forse daling van ecstasy na het millennium in parallel hiermee lopende toename (inmiddels stabilisering) van cocaïne zijn beide stimulanten tegenwoordig bijna even populair. Ecstasy wordt nog steeds over de volle breedte gebruikt, maar de frequentie ligt lager dan eind jaren negentig. Tussen netwerken zijn er forse verschillen. In sommige scènes ge-

bruikt vrijwel iedereen nog ecstasy, terwijl in andere kringen driekwart geen ervaring heeft met het middel. Het urbancircuit, dat een deel van het dancesegment heeft afgesnoept, is niet massaal overstapt op ecstasy. Of urban in de toekomst ecstasy blijft negeren, proberen we aan de hand van ons panel te beantwoorden.

verspreiding

Het gebruik van ecstasy is na jarenlange daling nu stabiel op een lager niveau in het partycircuit en het mainstream clubsegment, dat zowel **dance** als **urban** programmeert. Binnen urban neemt het hiphop genre een duidelijk herkenbare positie in. Spike (77a) ziet dat de posities tussen de divergerende hiphop- en housescene nog flink van elkaar kunnen verschillen. De clichés over beide genres zijn soms niet van de lucht. Hiphoppers en rappers staan symbool voor joints, whisky, blingbling en chickies, terwijl partygangers bier drinkende en stoned pillenslikkers zijn. Volgens Spike(77a) ligt ecstasy in de beleving van hiphoppers niet meer zo ver weg als een paar jaar geleden. Niet dat ze nu meteen op zoek gaan naar pillen, maar opvallend is wel dat the E-word ook vaker te beluisteren is in succesvolle teksten van zwarte artiesten. De voorlopers zijn eerder geneigd om een keer ecstasy te proberen. En waarom ook niet, grijnst Spike (77a) Als Missy zingt dat E vet is, dan moet het wel leuk zijn. Toch. Het ligt in de lijn van kopiëren van wat sterren consumeren. Of dat nou Adidas, Cristal, Hummers of ecstasy is.

ooral in het trendsettende clubsegment (urban en dance) is sprake van een lichte opleving van het ecstasygebruik.

Rico (97a) ziet dat ecstasy in weliswaar kleine groepjes van zwarte stappers hot is.

Ecstasy zit in de lift omdat Surinaamse jongeren die van slow en mellow houden nieuwsgierig zijn geworden naar pirki (een pilletje). In de clubs waar latin house wordt gedraaid blijven ze nog cool. Maar op party's als Dancevalley of Sensation hite gaan ze echt naar de tering. De DJ's die er draaien kennen ze van uit de clubs. Ze weten hoe de muziek klinkt als ze stoned worden. Aan Sandy (92a) horen we vergelijkbare verhalen.

Ecstasy wordt bekender onder donkere stappers. Ik zie dat meisjes en jongens op de ecstasy heel vrolijk worden en de hele avond met iedereen willen dansen. De nieuwsgierigheid naar ecstasy is echt groter geworden. Een Surinaamse dealer vroeg laatst aan mij of ik geen ecstasy wilde verkopen op R&B feesten omdat ik daar veel mensen ken. Ik weet dat op sommige feesten het publiek niet vies is van een pilletje. (Sandy, clubganger 92a: t₂₆)

De Surinaamse stappers die Bram (94a) in trendy kringen ontmoet worden soms gekscherend bounty negers genoemd, omdat ze vaak stappen in gemengde

netwerken. Ze vormen een hiphouse melange van hiphop en acid house. De groep snoept incidenteel pilletjes samen met witte stappers. Maar het zijn niet de evangelisten die ecstasy ook op stoere hiphop feesten gaan promoten. Spike (77a) wijt een deel van de belangstelling voor ecstasy aan de vakantievluchten naar Suriname. Vrienden die na een familiebezoek uit Suriname terugkomen met verhalen over ecstasy in Paramaribo. De verhalen worden bevestigd door bekende Nederlandse DJs, die eveneens een toenemend ecstasygebruik zien in clubs te Paramaribo, waar latin house een rage begint te worden.

gebruiksfrequentie

Uit de verhalen van panelleden blijkt dat ecstasy vooral een weekenddrug is. De gebruiksiintervallen, die variëren van één keer per week tot één keer per jaar, lijken bij clubgangers langer te duren dan bij de partygangers. In sommige scènes ligt het gemiddelde gebruik naar schatting op één keer per maand. In de meeste scènes wordt ecstasy één tot een paar keer per half jaar geslikt. Veel panelleden vinden dat er redelijk beheerst wordt gebruikt.

Het type setting is van invloed op het gebruik van ecstasy. Een bezoek aan een party lijkt haast synoniem voor ecstasygebruik. Party = ecstasy geldt dan ook nog steeds voor een groep partygangers en clubgangers die vaak of zelfs altijd ecstasy slikken op een groot dansfeest. Grote feesten zijn gewoon losser, aldus Spike (77a). Die weinig blowt gaat sneller mee blowen met vrienden. En iemand die weinig slikt loopt een grotere kans om mee te doen. Rico (97a) sluit zich hierbij aan. Zijn vrienden slikken alleen ecstasy op parties. Hoe grootschaliger, hoe minder de controle van andere vrienden die niet slikken. Hoewel er over het geheel genomen beheerster wordt gebruikt, is er nog steeds sprake van wilde nachten.

Eén keer in de maand is er een ouderwetse uitspatting en gaan we naar verschillende feesten tot en met de volgende dag. Op het feest zijn het al 3 pillen en met afteren erbij 5. Ze snuiven ook tussendoor cocaïne. Het is dan alles of niets. Ze gaan door tot we erbij neervallen. Niemand neemt dan 1 pilletje. Dat kan wel, maar niemand doet het op die manier als we echt loos gaan. (Ince, DJ 76a: t25).

In tegenstelling tot de parties geven panelleden aan dat er op een paar uitzonderingen na doorgaans soms ofelden ecstasy gebruikt wordt in clubs. In cafés wordtelden of nooit ecstasy gebruikt. Hoewel een grote groep soms ofelden ecstasy gebruikt bij vrienden, lijkt het privé-gebruik populairder te worden. Er zitten uitschieters tussen in netwerken waar men vaak of altijd gebruikt op een afterfeest. Het gebeurt ook dat kleine groepjes binnen een netwerk elk weekend loos gaan. In Sandy's (92a) scene, waar momenteel sprake is van een ecstasy hype,

wordt er niet alleen in clubs gebruikt, maar juist ook op afterfeesten, in een caf of bij vrienden thuis.

...e nemen nog maar ...n keer MDMA in de 3 maanden. Het gebruik is heel erg afgenomen omdat de nasleep gewoon een stuk heftiger is. Er is altijd wel iemand die het bij zich heeft. De laatste keer was tijdens een undergroundparty. Toen waren we echt goed naar de tyfus. (Jesse, clubganger 48a: t26)

motieven effecten en imago

De daling van de afgelopen jaren lijkt tot stilstand te komen. Hoewel ecstasy vaker met cocaïne moet wedijveren, blijft het een populaire stimulant onder stapers. De motieven die panelleden hiervoor geven hebben we ingedeeld in: euforie, ontspannende, energieke, zintuiglijke, collectieve/entactogene en tactiele/empatogene eigenschappen.

De **euforie** eigenschappen van ecstasy zijn: loos gaan, prettig wazig, controleerbaar trippen, remmen los, euforisch en losbandig. Ecstasy geeft een persoonlijk gevoel van welbehagen en **ontspanning** instant vakantie, lang leve het leven, zorgen vergeten, klein reisje maken, relaxed, lekker voelen, warme gloed en lekkere rush.

Ecstasy kan ook leiden tot nieuwe inzichten en een scherp besef van de **zintuiglijke** en **energieke** beleving: energiek en wakker, lekker dansen en muziek die intenser klinkt wordt door meerdere personen genoemd. Daarnaast is er ook sprake van: verruiming van de geest, mind opening en opgaan in geluid.

Ecstasy leidt ook tot een sterk besef van een **collectieve** en **entactogene** verbondenheid. Meerdere personen noemen: liefde voelen en/of delen, saamhorigheid, hartopener, state of happiness, vrolijk, gezelligheid, knuffelen en intimiteit en geilheid.

Ecstasy reduceert persoonlijke scepsis, angsten en remmende mechanismen naar anderen en versterkt **tactiele** en **empatogene** vermogens: drempelvernietigende werking, vriendelijkheid en lachen, opener communicatie naar anderen, socialer, minder bang om emoties te uiten, meer zelfvertrouwen en lekker babbelen.

verkrijgbaarheid prijs dosering en toediening

rijwel alle panelleden geven aan dat de meeste gebruikers in hun achterban a eli of eel a eli aan ecstasy kunnen komen. Slechts in een paar netwerken moet grote moeite worden gedaan om ecstasy te regelen. De meesten kopen of krijgen ecstasy meestal via een vriend of kennis binnen de eigen vriendenkring of scene. In de hardcore, psytrance, techno- en homoscene is er vaak sprake van grote saamhorigheid en natuurlijke wederkerigheid. De onderlinge hulpvaardigheid is groot, aldus Pieterbas (89a). ie geen ecstasy heeft vraagt soms aan bondgenoten of die wel wat bij zich hebben. Soms wordt er geruild met een sigaret, jointje of een biertje. Per slot van rekening zou je zelf ook delen als je in zo'n situatie komt te verkeren.

Ongeveer de helft van de gebruikers in de panelnetwerken koopt ecstasy bij één of meerdere thuisverkopers. Gebruikers kopen ecstasy bij monodealers die louter en alleen ecstasy hebben of bij polydealers die behalve ecstasy ook nog andere drugs verkopen. De thuisdealer van Spike(77a) let op het postuur en vraagt eerst naar de ervaring van de gebruiker alvorens hij besluit om slappe of sterke pillen te verkopen.

Laatst kreeg ik via-via een nummer van een dealer. Ik stapte bij hem in de auto. Ik wilde MDMA en dat bleek hij niet bij zich te hebben. Hij zei geef me het geld dan haal ik het even en dan kom ik het langsbrengen. Ik twijfelde of ik dat moest doen en toen begon hij van h vertrouwen je me niet ofzo. Ik heb hem toen het geld gegeven. Ik dacht die zie ik nooit meer terug. Tot mijn verbazing kwam hij een half uur later terug met mijn gram MDMA en kreeg ik ook nog een gram extra omdat ik hem vertrouwde. (Clara, DJ 99b: t26).

Mede door de stringente controles is het volgens sommigen moeilijker geworden om ecstasy te kopen in het uitgaansleven. Een panellid gelooft dat ook de gedoogde clubdealers het moeilijker hebben.

De prijs van een ecstasypil varieert tussen de 2 en 10 euro. De meesten betalen tussen de 3 en 5 euro voor één pil.⁴¹ Er is weinig prijsverschil tussen 06-dealers en thuisdealers. Panelliden vertellen over: blauwe driehoekjes, rode bommen, motorola's, tulpjes, schorpioentjes, euro's of gewoon over slappe en sterke pillen. Volgens Ince (76a) is het met rode bommen soms net als met grootmoeders cake waar je nostalgische momenten bij hebt.

Voor MDMA poeder of kristallen wordt per gram tussen de 10 en 50 euro betaald. Meestal ligt de prijs tussen de 20-30 euro per gram. In veel netwerken is ook MDMA poeder te krijgen. Voor een kilo MDMA poeder wordt op de markt ongeveer 4000 euro gevraagd.

De doseringsrange in netwerken ligt tussen een halve en 10 pillen. Een gemiddelde dosering ligt meestal bij 1-2 pillen. Ecstasy wordt meestal geslikt. Door de komst van MDMA poeder en kristallen wordt het soms ook opgelost in vruchtensap en gedronken. Gebruikers zeggen ook wel eens een likje te nemen, waarbij een natte vinger in de poeder wordt gestopt (vingeren), in de mond wordt opgelost en vervolgens wordt weggespoeld met sap of alcohol. De ecstasysnuivers prefereren ondanks de prikkeling in de neus deze methode omdat het een kortere

⁴¹ Bij afname van 10 tot 100 pillen ligt de prijs rond de 2-2,50 euro en bij 1000 pillen komt deze tussen de 40 eurocent en 1 euro per stuk. Bij 10.000 pillen tussen de 10 en 25 eurocent per stuk. Ze hebben niet de kwaliteit en zuiverheid van de pillen meegewogen in de prijzen. De markt kan leveren op bestelling en op dosering. Waarder gedoseerde pillen hebben een hogere inkoopprijs.

rush zou geven dan bij slikken. Anale toediening van ecstasy komt, behalve in een homo- en psychonautisch netwerk, weinig voor.

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

De negatieve ervaringen en/of effecten zijn onderverdeeld in acuut lichamelijke en psychische effecten, subacuut lichamelijk en psychische effecten en de intrinsieke farmacologische eigenschappen zoals de lange werkingsduur.

Acute lichamelijke effecten die worden genoemd zijn strakke, stijve kaken mond open kauwen plafondplak moment (rush) trekbek en grote ogen . Gebruikers vinden het ook niet altijd leuk wanneer je er overduidelijk te stoned , ranzig of niet representatief uitziet. Overgeven of out gaan van de ecstasy kan gevoelens van gne en schaamte geven bij gebruikers.

De **acute psychische effecten** die op kunnen treden worden benoemd als te overweldigend niet met beide benen op de grond te sterke of ongemakkelijke rush . Ook het tegenovergestelde kan gebeuren wanneer het verwachte eufore effect uitblijft.

De **subacute lichamelijke effecten** zijn: brak lange nasleep luiheid futloos hoofdpijn en moeheid.

De **subacute psychische effecten** zijn: (dinsdag)dip , schuldgevoel , korte depressies , zwaar depressief , chagrijnig, nonchalant gedrag , klap of kater na 2-3 dagen , vaag , te veel in jezelf , emotionele terugslag en minder communicatief .

Ook wordt de **lange werkingsduur** van de roes door sommigen als negatief beoordeeld. Het is een aanslag op je weekend en je kunt er niet van slapen.

Een herhaaldelijk opgewekte roes geeft op termijn meer negatieve en onwenselijke effecten als gevolg van een tolerantieverhoging. Ten slotte klagen sommigen over de slechte kwaliteit van ecstasy, of dat het met de komst van poeder lastiger doseren is.

tempering gebruiksfrequentie

Afgaande op de genoemde positieve en negatieve effecten dringt zich het volgende beeld op. De prettige ecstasyervaringen lijken op termijn, na herhaaldelijke ervaringen, geneutraliseerd te worden door meer onprettige lichamelijke en/of psychische effecten. Als gevolg hiervan neigen gebruikers ernaar om hun gebruiksfrequentie te temperen omdat zij de som van positieve en negatieve effecten steeds kritischer tegen elkaar af wegen. Aldus wordt er meer rekening gehouden met het tijdstip en de setting, alsmede met de eigen stemming en die van de andere gebruikers. Een deel van de stappers calculeert steeds kritischer wanneer ze zich een stoned uitstapje in het weekend mogen veroorloven in verband met allerlei belangrijke sociale verplichtingen en verantwoordelijkheden die horen bij het ouder worden. Stappers gaan zich na herhaaldelijk gebruik soms afvragen of ecstasy nog wel zo leuk is. Clara (99a): Ecstasy is de kater niet waard. Het zuigt je helemaal leeg en de euforie van de dag ervoor is helemaal weg Ook Lizz (72a) heeft geen vrede meer met een emokater , dat na het

hoogtepunt automatisch optreedt. En ten slotte Bram (94b) die de vipscene kent: ecstasy heeft geen positieve uitstraling meer onder vippers. Tenminste, als ze onder elkaar zijn. Sommigen zijn eroverheen gegroeid en anderen willen alleen nog gebruiken in de privé-sfeer.

Behalve de invloed van acute en subacute effecten op het gebruik van ecstasy, spreken stappers ook klare taal over de tanende invloed van ecstasy in het nachtleven. Jorg (58ab) mist de ooit zo uitbundige partysfeer en Dennis (57b) vindt niet meer de drug. Tussen de regels door klinkt er teleurstelling en het besef dat mooie periodes vergankelijk zijn.

ecstasyachtigen

Ecstasy (pil, poeder of kristal) beslaat het grootste deel van de ecstasymarkt. In een paar netwerken (psytrance en techno) vangen we geruchten op dat er geexperimenteerd wordt met DOB, 2-CB, 2-CT en 2-CI. Concreet zijn er enkele gebruikersniches waar ook daadwerkelijk 2-CB, DOB en MDA wordt gebruikt. Deze middelen staan erom bekend dat ze meer hallucinogeen zijn dan MDMA.

In een paar netwerken wordt **2 CB** als een nieuw middel gezien of als een reeds bekend middel dat weer een bescheiden comeback maakt. In een netwerk waar men beslag had weten te leggen op een voorraadjie 2-CB pillen (15 mg per pil) wilden ze wel eens wat anders proberen dan MDMA of cocaïne. Besloten werd om 2-CB met een groepje vrienden in de tuin te slikken. Het was per slot van rekening prachtig zomerweer.

Eentje had 15 pilletjes 2-CB bij zich. Een paar durfals wilden dat wel eens proberen. Na een uur kregen ze zulke lachkicks dat anderen ook nieuwsgierig werden. Iedereen was verbaasd over de superheftige werking van het middel. In een uur hebben we dingen zien bewegen en voelden we ons lekker raar op de 2-CB. Voor degenen die nog nooit hadden getript was het best wel heftig. (Jorg, partyganger 67b: t26)

Ook **MDA** staat soms op het chemische menu. In homo-, hardcore- en psytrance scenes is MDA beperkt in omloop. In deze kringen wordt MDA als een hardere variant of als een verbeterde vorm van ecstasy beschouwd. De ervaring leert dat je van MDA redelijk in de war kunt raken. Iets dergelijks overkwam een paar vrienden van Jorg (58b), die MDA poeder via hun dealer aangeboden kregen. MDA is hier populair geworden omdat het effect sterker is dan ecstasy.

Ecstasy was niet sterk genoeg meer. Mensen zijn of immuun geworden of vinden de pillen niet sterk genoeg. Ze gingen zo uit hun dak op de MDA dat anderen het ook wel wilden proberen. Degenen die het gebruiken zeggen dat ze de trip minder

kunnen controleren en de weg soms helemaal kwijt raken. Ze houden van het love effect en zijn dan 2-3 uur echt helemaal heen. (Jorg, clubganger 58b: t25)

Minder bekend is **m** dat in BB's (79b) netwerk als ecstasy werd aangeboden. Gebruikers vonden het een beetje lijken op de MDMA roes. Sommigen voelden zich heel brak en misselijk. Toen er ook nog iemand in het ziekenhuis belandde besloot men het te laten testen. Het bleek om mCPP in plaats van MDMA te gaan. In het hardcore partycircuit is er volgens Pieterbas (89a) gewaarschuwd voor ecstasy met mCPP.

signalen

- **Methylone (Explosion)**, dat korte tijd beperkt verkrijgbaar was in het smartshopcircuit, dankte zijn bekendheid aan een kortstondige internethype en media-aandacht.⁴² Methylone is in een paar netwerken als poedervorm in gelatinecapsules aangeboden. In Figo's (88a) stapmilieu slikt men poeder-capsules methylone van 250 mg. Het effect wordt vergeleken met ecstasy maar ontbeert de rush. Gebruikers combineren methylone met ecstasy om de kater van ecstasy te reduceren. Ook het space-effect van methylone is minder hevig: Opeens zit je in de high. Je voelt je heerlijk, bent niet wappie en je kunt slapen, aldus Figo (88a).
- In enkele netwerken spreken panelleden over het gebruik van **MDMA kristallen** die er uitzien als hagelstenen, transparante glasblokjes of bergkristal. Volgens Buda (91a) maken chemici er een sport van om zo zuiver mogelijke gekristalliseerde MDMA te maken.
- In twee netwerken wordt **DOB** omschreven als een krachtige tripvariant van 2-CB. DOB heeft volgens gebruikers naast psychedelische ook stimulerende eigenschappen. Een dosis van 1mg DOB duurt ongeveer 12 uur.

3.5 cocaïne

Sinds de popularisering van cocaïne eind jaren negentig, zijn meer stappers cocaïne gaan gebruiken. Typisch was dat een deel van de gebruikers aanvankelijk niet of nauwelijks in cocaïne was geïnteresseerd. Inmiddels constateren we dat cocaïne zich over de gehele uitgaanslinie manifesteert. Panelleden spreken vaker over de normalisering van cocaïne. Want het gebruik van cocaïne komt vaker en soms op schaamteloze schaal voor. Cocaïne is naast de hogere snuifchelons toegankelijk geworden voor een grote groep stappers. Het snuiven heeft

⁴² Nabben, Waak & Korf (2005).

zich in rap tempo gedemocratiseerd. Panelleden spreken soms hun verbazing uit over keurige types die wel eens van de coke snuffelen.

verspreiding

Het gebruik van cocaïne laat de laatste jaren een stabiliserende trend zien die per meting over de hele linie soms een beetje stijgt of zakt. Je kunnen nu weer spreken van een lichte stijging. De helft van alle panelleden meldt dat het gebruik weer in de lift zit. Het betreft een mix van frequente en incidentele gebruikers. Veel stappers willen of durven zich niet in te laten met cocaïne. De verhalen van panelleden illustreren de paradoxale houding van veel cocaïnesnuivers ten aanzien van hun eigen gebruik. Nog veel pregnanter dan bij ecstasy, is er onder cocaïnegebruikers vaak sprake van een haat-liefdeverhouding. Het is mogelijk dat deze scepsis op termijn leidt tot een daling van gebruik. Maar cocaïne is geen ecstasy, waar verslaving minder op de loer lijkt te liggen.

In het **trendvolgende** clubsegment komt cocaïne op kleine schaal voor. Het cocaïnegebruik blijft op urban en dance settings stabiel, met uitzondering van sommige avonden waarop wat vaker wordt gesnoven. Onder het urbanpubliek is cocaïne populairder dan het nog vrij onbekende ecstasy. Dit beeld wordt bevestigd door portiers die tijdens het fouilleren meer cocaïne aantreffen bij Surinaamse en Marokkaanse bezoekers. Vooral in de **trendsettende** dance en urban netwerken wordt er intensiever gebruikt. Ook onder de **partygangers** is het cocaïnegebruik licht gestegen.

gebruiksfrequentie

Cocaïne⁴³ blijft concurreren met ecstasy. Dealers en gebruikers rapporteren vooral in de zomerperiode een uitbundiger gebruik. Warme dagen, zwoele nachten, drankjes bij de vleet en de dealers die wachten op de eerste telefoontjes van natte snuivers die door willen stomen. Die dealers vraagt over hun klantenkring krijgt gevarieerde antwoorden. Snuivers bellen vanaf hun privé-adres, vanuit een café, brasserie, park, terras of lounge. Cocaïne mag dan volgens menigeen genormaliseerd zijn, maar voor een snuif moet je in het uitgaansleven toch naar de wc in plaats van thuis aan tafel of voor de tv. Cocaïne geldt, zoals bij ecstasy vaak het geval, niet bij iedereen als een weekenddrug. Want cocaïne houdt je op meer plekken gezelschap dan je aanvankelijk misschien zou willen. Terwijl gebruikers meer geneigd zijn om ecstasy te plannen, is cocaïne soms een plotselinge bijkomstigheid. Clara (99a): Als iemand het toevallig bij zich heeft wil iedereen wel een snuifje, terwijl het dan niet echt gepland is. Vaak blijken dezelfde mensen het bij zich te hebben. Nikki's (93a) vrienden nemen het niet zo nauw om

⁴³ Panelleden spreken ook van: suiker, meel, sukru, wit, charlie, sneeuw, witte chocola, cola, etc.

ook door de week te snuiven. Het onderscheid tussen week en weekend is hier relatief omdat de meesten geen 9 tot 5 baan hebben.

Maar of snuiven door de week nu wel zo normaal is vraagt Jesse (48b) zich steeds vaker af in discussies met zijn vrienden. Echter, het is makkelijk om een nakkie of dingetje mee te snuiven als het op tafel komt. Maar het is niet altijd eenvoudig om af te slaan als je eigenlijk geen zin hebt.

In een enkel netwerk gaat cocaïne altijd vergezeld met **clubbezoek**. In de meeste netwerken wordt er soms ook vaak cocaïne gebruikt op een stapavond. Als er nooit wordt gebruikt dan zijn het meestal ook geen (actieve) clubgangers. Een meerderheid zegt ook wel eens op **party's** te snuiven. Overigens gaat het hier ook om een grote groep clubgangers die slechts een paar keer per jaar naar een grote party gaan. Cocaïnegebruik voorafgaand of na het partybezoek wordt ook meegeteld. Het gebruik in **cafés** laat een gematigder beeld zien. Hoewel er in sommige netwerken vaak cokegebruik wordt gerapporteerd, snuift een substantiële groep somselden of nooit in het café. Alleen Pieterbas (89a) zegt dat hij in cafés komt waar altijd wel een paar snuivers rond de wc dreutelen. **Thuis** of bij vrienden snuiven is populairder dan in cafés en vindt ook geregeld door de week plaats. Rico's (97a) vrienden bestellen soms een pakje als ze in the mood zijn voor een voetbalwedstrijd of tijdens het gamen op de computer.

koken en cocaïne

Ik kom ook veel op thuisfeestjes. We spreken af met een groepje en gaan eerst lekker koken en eten. Na het eten druppelen ook andere gasten binnen. Op een gegeven moment zijn we dan met 10-15 mensen. Wanneer iemand een paar lijnen coke op tafel legt, komen ook de wodka en whisky te voorschijn. Daarna volgt er meestal een discussie waar we naar toe zullen gaan. We zijn dan al vanaf 22.00 uur coke aan het snuiven tot een uur of 1.00. We moeten dan echt de deur uit als we hebben gesnoven. Meestal spreken we af in onze favoriete club. (Anne, clubganger 95a: t26).

motieven effecten en imago

Uit de verhalen leiden we af dat veel gebruikers ambivalente gevoelens hebben voor cocaïne. Vaak horen we opmerkingen als 'het is lekker, maar...', 'ik dacht er niet aan, totdat...' en 'ik was nuchter op een feestje, toen opeens...'. Elke beweegreden zijn er om soms met tegenzin te kiezen voor deze kennelijk moeilijk te controleren drug.

Cocaïne geeft een subjectieve **versterking** van het eigen **zelfbeeld**: Meer zelfvertrouwen wordt het meest genoemd evenals 'je voelt je groot', 'durft meer' en 'voelt je briljant'. Door de werking van cocaïne proberen gebruikers hun alcohol onder controle te houden. Cocaïne wordt gewaardeerd als **neutralisermiddel** tegen dronkenschap. Gebruik-

kers zeggen meer te drinken (zuipen) of juist minder dronken (lam) of zelfs nuchter te blijven. Cocaïne is een stabilisator in combinatie met drank.

Het bezit en gebruik van cocaïne is **statusverhogend**: het is stoer, cool om mee te showen, geeft een sjieke status, je voelt je te aan en hip.

Cocaïne is een actieve en **communicatieve sfeerverhoger** in groepsverband: veel gebruikers vinden cocaïne gezellig en sociaal. Het versterkt de saamhorigheid, je wordt makkelijker, opener, losjes en je gaat er meer van praten. Verder wordt cocaïne geassocieerd met ontremming, lachen, vrolijk, pittige en goede gesprekken, opwindend stiekem en geile meisjes.

Cocaïne (inclusief de prikkelende chemische geur) geeft ook een specifieke aangename **korte rush** in het hoofd (neus) die wordt getypeerd als helder, fris, wakker, controleerbare en lekkere high, opgewekt, korte kick, (chemisch) plezier in je neus inclusief de geur en verdooving.

Door de **stimulerende eigenschappen** blijf je langer presteren, feesten, werken en dergelijke: langer doorgaan, extra energie, upper(tje), pepper, versterkt denkactiviteit.

Cocaïne wordt ook gewaardeerd als een **stonede en ontspannen roes**: van pure coke word je lekker stoned en relaxed. Met cocaïne kun je beter onder druk presteren en het veraangenaamt de lange, zware of als saai beleefde werktijden.

verkrijgbaarheid prijs dosering en toediening

Bijna alle panelleden zeggen dat het voor hun scene o netwerk a eli of zelfs eel a eli is om cocaïne te regelen. Slechts in een paar netwerken is het (soms) oeili. De meeste gebruikers praten over dealers, terwijl het bij ecstasy vaker om vrienden of kennissen gaat. Ecstasy wordt vaker onderling geregeld en met weinig of geen winst doorverkocht. Cocaïne daarentegen wordt bij een betrekkelijke buitenstaander of specifieke dealer gekocht, die meestal geen deel uitmaakt van de vriendengroep. Cocaïne wordt meestal geregeld via een 06-nummer. In de meeste netwerken heeft men de beschikking over een paar nummers, soms oplopend tot een stuk of nummers. Overigens willen dealers nog wel eens van nummer veranderen. Soms doen ze dit uit voorzorg, maar ook om vervelende, ongeduldige of sneue klanten periodiek af te romen. Alleen degene waar hij een goede band mee heeft, krijgt weer zijn nieuwe nummer. Er zijn dealers met een klantenkring van 50 snuivers maar ook van 250. Het komt geregeld voor dat gebruikers ook onderling nummers uitwisselen van (nieuwe) dealers die sneller bezorgen, aardiger zijn, betere kwaliteit leveren of goedkoper zijn. Over het algemeen stellen dealers het niet op prijs als ze door een onbekende worden gebeld. Een vaste klant moet een potentiële snuiver eerst zelf introduceren. De meeste dealers bezorgen met de auto, taxi, scooter en een enkele keer op de fiets. Sommige dealers komen bij snuivers over de vloer. Anderen blijven in hun auto of handelen het af in het portiek. Die echt vertrouwen heeft opgebouwd, vraagt een dealer of hij het enveloppe alvast in de brievenbus deponeert. Er zijn dealers die op elke willekeurige locatie bezorgen.

taxicoke

De meeste 06-dealers die je belt, komen met de auto. Dan moet je instappen en een rondje mee rijden. Sommigen rijden in een taxi als dekmantel. Laatst toen ik in de taxi op weg naar huis zat, vroeg de chauffeur of ik ook drugs wilde kopen. Laatst belde ik zo'n taxidealer. Ik stapte in, maar er gebeurde niks. Toen ik vroeg of we nog zaken gingen doen, keek die mij verbaasd aan: hoe bedoel je? Op dat moment ging mijn telefoon van een andere taxichauffeur die vroeg waar ik bleef. Dat was erg gênant (Bram, clubganger 94b: t25).

Dealers zijn er in alle soorten en maten en van verschillende pluimage en etniciteit. Gebruikers spreken over betrouwbare, snelle, charmante en aardige dealers, maar ook over trage en vage types, klojo's, eikels, prutsers, amateurs en onbetrouwbare dealers. De markt van vraag en aanbod geldt net zo goed voor deze illegale economie. Die goede waar heeft, op tijd komt en altijd kan leveren, bouwt langzaam een klantenkring op. Nikki (93a): Die hebben een favoriete dealer, maar als hij niet bereikbaar is wordt de volgende gebeld. En als deze ook niet opneemt hebben nog wel een ander nummer. Er wordt cocaïne besteld door solosnuivers, partners, vriendengroepjes en/of kleine gezelschappen van stappers. In het laatste geval legt iedereen een bedrag in. Er zijn dealers die buurtgebonden zijn of dealers die meer aan een specifieke scene leveren, maar de doorsnee dealer komt in alle milieus. Een enkele keer horen we dat een huisdealer zijn domicilie heeft in een club. Spike (77a) kent een jongen die 20-25 pakjes door twee meisjes de club laat binnen smokkelen, in ruil voor een pakje wit. Dealers met gevoel voor marketing presenteren zich soms als the happymaker of ik ben van de Snuifis en nou hoort ik dat er hier een fuif is.

De 06-Marokkaan op de scooter is geen cliché, maar er zijn er ook die met de auto komen. Bovendien zijn er ook genoeg Nederlanders, Surinamers en Antillianen die coke bezorgen. Zo heeft Paul (45a) 06-nummers van 2 Marokkanen, 1 Turk, 2 Antillianen, 5 Nederlanders en 1 Colombiaan. Op een enkele uitzondering na zijn de dealers mannen. Veel cokedealers bezorgen alleen cocaïne. Een minderheid doet soms ook in ecstasy, viagra, speed en/of ketamine. Omdat het niet tot de core business behoort, moeten deze middelen vroegtijdig worden besteld. Ecstasydealers zijn eerder polydealers omdat ze ook vaak andere drugs in hun assortiment hebben. Een cokedealer verkoopt soms ecstasy, maar andersom komt minder vaak voor.

De **prijs** voor een pakje cocaïne varieert tussen de 40 en 70 euro per gram.⁴⁴ De gemiddelde prijs ligt rond de 50 euro voor een gram. Gebruikers horen vaker van

⁴⁴ Oewel dealers als gebruikers weten dat het zelden een gram is. Vaak blijkt het 0.9 gram of nog minder. Er zijn dealers die het ontkennen en dealers die eerlijk vertellen dat het wat minder is.

dealers die verschillende kwaliteiten aanbieden. Voor een betere kwaliteit wordt 60-70 euro gevraagd omdat het minder versneden⁴⁵ is, of soms puur van het kiloblok komt en als flake wordt verkocht. De meeste cocaïne is van Colombiaanse herkomst. De kiloprijs schommelt tussen de 28.000 en 33.000 euro per kilo. Die meer dan 10-20 kilo tegelijkertijd inkoop, betaalt een paar duizend euro per kilo minder. De Boliviaanse en Peruviaanse kwaliteit, die minder beschikbaar is, wordt door kenners meer gewaardeerd. De smaak zou zoeter en de roes milder en meer stoned zijn dan Colombiaanse cocaïne die agressiever in de neus is. Pannelleden horen weinig structurele klachten over de kwaliteit. Een Colombiaanse verkoudheid (snotneus na het snuiven) wordt op de koop toe genomen. En wie een keer slechte coke heeft, probeert gewoon een ander nummer. Ook de verhalen over cocaïne en atropine hebben niet of nauwelijks invloed gehad op het snuifgedrag. Cocaïne wordt door snuivers zelden naar een testservice gebracht, mede vanwege het spontane karakter van gebruik. Bijna alle gebruikers – althans die in het uitgaanscircuit, de straatscene is een ander verhaal – snuiven cocaïne, maar sommigen roken ook plofjes (cocaïne in een sigaret). Een enkele psychonaut kauwt cocabladeren.

De **dosering** varieert van een paar snuifjes tot 1 gram per persoon. De regelmatige snuivers gebruiken tussen een en gram per sessie. Dat zijn ongeveer 6 tot 12 lijntjes per avond/nacht. Maar omdat we weten dat er een substantiële groep is die ook doordeweeks snuift, wordt de dealer vaker dan n keer gebeld. Uit de verhalen horen we dat dit soms kan oplopen tot wel 3 pakjes coke per week. Het meest extreme verhaal is van Pieterbas (89a) over een DJ die een jaar lang elke dag een gram coke snoof.

vier gram met zijn drie n

Als ik sommigen een pakje op een dag weg zie snuiven dan weet ik een ding: ik wil niet verslaafd worden aan coke. Er moet een paar weken tussen het gebruik zitten, wat niet makkelijk is. roeger deed je 1 gram met zijn vieren. Nu gaat er 4 gram met zijn drie n doorheen. Onze meisjes vinden het niet leuk als de jongens weer van de coke hebben gesnoept. Soms denk ik ook wel eens dat ik er beter 50 euro boodschappen van had kunnen doen. De meiden zijn het meest verstandig. e hebben er geen behoefte aan omdat ze er chagrijnig van worden. (oe, partyganger 67b: t26)

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

Cocaïne is ook een enge drug waar snuivers moeilijk nee tegen kunnen zeggen wanneer het ze onder de neus wordt gehouden. De trek in coke wordt al geactiveerd door erover te praten. Het ontlokt bij ince (76a) het ironische commen-

⁴⁵ Uit dealersbronnen vernemen we ook dat er meer handel is ontstaan rond fenacetine, dat voor 1100-1200 euro per kilo op de markt te koop is.

taar dat het wel cool wordt gevonden om een rehab te doen bij Jellinek. Het past goed in de continue berichtenstroom in de media over schandalen en cocaïne-uitspattingen in mondaine snuifmilieus.

Acute psychische effecten: agressief, opgefokt, druk, stemmingswisseling, 'egocentrisch', monologen en coke gewauwel en babbels, opvliegerig, a-relaxed, humorloos, serieus, arrogant, niet luisteren, paranoia, geagiteerdheid en vervlakking.

Subacute psychische effecten: je wordt er geen beter mens van en je karakter kan ten nadele veranderen. De verslavingsgevoeligheid is groot en je wordt er crumpy en chagrijnig van. Clara (99b) vertelt hoe moeilijk het voor vrienden is om anderen erop te wijzen dat ze misschien te veel coke gebruiken.

Acute en subacute lichamelijke effecten: ongemakkelijk gevoel, edgy, dichte neus en kater. Ince (76a) vindt dat het probleem met cocaïne meer onderkend wordt. Hij wijst op de valkuil van excessieve snuivers die vaak denken dat ze het probleem zelf op kunnen lossen, terwijl de snuiflol er al lang vanaf is. Eigenlijk kan cocaïne op de lange termijn voor niemand goed zijn. En in je eentje snuiven word je ook niet echt vrolijk van. En zeker niet als het al vroeg in de ochtend is.

Je horen dat het **danigmatig** gebruik soms moeilijk te **reguleren** is: te veel, te vaak of doordeweeks gebruik, coke en werkdruk sluipt erin, slapeloosheid, obsessief, fixatie, blijft in je hoofd zitten, moeilijk om nee tegen te zeggen, verslavend omdat er altijd wel iemand is die het heeft of wil bestellen.

Cocaïne is een **duur middel**. Panelleden vinden dat er soms forse financiële aderlatingen moeten worden gedaan. Er wordt veel geld doorheen gebrast en het levert je niks extra's op.

cokecode

Ik hoor wel eens van snuivers dat ze een tijdje willen stoppen. Maar het moet niet een issue worden. Als je wilt snuiven moet je dat doen, maar val je vrienden niet telkens lastig met je uitgestelde besluit om te stoppen. In principe heeft nooit iemand coke bij zich, tenzij je weer heel erg goed bevriend bent met iemand. Dan mag je wel wat pikken uit het pakje. Als iedereen weet dat jij een pakje hebt, ben je zo door je gram heen. Meestal wordt er een dealer gebeld. Je hebben afspraken gemaakt waar iedereen zich aan moet houden als er een feest is. De discussies of er wel of niet een dealer moet komen zijn heel vervelend. Ik heb meegemaakt dat alle nummers werden gebeld in de hoop dat er nog eentje zou komen. Onze code is nu dat alleen al bij suggestie van coke het gesprek wordt afgekapt. Je gaat gewoon naar huis als je instort, of je belt de dealer zonder daar anderen mee lastig te vallen. (Buda, stapper 91a: t26).

3.6 amfetamine

Het amfetaminegebruik blijft ver in de schaduw staan van ecstasy en cocaïne. Hoewel er in een enkel netwerk soms sprake is van een lichte toename, blijft speed onder Amsterdamse uitgaanders een marginaal middel.

verspreiding

Het gebruik van amfetamine op clubavonden in het **dancesegment** komt sporadisch voor. Alleen in het partymilieu (homo, techno, hardcore) wordt op beperkte schaal gebruikt. Ook hier geldt speed als een secundair middel. In het **urban segment** is amfetamine vrijwel onbekend.

Methamfetamine komt alleen voor in sommige homokringen, waar men over Tina of crystal⁴⁶ niet altijd even positief oordeelt. Veel verhalen worden gevoed door het gebruik in de Amerikaanse gaycultuur. Er zijn kleine groepjes die experimenteren met crystal.

gebruiksfrequentie

Amfetamine is sterk gerelateerd aan een specifieke uitgaansscene of muziekvoorkeur. Sommigen stappen over op cocaïne, terwijl er op afterfeesten meer amfetamine wordt gebruikt dan voorheen. In clubs en cafés wordt speed maar soms ofelden gebruikt. Alleen op party's is speed populair.

Jorg (58b), Figo (88a) en Dennis (57b) hebben contact met **methamfetamine** gebruikers. Het is weliswaar niet zo populair als in de Londense en Berlijnse gayscene, maar het gebruik wordt eerder groter dan kleiner. Aan een explosie is geen sprake, maar door de media-aandacht wordt er automatisch meer over gepraat. Dennis (57b) en Jorg (58b) ziet sommigen ook stoppen in hun experimenteerstadium omdat ze het een eng middel vinden. Behalve als energiemiddel, wordt methamfetamine ook aangewend om de seksdrive te activeren. Sommige groepjes mannen gebruiken op privé-seksfeestjes.

motieven effecten en imago

In de helft van alle netwerken is **amfetamine** een tamelijk onbekend middel. In de andere netwerken geniet speed de reputatie van een onvervalste pepper. Het is een rechttoe rechtaan middel. Het staat garant voor ongecompliceerde energie volgens Lizz (72a) en rekt de partyvreugde op afters. Bijkomend voordeel is dat de prijs een stuk lager ligt dan cocaïne. Maar sommige snuivers missen de specifieke rush die cocaïne heeft. De energie (boost) van amfetamine is effectiever dan die van cocaïne. Speed is snel, effectief, actief, makkelijk en helder. Een deel van de gebruikers vindt amfetamine ook uitermate geschikt om vervelende klusjes te verrichten als stofzuigen, belastingformulieren invullen en schoonmaken. Gebruikers appreciëren de toegenomen concentratiespanne. Speed zet ook aan tot baldadigheid.

⁴⁶ Niet te verwarren met de Cristal champagne van Louis Roederer.

Mannen zijn huiverig voor crystal omdat het de naam heeft van een verslavend middel. Het heeft ook de reputatie van een libidoverhoger. Je sensibilliteit wordt vergroot en je krijgt trek in pure seks. De rush is 12 uur strak. Het is casual te gebruiken. Net zoals in de film Spun. Je voelt direct een versnelling na een snuif, alsof je er weer middenin zit. Je kunt ook heel snel handelen. Ideaal voor als je op gay sites surft. Niets gaat niet met ecstasy en cocaïne. (Figo, clubganger 88a: t₂₆).

verkrijgbaarheid prijs dosering en toediening

De speedmarkt is klein en moeilijk toegankelijk. De verkrijgbaarheid van amfetamine is soms problematisch. Amfetaminedealers doen meestal alleen speed. De prijs voor een gram speed ligt tussen de 10 en 20 euro. Het gebruik van amfetamine blijft dikwijls beperkt tot enkele snuffjes en wordt soms geslikt als een bommetje (beetje poeder in een vloeitje gewikkeld).

Methamfetamine is zo mogelijk nog moeilijker te krijgen. Alleen rond Koninginnedag 2006 was er volgens Figo (88a) veel crystal in de stad door toeristen die het mee hadden genomen. De prijs van methamfetamine is ongeveer het tienvoudige van speed en ligt tussen de 120 en 180 euro per gram. Methamfetamine wordt voornamelijk gesnoven. Roken van meth komt weinig voor, omdat het sommigen doet denken aan het roken van crack. In een extremere scene wordt crystal opgelost in water en met behulp van een spuit anaal (booty bump) ingespoten.

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

Aan de tomeloze energie in het kwadraat krijg je volgens gebruikers behalve een opgefokt gevoel ook een flinke kater, die vaak als vervelender en heftiger wordt gezien dan die van cocaïne. Ook de slaap vatten is niet eenvoudig. Een belabberde speedkater gaat vaak gepaard met een uitgeput, leeg, moe en down gevoel de volgende dag. En bij methamfetamine zijn de zorgen zo mogelijk nog groter: depressies na het gebruik en een gerede kans op verslaving. Dennis (57b) spreekt van gebruikers die extreem in hun eigen trip zitten en hun controle kwijt raken. Agressiviteit en opdringerig gedrag liggen op de loer. Het los gaan tijdens orgies geeft een grotere kans op onveilig vrijen.

Behalve dat meth energie en geilheid geeft zie ik dat mensen ook stuiptrekkingen krijgen tijdens hun roes. Ze krijgen een starre blik, gedragen zich nerveus en maken schokkerige bewegingen. Ze zijn heel erg afgeleid als je een gesprek met ze probeert te voeren. (Dennis, clubganger 57b: t_{25/26})

3. narcosemiddelen

GHB, ketamine en lachgas zijn farmacologisch aan elkaar verwante narcosemiddelen die in de jaren negentig een plek hebben weten te verwerven op de

drugsmarkt. We gaan allereerst in op de verspreiding van narcosemiddelen in het uitgaanscircuit, waarna achtereenvolgens GHB en ketamine apart aan bod komen. Het gebruik van **lachgas** blijft beperkt en komt slechts sporadisch voor in privé-settings en op kleine feesten. Vooral in de zomermaanden is er wat meer rumoer rond lachgas, dat via kleine patronen of een gastank in ballonnen wordt geblazen en oraal wordt toegediend. Lachgas wordt weer iets vaker gesignaleerd op feesten. Soms wordt lachgas in het weekend op straat verkocht voor 5 euro per ballon.

verspreiding

Narcosemiddelen zijn in trendvolgende urban en dance settings niet populair. Het gebruik ervan ligt hoger in de trendsettende dancenetwerken. **GHB** en **ketamine** zijn, net als in Antenne 2005, nog steeds populair, zij het veel minder dan bijvoorbeeld ecstasy en cocaïne. Pepe (95a) spreekt zelfs van een bescheiden comeback. In menig netwerk zijn narcosemiddelen inmiddels populairder dan amfetamine. Met uitzondering van het urbancircuit wordt er een stijging in gebruik gezien. GHB is een blijvertje, vindt Anne (95a) voor sommigen uit haar scene is het de lievelingsdrug. Ook Ince (76a) ziet dat GHB een comeback maakt in trendsettende clubclubs. Clubmedewerkers bevestigen eveneens dat GHB weer in de lift zit. Er worden meer lege buisjes, flesjes, dopjes en ballonnetjes op de clubvloer gevonden. De belangstelling voor ketamine en GHB kan per scene wel heel verschillend zijn. In sommige netwerken komt meer ketamine voor dan GHB, of omgekeerd. Slechts in een enkel geval is er sprake van een daling. Het zwaartepunt van het gebruik ligt op thuissettings en afterfeesten.

In Antenne 2005 berichtten we dat ketamine zich vooral in de technoscene had verbreed. De snelle popularisering van het technogenre liep vrijwel synchroon met het ruimere aanbod van ketamine. Sommige denken dat het ketaminegebruik van bekende Duitse techno DJ's bijgedragen heeft aan de bekendheid van het middel. Beide middelen hebben ook een omstreden reputatie: op GHB ga je out en van ketamine fout. Potentiële gebruikers worden afgeschrikt door ongewenste k-hole ervaringen (ketamine) of ziekenhuisverhalen (GHB).

3.1 GHB

gebruiksfrequentie

Het gebruik van GHB zit weer in de lift. Vooral in het homo, fetisch en alternatieve clubsegment wordt met regelmatige tussenpozen GHB gedronken. Hoewel GHB in bepaalde cafés geen onbekend middel is, wordt het in veel netwerken nooit of slechtselden op deze locatie gebruikt. GHB wordt vaker in clubs gebruikt. Slechts in een enkel netwerk gaat altijd GHB rond tijdens het clubben. GHB blijft

zijn status als privé en after drug behouden. Door de bank genomen is het vooral een weekend drug. Toch zijn er genoeg gebruikers die ook door de week GHB consumeren.

Het gebruik van GHB is eigenlijk groter dan ik dacht. Het is echt een favoriete partydrug in de homoscene. Er zijn mensen die hun horlogewekker om de twee uur zetten voor een volgende portie. Vaak beginnen ze al met gebruik voor het clubben. Elke week opnieuw gaan er wel een paar out. Soms wel 3 keer op een avond. Een beetje frisse lucht is soms al voldoende. Anderen zijn echt een uur out. Meestal hebben ze te snel een nieuwe dosis genomen. (Dennis, clubganger 57b: t₂₆)

motieven effecten en imago

Panelleden geven uiteenlopende redenen voor het gebruik van GHB. Menigeen vindt het een geschikt middel omdat het geen kater oplevert. Je wordt weer fris wakker na het slapen. GHB wordt ook gebruikt als **ontspanner**. Je kunt er goed van slapen, het is relaxed, warm en het heeft rustgevende kwaliteiten. Bovendien wordt de lekkere en behaaglijke roes gewaardeerd. GHB geeft een golvend gevoel. GHB bootst de vage en slingerende alcoholroes na. Als gevolg hiervan drinken sommige gebruikers minder alcohol. Ze zweren bij deze specifieke roes omdat ze er naar eigen zeggen geen kater aan overhouden.

GHB wordt ook gewaardeerd als een **sociale ontremmer**. Alant bij lichte doseringen treedt er een averechts effect op. Mensen worden vrolijk, kinderlijk, actief, baldadig, lolliq of gaan wappie praten. Het is sfeerbevorderend en roept gemoedelijke en huiselijke momenten op.

GHB versterkt ook de **tactiele** gevoelens die door sommige panelleden omschreven wordt als intiem, sensibel en bijna therapeutisch contact. In sommige clubscenes is GHB vooral een erotische en soms pornografische stemmingmaker en ontremmer. Sommige panelleden vertellen over geile en goede seks.

Het succes van GHB is volgens menig panellid mede te danken aan het seksuele imago. Sandy (92a): De geilheid en de lust om te neuken spreekt mensen aan. Ze vinden het lekker om thuis met een partner of een liefje te vrijen. De relatie seks en GHB leidt in Angels (65a) netwerk soms tot orgieën of bizarre spelletjes.

De spelregels in de groep zijn bekend: wie out gaat wordt gepakt evenals degene die zich misdraagt. Een paar weken geleden lag een jongen in een diepe roes. Ze hebben hem op zijn buik over een poef gelegd en zijn anus en dildo ingesmeerd met glijmiddel. Er is toen het een en ander naar binnen geschoven. Soms nemen we foto's van een meisje dat gehurkt op het gezicht van een jongen plast.

verkrijgbaarheid prijs dosering en toediening

In tegenstelling tot voorgaande jaren is er meer GHB op de markt. Met uitzondering van een paar netwerken is GHB weer makkelijk te krijgen. Uit de verhalen maken we op dat de productie voornamelijk eenriendenaangelegenheid is. GHB wordt geregeld via een vriend of kennis, die op hun beurt weer iemand kennen die het thuis zelf maakt of via een ander inkoopt. Er zijn dealers die naast ecstasy ook GHB verkopen.

De prijs van voor een buisje GHB van 5 ml ligt tussen de 5 en 10 euro. Een kwart liter GHB kost tussen de 70 en 80 euro. Voor een liter GHB wordt tussen de 150 en 260 euro betaald.

De doseringen van GHB lopen uiteen van één tot enkele buisjes of kleine flesjes. Anderen spreken over één tot meerdere slokken. Soms onverdund, maar meestal opgelost in sap. Een enkele keer wordt GHB weggespoeld met alcohol. In het netwerk waar het meeste wordt gebruikt worden ongeveer 10 buisjes per persoon gedronken. Nogal wat panelleden zeggen dat regelmatige gebruikers meestal een fles thuis in de koelkast hebben staan.

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

GHB gerelateerde ongevallen komen voor op danceavonden, parties en in privé-situaties. Verschillende panelleden melden dat het op sommige feesten flink mis kan gaan en ambulances worden gewaarschuwd. Daarentegen lijken ongelukken in eigen kring onder ervaren gebruikers zeldzamer te zijn geworden.

Acute effecten als **out gaan** en de **controle klijtraken** komen nog steeds voor. De werking van GHB blijft onvoorspelbaar. Soms ervaren gebruikers kunnen zich nog steeds vergissen in de juiste dosering. In sommige gevallen wordt er laconiek gereageerd op iemand die out gaat: 'Oh, die trekt zo wel weer bij', wordt er dan gereageerd. Pepe (58a) denkt er het zijne van: 'Als iemand zo naar de kloten is ben ik weg'. In Anne's (95a) scene wordt out gaan niet als erg of ongezond beschouwd. Maar het blijft natuurlijk wel een raar gezicht wanneer mensen na hun GHB gebruik op de grond gaan liggen en spastische bewegingen maken of droog gaan borstcrawlen. Panelleden zien ongelukken in eigen kring, alsmede op feesten bij onbekende bezoekers. Spike (77a) vertelt over een jongen die regelmatig out gaat. Het is een onverbetelijk type. Zijn vrienden kijken wel uit om nog met hem te gaan stappen. In sommige clubs mag hij niet meer naar binnen.

Laatst begon hij weer met een buisje op het strand en daarna weer in de club. Eerst viel hij nog een meisje lastig en toen ging het mis. Hij kent helemaal geen grenzen op de GHB. Hij moest overgeven en was aan het stuip trekken. Hij verkrampte totaal. Ze hebben hem meteen naar de eerste hulp gebracht. Toen

het weer beter ging en we bij zijn auto waren, zei hij dat hij nog een buisje onder de auto had liggen en nog een slok wilde hebben (Spike, DJ 77a: t25).

Ten slotte komen ook misselijkheid, vaagheid of zich niet lekker voelen voor. Ook de vieze smaak van GHB went niet echt.

3. .2 ketamine

gebruiksfrequentie

De ketaminemarkt is sinds een paar jaar weer in beweging. Het psychedelische narcosemiddel is voornamelijk populair in kringen van alternatieve, hippe en homo scenes. Ketamine, dat zelden op clubavonden wordt gebruikt, komt voornamelijk voor op specifieke afterfeesten waar het furore maakt als een huiskamerdrug. Hoewel het een gecompliceerde drug is vernemen we dat het gebruik zich aan het verbreden is. Ketamine wordt voornamelijk in het weekend gebruikt. De gebruiksfrequentie blijft deels afhankelijk van de mate van verkrijgbaarheid. Hoewel er onbetwist meer ketamine is op de Amsterdamse markt, is het niet altijd leverbaar.

motieven effecten en imago

Gebruikers praten over ketamine als ware het een populair cultmiddel. Vooral de k-hole verhalen spreken tot de verbeelding, maar vervullen anderen vol afgrijzen. Het effect van ketamine wordt omschreven als een spacegevoel tussen hemel en aarde en waar vreemde zwaartekrachten zich meester maken van het lichaam. Anderen omschrijven het als een egotrip of freaktrip. Er treedt een gevoel op van desoriëntatie en je weet niet meer precies waar je bent. Ook de uitbundigheid en het losse, vrije en ongeremde gevoel wordt als bijzonder ervaren met praatkicks, sterke verhalen, schaamteloosheid en een levendige fantasie. Ook de visueel beleefde effecten worden genoemd. Er treden ook bizarre tripeffecten op die gebruikers interessant maar ook lachwekkend vinden. Ook audiosensaties worden genoemd. Het is daarom ook niet vreemd dat ketamine vooral bekend is in het psychedelische en psychonautische feestmilieu. Een bijkomend voordeel is dat de werking van ketamine veel korter duurt dan paddos en LSD.

verkrijgbaarheid prijs dosering en toediening

Hoewel het niet voor iedereen eenvoudig is om ketamine te kopen, is het middel over de hele linie toch makkelijker verkrijgbaar dan een paar jaar geleden. Opvallend is dat sommige coca nedealers ook ketamine kunnen leveren. De indruk bestaat dat er tegenwoordig meer verkopers zijn met ketamine. Omdat het ge-

bruik van ketamine vaak een extraatje is, vindt men het niet zo erg als de dealer even niks heeft. Toch hoeven de dealers steeds minder vaak nee te verkopen.

De prijs van een gram ketamine is waarschijnlijk door het grotere aanbod aan het zakken ten opzichte van een paar jaar geleden. De prijs van een gram ketamine ligt tussen de 20 en 60 euro (gemiddeld rond de 40 euro). Sommige panelleden denken dat de ketaminemarkt wordt bediend door veeartsen en ziekenhuizen, maar de meesten vermoeden dat het direct uit het laboratorium afkomstig is. Sommigen reppen zelfs over transparante ketamine kristallen. Er zijn inmiddels meerdere soorten ketamine van goede kwaliteit op de markt. Maar voorzichtigheid blijft geboden. In het netwerk van Nikki (93a) was een poosje foute ketamine in omloop. Mensen hebben uren lang lopen kotsen en gingen er helemaal fout op.

De dosering van ketamine blijft vaak beperkt tot maximaal 1 gram. Er zijn gebruikers die slechts een paar nipjes of snuifjes per keer nemen. Degenen die meer nemen schatten hun gebruik op tot gram per keer. Ketamine wordt vrijwel uitsluitend gesnoven.

gezondheidsrisico's en nadelige effecten

Ketamine wordt wegens zijn mild psychedelische, kosmische en freaky effecten gewaardeerd, maar er zijn evenzeer gebruikers die hun angst hiervoor uit spreken. Maar de een op zoek gaat naar de ultieme k-hole, daar is de ander juist beducht voor. Er wordt soms gesproken over paranoide of angstige ervaringen en gebruikers die niet in staat zijn om uit hun trip te komen als ze dat willen. Het besef dat je op ketamine fout kunt gaan of in paniek schiet wordt breed gedeeld. Ketamine wordt door menigeen dan ook als een vage drug gezien. Men realiseert zich ook dat acute overdosering op de loer ligt. Hier wordt voor gewaarschuwd omdat de lijntjes kleiner moeten zijn dan bij cocaïne.⁴⁷ Ooral wie grote scheppen coke is gewend, kan in de problemen komen. Buda (91a) merkt met enig leedvermaak op dat ze dan zo hard gaan dat ze het vanzelf kutspul vinden. Pepe (58b) vindt het triest om te zien wanneer mensen op een feest in een k-hole zitten. Ze zijn niet meer benaderbaar en halen hun kick uit een contactloze trip.

Gebruik van ketamine kan naast de acute geestelijke effecten ook leiden tot acute fysieke problemen. Panelleden rapporteren ook misselijkheid, overgeven, en pijn aan de neus. Ten slotte wijzen sommigen er op dat gebruikers zich nog steeds kunnen vergissen tussen cocaïne en ketamine. Er zijn ook types die, soms voor de grap, ketamine aanbieden als coke.

⁴⁷ Geschat wordt dat er 40 tot 50 lijntjes in een gram ketamine zitten.

3.8 psychedelica

De psychedelica die hier ter sprake komen zijn onder andere: paddo s, LSD, DMT, en ayahuasca. Deze middelen zijn onderling verwant door de hallucinogene eigenschappen. Psychedelica spelen slechts een bescheiden rol in het uitgaanscircuit. Drukke feesten zijn doorgaans niet de meest ideale setting om te trippen. Trippers vertoeven door het veranderende tijd- en ruimteperspectief het liefst in een rustige en controleerbare setting. Gebruikers die de rijke wereld van synthetische en natuurlijke psychedelica (willen) exploreren, worden ook wel psychonauten genoemd. Het verkennen van de werking van oude en nieuwe psychoactieve middelen, alsmede het begrip hierover, geldt vaak als uitgangspunt. Buda (91a) en Sander (41a), die deel uitmaken van psychedelisch georiënteerde circuits, zien geen nieuwe interesse voor psychedelische middelen. zelfs de nieuwe lichtertrancers toont weinig interesse voor allerhande exotische psychedelica. Dat is wel eens anders geweest. Er bestaat in kleine kring nog wel belangstelling voor korte en relatief veilige DMT trips van een stief kwartiertje. Heel wat anders dan een psychedelische LSD rollercoaster van tenminste 8 uur. Toch zijn er nog wel degelijk individuen en kleine genootschappen die nieuwsgierig blijven naar de rijkdom van de psychedelische wereld.

verspreiding

Het gebruik van psychedelica komt niet of nauwelijks voor op clubavonden in het trendvolgende en trendsettend dance en urbansegment. Wel maakt men soms gewag van groepjes gebruikers, waaronder toeristen, die onder invloed van paddo s gaan stappen. De ervaringen met psychedelica concentreren zich voornamelijk rond alternatieve, hippe en psychonautische groepjes.

Ook onder partygangers is, met uitzondering van de psytrancescene, het gebruik van LSD nihil. Het gebruik van paddo s is breder en wordt niet zelden ook gereserveerd voor zomerse openluchtfestivals en natuurlijke tripjes in kustrijke gebieden en bossen. Gebruikers met tripervaringen zijn over het algemeen nieuwsgierig om ook met nieuwe en soms moeilijk verkrijgbare middelen te experimenteren.

Wie een cocaïne- of ecstasydealer zou vragen naar DMT, krijgt hoogstwaarschijnlijk opgetrokken wenkbrauwen te zien. Maar in het psychedelische circuit zijn er liefhebbers die goed op de hoogte zijn wie LSD, DMT, mescaline, en psilocibine extracten verkoopt. De verkopers worden eerder als semi-dealers beschouwd omdat ze dit deels uit hobbyisme doen en voor deze middelen hooguit een kleine extra vergoeding vragen. Ze hebben vaak ook veel kennis van de producten omdat ze er zelf ervaring mee hebben.

3.8.1 paddo's en paddorepen

In de helft van alle netwerken hebben gebruikers wel enige ervaring met paddo's. De gebruikersfrequentie is laag en beperkt zich voornamelijk tot de lente en de zomer. Ongeveer 10 tot 25 heeft ervaring met paddo's. Er zijn verschillende variëteiten te koop in smarthops. De bewaartijd van een bakje verse paddestoelen varieert van 10 dagen tot 2 weken. Paddotrips worden meestal gepland met een groepje vrienden in de natuur en op buitenfestivals. Het gebruik van paddo's wordt zowel voor het plezier aangewend, als voor de innerlijke verdieping en nieuwe inzichten. Clubmedewerkers zien vooral toeristen op de paddo's rondlopen in clubs. Liefhebbers trekken in het najaar de zompige schapenweitjes in op zoek naar de geelpuntige kaalkopjes. Het gebruik van de paddoreep blijft beperkt tot thuisgebruik en kleine feesten in besloten kring, waar liefhebbers voor de verandering op een psychedelisch chocolaatje knabbelen. Een paddoreep bestaande uit zes blokjes kost tussen de 10 en 15 euro.

3.8.2 LSD

In een derde van alle netwerken wordt wel eens LSD gebruikt. Net als met paddo's komt het gebruik niet uit boven de 25. LSD, dat onder stappers een redelijk onbekend middel is, boezemt nog steeds veel ontzag in, getuige de gesprekken en horrorverhalen over flippen, bad trips en gesjeesde trippers. In Rafi's (96a) vriendenkring deed een LSD gerucht de ronde over een jongen die begon te trippen toen iemand hem een zegel op zijn rug had geplakt. Het verhaal van een zegel in je nek word je helemaal gek, heeft tot de nodige opschudding geleid.

Alleen in de psychedelische partyscene heeft de helft ervaring met LSD. De dosering varieert van een kwart papiertrip tot een paar druppels (max. 5) vloeibare acid. Een papiertrip kost tussen de 5 en 10 euro per stuk. Ervaren trippers nemen soms twee of drie druppels over een periode van 12 uur. Er zijn flesjes op de markt voor 200-250 euro met een inhoud van 100 druppels die gedoseerd zijn tussen de 100 en 125 microgram. De positieve kwaliteiten die aan LSD worden toegekend hebben onder meer betrekking op het intensiveren van de zintuigen, waardoor een ander besef optreedt van geluid, geur, gevoel en dergelijke. Het opgenomen worden als individu in een kosmische omgeving wordt als overweldigend gezien, waarbij het eigen ego nietig wordt. De spirituele beleving en inzichten maken grote indruk op de gebruikers. Maar de effecten zijn niet altijd voorspelbaar. Hoe hoger de dosering, hoe intenser de trip, die plotseling kan omslaan in angst- en paniekaanvallen. LSD gebruikers kunnen geheel verzinken in hun eigen psychedelische droomwereld. Het verlies van ego en controle over het lichaam vinden velen geen prettige ervaring.

3.8.3 overige psychedelica

Er wordt slechts sporadisch gerefereerd aan nn-DMT en varianten hiervan (5-meo-DIPT, 5-meo-DMT en 5-meo-AMT). De rookbare nn-DMT is de bekendste variant. De verhalen over kleurrijke DMT trips maken sommigen nieuwsgierig. DMT is zeer moeilijk verkrijgbaar. Het vergt fors speurwerk om aan DMT te komen. Voor een gram DMT wordt tussen de 150 en 300 euro betaald. DMT wordt vrijwel alleen in psychonautische niches gerookt.

In een handvol netwerken hebben individuen ervaring met het DMT bevattende **ayahuasca**. Volgens gebruikers heeft de bittere drank een krachtig vermogen tot transformatie van denken, voelen en handelen. Sommigen beschouwen ayahuasca als een therapeutisch elixer of medicijn. De sessies vinden vaak plaats bij volle maan. Er zijn inmiddels verschillende groepen die ayahuasca rites met en zonder ingevlogen sjamanen organiseren. Volgens insiders groeit het gebruik en de kennis van het middel gestaag. Vooral de sjamanistische rituelen staan in de belangstelling.

In enkele netwerken hebben gebruikers geëxperimenteerd met **salvia divinorum**, dat als een concentraat in een pijpje wordt gerookt en een korte trip geeft van ongeveer 15 minuten. Sommigen vergelijken de trip met DMT, hoewel het minder krachtig en kleurrijk is en fysiek onaangener aanvoelt.

3.9 overige middelen

Hieronder verstaan we middelen die in niches van het uitgaanscircuit worden gebruikt of soms in hele specifieke scenes. Met uitzondering van het geregistreerde geneesmiddel **viagra**, zijn alle andere middelen psychoactief (sederend of stimulerend) van aard.

In driekwart van alle netwerken wordt **viagra** gebruikt. In de meeste hiervan heeft naar schatting 1-10% en soms uitschieters naar 25% wel eens viagra geslikt. In een paar scenes (hip, fetisj en homo) ligt het gebruik op 50% - 75%. Bepaalde groepen homo's blijven de onbetwiste viagrassnoepers, want een slappe lul is niet gezellig. Viagra wordt vaak al tijdens het stappen geslikt. Het voelt volgens Jorg (58a) gewoon lekker om een gevulde broek te hebben. De reden om viagra te nemen ligt voor de hand. Het erectiestimulerende middel verhoogt de sekspreet. Figo's (88a) credo luidt: *stay hard, sex all night en geen tolerantie*. Uit voorzorg wordt er soms ook een aspirientje of paracetamol tegen de hoofdpijn geslikt.

Viagra wordt ook gebruikt om het geslonken libido na cocaïne en alcohol weer op te krikken. Verschillende cocaïnedealers bieden ook viagra aan. Portiers vinden bij het fouilleren vaker dan voorheen viagra bij mannelijke bezoekers. En Spike (77a) hoort van jongens dat het fijn is om een zekerheidje op zak te hebben tijdens het stappen. Behalve de blauwe wybers van 50 en 100 mg, zijn er ook gel

sachets in de smaken vanille, mint en ananas. Ongeduldige types zweren bij gel omdat de werking sneller is. De dosering ligt meestal tussen 1 en 2 pillen. Een viagra kost rond de 5 euro. Het gerucht gaat dat er binnenkort ook een spray voor vrouwen op de markt komt.

poppers worden in de helft van alle netwerken wel eens gebruikt. Iederom spannen de homonetwerken de kroon. In de andere netwerken ligt het gebruik tussen 1 en 10 . Een flesje kost tussen de 12,50 en 15 euro. Het inhaleren van poppers vindt soms op de dansvloer plaats. Fervente popperheads stappen soms over op andere soorten om tolerantie te voorkomen. Op sommige feestjes kan een echte popperwaas hangen. Poppersnuivers kopen hun vluchtige waar meestal van tevoren in een speciaalzaak. Poppers worden behalve voor de high ook gebruikt om een korte seksuele euforie op te wekken. Het snuiven van poppers kan hoofdpijn veroorzaken.

Slaapmiddelen zijn op de grijze markt minder makkelijk verkrijgbaar dan ecstasy en cocaïne. Het wordt erg op prijs gesteld wanneer iemand na een reis naar Azië een doosje valium voor vrienden meeneemt. Het gebruik van slaapmiddelen, in ongeveer de helft van de netwerken, ligt meestal tussen de 1-10 . Forse stappers, die veel stimulantia nemen, zijn eerder geneigd slaapmiddelen te nemen. Het gebruik lijkt iets toe te nemen.

Original 69 is in het geruchtencircuit opgedoken, maar ook in verschillende netwerken gesignaleerd. Sommigen vingen op dat Original 69 een variant op Explosion zou zijn. In Amsterdam Oost werden Original 69 flesjes voor 5 euro verkocht aan buurtjongeren. Tizi (50a) ving op dat je slechts kleine slokjes mocht nemen. Het zou vooral leuk zijn om het met je vriendin te nemen. De effecten werden omschreven als: chill, mild, sexy en een beetje soezerig . Een paar vriendinnen van Spike (77a) hebben al langer ervaring met het middel. Het zou geen bijwerkingen hebben zoals ecstasy en je wordt er wat aanhankelijker van. De meisjes nemen soms 69 uit baldadigheid.

Het hoestremmende **D M**, dat onder de naam Darolan te koop is bij de drogist, is in 2006 korte tijd een landelijke hype geweest. Aanleiding was een persbericht van het PRO programma Noorderlicht. Nederlandse jongeren zouden zich te goed doen aan de siroop, met als gevolg licht hallucinerende effecten na het innemen van grote doseringen. In een panelnetwerk zijn dergelijke verhalen opgevangen, maar alleen als gerucht.

3.10 combigebruik en gezondheidsrisico's

De frequentie en dosering van middelen kunnen per netwerk behoorlijk verschillen. Tot nu toe hebben we gekeken naar het gebruik, effect en de toediening van afzonderlijke middelen. Maar druggebruik staat haast synoniem voor het

combineren van verschillende middelen. Behalve alcohol en cannabis wordt er ook veel met ecstasy gemixt. Panelleden merken vaak op dat stappers verschillende middelen op (after)feesten onderling ruilen: Jij een pilletje van mij, ik een nakkie speed van jou. Hoe meer verschillende middelen er in omloop zijn, hoe groter de kans dat gebruikers ook daadwerkelijk gaan combineren. Dit geldt voornamelijk voor de trendsettende segmenten in het club- en partycircuit. In sommige gezelschappen wordt nachtenlang gefuifd op een mix van alcohol, cannabis, stimulanten en narcosemiddelen. We bespreken de meest gangbare en favoriete combinaties.

alcohol

Alcoholdrinkers vinden het losse gevoel en de gezelligheid vaak een reden om te drinken in gezelschap. Er wordt in de regel veel gecombineerd met alcohol en drugs. Dit gebeurt lang niet altijd weloverwogen.

cannabis

Alcohol en cannabis wordt vaak uit gewoonte geconsumeerd en komt voor in het mainstream en trendsettende circuit. Naast het gevaar van een inkakkertje kan de combinatie ook leiden tot een zware roes die ook wel bekend staat als stonken (stoned en dronken).⁴⁸ Deze combinatie is berucht. Clubmedewerkers valt het op dat er ook op urban feesten vaker alcohol wordt gedronken bij een joint. Het zijn de toeristen die naar verhouding de meeste hinder geven als gevolg van plotselinge wegtrekkers. Een glaasje suikerwater en frisse lucht is vaak afdoende.

stimulantia (cocaïne, ecstasy en amfetamine)

De combinatie van alcohol en cocaïne is erg populair onder natte snuivers. Gebruikers geven vaak als hoofdreden: om te ontnuchteren. Cocaïne wordt als een effectief middel gezien om (opkomende) lamheid te pareren. Cocaïne-snuivers hebben eerder de neiging om meer dan minder te drinken als ze onder invloed zijn.

Over de combinaties alcohol en ecstasy en alcohol en amfetamine zijn gebruikers minder expliciet. We vinden het lekker om tijdens de stimulantiaroes te drinken, maar streven minder sterk naar een specifiek effect zoals bij cocaïne. Gebruikers neigen ertoe om minder alcohol te drinken bij ecstasy. De stonedheid van ecstasy zou door de alcohol worden getemperd. Overigens gaat dit ideaaltypische gebruik lang niet voor iedereen op. Veel partygangers drinken er geen druppel minder om.

⁴⁸ Sinds 1 april 2007 is er een definitieve scheiding tussen coffeeshops en cafe's. De laatste 44 hasjcafés in Amsterdam moesten een keuze maken tussen een vergunning voor een café of coffeeshop. Bijna alle hasjcafés werden coffeeshops.

narcosemiddelen (GHB en ketamine)

Komt voor in specifieke kringen. Mensen zijn beducht voor de combinatie van alcohol en GHB. Ook de combinatie met ketamine valt lang niet altijd goed. In netwerken waar veel GHB gebruikt wordt, speelt alcohol vaak een marginale rol. Er lijkt in sommige kringen een kentering. Alhoewel ze niet echt dronken zijn, wordt GHB en alcohol toch gecombineerd. Af en toe een borrel erbij kan prima, zo wordt geredeneerd.

cannabis

stimulantia (ecstasy cocaïne en amfetamine)

De dempende en ontspannende werking van cannabis wordt met stimulantia gecombineerd ter versterking of ondersteuning van de ecstasyroes en/of ter afzwakking van de cocaïne- en/of amfetamineroes. Blowers blijven actiever op de cannabis als ze er ook ecstasy bij nemen. In tegenstelling tot de natte snuivers plegen de droge snuivers de roes te temperen met een joint in plaats van met een borrel. Aan cannabis val je ook makkelijker in slaap na het gebruik van stimulantia. In het urbanmilieu pleegt men nog wel eens een blakadonco met snuifcocaïne te roken. Het slome effect van de cannabis wordt hierdoor deels tenietgedaan.

narcosemiddelen (GHB en ketamine)

Komt weinig voor omdat zowel cannabis als GHB dempende eigenschappen hebben die elkaar juist versterken.

ecstasy

stimulantia (cocaïne en amfetamine)

De mix van ecstasy cocaïne is inmiddels populairder dan de jaren negentig mix van ecstasy amfetamine. Amfetamine gold op hardcore en gabberparty's vooral als extra munitie om de ecstasyroes te verlengen. Tegenwoordig is deze combinatie in partykringen minder populair, laat staan in het clubcircuit waar nauwelijks pep in omloop is. In menige scene is deze door puristen ooit zo vervloekte combinatie normaler geworden. Cocaïne en alcohol worden als gangmaker gebruikt voor de ecstasy. Omdat gebruikers vaker tegen de lange ecstasyroes aan lijken te hikken, besluiten ze om er cocaïne bij te nemen ter ontzuivering. Cocaïne wordt als een dominant middel beschouwd dat de stonedheid van ecstasy afvlakt.

narcosemiddelen (GHB en ketamine)

GHB gebruikers vinden de combinatie ecstasy GHB ideaal omdat de rush wordt verlengd en/of de tactiele eigenschappen van ecstasy door GHB worden ver-

sterkt. Ecstasy wordt ook geslikt om de moeheid en sloomheid van narcosemiddelen enigszins op te heffen. Gebruikers van deze cocktail van energie en narcose beweren dat het een extra dimensie toevoegt aan de roes, die met de afzonderlijke middelen niet realiseerbaar is.

Ecstasy en ketamine komt alleen in specifieke scènes voor en is weinig populair. Het mild psychedelische effect leidt eerder tot een onbestemd en vaag gevoel.

psychedelica (LSD en paddo's)

Ecstasy is van oorsprong een combinatie die vooral onder psychonauten en trancers bekend is als de candyflip. De introverte werking van LSD wordt enigszins geneutraliseerd door de extroverte werking van ecstasy. Dit geldt in zekere zin ook voor ecstasy en paddo's. Beide combinaties komen weinig voor.

cocaïne

narcosemiddelen (ketamine en GHB)

Onder ketamine gebruikers is cocaïne en ketamine in zwang ook wel bekend als CK of Calvin Klein. Beide middelen werken relatief kort, waarbij de cocaïne het zweverige en wazige gevoel van de ketamine tempert. Gebruik vindt vooral thuis en soms in clubs plaats. Er gebeuren nog steeds incidenten met deze middelen, vooral bij snuivers die per ongeluk ketamine in plaats van cocaïne snuiven.

De combinatie cocaïne en GHB is in opkomst in verschillende netwerken. GHB wordt als een ideale downer gezien tijdens en/of na het gebruik van cocaïne. GHB zorgt ervoor dat de energieke en onrustige cocaïne roes wordt afgevlakt. Ook wordt GHB gebruikt om na cocaïnegebruik makkelijker in slaap te vallen.

amfetamine

narcosemiddelen (ketamine en GHB)

Ecstasy en ketamine (PK) is een combinatie die voornamelijk wordt gebruikt op parties en afterfeesten. De ketamineroes blijft, net als met cocaïne, met behulp van amfetamine beter onder controle, waardoor de roes minder vaag wordt beleefd. Minder gebruikelijk is het om ketamine te nemen na de speed. Ook GHB wordt gebruikt om de onrustige werking van amfetamine te onderdrukken. GHB geldt ook als een soort slaapmiddel na gebruik van amfetamine. Net als bij cocaïne wordt er in sommige kringen amfetamine gesnoven na te veel ketamine of om een (dreigende) GHB overdosis te neutraliseren, wat overigens lang niet altijd kan worden voorkomen.

psychedelica (LSD)

In de psytrancescene wordt amfetamine gebruikt om hallucinaties van LSD beter te sturen en ter verlenging van de feesttijd.

diversen

viagra

Viagra wordt in homo- en fetisjscenes en op (seks)feesten gecombineerd met cocaïne en ecstasy. Een viagra na de ecstasy en vóór de seks is normaal, aldus Jorg (58a). Viagra wordt gebruikt om een betere erectie te krijgen na of tijdens het gebruik van stimulantia.

slaapmiddelen

Zijn meer in omloop bij de doorgaanders en slapelozen van de nacht die uit voorzorg valium achter de hand houden ingeval de stimulantia nog te hard door het lichaam razen voor het slapen gaan.

multigebruik

De zojuist besproken combinaties bestaan overwegend uit twee middelen die in korte tijd na en/of door elkaar worden gebruikt. Bij multigebruik gaat het om meer dan twee middelen. Terwijl sommigen pochen dat ze zelfs met een hele trits middelen nog alles onder controle hebben, vinden anderen dat multigebruik meer op Russisch roulette lijkt. Allerlei risico's worden soms tegen beter weten in voor lief genomen. Het excessief en impulsief combineren van middelen is het grootst op gare afterfeesten en tijdens lange partyweekends. Mensen raken door hun voorraden heen, gaan opnieuw de dealer bellen of gaan desperaat op zoek naar wat er op dat moment nog te krijgen is. Of het dan om speed, ketamine, GHB of een straffe wodka gaat, doet er eigenlijk niet meer toe.

Als de groep echt los is, gaat het tot de volgende middag door. Er wordt geblowd, speed gesnoven en geslikt. Er wordt muziek gedraaid en lekker gekletst. Als de drugs op zijn worden er nieuwe drugs geregeld. De groep gaat net zo lang door tot de meesten vinden dat het wel genoeg is geweest. Wanneer iedereen zo heen is, dan is het einde nabij. Er blijven altijd figuren die niet willen stoppen. (Clara, DJ 99b: t25)

Naast het mateloze gebruik over een hele nacht, gebeurt het ook dat er juist in korte tijd verschillende middelen snel achter elkaar worden gebruikt. Dergelijke uitpattingen leiden soms ook tot ongelukken.

gezondheidsrisico's

Problemen met drugs worden zelden toegeschreven aan één specifieke combinatie. Wel geldt dat combinaties met alcohol doorgaans vaker tot problemen leiden. Niet zo vreemd, gezien het feit dat alcohol (haast) een constante is bij veel combinaties. Er is een breed besef dat met name de combinatie van alco-

hol en GHB kan leiden tot spontaan out gaan. En toch blijven er gebruikers die dit risico blijven trotseren. Alang zij zelf geen hinder ondervinden van een borrel en GHB, is voor hen het tegendeel niet bewezen. Ook de roes van alcohol en cannabis kan plotsklaps omslaan in stronkenschap dat tot een gevreesde wegtrekker leidt.⁴⁹ De combinatie alcohol en cocaïne geeft een zekere schijnnuchterheid, waarbij de opkomende dronkenschap een kater niet weet te voorkomen.⁵⁰ Drugsexcessen vinden soms spontaan plaats na afloop van een feest of party. De indruk bestaat dat drugsexcessen vaker thuis dan in clubs plaatsvinden. Ria (81b) ziet als portier betrekkelijk weinig incidenten. Soms zijn er stappers die onwel worden. Een beetje frisse lucht doet meestal wonderen. Toch komt het ook voor dat meerdere mensen op een avond out gaan op een combinatie van GHB, ecstasy en alcohol. Sommige panelleden schrijven de afname van ongelukken toe aan strengere portiercontroles bij de deur en in de clubs. Hierdoor zou er over de hele linie minder worden gebruikt. Anderen zeggen dat stappers zich inhouden en pas op een afterfeest de beest gaan uithangen. Maar collectieve excessen vinden ook vaker plaats op speciale feestdagen, Koninginnedag, de Amsterdam Dance Parade of Gaypride. Het laatstgenoemde feest is onder veel homo's berucht, omdat er in navolging daarvan verschillende feesten in de stad worden georganiseerd, waar ook toeristen loos willen gaan.

Het nooit meer slapen en naar de kloten gevoel kan sommigen niet lang genoeg duren. Anderen haken daarentegen uit voorzorg voortijdig af. Drugsmarathons eisen soms slachtoffers. Vooral stappers die een paar keer per maand doorgaan en geen tijd nemen om te herstellen, ondervinden eerder problemen. Clara(99b): Voor sommige personen is het nooit genoeg en moet alles wat aanwezig is geconsumeerd worden. Verschillende panelleden wijzen op gebruikers (werkenden en studenten) die geen maat kunnen houden en op langere termijn labiel gedrag vertonen. Door het excessieve druggebruik kan het alledaagse ritme flink ontregeld worden. Sommige panelleden spreken over verslaving wanneer gebruikers week in week uit verschillende middelen gebruiken en het contact met de realiteit dreigen te verliezen.

pilletjes zoek

Veel vrienden vallen weer terug in hun oude gewoonten: ecstasy, coke, ghb. Alang wat er is wordt gebruikt en wat er niet is wordt geregeld. Ik ben niet blij wanneer ik zie hoe geobsedeerd sommige vrienden kunnen zijn als het om drugs gaat. Laatst ging ik met een groepje naar een Salsa feestje. Voordat we weggingen moesten we op aandrang van een vriend eerst nog even omrijden om een voorraadje pillen te kopen. Eenmaal terug in de auto geeft hij er een weg aan zijn

⁴⁹ Nabben & Korf (2000).

⁵⁰ Leccece, Pennings & de Wolff (2000).

vriend. Toen we bijna bij de club waren, schoot hij in paniek omdat hij zijn pillen kwijt was. Iedereen hielp mee met zoeken: tussen de banken, stoelen, zijn jaszakken, ja zelfs in de kofferbak. Maar de pillen waren foetsie. Toen ik hem later op het feest helemaal uit zijn dak zag gaan, werd ik boos toen hij vertelde dat hij de pillen gevonden had en ze ook maar gelijk had geslikt. Liegen om ecstasy, vind ik een ziellige vertoning en een bewijs dat hij in een ontkenningfase zit, omdat hij niet durft toe te geven dat hij er onverstandig mee omgaat. (Spike, DJ 77a: t₂₆)

4 buurt en probleemjongeren

In dit hoofdstuk nemen we de buurtjongeren onder de loep. Veld- en straathoekwerkers Erik (20a), Idris (82a) en Fared (83a) vertellen over een groep van ruim 200 buurtjongeren die wonen in Amsterdam Oost en Zuid. Naast de professionals weet ook Rafi (96a) als jongere het een en ander te vertellen over zijn buurt. De leeftijd van de buurtjeugd ligt tussen de 15 en 27 jaar (gemiddeld rond de 20 jaar). Twee netwerken, van Idris (82a) en Fared (83a), bestaan nagenoeg alleen uit Marokkaanse jongens. De groepen jongeren waar Erik (20a) en Rafi (96a) over vertellen bestaan vooral uit Turken, Marokkanen, Surinamers en een klein deel Nederlanders. In totaal vormen meisjes ongeveer een derde van de buurtjeugd en is tweederde Marokkaans.

4.1 buurtjongeren

De verhalen van veldwerkers gaan zelden over de buurtjongeren die zich voorbeeldig gedragen en nauwelijks problemen veroorzaken, ondanks het feit dat sommigen van hen wel delinquente vrienden heeft. De verschillen waarover wordt gepraat liggen vooral op het vlak van de vrijetijdsbesteding. Terwijl sommige buurtjongeren in het weekend een bijbaantje hebben of na school meteen aan de slag gaan met hun krantenwijk, kiezen anderen ervoor om op straat en pleinen rond te hangen. Bij mooi weer vertrekken vriendengroepen naar het zwembad of ze gaan gewapend met een barbecue, lekkere hapjes, mp3 spelers en een setje geluidsspeakers plezier maken in het park. Veldwerkers weten dat lang niet alle jongeren die op pleinen, in parken en speeltuinen rondhangen, problemen veroorzaken. Maar hun dagelijkse realiteit is dat veel energie en menskracht wordt opgeslokt door de soms onverbeterlijke jongeren die dreigen te ontsporen en veel overlast geven in de buurt. Marokkanen zijn misschien wat oververtegenwoordigd, maar dat komt omdat veldwerkers voornamelijk met deze groep contacten hebben.

scholing erk en beroep

veel Marokkaanse en Turkse buurtjongeren volgen mbo-, roc- of vmbo-onderwijs. Een kleinere groep volgt een hbo-opleiding. Sommigen van hen hebben een bijbaantje. Turkse jongeren zijn meer op de toekomst gericht. Ze fantaseren vaker over zakelijke dingen. Een groep hardnekkige spijbelaars – waarvan een deel de opleiding vermoedelijk niet af zal maken – heeft contact met criminele jongens die reeds eerder met hun opleiding gestopt zijn. Ongeveer een derde van de Marokkaanse jongens is werkloos. De rest werkt als administratief medewerker, bouwvakker, chauffeur, schoonmaker, dienstverlener of in de detailhandel. De Surinaamse buurtjongeren volgen vaker het mbo- en hbo-onderwijs. Ook hebben ze meer bijbaantjes. Er zijn kleine groepjes die geld verdienen met criminaliteit. De Nederlandse buurtjeugd heeft het hoogste opleidingsniveau. Zij veroorzaken doorgaans weinig problemen.

vrijtijdsbesteding

Allochtone buurtmeisjes **sporten** weinig. Het excuus dat veldwerkers wel eens krijgen te horen, is dat moslimmeisjes bang zijn dat het maagdenvlies scheurt. Jongens sporten vaker. Ze voetballen in teamverband of doen individueel aan sporten als Thaiboksen, kickboksen, joggen en fitness. Turken voetballen liever met elkaar. Buurtjongeren houden vooral van hiphop **muziek**. Rapartiesten als G-style, 50cent, Eminem, 2Pac, P. Diddy en Snoop Dogg zijn populair bij Antilliaanse en Surinaamse jongeren, evenals de dancehall en reggaeton party's in de Powerzone en Melkweg. Ook R&B met veel draaiende bibsen trekt een grotendeels zwart publiek. Marokkaanse jongeren houden ook van Amerikaanse en Nederlandse rap. Rai en Chaabi zijn populair, evenals de Marokkaanse Marmoucha feesten in Paradiso. Hoewel er veel wordt gedownload via internet blijft het **bioscoop**bezoek een populaire tijdsbesteding bij jongens en meisjes. Het zijn de schaarse momenten dat je een paar uurtjes in het donker stiekem met de andere sekse kunt vertoeven. Actie- en gangsterfilms staan bovenaan. Bollywood films zijn behalve bij Hindoestanen ook populair bij Marokkaanse jongeren omdat het thema vaak over liefde, romances en de tragiek van onmogelijke liefdes gaat. De populariteit van de bioscoop wordt mede verklaard doordat de Marokkaanse ouders vaak alleen naar Arabische zenders kijken. Chatten en msn en zijn favoriete **communicatievormen** voor internetters. Maroc.nl is een populaire site onder Marokkaanse jongeren. Je kunt zelf beslissen met welke andere jongeren je wilt chatten en daten. Meiden versieren via de chat is een jongensfantasie die soms ook uitkomt. Jongens ontmoeten meisjes vaak in een andere buurt of buiten Amsterdam, waar meiden de Amsterdamse jongens wel stoer vinden. Amsterdamse meiden denken daar soms anders over. Jongens zijn dol op **gadgets** die media-gerelateerd zijn. Vooral de playstation portabele (PSP) is populair, omdat je zowel

muziek, films, foto's en internet kunt afspelen en bekijken, als games en gangster-spelletjes (bijv. smeris doodrijden) kunt spelen. Mp3 spelers, iPods en vernuftige telefoons zijn begeerlijke hebbedingen. Sommige jongens maken de blits met een gepimpte scooter of auto. Een enkele durfal heeft een fiets. Surinaamse buurtjongeren lopen in **kleding** van Karl Kani en Ron Dutch. Bij de Marokkanen zijn Versace en Prada favoriet. Ook Replay en Diesel zijn cool, evenals Adidas en Nike. Er is ook veel kleding met neplogo's van Prada en Diesel – het liefst met een zo groot mogelijk merklogo – voor een habbekrats in de eigen buurt te krijgen.

seksuele codes

De omgangsvormen tussen Marokkaanse jongens en meisjes zijn vaak problematisch volgens veldwerkers. Volgens Fared (83a) nemen jongens soms letterlijk de mentaliteit over van rappers die zich negatief over vrouwen uitlaten. Ondanks verwoede discussies hierover, accepteren veel jongens geen gelijkheid tussen man en vrouw. Ook homoseksualiteit blijft een heikel punt, ondanks de voorlichtingspogingen van de Anne Frank stichting. Homoseksuelen zijn nu eenmaal vies en niet normaal, en daar valt niet aan te tornen. Het is in strijd met het islamitisch geloof, punt. Ook de houding naar vrouwen is niet bepaald liberaal. Fared: 'Ze willen wel een vriendin, maar zij blijven de baas. Veel relaties duren dan ook maar enkele maanden.' Ah (82a) ziet een vergelijkbaar beeld. Hoe vaak ze niet te horen krijgt van jongens dat vrouwen achter het aanrecht moeten. De slimme meiden uit de buurt moeten niks van 'players' hebben die onderling vulgaire opmerkingen maken. Het etaleren van machogedrag is sterk aanwezig. Sommigen zeggen dat ze een hele fles whisky in hun eentje durven leegdrinken. Anderen pochen dat het goede versierders zijn. Rond hun 27^e is het opeens gedaan met alle bravoure en willen ze opeens trouwen, zegt Fared. Bruiden uit Marokko komen zelden nog voor. 'Ze trouwen met een Marokkaanse die ze nog maar een paar maanden kennen.'

radicalisering

De radicalisering van Marokkaanse jongeren neemt soms een onverwachte wending. Fared spreekt zijn zorg uit over religieus geïnspireerd radicaal gedrag. Hij geeft als voorbeeld een buurtjongen (22 jaar) die onlangs stopte met werken, zijn baard liet groeien en zijn vrouw van 19 jaar dwong om in een burka te lopen. 'Erken of iets bereiken in de maatschappij was opeens niet meer belangrijk. Alleen bidden, vijf keer per dag. Over de beweegredenen kan Fared slechts gissen. Is het de verharding van de samenleving? Heeft hij door het wij-en-zij denken het gevoel dat hij alleen maar als probleem wordt gezien? Of spelen de globale politieke conflicten met het westen in het Midden-Oosten een rol? Feit is dat deze jongen zichzelf uitsluit en zich opeens tegen de maatschappij kan keren. En de gang naar het werk wordt vervangen door de gang naar de moskee. Jongeren als deze zijn voor veldwerkers moeilijk te peilen en te bereiken. Aan de meeste

moskees verwacht hij weinig. Omdat imams geen Nederlands spreken en jongeren geen Arabisch, is er weinig dialoog.

rondhangen en problemen in de buurt

Hoewel ze showen met hun dure kleding en nieuwe gadgets, schetst ah (82a) een somber beeld van de minder succesvolle buurtjeugd in Oud uid. eel rondhangers treffen elkaar rond 14:00 uur op straat of in de coffeeshop. Avondeten doen ze meestal in de buurtsnackbar. e doen wat dealtjes, plegen noodzakelijke telefoontjes en komen op de inloop tussen 18:00 en 20:30 uur om te internetten of te tafeltennissen. Na de inloop gaan ze naar de coffeeshop tot 23:00 uur. Daarna gaan ze even naar huis, om vervolgens s nachts weer naar buiten te gaan. Sommigen verzuimen de volgende dag naar het werk of school te gaan. De overlast van straatjongeren in Oud uid is persisterend. Soms lijkt het, mede door strengere politiecontroles, wat rustiger in de buurt, maar de problemen verplaatsen zich naar tijdstippen waarop er minder politie op straat is. e blowen en drinken alcohol op bankjes, of bij een auto met luide muziek aan. Een veldwerker uit de buurt tracht de jongeren s nachts op subtiele wijze aan te spreken. De contacten met de ouders van de straatjeugd verlopen zeer moeizaam, omdat ze vaak niet open staan voor een gesprek. eel ouders hebben geen overwicht meer over hun zonen.

De vaders worden geïnformeerd over de sociale kaart, met als doel om tieners met gedragsproblemen eerder door te verwijzen naar de hulpverlening. e hebben geen controle over hun kinderen en weten vaak ook niet wat ze uitspoken op straat. Een gemiddeld gezin is klein behuisd, waardoor kinderen zonder eigen kamer al snel naar buiten worden gestuurd. Jongeren die in hun puberteit zitten experimenteren op straat met softdrugs en lichte criminaliteit. (Fared, veldwerker 83a: t26).

De veldwerkers hebben alledrie ook contacten met jongens die zich op het criminele pad bevinden. ah (82a) heeft het over Marokkaanse jongens die laptops en mobieltjes uit auto s stelen en die vervolgens weer op straat aan (Surinaamse en Turkse) tussenpersonen doorverkopen. Sommigen verdienen er 200-300 euro per dag mee. Ook het verkopen van gestolen scooters is lucratief, gezien de hoge omloopsnelheid van nieuwe scooters waar ze op rijden.

De situatie in Amsterdam Oost, waar veldwerkers dezelfde problematiek schetsen, is nog complexer omdat er ook drugshandel op straat en in woningen plaatsvindt. Het jongerenwerk heeft zijn handen vol aan overlastgevende jongeren, waarvan een harde kern al meerdere malen in aanraking is geweest met de politie. Groepen jongeren tussen de 15 en 18 jaar hangen met veel bravoure

rond op de pleinen. Meldwerkers spreken over criminele en hinderlijke groepen Surinamers, Antillianen en Marokkanen.

irre le toekomst

Buurtbewoners klagen vaak over onderlinge ruzies en lawaai op straat. Als gevolg hiervan is op verschillende pleinen een blow- en/of alcoholverbod uitgevaardigd. De spanningen op de pleinen in Oost tussen de Marokkanen en Surinamers zijn het afgelopen jaar verder opgelopen. Er zijn verschillende clashes geweest tussen Marokkaanse buurtjeugd en Surinaamse straatdealers uit andere stadsdelen, die crack en snuifcokes verkopen aan junkies die met de metro komen en inkopen doen. Meldwerkers zien vaak dat buurtjongeren volstrekt geen realiteitsbesef hebben. Ze vinden drugshandel een ideale manier om snel rijk te worden. Degeene met een belabberd toekomstperspectief denkt niet aan diploma's en werken is onverschillig over zijn toekomst. Ze dromen over miljoenen euros, zegt Erik (20a). Hun idool is iemand die bekend, rijk of een crimineel uit de buurt is. Ze fantaseren over de perfecte overval of wachten op de gouden kans die nooit komt. Om vast in de stemming te komen bekijken ze luxe auto's op internet.

positief en negatief over Amsterdam

Veel buurtjongeren vinden vrijheid en business (kansen om rijk te worden) belangrijk. Amsterdam is een multiculturele en gezellige stad waar veel allochtonen wonen en waar de meesten ook zijn opgegroeid. Dat is altijd beter dan een klein gehucht waar meer discriminatie en racisme heerst. De sociale contacten zijn hecht omdat veel jongeren in dezelfde buurt wonen en met elkaar optrekken. Lekker rondhangen met elkaar, barbecue in het park, jointjes roken en naar de coffeeshop gaan. De kritiek is breder van aard. Goede scholingskansen en stages voor laagopgeleide jongeren zijn schaars. Het is moeilijk om leuk werk te vinden. Buurtjongeren klagen veel over de verharding van de samenleving en het strenge optreden van de politie. Veel jongeren zijn kwaad dat ze voor het minste of geringste een boete krijgen: voor het rijden zonder helm of het niet in bezit zijn van een identiteitsbewijs. Wie de boete niet betaalt, krijgt een taakstraf. Marokkaanse jongeren voelen zich vaak tweedehands burgers die stelselmatig gewantrouwd worden door politie en burgers. Door aanhoudende discussies over de islam hebben ze het gevoel dat ze vaker als potentiële terroristen worden gezien. Het gevolg is dat ze juist vaker dwars gaan liggen. Ze zijn bezig met hun eigen innerlijke revolutie, aldus Erik (20a). Meldwerkers bespeuren bij Marokkanen een paradox als het over gezag gaat. Ze laten zich niet uit de schoenen jagen door agenten met een streep, aldus een buurtjongere. Maar tegelijkertijd zeggen ze dat het snel afgelopen zou zijn met het tuig, wanneer de Marokkaanse smeris op zou treden.

ketenunit

In het kader van jeugd en veiligheid worden er specifieke groepen gevolgd die overlast geven, zoals de harde kern, meelopers en dergelijke. Erkelijk alles wordt gemonitord en geverifieerd op school, het werk en de woonsituatie. De ketenunit, dat een onderdeel van de politie is, maakt zo profielen van hangjongeren in de buurt. Als ik dan de politielijsten bekijk, zie ik alleen maar Marokkaanse namen. Daar zitten er ook een hoop bij die nog niet eens crimineel zijn. (Erik, veldwerker 20a: t25)

uitgaan

Behalve naar school, werk of rondhangen in de buurt, gaan jongeren (18-23 jaar) in het weekend stappen in de Escape, Paradiso of de Melkweg. Op de feesten van Marmoucha zoeken Marokkaanse jongens contact met meisjes. Ook bardancings in aandam zijn populair. Sommigen komen er bij bepaalde Amsterdamse clubs en coffeeshops niet meer in wegens eerdere problemen die ze hebben veroorzaakt. Ze gaan meestal met de auto of op de scooter. Vaak wordt er bij de snackbar of coffeeshop verzameld.

alcohol

Ongeveer driekwart van alle buurtjongeren heeft ervaring met alcohol. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken meer en vaker dan Marokkanen en Turken. En Turken drinken weer vaker dan Marokkanen. Het verbaast Erik (20a) dat jongeren soms al met de alcoholfles in de hand op een buurtfeestje verschijnen. Anderen doden de tijd door met elkaar te drinken op straat en in portieken. Allochtone jongeren drinken door de bank genomen misschien minder, maar er zijn ook groepjes jongens die geen maat kunnen houden. Ook de meiden drinken wel eens mee. Omdat ik niet blow en toch in de mood wil komen, hoort Erik (20a) dan. Volgens veldwerkers laaft de jeugd zich vaker aan alcohol. In het begin was het alleen op straat, maar als de impressies niet bedriegen nu ook meer in het uitgaansleven en 's avonds laat in het portiek. Een fles sterke drank in de winkel of bij de buurtslijter is tenslotte zo geregeld. Men is niet altijd kieskeurig: goedkoop Best bier, zwaar canonbier of een goedkope whisky, als je er maar snel aangeschoten van wordt. Hun favoriete merken en mixen zijn whisky met cola of met Red Bull. De Breezers lijken aan populariteit in te boeten. Vooral bij de prille twintigers begint het alcoholgebruik meer op te vallen. Menigeen wordt wel eens dronken. Jonge moslims mogen nog wel gelovig zijn, maar hun alcoholgebruik praten ze steeds vaker goed. Shah (82a) denkt dat het slechts tijdelijk is, want later als ze ouder zijn houden ze op met drinken.

Gevraagd naar de **positief** beleefde effecten van alcohol antwoorden jongeren dat het de gezelligheid verhoogt. Ze praten makkelijker en leggen eenvoudiger contact. Ze voelen zich minder onzeker en hebben het gevoel dat ze ook makke-

lijker met meisjes kunnen praten. Je komt er lekker van in de mood en hebt ook eerder zin om te dansen tijdens het stappen. Het is tevens een goed antistress middel.

De **negatieve** kant van het verhaal is dat het met alcohol snel fout kan gaan wegens grote hoeveelheden in korte tijd. Sommigen drinken om dronken te worden. Ook katers, overgeven en hoofdpijn worden genoemd. Jonge moslims willen nog wel eens wroeging hebben na hun alcoholgebruik, omdat het op gespannen voet staat met de Koran. Ook opgepakt door de politie wordt genoemd. Hoewel sommigen zich hier nog maar weinig van weten te herinneren.

is lam van cannabis en alcohol

De whisky en Bacardi gaan mee tijdens het stappen. e kopen drie flessen en mixen het met juice in plastic bekertjes. e vinden vooral de combi van alcohol en cannabis lekker. Je wordt dronken en lam zijn is stoer. Sommigen worden vervelend en agressief. Anderen gaan over hun nek en willen meteen weer een joint opsteken om zich weer beter te voelen. De meesten doen het stiekem, want de ouders mogen het niet weten. e komen pas heel laat thuis zodat hun ouders er niets van merken. e zeggen dat ze gewoon mogen drinken van de Islam. (ah, veldwerker 82a: t26)

cannabis

Driekwart van de buurtjongeren uit de panelnetwerken heeft ervaring met blowen. Sommigen blowen met vrienden mee, terwijl anderen de hele dag door blowen. Experimenteren met blowen vangt rond het 15^e jaar aan. Het blijft in de beginperiode meestal bij een gedeelde joint. Vanaf 18 jaar wordt het blowen regelmatig. Sommigen roken in twee gram per dag. Samen met vrienden een gram wiet poolen en blowen wordt in blowersjargon ook wel eens een verlenging genoemd. Wat de handel naast de coffeeshops betreft, gaan er volgens Fared (83a) geruchten rond dat sommige ouders een kleine wietplantage thuis hebben staan. Een bedrag van 5000 euro in het kwartaal is per slot van rekening veel geld voor een Marokkaans gezin.

Het zijn eerder de niet-blowers die opvallen volgens Erik (20a) Smoken is net zo normaal als lucht happen. Er is wel respect voor hen die weerstand weten te bieden aan al het blowgeweld. Het zijn volgens Rafi (96a) niet zelden de jongens die zich richt tot Allah hebben bekeerd. Omdat iedereen in de buurt met wiet begint is het populairder dan hasj. Wiet is economisch voordeliger, natuurlijker en men is ervan overtuigd dat het THC gehalte ook hoger is. De positieve effecten die jongeren opsommen zijn dat je er relaxed maar ook actief van kunt worden. Jongeren vinden het gezellig om samen de joint te delen. Bovendien is het ook een goed antistress middel waar je chill van wordt. Je vergeet je proble-

men en je wordt er rustig van. Ook de zweverige roes en de high worden gewaardeerd. Sommigen vinden het stoer om te blowen.

Maar blowen heeft ook een schaduwzijde volgens de veldwerkers. De kans op verslaving ligt op de loer bij de problematische en excessieve blowers. Er is soms sprake van agressie en paranoïde gedrag. Blowen, dat voor sommigen als dagelijks brood is, kost immers geld. Regelmatig blowen haalt jongeren uit hun alledaagse ritme en de kans op verveling en nutteloosheid worden eerder versterkt.

Veldwerkers waarschuwen ervoor dat een deel van de forse gebruikers zich niet realiseert dat ze geen dag meer zonder kunnen. En tijdens de Ramadan blowen ze overdag niet, maar zodra de zon onder is gaan ze na het eten thuis weer snel de straat op om de achterstallige roes in te halen.

ecstasy

Ecstasy is onder buurtjongeren veel minder favoriet dan cannabis. Geschat wordt dat in twee netwerken (Fared en Erik) ongeveer 10 tot 25 wel eens ecstasy heeft geslikt. Bij ah (82a) loopt het gebruik op tot driekwart van de jongeren. Ze zitten dicht bij de haard aangezien twee invloedrijke jongens in de groep ecstasy dealen. De prijs bedraagt tussen de 5 en 10 euro per pil. Ecstasy wordt gebruikt vanwege het euforische gevoel, het genot van dansen en het luisteren naar muziek. Een nacht doorhalen met zijn allen op de ecstasy is gezellig. Het leggen van contacten met onbekenden gaat ook beter. En het doet je problemen vergeten. De negatieve kant is dat jongeren wel eens klagen dat ze na afloop brak zijn, een kater hebben of het gevoel hebben dat ze een paar dagen moeten bijslapen. Sommigen denken dat het gebruik schadelijk is en verslavend kan zijn.

cocaine

Cocaine is onder buurtjongeren zelfs nog minder populair dan ecstasy. Het gebruik wordt geschat op hooguit op 10%. De Nederlandse en Surinaamse jongeren zitten daar iets boven. Voor 45 tot 50 euro per gram krijg je meer energie. Snuiven is ook stoer. Negatief van cocaine is dat je er meer van nodig hebt, vooral in combinatie met alcohol, en dat je er gevoelloos van kunt worden. Veldwerkers vangen wel eens geruchten op dat oudere jongens crack gebruiken in een drugsband in de buurt. Vooral de straathandel in portieken, bij de metro en rond de pleinen leidt vaak tot rivaliteit tussen groepjes Surinamers en Marokkanen. Een uit de hand gelopen ruzie met een dodelijke steekpartij heeft tot veel ophef geleid in de buurt. Volgens Erik (20a), die het slachtoffer nog kent van het jongerenwerk, is er een slepende strijd gaande in de buurt. Alle varkens maken de spoeling dun, zegt hij cynisch. Deze boys zijn hun schoolperiode voorbij. De jonge dealers manifesteren zich steeds brutaler. Ze dirigeren gebruikers naar het

spoor, de trap of een bankje, waar de transacties vervolgens snel worden afgehandeld.

andere illegale genotmiddelen en combinaties

Alleen in het netwerk van ah (82a) wordt ook met andere middelen geëxperimenteerd. Een enkeling kauwt wel eens een **LSD** zegeltje en een ander groepje heeft **GHB** ontdekt, waar je helemaal los van wordt. Opvallend is dat het middel **Original 69**, dat in uitgaanskringen is opgedoken, ook door buurtjongeren wordt gebruikt. ah (82a) hoorde over 69, dat de vloeistof uit het flesje met de blauwe dop seksueel stimulerend zou zijn. Het zou om vloeibare MDMA gaan. Original 69, dat na inname snel werkt, wordt door oudere stappers in de groep gedeeld. Ze vinden het een heftig middel omdat ze bang zijn dat ze de macht over zichzelf verliezen. Maar tegelijkertijd vinden ze het ook heel spannend, zegt ah.

Alcohol + cannabis is de meest gebruikte en populaire **combinatie**. Je wordt er relaxed, rustig en lacherig van, hoewel de kans op draaierigheid op de loer ligt. Cannabis of alcohol + ecstasy wordt ook tijdens het stappen gebruikt. Sommigen hebben ontdekt dat je op de ecstasy veel meer kunt blowen, zonder direct moe te worden.

4.2 probleemjongeren

Naast de buurtjongeren waarvan volgens professionals een deel in de gevarenzone zit, beslaat het panel ook probleemjongeren via panelleden die beroepsmatig contact hebben met deze groep. Bart (16a) heeft als veldwerker contact met mannelijke Oost-Europese prostituees in het Centrum. Ebony (98a) is als crisismanager onder andere belast met gezinnen die na tips van huisartsen, politie en GGD worden bezocht. Ze wordt geïnterviewd over zwerfjongeren in opvanghuizen (het Bertolt Brecht Huis, het Poortgebouw en de Cliff).

probleemopvang

Jongeren kunnen in het Poortgebouw terecht voor een korte (4-5 nachten) of lange nachtopvang (24 weken). Jongeren, die in de kortdurende crisisopvang zitten, zwerven overdag vooral over straat. Ze gaan na het ontbijt de deur uit en mogen er pas om 17:30 weer in voor het gezamenlijke avondeten. Overdag verzamelen ze met een groepje geld in om naar de coffeeshop te gaan. Een deel stroomt door naar de Cliff dat meer zelfstandig is.

Hier wordt veel alcohol en drugs gebruikt. Hulpverleners weten niet hoe ze hiermee om moeten gaan. Jongeren zijn heel koppig en zeggen domme dingen als: beter een meter bier dan een Jack Daniels. Trainingen die ze hebben gehad

op het gebied van alcohol en drugs hebben weinig invloed op hun gedrag. (Ebony, hulpverlener 89a: t26).

In het Bertolt Brecht Huis kunnen jongeren ongeveer een half jaar terecht. Ze voelen zich vaak achtergesteld en verwaarloosd. Er zitten ook weggelopen meiden bij die problemen hebben gehad met uithuwelijking, foute vriendjes en dergelijke. Ebony (98a) typeert veel meisjes als meeloopmeisjes.

4.2.1 dak en thuisloze jongeren

De **totale groep** waar de panelleden zicht op hebben beslaat ongeveer 100 jongeren. Een op de drie is vrouw. De grootste groep jongeren is Nederlands (40%), gevolgd door Surinamers (30%), Antillianen (20%) en Marokkanen en Turken (10%). De leeftijd ligt tussen de 16 en 25 jaar. De **opleidingen** zijn heel divers en variëren van MBO tot HBO niveau. De **muziekvoorkeur** gaat vooral uit naar R&B en hip-hop. Een groep gaat ook veel naar illegale dancehallfeesten, waar soms wel een paar honderd bezoekers op af komen. Op deze feesten, die doorgaan tot in de vroege ochtend, komen ook veel lokale muzikanten en DJs. Ondanks het schrale budget kunnen sommigen zich toch een mobieltje, laptop en merkkleding veroorloven. De partypeeps.nl site is bij de meesten favoriet. Meiden kunnen nog wel eens na af zijn door op internet contacten te leggen met mannen van bedenkelijk allooi.

Er is tussen de jongens en meiden vaak sprake van traditionele rolpatronen. Jongens vertonen graag haantjesgedrag en voelen zich superieur en stoer tegenover meisjes. Ebony (98a): Ze willen allemaal de player spelen en praten in popie-jopie stijl over hun vriendinnen.

alcohol en druggebruik

Met uitzondering van alcohol en cannabis, zijn de meeste probleemjongeren erg anti-drugs. Ze hebben vaak geen goed woord over voor middelen als cocaïne en heroïne. Hoewel sommigen een dealverleden hebben, beschouwen ze gebruikers meestal als uitschot en minderwaardig.

excessief gebruik

Als ik witte gezinnen bezoek hoor ik vaker over speed, coke, ecstasy en GHB, waar jongeren in de uitgaansscene mee in aanraking komen. De doelgroep is heftiger en bestaat onder andere uit meiden die in de prostitutie zitten en cocaïne en heroïne gebruiken. Ook ken ik jongens die GHB gebruiken in combinatie met prostitutie. Het ecstasygebruik is niet problematisch. Wel hebben sommigen problemen met gekookte coke. Ik hoor geregeld van jongeren dat ze drugs krijgen (coke en cannabis) van hun ouders, omdat die bang zijn om hun kind kwijt te raken. Vanuit een dubbele moraal zwichten sommige ouders voor de druk van hun kinderen. Op deze manier willen ze dingen uit het verleden goed ma-

ken. Ik hoor zelden van deze middelen bij jongeren die in de opvanghuizen zitten. (Ebony, maatschappelijk werker 98a: t25/26).

Sommigen drinken dagelijks **alcohol** en anderen alleen in het weekend. Nederlanders drinken het meest en Surinamers en Antillianen gematigd. Hoewel Marokkaanse jongens niet het meest alcohol consumeren, valt het wel op dat ze eerder doorslaan tijdens het drinken. En net zoals met andere consumptiegoederen willen jongeren zich ook met sterke alcoholmerken profileren. Vooral dure dranken zijn geliefd. Borrelen met Hennessy cognac geeft status. Meisjes hebben vaker een voorkeur voor zoete drankjes als Breezers en bessenjenever. De alcoholconsumptie lijkt over de hele linie, inclusief de islamitische jongeren, toe te nemen. De groep jongens en meisjes die dagelijks alcohol drinkt is groter geworden.

Ook **cannabis** is populair. Marihuana geniet meestal de voorkeur boven hasj. Sommigen blowen 3-4 joints per dag. Het roken van een joint wordt als een sociaal ritueel gezien en heeft vaak de voorkeur boven het roken van sigaretten. De jongeren zonder dagbesteding hebben veel sterker de neiging om de hele dag te blijven blowen. Labiliteit als gevolg van blowen is een bekend verschijnsel. Anderen willen voor het werk of school nog wel eens een stick roken.⁵¹

Het lijkt erop dat drinkers en blowers beide middelen ook in toenemende mate met elkaar **combineren**. Ebony (98a) denkt dat meiden de roes vooral aangrijpen om zichzelf te verdoven en om problemen te vergeten, terwijl de jongens het eerder voor de lol doen.

4.2.2 jongensprostitués in het centrum

Het aantal jongensbars en jongensclubs is tegenwoordig op zijn hand te tellen en de bedrijvigheid tussen klanten en jongensprostitués bij het Centraal Station is verdwenen. Ondanks de teloorgang van de straat- en barprostitutie, blijft Amsterdam een trekpleister voor Roemeense jongens. Geld verdienen met prostitutie staat volgens veldwerker Bart (16a) echter steeds minder op de voorgrond. Veel nieuwkomers willen niets meer met prostitutie van doen hebben. Het is ook al langer bekend dat veel van deze heterojongens het liefst op een andere manier hun geld willen verdienen dan in de prostitutie⁵², maar in de praktijk is het niet eenvoudig om met een illegale status ook geld buiten de prostitutie te verdienen. Geschat wordt dat een kwart tot een derde van de Roemenen geen permanent woonadres heeft en dus deels op straat leeft. Een zelfde aantal heeft onderdak

⁵¹ Bissink (2007) onderschrijft deze ontwikkeling naar aanleiding van een kwalitatief onderzoek naar de straatcultuur van dak- en thuisloze jongeren. Het cannabisgebruik is een belangrijk onderdeel van de straatcultuur. De jongeren zien weinig tot geen risico's met betrekking tot het gebruiken van cannabis.

⁵² Korf, Nabben & Schreuders (1996a).

bij klanten. De rest vindt onderdak bij vrienden, alhoewel ze hopen dat ze in het café nog een man vinden die hen meeneemt.

De meeste contacten worden gelegd met de **gelukzoekers** waarvan sommigen ook een criminele carrière volgen die af en toe verweven is met het prostitutiecircuit. De gelukzoekers komen op een toeristenvisum van 3 maanden. Ze bezitten geen capaciteiten om zich professioneel op te stellen. Het zijn de straat- en barjongens. De meeste jongens hebben maar 1-2 klanten per week. De inkomsten liggen tussen de 50 en 100 euro per klant. Het verdiende geld wordt vaak meteen gependeld aan drank en in de gokhal. De klanten zijn ontevreden en klagen veel. Arabieren liggen beter in de markt. Roemeense jongens vangen elkaar ook op, maar er zitten flink wat rotte appels tussen. Sommigen halen het huis leeg van vrienden en klanten als ze de kans krijgen. De jongens die bi en homo zijn bezoedelen ook hun eigen cultuur. Slechts een enkeling heeft geluk en vindt een zwart baantje.

De **gelegenheidsjongens** die hier al langer vertoeven, zitten tegen hun zin in het prostitutiecircuit. Ze slapen en werken bij klanten die klussen doorschuiven naar jongens die ze vertrouwen. Er is een sterke vermenging van prostitutie en het klusjescircuit. In ruil voor seksuele diensten wordt er (tijdelijke) kost en inwoning geregeld en verdienen jongens ook geld als chauffeur, klusjesman, etcetera.

De **professionele bisnisjongens** zijn vaak al langer in de stad en zijn meer vertrouwd met de mores van de prostitutiebusiness. Toch staat het vak van professionele barprostituïe onder druk. Een groeiende groep stapt over op internet. Naast de Roemenen zijn er ook Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Nederlanders actief. Als professionals verdienen ze het meest met prostitutieactiviteiten. Ze zijn het minst afhankelijk van de gunsten en grillen van klanten. Ze willen ook niks te maken hebben met de beginnende desperado's en gelukzoekers.

Bart (16a) schat dat ongeveer vijftig Roemenen deel uitmaken van de barscene, die vanwege de hoge mobiliteit een groot verloop kent. In totaal schat hij het aantal Roemeense jongens die in de Amsterdamse prostitutie (bars, clubs, saunas, massages, etcetera) actief zijn op ongeveer 150. Over het algemeen geldt dat jongens komen en gaan. Het komt zelden voor dat een niet-professional lang in dezelfde business blijft hangen. Op jaarbasis komen de schattingen neer op een paar honderd jongens die Amsterdam tijdelijk aandoen. Daarvan is het allergrootste deel Roemeens. Tsjechen en Polen worden nauwelijks meer gesignaleerd in het barcircuit. Een belangrijke reden, wat betreft de Polen, zou kunnen zijn dat er in Nederland inmiddels voldoende ander werk is dat aantrekkelijker is dan louter prostitutie.

De politieacties zijn vooral gericht op illegaal verblijvende Roemeense jongens.⁵³ Roemenen hebben een slechte naam onder de overigens steeds ouder wordende klandizie. Daarom is niet iedereen er rouwig om dat de politie jacht op ze maakt. Ie tijdens een onverwachte controle geen adres kan opgeven of geen geld heeft, wordt vrijwel subiet het land uitgezet. Sommige jongens ontspringen de dans omdat ze een suikeroompje achter de hand hebben die hen in bescherming neemt. Door de aanhoudende politiecontroles is het minder druk in de bars en is er meer activiteit op internet. Daar komt bij dat er minder homotoeristen zijn geïnteresseerd. Ook bisnisjongens die niet consumeren in de bar worden eruit gegooid. Al met al lopen de inkomsten terug als gevolg van een strenger politiebeleid, een uitgedund klantenbestand en toenemende concurrentie van internet. De zichtbare prostitutie krimpt verder en de activiteiten op sites nemen toe. Hier zijn naast de Roemenen ook Tsjechen, Aziaten en Marokkaanse homojongens vertegenwoordigd. De meeste jongens bieden zich onherkenbaar aan. Er is overigens wel een overlap tussen sekschats en homosites. De **internetjongens** zijn redelijk gescheiden van het homo- en barjongens prostitutiecircuit. Naar het zich nu laat aanzien verdienen meer jongens bij door zich ook aan te bieden op internet. Hierdoor bestaat het vermoeden dat de prostitutie stabiel blijft, ondanks de verandering in het barcircuit en de teloorgang van de publieke jongensprostitutie. Het neemt alleen andere vormen aan, die bovendien minder settingspecifiek zijn. Als gevolg van anonieme seksafspraken zijn er meer individuele sekscontacten. Er wordt vaker contact gelegd via internet omdat, onder andere vanwege het chatten en msn, de drempel lager ligt. Bovendien heeft de anonimiteit van internet het voordeel dat jongens makkelijker over hun SOA klachten praten met hulpverleners. Een andere bevinding is dat jongens vaker zeggen dat klanten vragen naar onbeschermd seks.

druggebruik

Het gebruik van alcohol en drugs komt bij alle vier de typen jongensprostituties voor, maar er zijn verschillen omdat jongens op verschillende settings verblijven en met klanten van diverse pluimage in aanraking komen. Ook de status en het inkomen zijn bepalend voor hun druggebruik.

Het gebruik van cannabis bij de elite is hoog. Het blowen in groepsverband schept een binding. Sommige jongens hebben al voor hun komst naar Nederland een drugscarrière in het land van herkomst opgebouwd. Gezien hun onzekere bestaan zijn de gelukzoekers het meest kwetsbaar voor problematisch druggebruik. Omdat ze van de vier typen de meeste walging voelen voor prosti-

⁵³ Door de politieacties verblijven de jongens minder lang in Amsterdam. Ie krijgen een IND stempel in hun paspoort, worden teruggestuurd en kunnen daardoor voor langere tijd geen uitreisvisum krijgen in het land van herkomst.

tutie is elke sekshandeling al grensoverschrijdend. Om de schroom te overwinnen, kunnen drugs bij deze jongens soms uitkomst bieden. Maar Bart (16a) kent ook jongens die niet goed in de markt liggen omdat ze te oud zijn of een slechte reputatie hebben of zich verliezen in excessief alcohol- en cocaïnegebruik.

De meeste en eidsongers zijn bekend met fundrugs als ecstasy en cocaïne, maar gebruiken deze middelen betrekkelijk weinig. Ze komen er soms mee in contact in de prostitutie. De cocaïne, die soms als ruil-, betaal- of machtsmiddel wordt gebruikt, wordt voornamelijk ingebracht door klanten die zelf ook gebruiken. Voor jongens geldt cocaïne als een extra stimulans om seks te hebben. De meisjesongers hebben door hun actieve deelname aan het uitgaansleven de meeste ervaring met cocaïne en ecstasy. Soms gaan ze met een groepje vrienden na het werk of na een paar borrels in een jongensbar tot in de vroege ochtend stappen rond het Rembrandtplein. De internetongers, die zich via een datingsite aanbieden, onderscheiden zich qua profiel nog het meest van de anderen. Ze zijn vaak heel specifiek over hun wensen en voorkeuren. Niet zelden wordt de term *casual friendly* gebruikt, wat wil zeggen dat druggebruik tijdens de seks niet wordt afgekeurd.

5 conclusies en trends

we vatten de belangrijkste bevindingen van de panelstudie nog eens samen en bespreken trends die hieruit naar voren komen.

5.1 trends op de uitgaansmarkt

Het reguliere Amsterdamse uitgaansleven draait op volle toeren. De popularisering van het urbansegment blijft een invloedrijke trend in het hart van het uitgaansleven. Respectabele clubs programmeren allerhande glossy en glammy clubformules die een multi-etnisch publiek weten te verleiden en te entertainen. Club- en partypromotors zijn opgetogen dat de grenzen tussen het dance en urban publiek in het trendsettende clubsegment meer flude wordt. De vriendenkringen die dergelijke feesten bezoeken zijn immers al meer etnisch gemengd. Ook de grenzen tussen hip en mainstream, homo en hetero en chique en vintage zijn minder rigide. Er lijkt steeds minder sprake van een hiërarchisch onderscheid tussen hippe trendsetters en trendvolgers. Je zou, aldus een DJ, eerder kunnen spreken van een hippe mainstream. Aan de trend om zich terug te trekken in het eigen feestbastion (a-party-heid) zoals in Rotterdam⁵⁴, is in Amsterdam minder

⁵⁴ In Rotterdam dansen alle subculturen apart door Marjolein van Diggelen in NRC.Next 17-04-2007.

sprake. De jaarlijkse grote zomerfestivals met een danceprogramming zijn verzadigd. Er wordt in de nabije toekomst meer verwacht van nieuwe festivals met een brede muzikale spreiding uit alle windstreken.

In het chi eue (sub)topsegment van de uitgaansmarkt lijkt momenteel sprake van een status-uo. Er vindt geen verdere uitbreiding plaats van kleine exclusieve clubs zoals de laatste jaren wel het geval is geweest. Maar het ligt in de rede dat binnen afzienbare termijn de gefortuneerde urbanelite op haar wenken bediend wordt met een chi eue hotspot. De meeste Amsterdamse feestbastions zijn immers nog steeds wit.

De alternatieve hippe upperground, die gegroeid is na de teloorgang van de ooit zo wilde stadsrand nabij de IJ-oever, genereert een breed feestreservoir van stappers die wars blijven van de blingbling manie. ij voelen de ironie van vluchtige modes en hypes goed aan. Nieuw is geen uitdaging. Het gaat eerder om innovatie, kleinschaligheid n vrijheid. Deze mentale lifestyle lijkt eerder te groeien dan te krimpen.

De parameters lijken overtuigend uit te slaan naar de positieve kant. Maar er schuilt een adder onder het gras, die een flinke paradox laat zien tussen genieten en gebieden. Over de hele linie is er stevige kritiek op de rol van gezagsdragers in en rond de reguliere horeca en op grote party s. Het inzetten van drugshonden op dancefeesten en in het publieke domein, fouilleerfouiken en politieteams op feesten lokken veel verontwaardiging uit. Menigeen bekruipt het onbehaaglijke gevoel dat het vieren van vrijheid, plezier en genot eerder een gunst is geworden. Dit schiet hoogopgeleide en creatieve smaakmakers in het verkeerde keelgat. ant, naast de ruime carri remogelijkheden, hebben ze ook gekozen voor de tolerantie, vrijheid en verdraagzaamheid in Amsterdam. Juist deze positieve eigenschappen die Amsterdam zo aantrekkelijk maken staan onder druk.

5.2 trends op de alcohol en drugsmarkt

De matiging van genotmiddelen blijft, met uitzondering van alcohol, redelijk stabiel in de grote mainstream clubs. In subculturele en creatieve niches wordt soms nog fors gebruikt en gecombineerd en is er soms ook sprake van beperkte hypes. Toch lijkt er over de gehele linie minder interesse te bestaan om drugs te gebruiken tijdens het stappen. Het bevestigt dat het gebruik van genotmiddelen door de tijd heen aan golfbewegingen onderhevig is. Al eerder hebben we verklaringen hiervoor gegeven, die volgens ons nog steeds van kracht zijn. e schetsen in het kort nog even de belangrijkste factoren waarom volgens panelleden het druggebruik stagneert. Een ontwikkeling die na het millennium over de hele linie al in gang werd gezet was de limitering van het ooit zo bejubelde ecstasygebruik. Matiging en zelfregulatie krijgen steeds meer de overhand. Te stoned rond-

lopen in een club werd *not done*. Ook het volhardende fouilleerbeleid aan de voordeur lijkt zijn vruchten af te werpen. Stonede bezoekers zijn sneller verdacht, waarbij ook vrienden de toegang kan worden ontzegd. Bovendien kunnen stonede of verdacht uitzierende stappers binnen door patrouillerende portiers of agenten worden aangehouden voor controle. Stappers die toch van plan zijn om drugs te nemen, beginnen al thuis of bij vrienden met gebruik. Men neigt ernaar om zich in de clubs wat meer in te houden, om daarna in een *privé*-setting weer loos te gaan. Dit onderschrijft de ontwikkeling dat er zelden nog verhalen worden verteld dat iedereen stoned was op het feest. Men spreekt tegenwoordig ook vaker van een brave generatie. Een trend parallel hieraan is dat het als ongepast wordt gezien om compleet van de wereld te zijn. De collectieve euforie van de jaren negentig is weggeblazen en gebruikers zijn tegenwoordig meer ingetogen en selectiever in de settingkeuze als er drugs worden gebruikt. Bovendien is de evoluerende pluriformiteit van muziekstijlen debet aan de krimp van het housegenre. Aangezien ecstasy door velen nog steeds geassocieerd wordt met house, vertoont de verspreiding ervan in het clubcircuit inmiddels gaten in de olievlek die er ooit was halverwege de jaren negentig. Ten slotte zou de bredere fixatie op individuele sportbeoefening en een gezonder leven ook het druggebruik temperen bij de nieuwe stapgeneratie.

genotmiddelen

Mixen, cocktails, shakers en shooters: het kan niet op met **alcohol** in de clubs, bars, lounges en op terrassen. Er wordt wel geklaagd over de hoge prijzen, maar niemand lijkt er minder om te drinken. Koning alcohol schenkt een prettige roes, een los en vrij gevoel, ontremming van spanning en mateloze lol. Maar maat houden is voor veel drinkebroers een duivels probleem. Dronkenschap ligt op de loer met alle gevolgen van dien.

Het draait binnen de smaakdistinctie allang niet meer om wijn en bier alleen. Alcoholkeuze en -consumptie vertonen verschillen tussen Nederlandse, Surinaamse en Marokkaanse jongeren in de urban en dance scene. De groep alcoholdrinkers is in urbannetwerken kleiner. Er is een betrekkelijk grote groep jongeren die weinig of geen alcohol drinkt en frisdrank bestelt. Ook de smaakkeuzes zijn verschillend: meisjes drinken meer likeurtjes en zoete mixdrankjes dan jongens, die behalve bier ook sterkere dranken als wodka en whisky ambleren. Opvallend is dat de drankkeuze bij hiphoppers vaak een statusspiegel is van de Amerikaanse clipcultuur. Er worden verhoudingsgewijs luxe en duurdere dranken aan de bar besteld.

Terwijl er geen duidelijke indicaties zijn dat er meer gematigd wordt met alcohol, laat het roken van **tabak** een heel ander beeld zien. Er wordt substantieel minder gerookt in netwerken en veel stappers (willen) besluiten om ermee te stoppen, vooral om gezondheidsredenen. Dit sluit aan bij een bredere trend om vaker te

gaan sporten. Er wordt in alle netwerken **cannabis** gerookt. Een ruime meerderheid rookt hooguit 1 tot 2 blowtjes per keer, de forse blowers 3 tot 5 joints per keer en een groepje zware blowers zit daarboven. Veel blowers vinden dat je van een joint relaxed en lekker chill wordt. Blowen is een ideale vorm van ontspanning die je alleen of samen met anderen kunt beleven. Blowers kunnen zich ook flink ongemakkelijk voelen wanneer ze te stoned in een gezelschap verkeren. De stoeve interactie met niet-blowers kan ten koste gaan van de sfeer of als ongezellig worden ervaren. Clubmedewerkers zien vooral dat Europese toeristen geen maat weten te houden in het uitgaansleven. Net als bij tabak wordt er, uitzonderingen daargelaten, over de hele linie minder geblowd.

Het gebruik van **ecstasy** (pillen, poeder en kristallen) is na een jarenlange daling gestabiliseerd in het mainstream clubsegment. De ooit zo euforische ecstasycultuur is duidelijk over zijn piek in het uitgaansleven. De collectieve verbondenheid wordt alleen nog in clubniches en op de grotere party's beleefd. Toch lijkt in het trendsettende urbancircuit de nieuwsgierigheid voor ecstasy te winnen van de scepsis, zij het voorlopig mondjesmaat. En wie met vrienden naar een party gaat, krijgt nog steeds zin om de teugels te laten vieren. Grote feesten zijn nu eenmaal lossier en de kans om een blowtje, pilletje of snuifje te nemen is groter. Dat geldt zowel voor Nederlandse als Surinaamse partygangers. Maar gebruikers zijn zich er ook goed van bewust dat een herhaaldelijk opgewekte roes op termijn vaker negatieve en ongewenste effecten geeft. De gebruiksfrequenties zijn minder hoog dan rond het millennium. Er wordt onregelmatiger en bewuster geslikt. De gemiddelde dosering van ecstasy ligt in de meeste netwerken op 1 tot 2 pillen. De roes wordt vaker gereserveerd voor speciale momenten, maar sommigen grijpen deze kans juist aan om te veel in en en meer pillen en poeder te consumeren.

Psychedelische **ecstasyachtigen** (2-CB, MDA, 2-CI en 2-CT) komen sporadisch op de markt en zijn slechts bekend in scenes van chemische puristen en avonturiers. Methylone, alias Explosion, dat in een korte periode furore maakte, is nagenoeg verdwenen van de drugsmarkt.

cocaine komt allang niet meer alleen in de hoogste snuifechelons voor en heeft zich sinds de jaren negentig opnieuw in rap tempo gedemocratiseerd. De laatste jaren laat cocaine een stabilisering zien die per jaar in het panel een klein beetje fluctueert. De huidige parameters laten weer een lichte stijging zien. Ongeveer de helft van alle panelleden meldt dat het gebruik weer in de lift zit. Cocaine wedijvert in veel netwerken met ecstasy. Cocaine heeft als voordeel dat de roes minder settinggebonden is. Het middel duikt op na een copieuze maaltijd, op het strand, in de club, de achterbank van de auto of tijdens het gamen. Een ander verschil is dat het gebruik van cocaine minder tot het weekend beperkt blijft. Cocaine is vaak ook een plotselinge bijkomstigheid. Veel gebruikers snui-

ven mee of krijgen een lijntje aangeboden. Regelmatige snuivers, die meerdere 06-nummers kennen, consumeren per sessie tussen een en gram. Dat komt uitgerekend neer op 6 tot 12 lijntjes per keer. De positieve werking van cocaïne wordt verschillend beoordeeld. Cocaïne is een goed neutralisermiddel tegen dronkenschap. Ook de korte rush, het toegenomen zelfvertrouwen en de stimulerende en stoned eigenschappen worden gewaardeerd, maar er is bij veel snuivers sprake van een haat-liefdeverhouding. Aan cocaïne kun je opgefokt en opvliegerig worden. Vooral de dwangmatigheid is menig snuiver een doorn in de neus. Je komt ergens en dan is er toch weer iemand die opeens coke bij zich heeft. Met tegenzin snuiven illustreert precies de paradoxale houding van gebruikers die willen minderen.

Amfetamine is de oldtimer onder de stimulantia. De tweederangs stimulant speelt een marginale rol in het uitgaanscircuit. De speedmarkt is klein in Amsterdam en de verkrijgbaarheid is soms problematisch. Het gebruik van amfetamine is sterk gerelateerd aan subscènes waar speed wordt gekoesterd als een ongecompliceerd rechttoe rechtaan middel. Vooral bij de jongere partyscene en de alternatieve en kunstzinnige types geldt pep als een ideaal middel om langer door te gaan. In niches van het homocircuit groeit het gebruik van **methamfetamine**. De verhalen over snelle verslaving en lichamelijke aftakeling weerhouden sommige gebruikers er niet van ermee te experimenteren. Men wordt, ook door de media-aandacht, nieuwsgierig omdat het middel bekend staat als een middel dat de seksdrive activeert.

De farmacologisch aan elkaar verwante **narcosemiddelen** (GHB, ketamine en lachgas) hebben sinds de jaren negentig een plaats op de Amsterdamse drugsmarkt. **Lachgas** wordt het minst gebruikt omdat het narcosemiddel moeilijk verkrijgbaar is. **GHB**, dat een piekperiode rond het millennium heeft gekend, maakt weer een onvoorzichtige comeback in het trendsettende feestmilieu. GHB is makkelijker verkrijgbaar en de literprijzen kunnen fors fluctueren. Het middel is gewild op after- en seksfeesten, maar wordt ook als privé-drug gebruikt. Behalve dat het zoute vocht nog steeds de reputatie geniet van een erotiserende ontremmer, wordt het ook als ontspanner na cokegebruik of als slaapmutsje gebruikt. Ongelukken met GHB (out gaan en controleverlies) of misselijkheid blijven voorkomen, maar er is ook een groep die het middel goed weet te doseren. Op thuisfeesten wordt er eerder roekelozer gebruikt, omdat men zich in een veilige omgeving waant. De populariteit van het psychedelische narcosemiddel **ketamine** in bepaalde subscènes blijft stappers verbazen. Hoewel er meer ketamine op de markt verkrijgbaar is, getuige het toenemend aantal dealers, is het niet altijd leverbaar. Ketamine wordt gezien als een freakdrug met een cultstatus. De bizarre k-hole ervaring, met acuut ego-verlies als gevolg, blijft veel novieten afschrikken. Anderen zoeken deze ervaring juist op. Bij een milde dosering treedt

een space-effect op, dat wordt omschreven als een gevoel tussen hemel en aarde. Het lichaam dat grote moeite ondervindt met schijnbaar eenvoudige handelingen als lopen en praten, leidt tot grote hilariteit bij anderen. Maar komische effecten kunnen ook onverwachts omslaan in angst- en paniekaanvallen. Ketamine wordt zowel in thuissettings en op afterfeesten als in het club- en party-circuit gebruikt.

De **psychedelica** (LSD, paddos, DMT, ayahuasca) blijven voorbehouden aan psychonauten en ervaren trippers in kleine scenes. Hoewel er een breed spectrum van natuurlijke en synthetische psychedelica voorhanden is, spelen ze slechts een marginale rol. Drukke feesten zijn doorgaans niet de meest ideale setting om te trippen. Trippers vertoeven door het veranderende tijd- en ruimteperspectief het liefst in een prikkelarme en controleerbare omgeving. Paddos zijn het meest populair, maar ze spelen nauwelijks een rol in het uitgaansleven.

Onder de overige middelen scharen we **viagra** en **poppers**. Bepaalde homogroepen blijven onbetwist de grootste viagrasnoepers en poppersnuivers. Maar vooral viagra heeft zich intussen verspreid over een groot aantal netwerken. Opvallend is dat viagra ook tijdens het stappen wordt geslikt, of als zekerheidsje in de broekzak blijft tot aan het sekscontact. Gebruikers nemen ook viagra om tijdelijke impotentie na het gebruik van bijvoorbeeld stimulantia op te heffen. Niet vreemd dat sommige coca nedealers naast wit ook blauw verkopen. iagra is intussen op de illegale markt ook als Kamagra in gelatinevorm verkrijgbaar. **Slaapmiddelen** zijn, buiten de dokter om, voor stappers moeilijker te krijgen dan alle andere drugs. Slaapmiddelen komen soms van pas om het lichaam te kalmeren na het gebruik van stimulantia.

In alle netwerken is er ook sprake van **combi** en **multigebruik**. Zoals de netwerken grote verschillen in gebruiksfrequentie en dosering laten zien, wordt er in sommige scenes ook vaker geëxperimenteerd en gecombineerd. Druggebruik staat tegenwoordig haast synoniem voor combinaties van alcohol, cannabis, cocaïne, ecstasy, amfetamine en/of narcosemiddelen. Alcohol met stimulantia is de onbetwiste favoriet bij gebruikers. De werking van elk specifiek middel wordt gebruikt om het effect van een ander middel te neutraliseren, te versterken of om een nieuw soort roes krijgen. Het problematische druggebruik wordt zelden toegeschreven aan één specifiek middel of combinatie. Over het algemeen geldt wel dat alcohol een vaste partner is in combi- en multigebruik.

buurt en probleemjongeren

De dagelijkse realiteit van veld- en jongerenwerkers is dat ze veel energie, tijd en mankracht moeten steken in de onverbeterlijke jongeren die dreigen te ontsporen. Het beeld is enigszins vertekend omdat er ook een substantiële groep Marokkaanse en Surinaamse buurtjongeren is die wel naar school gaan en werken,

maar ook vrienden hebben die doelloos rondhangen en/of overlast veroorzaken. Het grootste deel van de **buurtjongeren** is Marokkaans, waarvan sommigen ook bekend zijn bij de politie. Hun belabberde toekomstperspectief camoufleren ze met stoer en machogedrag en gouden dromen over de grote financiële klapper. De veldwerkers schetsen hoe weinig realiteitszin deze jongeren hebben als het over hun toekomst gaat. Olang ze naar anderen kunnen showen met gadgets, designkleding en chickies is er schijnbaar geen vuiltje aan de lucht. Het leven op straat maakt het er vaak niet makkelijker op en verkleint, met het verstrijken van de tijd, de kans op maatschappelijk succes. Ook speciale voor hen gecreëerde projecten, die een combinatie zijn van leren en werken, zijn vaak gedoemd te mislukken. Dat ze vervolgens gaan spijbelen en de opleiding verzaaken is dagelijkse realiteit. Ouders staan vaak machteloos tegenover het gedrag van hun kinderen. Menig jonge moslim worstelt met een persoonlijke of religieuze identiteitscrisis. Thuis wordt het vrome geloof gepredikt en worden strenge regels opgelegd. Maar welke invloed hebben ouders als jongeren de straat als hun thuis beschouwen. Behalve naar school, werk of rondhangen in de buurt, gaan er ook groepjes in het weekend stappen in Amsterdam en omstreken.

eel buurtjeugd heeft ervaring met **alcohol**. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken meer en vaker dan Marokkanen en Turken. Toch lijkt het alcoholgebruik aan invloed te winnen onder jonge moslims. Het verhoogt de gezelligheid en ze leggen makkelijker contact met meisjes. Probleem is dat sommigen alcohol, soms uit stoerheid, moedwillig gebruiken om snel dronken te worden. Een grote meerderheid heeft ervaring met **cannabis**. Stringente leeftijdscontroles en maatregelen hebben niet altijd het gewenste effect. Het is tekenend dat het veldwerkers soms opvalt dat er ook jongeren zijn die niet blowen. Niet is volgens jonge blowers economisch voordeliger dan hasj en men is er tevens van overtuigd dat het THC gehalte hoger is en daarmee de gewenste stonedheid. Je wordt er chill van en het werkt prima als een antistress middel. Maar afhankelijkheid ligt op de loer voor forse paffers zonder een zinnige dagbesteding. eel vuldig blowen werkt contraproductief, leidt tot een korte concentratiespanne en algehele passiviteit. Hoewel **ecstasy** de aandacht van groepjes Surinaamse en Marokkaanse buurtjongeren heeft, wil het grootste deel er niks mee te maken hebben. **cocaine** is nog minder populair dan ecstasy.

De **probleemjongeren** in de panelstudie bestaan uit twee groepen: de zwerfjeugd in opvanghuizen en mannelijke Oost-Europese prostituees. De **zwerfjeugd** is etnisch gemengd. Ze maken deel uit van opvangtrajecten. Anders dan bij alcohol en cannabis, staan veel jongeren erg sceptisch tegenover cocaine en heroïne. Ook hier wordt geconstateerd dat jonge moslims in toenemende mate overstap gaan voor alcohol. Net als bij merk kleding is de keuze voor sterke drank een statussymbool. De alcoholconsumptie lijkt over de hele linie toe te nemen. Ook

cannabis is populair. Sommigen roken 3 – 4 joints op een dag. Het collectief delen van een joint is een populair sociaal ritueel. Er zijn signalen dat alcohol en cannabis vaker met elkaar worden gecombineerd. De Oost-Europese **jongens prostitués** verleggen hun terrein steeds meer naar datingsites op internet. Aanhoudende politiecontroles op straat en in bekende bars hebben de jongens kopschuw gemaakt. De verwachting is dat alleen de professionele bisnisjongens genoeg kwaliteiten in huis hebben om in dit vak te overleven.

III

SURVEY JEUGDZORG

1	at vooraf ging	10
1.1	inventarisatiestudie	10
1.1.1	omvang	109
1.1.2	middelengebruik	109
1.1.3	doelgroepkeuze voor de survey	110
2	het onderzoek	111
2.1	steekproef	111
2.2	dataverzameling	113
2.3	representativiteit	114
2.4	de onderzochte jongeren	115
3	middelengebruik	11
3.1	tabak	11
3.2	alcohol	118
3.3	cannabis	119
3.3.1	locatie van aanschaf en gebruik	120
3.4	ecstasy	121
3.5	cocaïne	121
3.6	amfetamine	122
3.7	paddo's	122
3.8	heroïne en crack	122
3.9	problematisch alcohol en druggebruik	123
3.10	gebruikersprofielen	123
3.11	patronen in middelengebruik	125
3.11.1	beginnen met gebruik	125
3.11.2	stoppen of doorgaan met gebruik	126
4	vergelijking met eerder onderzoek	12
4.1	algemene bevolking uit 2005	12
4.2	scholieren uit 2002	129
4.3	probleemjongeren uit 1993	130
4.4	gedetineerden en drop outs uit 2002-2003	131
5	samenvatting en conclusies	132
5.1	het onderzoek	132
5.2	middelengebruik	133

5.3	vergelijking met eerder onderzoek.....	134
5.4	conclusie.....	134

In het kwantitatieve deel van Antenne Amsterdam – de survey – onderzoeken we het alcohol- en druggebruik bij wisselende groepen jongeren: scholieren, cafébezoekers, coffeeshopbezoekers en clubbezoekers. Van deze vier groepen liggen de gebruikscijfers het laagst bij de scholieren. Dit is vooral een leeftijdseffect. De scholieren zijn tieners, terwijl de andere groepen vooral twintigers en dertigers zijn. Maar misschien hebben we met de scholieren ook een relatief brave groep te pakken (hoewel scholieren in Amsterdam al wel ondeugender zijn dan die in de rest van het land). Dat blijkt uit andere, wat betreft leeftijd meer vergelijkbare, onderzoeken.

Landelijk heeft 28% van de jongeren van 16 tot en met 19 jaar bijvoorbeeld wel eens cannabis gebruikt. Gebruik in de laatste maand in deze leeftijdscategorie bedraagt 9%.⁵⁵ In de laatste Antenne scholieren survey had 37% van leerlingen in het reguliere voortgezet onderwijs in Amsterdam (gemiddeld 17 jaar) wel eens cannabis gebruikt. De laatste maand was dat 19%.⁵⁶ In een onderzoek onder leerlingen in spijbelprojecten en speciaal voortgezet onderwijs in Amsterdam (gemiddeld 15 jaar) was dat aandeel fiks hoger; respectievelijk 51% en 32%.⁵⁷ Onder jongeren in landelijke justitiële jeugdinrichtingen (gemiddeld 16 jaar), blijkt 86% wel eens te hebben geblowd en 53% dat de laatste maand te hebben gedaan.⁵⁸ Ook in residentiële jeugdzorginstellingen heeft iets meer dan de helft (55%) de laatste maand geblowd.⁵⁹ De hoogste cijfers zijn gevonden in onderzoeken onder zwerfjongeren in Nederland (gemiddeld 20 jaar) en de Flevopolder (gemiddeld 18 jaar), waar ongeveer driekwart van de jongeren de laatste maand cannabis heeft gebruikt.⁶⁰

Er is dus een hiërarchie in de hierboven beschreven gebruikscijfers van cannabis. Onderzoeken suggereren hetzelfde beeld met betrekking tot harddrugs. Vergeleken met hun leeftijdsgenoten gebruiken dak- en thuisloze jongeren meer dan jongeren in (justitiële) instellingen, die op hun beurt weer meer gebruiken dan jongeren die de boot (dreigen te) missen in het reguliere onderwijs, die op hun beurt weer meer gebruiken dan de scholieren die we in de Antenne survey in de middelbare schoolklassen treffen.

Dit jaar is een nieuwe doelgroep onderwerp van de Antenne survey: jongeren met opvoed- en opgroei problemen in de jeugdzorg. Helemaal nieuw is deze ei-

⁵⁵ Abraham, Kaal & Cohen (2002).

⁵⁶ Korf, Nabben & Benschop (2003).

⁵⁷ Wouters & Korf (2004).

⁵⁸ Vreugdenhil (2003); Konijn (1999).

⁵⁹ Konijn (1999).

⁶⁰ Korf et al. (1999); Korf, Van Ginkel & Wouters (2004)

genlijk niet, want in de allereerste Antenne van 1993 is een kleine survey gehouden onder 'probleemjongeren' in Amsterdam: bezoekers van het toenmalige Jongeren Advies Centrum (JAC) en cliënten van het toenmalige Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI).

We beschrijven in dit hoofdstuk het onderzoek, de steekproef en het middelengebruik onder de respondenten. Vervolgens vergelijken we de respondenten met jongeren in de algemene Nederlandse bevolking, jongeren in het reguliere voortgezet onderwijs, de probleemjongeren van 1993, en jongeren in detentie en school drop outs. Op basis van voorgaande verwachten we dat de gebruikscijfers van de respondenten ergens zullen liggen tussen die van de scholieren en de gedetineerden en drop-outs. In hoeverre de cijfers hoger zullen liggen dan de probleemjongeren van 1993 is moeilijk te voorspellen. Het aandeel allochtone jongeren in Amsterdam (vermoedelijk ook in deze groep) is de laatste jaren sterk gegroeid. Het middelengebruik in deze groep ligt over het algemeen relatief laag.

begrippen en cijfers

Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van ooit gebruik. Bij gebruik in het laatste jaar spreken we van recent gebruik en gebruik in de laatste maand noemen we uideel gebruik.

Wanneer we spreken van etniciteit, dan doelen we op objectieve etniciteit op basis van het geboorteland van de ouders. We hanteren de standaardprocedure van het CBS. Iemand is autochtoon als beide ouders in Nederland geboren zijn. En iemand is allochtoon wanneer ten minste een van de ouders in het buitenland geboren is. Bij tweede generatie allochtonen waarvan beide ouders in het buitenland zijn geboren, bepaalt het geboorteland van moeder de specifieke etniciteit. Er wordt onderscheid gemaakt tussen westerse etniciteit (Nederlandse autochtonen en allochtonen uit westerse landen⁶¹) en niet-westerse etniciteit (allochtonen uit de Antillen, Suriname, Marokko, Turkije, of andere niet-westerse landen⁶²).

Naast het gemiddelde, refereren we soms ook aan de doorsnee (bijvoorbeeld gemiddelde leeftijd of doorsneeleeftijd). Met dat laatste doelen we op de mediaan: de waarde waar 50% van de respondenten onder scoort, en 50% boven. Bij een doorsneeleeftijd van 20 jaar is de helft jonger en de helft ouder. De mediaan

⁶¹ Australië, Europa, Noord-Amerika. Officieel worden door het CBS hier ook Indonesië en Japan toe gerekend. Indonesische allochtonen zijn vaak afkomstig zijn uit voormalig Nederlands Indië (en dus van oorsprong weer Nederlandse kolonisten). Japanse allochtonen zijn vaak expats (werknemers van internationale bedrijven).

⁶² Afrika, Azië (exclusief Indonesië en Japan), en Zuid-Amerika.

is soms meer valide dan het gemiddelde, omdat hoge of lage uitschieters hierop niet van invloed zijn.

In de vergelijking tussen (sub)groepen spreken we alleen van verschillen als deze statistisch gezien met ten minste 95% zekerheid niet aan toeval toe te schrijven zijn ($p < .05$).

In de tekst worden de belangrijkste resultaten in afgeronde cijfers en percentages weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in **bijlage B**.

1 at vooraf ging

Zoals gezegd heeft in 1993 een survey plaatsgevonden onder 'probleemjongeren'. In 2006 onderzoeken we nu een soortgelijke groep. In de tussentijd zijn meerdere pogingen om een survey in deze doelgroep op te zetten gestrand. Voornaamste problemen waren de enorme veranderingen in de organisatie en structuur van de jeugdzorg. Het Jongeren Advies Centrum in Amsterdam was bijvoorbeeld nog een erfenis uit de zeventiger en tachtiger jaren en bestaat inmiddels al jaren niet meer. In de jaren negentig heeft een landelijke herstructurering plaatsgevonden, waarbij verschillende sectoren en instanties samen moesten gaan werken onder de paraplu 'Jeugdzorg'. Voor Antenne betekende deze beroering dat de doelgroep uit het zicht verloren werd. Er kwam een landelijke discussie op gang wélke jongeren tot de probleemjongeren gerekend kunnen worden.⁶³ En hoeveel van deze jongeren zijn er dan in Amsterdam? Waar zijn ze te vinden? En wat zijn hun kenmerken? Zonder deze gegevens is het onmogelijk een representatieve steekproef te trekken. Daarmee wordt de betekenis van de resultaten van een survey onduidelijk. Want zeggen de cijfers dan iets over de totale doelgroep of een selectief gedeelte ervan? In voorbereiding op deze survey is daarom in 2004 een inventarisatiestudie uitgevoerd.

1.1 inventarisatiestudie

Via meer dan twintig instanties, die zich richten op deze jongeren, is getracht informatie te verkrijgen omtrent omvang, samenstelling en middelengebruik van de doelgroep. De instanties en de doelgroep waarop zij zich richten staan weergegeven in onderstaand overzicht.

⁶³ De Groot & Kunst (2004).

Instantie	Doelgroep
Altra	Jongeren met problemen in het reguliere onderwijs, jongeren binnen het speciaal onderwijs en jongeren met een leerstraf.
AMOC	Buitenlandse verslaafde en in Amsterdam gestrande jongeren.
Bertolt Brechthuis (BBH)	Dak- en thuisloze jongeren.
Bijzondere Trajecten Risicjongeren (Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling gemeente Amsterdam)	Jongeren zonder startkwalificatie.
Bureau jeugdzorg	Jongeren met een hulpverleningsvraag en jongeren met een beschermings- of reclasseringsmaatregel.
De Bascule	Jeugdpsychiatrie en forensische jeugdpsychiatrie.
De Regenboog	Verslaafde jongeren.
De Waag	Forensische psychiatrie.
GG&GD	Jongeren met problematische opvoedsituatie en (heroïne)verslaafden.
GGZ Buitenamstel De Meren Mentrum	Jongeren met psychische en psychiatrische klachten.
Halt	Minderjarige daders van eenmalige lichte vergrijpen.
HVO-Querido	Jongeren die niet zelfstandig kunnen wonen en jonge vrouwen zonder veilig onderdak.
Jellinek	Jongeren met riskant middelengebruik.
Justitiële Jeugdinrichtingen (JJI)	Veroordeelde jongeren (OTS, PIJ, of vrijheidsstraf) en jongeren in voorlopige hechtenis.
Leger des Heils	Dak- en thuisloze jongeren.
Jongerenloket (Maatwerk, Dienst Werk en Inkomen gemeente Amsterdam)	Werkzoekende jongeren.
Mainline	Druggebruikende jongeren.
Politie Amsterdam-Amstelland	Delinquente jongeren.
Projecten Jeugdcriminaliteit (Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling gemeente Amsterdam)	Jeugdige criminelen.
Spirit	Jongeren met opgroei- en opvoedproblematiek, criminele jongeren en dak- en thuisloze jongeren.
Streetcornerwork	Straatjeugd in de wijken met meervoudige problematiek en dak- en thuisloze jongeren in het centrum.
William Schrikker Groep	Licht verstandelijk gehandicapte jongeren met beschermings- of reclasseringsmaatregel.

Doel van de inventarisatie was niet een nieuwe definitie van probleemjongeren toe te voegen aan de lange reeds bestaande lijst. Het streven was zicht te krijgen op het aantal en de kenmerken van jongeren van 12 t/m 25 jaar in Amsterdam met problemen op het gebied van vrije tijd, school en werk, psychisch functione-

ren, opgroeien en opvoeding, middelengebruik, politie en justitie, verslaving, of huisvesting.

1.1.1 omvang

Het verzamelen van gegevens over jongeren met problemen in Amsterdam bleek lastig. De jeugdzorg is minder gecentraliseerd dan verwacht. Officieel is Bureau eudor de voordeur voor veel programma's en instanties. Maar zeker niet voor alles. Bij de instellingen voor geestelijke gezondheidszorg komt bijvoorbeeld een groot deel van de doelgroep via de huisarts binnen. Ook de doelgroepen van het straathoekwerk, speciaal onderwijs en drugshulpverlening blijven grotendeels buiten het zicht van Bureau eudor. Bij grote organisaties als bijvoorbeeld Bureau eudor, Itra of Pirit is daarbij door de afstand tussen centrale diensten en werkvloer het zicht op de doelgroep soms beperkt. De applicatiebeheerder bij een grote instantie kan wel grove cijfers leveren, maar die niet verder inkleuren omdat hij/zij zelf geen klanten ziet. De hulpverleners kennen de details van hun eigen klanten, maar hebben geen overzicht over de hele organisatie. Bij kleinere instanties is de hulpverlener en de applicatiebeheerder soms één en dezelfde persoon, die zicht heeft op zowel grote lijnen als details.

Waar het in elk geval aan ontbreekt, is zicht op de omvang van de totale groep door de onbekende overlap tussen de verschillende instanties. Een optelsom van alle afzonderlijke groepen die door de instanties werden bereikt resulteerde in een totaal van meer dan 28.000 probleemjongeren. Dat zou neerkomen op bijna een kwart van de circa 120.000 inwoners van 12 t/m 25 jaar in Amsterdam in 2004.⁶⁴ Dit is onrealistisch hoog; er moet dus een behoorlijk aantal dubbeltellingen tussen zitten. Een hangjongere bijvoorbeeld in een schoolbegeleidingsprogramma, die tevens als verdachte in de politieregistratie voorkomt en via Bureau eudor een jeugdreclasseringstraject volgt. Of een jongere in behandeling voor psychische problemen, die wegens een hachelijke thuissituatie (overlastgezin of huiselijk geweld) bij GGD Vangnet en Advies in beeld komt en een ondertoezichtstelling opgelegd krijgt. Ook binnen een enkel probleemgebied waren er dubbeltellingen vanwege doorstroom of bijvoorbeeld combinatie van opvang en begeleiding. De omvangschatting van de groep jongeren met opgroei- en opvoedproblemen werd bovendien bemoeilijkt doordat cijfers van Pirit (een grote hulpverleningsinstantie op dit gebied) ontbraken.

1.1.2 middelengebruik

Ook gegevens met betrekking tot middelengebruik bleken lastig te achterhalen. Een heel enkele keer behoorden deze gegevens tot de standaardinventaris van

⁶⁴ Gegevens afkomstig van CBS Statline (www.cbs.nl).

een centrale computerregistratie, maar meestal is informatie over middelengebruik alleen terug te vinden in papieren dossiers en bij de behandelaars, begeleiders, hulpverleners, veldwerkers en intakers. Niet in elk hulpverleningscontact is ruimte om aandacht aan middelengebruik te besteden. Vaak wordt alleen overmatig gebruik, misbruik of verslaving opgemerkt.

Ondanks het ontbreken van precieze cijfers omtrent middelengebruik onder probleemjongeren, bleken schattingen en verhalen wel een algemeen beeld op te leveren. Namelijk dat (1) er vooral door de Nederlandse probleemjongeren veel en vaak gedronken werd, maar dat zij hierin niet veel anders waren dan Nederlandse jongens in het algemeen; (2) er door een deel van de jongeren (een kwart werd meest genoemd) "stevig", "heftig" of "overmatig" werd geblowd; en (3) harddruggebruik gering was en zich dan vooral beperkte tot uitgaansdrugs.

1.1.3 doelgroepkeuze voor de survey

De verschillende subgroepen die zijn gevonden in de inventarisatiestudie, zijn niet allemaal even geschikt als doelgroep van een survey wegens groeps grootte, selectiviteit, spreiding, toegankelijkheid en frequentie en aard van het contact met de instantie. Zo is het contact met de hangjongeren op straat vaak zeer vluchtig, bestaat een deel van de delinquente jongeren in politiestatistieken alleen als verdachte op papier en is er geen contact mee, spelen er in de jeugdbescherming vaak urgenter problemen dan de uitvoering van een survey, en in de geestelijke gezondheidszorg komt zulke uiteenlopende problematiek voor (van depressie tot ADHD, van anorexia tot schizofrenie) dat de doelgroep veel te heterogeen zou worden.

Het speciaal voortgezet onderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare jongeren in Amsterdam leent zich daarentegen uitstekend voor de uitvoering van een survey. Het gaat hier om enkele honderden jongeren die dagelijks tot wekelijks enkele uren in klassen verblijven. Het betreft dus een grote, goed toegankelijke groep die door de frequentie van het contact binnen enkele weken in voldoende mate te benaderen is. Bovendien gaat het om een specifieke groep van jongeren met gelijksoortige problematiek. Het speciaal onderwijs is echter een zeer gewild studieobject, dat doorlopend belast wordt met verschillende interne en externe onderzoeken.

Een alternatieve kandidaat voor de uitvoering van een survey is de groep jongeren met opvoed- en opgroei problemen in de jeugdzorg. Een problematische thuissituatie is hierbij vaak de rode draad. Niet zelden is er sprake van een vicieuze cirkel van ontoereikende opvoeding, ontsporen van de jongere, en onmacht van de ouders om daar adequaat op te reageren. In Amsterdam en omstreken⁶⁵

⁶⁵ De regio's Zaanstreek/Waterland, Amstelland en de Meerlanden.

biedt jeugdzorginstelling pirit hulp en opvang. pirit helpt jongeren en opvoeders met het oplossen van problemen bij het opvoeden en opgroeien van het kind. Per jaar maken ongeveer 3.000 jeugdigen tussen de 0 en 18 jaar gebruik van deze hulp. Voor dak- en thuisloze jongeren geldt een hogere leeftijdsgrens. Overigens is pirit niet de enige instantie die zich op deze laatste groep richt; ook treetcorner or , tic tin ainline, e e en oo , e er des eils, ertolt rec t uis ol s ond , en uerido houden zich bezig met zwervende, dakloze, thuisloze, of ontheemde jongeren zonder adequate huisvesting of woonvaardigheden. Daarbuiten is op het terrein van ambulante (gezins)hulp en residentiële jongerenbegeleiding pirit één van de grootste spelers in het veld.

2 het onderzoek

De uitvoering van een survey onder de 'nieuwe' doelgroep van jongeren in de jeugdzorg vergde enkele aanpassingen van de standaardprocedure van Antenne Amsterdam.

2.1 steekproef

Het hulpverleningsaanbod van pirit loopt uiteen van ambulante begeleiding van gezinnen tot residentiële orthopsychiatrische voorzieningen. In onderstaand schema staan de modules weergegeven, welke zijn opgenomen in dit onderzoek. Voor onderzoeksdoeleinden zijn deze weer onderverdeeld in vier categorieën op basis van de doelgroep.

1. Hulpverlening aan jongeren met opvoedproblemen

RAT Regionaal Ambulant Team: Intensieve hulpverlening bij gezinnen thuis. 16+ Hulp aan jongeren van 16 en 17 jaar en hun opvoeders in het gezin. Zonodig kan de jongere tijdelijk in een opvanghuis verblijven.
--

2. Hulpverlening aan delin uente jongeren

NP Nieuwe Perspectieven (Preventief): Korte, intensieve, individuele outreachende vorm van begeleiding aan jeugdigen met vroeg delinquent gedrag, die met de politie en/of justitie in aanraking zijn gekomen. nazorg Begeleiding van jongeren na hun terugkeer uit een detentie- of heropvoedingsperiode in een justitiële jeugdinrichting.

3. Hulpverlening aan dak en thuisloze jongeren

ATDT
Ambulant Team Dak- en Thuisloze Jongeren: Begeleiding bij het zoeken naar woonruimte, het regelen van financiën en andere zaken die jongeren helpen bij het weer zelfstandig functioneren.
Poortgebouw
Kortdurende (nacht)opvang en een langdurende opvangvoorziening waar jongeren ondersteund kunnen worden in het ontwikkelen van woonvaardigheden.

4. Overige specifieke hulpverlening

meisjeshulpverlening
Hulpverlening aan meisjes en ouders die kampen met problemen die typerend kunnen zijn voor adolescente meisjes. Zowel ambulante begeleiding als residentiële opvang is mogelijk.
PLZT
Pleegzorgteam: Begeleiding bij (tijdelijke) uithuisplaatsing van jongeren, zowel binnen de eigen omgeving als daarbuiten.
BMT
Beter Met Thuis: Begeleiding bij terugkeer naar huis van jongeren die tijdelijk niet (continue) thuis konden wonen.
orthopsychiatrie
Residentiële langdurige opvang van jongeren met problemen op het snijvlak van jeugdhulpverlening en jeugdpsychiatrie.
LTB
Lokale Traject Begeleiding: Begeleiding van vroegtijdige schoolverlaters (vaak niet in het bezit van een startkwalificatie).
worksite
Begeleiding van jongeren bij hun dagbesteding, waaronder werk, scholing en vrije tijd.

Spoedhulp en acute opvang zijn niet meegenomen in het onderzoek, omdat in deze gevallen meer dringende zaken spelen dan het invullen van een vragenlijst. Het Jongeren Opvang Centrum (JOC: een justitiële jeugdinrichting) is niet meegenomen, omdat hier ook veel jongeren van buiten Amsterdam worden geplaatst en omdat voor de benadering van deze groep een omslachtige procedure via het Ministerie van Justitie moet worden gevolgd.

In dit hoofdstuk wordt de totale groep onderzochte jongeren besproken, maar wordt ook een vergelijking gemaakt naar geslacht, leeftijd, etniciteit en type hulpverlening. In dat laatste geval gaat het om de eerste drie categorieën in bovenstaand overzicht: jongeren met opvoedproblemen, delinquente jongeren en dak- en thuisloze jongeren. De vierde categorie wordt in deze vergelijking buiten beschouwing gelaten omdat dit een mix van soms kleine en zeer specifieke groepen jongeren betreft die niet onder één noemer te plaatsen zijn. In de beschrijving van de totale onderzoeksgroep worden deze jongeren wel meegenomen.

De afdelingshoofden is gevraagd een schatting te maken van het aantal jongeren van **14 jaar en ouder** dat in een periode van ongeveer twee maanden door de begeleiders in hun afdeling bereikt zou kunnen worden voor het onderzoek. Een leeftijdsmaximum is niet gesteld door het onderzoek, maar in de jeugdzorg geldt een algemeen maximum van 18 jaar; voor dak- en thuisloze jongeren is dat 23 jaar. De onderste leeftijdsgrens is ingesteld om een goede vergelijking met gegevens van leerlingen in het voortgezet onderwijs mogelijk te maken. Op basis van de schattingen kwamen we in eerste instantie tot een mogelijk bereik van meer dan 700 jongeren. Gedurende het onderzoek bleken de schattingen echter aan de optimistische kant. Het aantal actuele cliënten in de juiste leeftijdscategorie bleek lager dan verwacht of er was binnen periode van dataverzameling geen contact tussen hulpverlener en cliënt. Tussen half oktober en half december 2006 konden bijna 500 vragenlijsten uitgedeeld worden aan cliënten van pirit.

2.2 dataverzameling

In de meeste gevallen is er individueel ambulante contact tussen jongeren en begeleiders van pirit. In enkele gevallen komen jongeren in groepsverband samen of verblijven in opvang. De verspreiding van de vragenlijsten heeft daarom ook voornamelijk via de begeleiders plaatsgevonden. Alleen jongeren in de opvang van dak- en thuisloze jongeren en enkele residentieel verblijvende meisjes zijn direct door een veldonderzoeker benaderd. Begeleiders deelden vragenlijsten uit aan hun cliënten. De jongeren vulden deze in sommige gevallen ter plekke in, in andere gevallen namen ze de vragenlijst mee om op een later tijdstip in te vullen. Begeleiders namen ingevulde vragenlijsten weer in. De afdelingshoofden verzamelden de ingevulde vragenlijsten onder de begeleiders en stuurden deze naar de onderzoekers. Na controle van de vragenlijst op betrouwbaarheid en volledigheid door de onderzoekers, werden respondenten beloond voor hun moeite door betaling van €7,50. Het was begeleiders niet toegestaan ingevulde vragenlijsten in te zien zonder toestemming van de jongeren.

Op aanraden van de hulpverleners en collega-onderzoekers op dit gebied, is de vragenlijst afgestemd op jongeren met beperktere intellectuele vermogens. De gehanteerde vragenlijst is een verkorte en vereenvoudigde versie van de vragenlijst die in 2002 onder scholieren in het voortgezet onderwijs is afgenomen en beslaat vragen over uitgaan, roken, drinken, blowen en het gebruik van ecstasy, cocaïne, amfetamine, paddo's, heroïne en crack.

2.3 representativiteit

In totaal zijn 449 vragenlijsten uitgedeeld. Daarvan zijn er 316 geretourneerd. De respons komt daarmee op **0** . Een enkele afdeling behaalde een respons van slechts 20%; veel andere afdelingen kwamen tot een 100% score. Vijf vragenlijsten bleken onvoldoende betrouwbaar en zijn buiten de analyse gehouden.⁶⁶ De uiteindelijke steekproef komt daarmee op **311** jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg.

De respons ligt veel hoger dan in de voorgaande Antenne surveys onder club- en partygangers (23%-25%), cafébezoekers (26%) en coffeeshopbezoekers (15%). We hanteerden in die surveys echter een andere methode. Veldwerkteams verspreiden in die gevallen zeker driemaal zoveel vragenlijsten op soms zeer drukke locaties. Respondenten namen de vragenlijst mee naar huis, vulden die al dan niet in, en stuurden die zelf retour. Onder de inzenders werd een prijs verloot. Bij deze survey in de jeugdzorg werden respondenten meer persoonlijk benaderd door hun eigen begeleider en konden ze de vragenlijst ter plekke invullen. Namen ze de vragenlijst mee naar huis, dan was er de begeleider die de jongeren eraan herinnerde deze in te vullen. Ook was het de taak van de begeleiders en afdelingshoofden – niet die van de jongeren zelf – de ingevulde vragenlijsten te posten. Gedurende het onderzoek is er intensief contact geweest met de afdelingshoofden om dit te bewaken. Daar waar een veldonderzoeker de jongeren benaderde werden vragenlijsten altijd ter plekke ingevuld. Ook de controle en uitbetaling vond in die gevallen direct plaats. In tegenstelling tot eerdere surveys werden respondenten individueel beloond voor hun deelname.

Door de hoge respons zouden de resultaten van dit onderzoek een redelijk beeld moeten geven van het middelengebruik onder jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg voor opvoed- en opgroei-problematiek. Helemaal zeker is dat echter niet omdat weinig bekend is van de 133 jongeren die de vragenlijst wel kregen, maar niet invulden. De registratie van achtergrondkenmerken van deze non-responders verliep moeizaam. Begeleiders is gevraagd kenmerken van deelnemers en weigeraars te registreren. In de praktijk bleken kenmerken van deelnemers pas te worden geregistreerd wanneer de jongere een ingevulde vragenlijst inleverde. Kenmerken van weigeraars werden alleen geregistreerd wanneer een jongere direct expliciet weigerde de vragenlijst in te vullen. Maar wanneer een jongere de vragenlijst wel aannam en zei deze (later, thuis) in te zullen vullen,

⁶⁶ Te veel vragen waren overgeslagen en/of bevatten tegenstrijdige of onwaarschijnlijke antwoorden en/of men beweerde een niet-bestaande drug te hebben gebruikt.

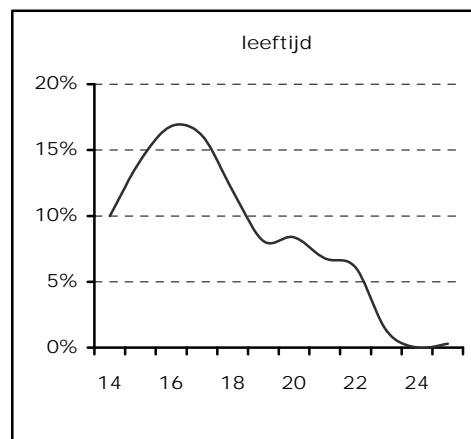
maar dat aan het eind van de dataverzameling niet gedaan bleek te hebben, zijn geen gegevens geregistreerd. Terwijl dit in feite (achteraf) ook weigeraars zijn. De weinige gegevens die wel verzameld zijn, wijzen overigens niet op een selectieve non-respons wat betreft geslacht, leeftijd of etniciteit.

Bij gebruik van zelfrapportage vragenlijsten bestaat altijd het gevaar van onderrapportage door sociaalwenselijkheid en overrapportage door 'stoerdoenerij'. Door de jongeren de vragenlijst zelf in te laten vullen en niet te laten ondervragen door onderzoekers of hulpverleners, door ze de mogelijkheid te bieden de ingevulde vragenlijst in een gesloten envelop in te leveren en door de hulpverleners te instrueren over de anonimiteit (zijn mochten niet meekijken tijdens het invullen en de ingevulde vragenlijst ook achteraf niet inzien) denken we vooral onderrapportage zoveel mogelijk te hebben beperkt.

2.4 de onderzochte jongeren

De leeftijd van de 311 onderzochte jongeren in de jeugdzorg varieert van 14 tot en met 25 jaar, maar echt veel twintigers zijn er niet. De gemiddelde leeftijd bedraagt 17,5 jaar; de doorsneeleeftijd is 17 jaar. Er zitten iets meer jongens dan meisjes (respectievelijk 59% en 41%) in de steekproef. Zowel jongens als meisjes zijn in doorsnee 17 jaar oud.

Hoewel de meerderheid (70%) in Nederland is geboren, behoren de meesten tot een etnische minderheid. Tweederde (69%) is Surinaams, Antilliaans, Turks, Marokkaans, of behoort tot een andere niet-westerse etniciteit. Surinamers (25%) vormen de grootste etnische minderheidsgroep. Deze groep is groter dan de autochtone Nederlandse jongeren (21%) in de steekproef.

Onderverdeeld naar de categorieën op basis van type hulpverlening zijn er 82 jongeren met opvoedproblemen, 97 delinquente jongeren, en 65 dak- en thuisloze jongeren. Samen vormen zij 78% van de totale steekproef. De laatste categorie jongeren in overige specifieke hulpverlening (n = 67) wordt niet meegenomen in de onderlinge vergelijking. Uit de vergelijking van de eerste drie categorieën blijkt:

- Jongeren met opvoedproblematiek zijn relatief jonger (16 jaar), vaak meisjes (59%) met een westerse achtergrond (34%).
- Delinquente jongeren zijn vaker jongens (85%) en van niet-westerse afkomst (77%).
- Dak- en thuisloze jongeren zijn gemiddeld ouder (20 jaar) dan beide andere categorieën (16 en 17 jaar).

Minder dan de helft van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg (43%) is thuiswonend. Dit kan een traditioneel tweeoudergezin zijn (biologische ouders), maar er is minstens even vaak sprake van stief- of pleegouders of alleenstaande ouders (eenoudergezin). Een vijfde woont onder begeleiding of in een opvanghuis en een achtste woont zelfstandig.

De jongeren met opvoedproblematiek wonen ofwel thuis (40%), ofwel onder begeleiding of in een opvanghuis (32%). De meerderheid van de delinquenten is thuiswonend (75%) en in vergelijking met beide andere categorieën ook opvallend vaak in een tweeoudergezin (43% versus maximaal 6%). Bij de dak- en thuislozen woont de meerderheid logischerwijs ofwel in de opvang (31%), ofwel op straat (29%). Toch zegt ongeveer een kwart van deze jongeren zelfstandig te wonen (26%). Deze categorie is dus eerder thuisloos dan dakloos en het zijn zeker geen Dickensiaanse zwervertjes die onder bruggen en viaducten slapen.

Tweederde van de respondenten gaat naar school. Onder de leerplichtige jongeren (< 17 jaar) is dat 95%. Vier op de tien jongeren hebben betaald werk. De meeste schoolgaande jongeren volgen een VMBO of MBO opleiding. Spijbelen komt bij deze groep relatief vaak voor, maar toch heeft een kleine meerderheid (55%) de laatste maand geen enkele les ongeoorloofd overgeslagen. Ongeveer een vijfde heeft tenminste enkele dagen gespijbeld.

Bij de jongeren met opvoedproblemen (84%) en delinquente jongeren (72%) gaan de meesten naar school; bij dak- en thuisloze jongeren is dat de minderheid (26%). De dak- en thuisloze jongeren die wél naar school gaan, volgen een MBO opleiding (94%). Bij de andere categorieën is dat even vaak VMBO als MBO. Er is geen verschil in spijbelgedrag van de schoolgaanders tussen de drie categorieën. Ook is er geen verschil in het percentage jongeren met een betaalde (bij)baan.

De onderzochte jongeren in de jeugdzorg zijn over het algemeen geen grote stappers, maar toch is ruim de helft (55%) de laatste maand tenminste één keer uitgegaan. Eén op de zes ging minstens vier keer uit en behoort daarmee tot de vaste stappers. De uitgaanders gingen meestal naar een club of discotheek

(58%), gevolgd door feestjes bij vrienden (31%) en cafés (27%). Ook heeft één op de drie stappers de laatste maand een megaparty (16%) of kleinere party (20%) bezocht.

In uitgaansgedrag verschillen jongeren met opvoedproblemen en delinquente jongeren niet veel van elkaar. Dak- en thuisloze jongeren lijken minder vaak uit te gaan (42% is de laatste maand niet uitgeweest, tegenover 24% en 25% in beide andere categorieën), maar het verschil is niet significant. Als ze al uitgingen, dan was het vergeleken met de beide andere categorieën vaker naar het café of een coffeeshop. Vooral het laatste zal een leeftijdseffect zijn; jongeren met opvoedproblemen en delinquente jongeren zijn niet oud genoeg om toegang tot de coffeeshop te krijgen.

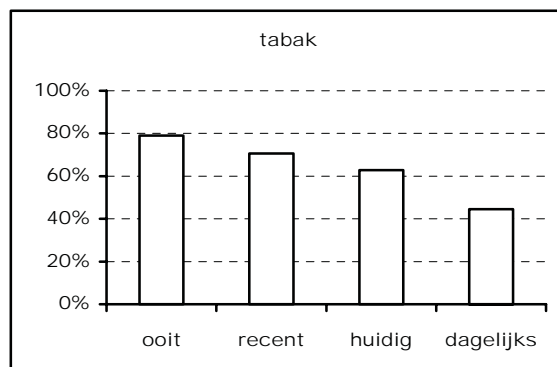
Bijna tweederde van de respondenten (64%) is ooit opgepakt door de politie. In de laatste maand was dat bijna een tiende. De delinquente jongeren zijn het vaakst ooit in aanraking gekomen met de politie (92%), gevolgd door dak- en thuisloze jongeren (72%) en jongeren met opvoedproblemen (48%). In de laatste maand zijn de verschillen veel kleiner. Delinquente jongeren scoren ook hier het hoogst (14%), maar de andere twee categorieën ontlopen elkaar niet veel (9% en 10%).

3 middelengebruik

In de survey onderzoeken we het gebruik van tabak, alcohol en cannabis, maar ook harddrugs als ecstasy, cocaïne, amfetamine, paddo's, heroïne en crack. We presenteren hier gebruikscijfers en bespreken verschillen tussen subgroepen. Later in dit hoofdstuk gaan we in op beginnen, stoppen en doorgaan met gebruik.

3.1 tabak

De meeste jongeren in de jeugdzorg hebben ooit wel eens gerookt (79%) en ook de laatste maand rookt de meerderheid (63%). Tweederde van de rokers rookt dagelijks (dat is 45% van de totale steekproef); een kwart is gelegenhedsmoeder.

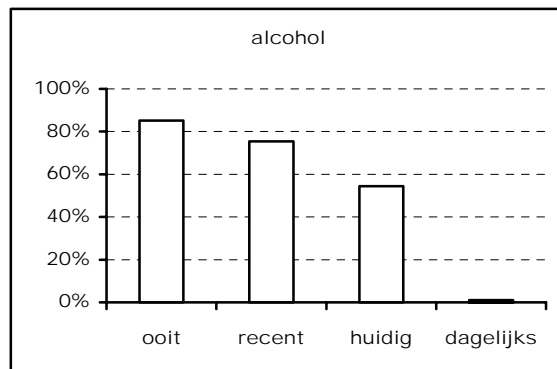

De meisjes verschillen niet van de jongens in hun rookgedrag. Het aandeel ooit- en huidige rokers stijgt met de leeftijd. Bij 14-15 jarigen rookt ongeveer de helft, bij 20-plussers is dat bijna driekwart. Westerse jongeren roken beduidend vaker dan niet-westerse jongeren in de jeugdzorg. Vergeleken met jongeren met opvoedproblemen en delinquente jongeren, zijn dak- en thuisloze jongeren vaker ooit-rokers, maar in het huidig tabakgebruik is er geen verschil.

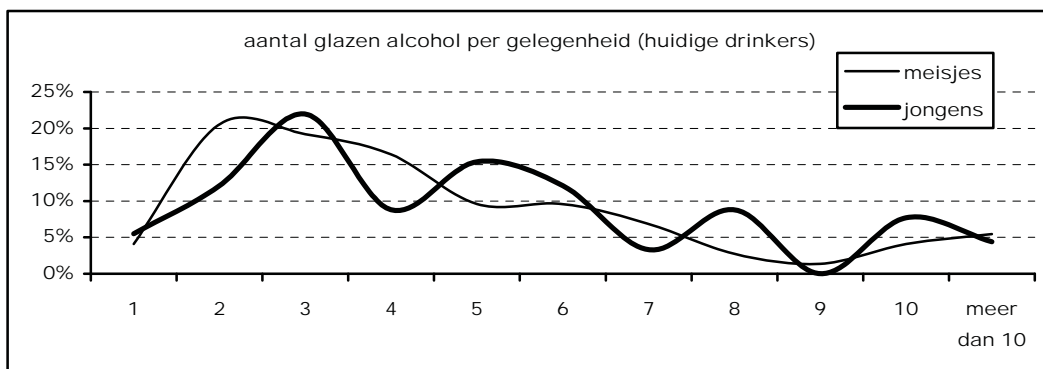
3.2 alcohol

Eén op de zes jongeren in de jeugdzorg heeft nog nooit alcohol gedronken. Een kleine meerderheid (54%) dronk de laatste maand alcohol.

Verreweg de meeste huidige drinkers drinken af en toe alcohol (86%); slechts een enkeling drinkt dagelijks (2%; dat is 1% van de totale steekproef). Gemiddeld drinken de huidige drinkers 5 glazen alcohol per gelegenheid.

Eén op de vijf houdt het bij 1 of 2 glazen alcohol; 5% drinkt er meer dan 10. Iets meer dan de helft van de huidige drinkers (52%) is de laatste maand dronken geweest. Enkele jongeren maar liefst tien keer of vaker (1%). Het leeuwendeel van de huidige drinkers (87%) drinkt in gezelschap van vrienden. Drinken in gezelschap van familie (9%) en alleen drinken (4%) komt beduidend minder vaak voor.

In Antenne is **riskant drinken** gedefinieerd als dagelijks drinken of een paar keer per week minstens vier (voor jongeren tot 19 jaar) of vijf (voor jongeren van 19 jaar en ouder) glazen alcohol per keer. Van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg voldoet 6% aan deze definitie. De door ons gehanteerde term riskant

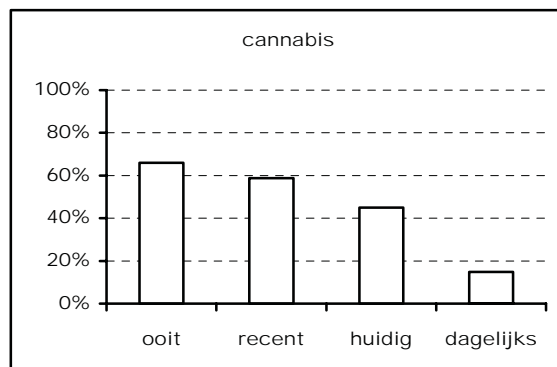
drinken vertoont overeenkomsten met het zogenaamde *in e drin in*: in korte tijd veel alcohol consumeren. Het National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism in de VS definieert *in e drin in* als een drinkpatroon waarbij de bloedalcoholconcentratie een waarde van 0,8 promille bereikt. Dit is algemeen gesproken het geval wanneer binnen twee uur tenminste 4 (vrouwen) of 5 (mannen) glazen alcohol worden gedronken. Verschil tussen riskant drinken en *in e drin in* zit in de frequentie en het tijdsbestek waarin gedronken wordt. Bij riskant drinken wordt geen rekening gehouden met het tijdsbestek, maar wel met de frequentie. Bij *in e drin in* is dat andersom. Als ze drinken, dan drinkt 60% van de meisjes gemiddeld 4 of meer glazen per gelegenheid. Een vergelijkbaar aandeel jongens (64%) drinkt gemiddeld 5 of meer glazen per gelegenheid. We weten niet of deze hoeveelheden binnen twee uur zijn gedronken, dus van *in e drin in* kunnen we officieel niet spreken. Toch lijkt een deel van de jongeren op een minst incidenteel veel te drinken.

Alleen in het ooit-gebruik van alcohol is er verschil naar geslacht en leeftijd. Meisjes en jongens zijn even vaak huidige drinkers, drinken per gelegenheid even veel glazen en zijn even vaak riskante drinkers. Ook is er geen verschil tussen de verschillende leeftijdscategorieën. Tussen westerse en niet-westerse jongeren zijn er wel duidelijke verschillen. Hoewel beide groepen, als ze drinken, evenveel glazen drinken, ligt het aandeel huidige drinkers (74%) en riskante drinkers (12%) bij westerse jongeren in de jeugdzorg veel hoger dan bij hun niet-westerse soortgenoten (46% respectievelijk 3%). Delinquente jongeren zijn minder vaak huidige drinkers (40%) dan jongeren met opvoedproblemen (59%) en dak- en thuisloze jongeren (61%).

3.3 cannabis

Tweederde van de jongeren in de jeugdzorg (66%) heeft wel eens cannabis gebruikt. Bijna de helft (45%) heeft ook in de laatste maand nog geblowd.

Van de huidige gebruikers blowt bijna de helft af en toe bij gelegenheden. Bijna een derde van de huidige blowers (31%) blowt echter dagelijks. Het aandeel dagelijkse blowers in de totale steekproef komt daarmee op 15%.

Gemiddeld roken de huidige blowers 3 joints per gelegenheid. Ook het blowen vindt meestal in gezelschap plaats.

schap van vrienden plaats (80%), hoewel een niet onaanzienlijk deel van de huidige blowers (17%) het meestal alleen doet.

Een **riskante bloer** is gedefinieerd als iemand die dagelijks blowt of een paar keer per week minstens twee joints per keer rookt. Bijna de helft (48%) van de huidige blowers blijkt aan deze criteria te voldoen. Voor de totale groep van onderzochte jongeren in de jeugdzorg is dat 22%.

Jongens en meisjes in de jeugdzorg blowen even vaak en even veel. Wel geldt: hoe ouder, hoe meer blowers. Het aandeel huidige blowers in de oudste leeftijdsgroep (63%) is meer dan het dubbele van het aandeel huidige blowers onder de jongsten (25%). Bij riskant blowen zijn de verschillen tussen de oudste en jongste leeftijdsgroep nog groter. Door westerse jongeren wordt er vaker geblowd dan door niet-westerse jongeren. Vergeleken met jongeren met opvoedproblemen en delinquente jongeren, zijn de dak- en thuisloze jongeren vaker huidige blowers (63%) en riskante blowers (48%). Ook blowen de dak- en thuisloze jongeren meer joints per gelegenheid (4 joints tegenover 2 á 3 joints).

3.3.1 locatie van aanschaf en gebruik

De hasj of wiet wordt door de huidige blowers meestal zelf gehaald (71%) en komt uit de coffeeshop (81%). De leeftijd speelt hier echter een grote rol. Coffeeshops zijn namelijk niet toegankelijk voor jongeren onder de 18 jaar. De blowers onder de 18 jaar halen het even vaak zelf (46%) als dat anderen het voor hun halen (44%). De meerderheid (64%) rapporteert dat hun hasj of wiet uit de coffeeshop komt. Hoewel dus verboden, zijn er jongeren die het zelf in de coffeeshop halen. Maar er blijkt vooral sprake te zijn van een 'grijze' cannabismarkt voor minderjarigen. Bij de jongeren van 18 jaar en ouder wordt de cannabis vrijwel uitsluitend zelf (91%) gehaald en komt het ook vrijwel uitsluitend uit de coffeeshop (93%).

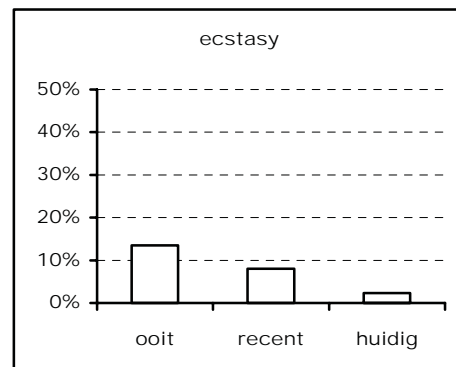

De locatie van gebruik verschilt ook sterk tussen jongeren boven en onder de 18 jaar. Jongeren onder de 18 blowen meestal op straat (52%). Jongeren van 18 jaar en ouder blowen beduidend minder vaak op straat (19%) en vaker in de coffeeshop (29%) of thuis (27%). Overigens is het aandeel blowers onder de 18 jaar wel veel kleiner dan boven de 18.

3.4 ecstasy

Ongeveer één op de zeven jongeren in de jeugdzorg heeft ooit wel eens ecstasy (XTC) gebruikt. De laatste maand is dat 2%.

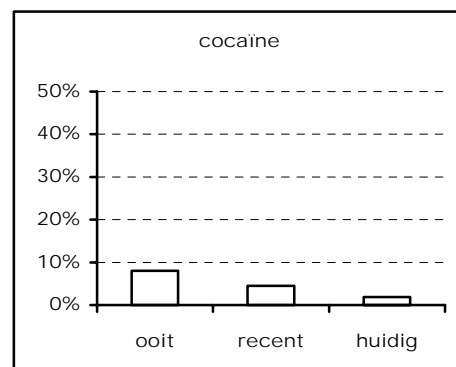
Er zijn geen verschillen in ecstasygebruik tussen meisjes en jongens. Leeftijd is alleen van belang in het ooit-gebruik. Zoals te verwachten geldt: hoe ouder, hoe meer ooit-gebruik. De grootste verschillen in ecstasygebruik zijn te vinden tussen westerse en niet-westerse jongeren. Het ooit-gebruik ligt bij westerse jongeren (25%) bijna driemaal hoger dan bij niet-westerse jongeren (9%). In het huidig gebruik zijn de verschillen nog groter. Van de drie onderscheiden categorieën scoren de dak- en thuisloze jongeren het hoogst op ecstasygebruik; de delinquente jongeren scoren het laagst.

3.5 cocaïne

Het ooit-gebruik van cocaïne bedraagt 8%. De laatste maand gebruikte 2% van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg dit middel.

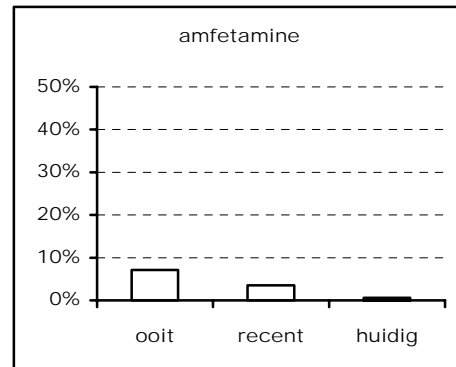
Net als bij ecstasy zien we ook hier geen verschil tussen meisjes en jongens. Wat betreft ooit- en recent gebruik geldt: hoe ouder, hoe meer gebruik. Verschillen zijn er vooral tussen westerse en niet-westerse jongeren en tussen de drie categorieën. Westerse jongeren zijn vaker ooit- en recente gebruikers dan niet-westerse jongeren. Eén op de vijf dak- en thuisloze jongeren heeft ooit wel eens cocaïne gebruikt, terwijl dat bij jongeren met opvoedproblemen en delinquente jongeren slechts bij een handjevol het geval is.

3.6 amfetamine

De gebruikscijfers voor amfetamine (speed) liggen iets onder die van cocaïne. Het ooit-gebruik van amfetamine is 7% en het huidige gebruik is 1%.

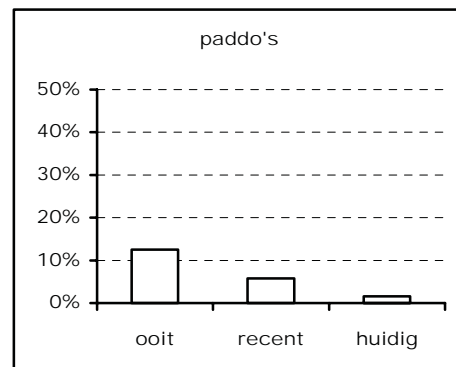
Wederom is er geen verschil naar geslacht en alleen voor het ooit-gebruik geldt: hoe ouder, hoe meer gebruik. Verder is het beeld vergelijkbaar met dat van ecstasy en cocaïne. Westerse jongeren en dak- en thuisloze jongeren scoren duidelijk hoger dan niet-westerse jongeren en jongeren met opvoedproblemen. Bij delinquente jongeren komt amfetaminegebruik in het geheel niet voor.

3. paddo's

Eén op de acht jongeren in de jeugdzorg heeft ervaring met het gebruik van paddo's. De laatste maand hebben slechts enkele jongeren dit hallucinogeen gebruikt.

De vergelijking tussen subgroepen laat geen verrassingen zien. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes. Het ooit-gebruik hangt samen met leeftijd: hoe ouder, hoe hoger de gebruikscijfers. Westerse jongeren gebruiken vaker paddo's dan niet-westerse jongeren. Het ooit-gebruik is het hoogst onder dak- en thuisloze jongeren, maar in het huidige gebruik scoren de jongeren met opvoedproblemen iets hoger.

3.8 heroïne en crack

Gebruik van de zogenaamde 'straatdrugs' heroïne en crack komt bij de jongeren in de jeugdzorg vrijwel niet voor. Slechts 4% heeft ooit crack gebruikt. Daarnaast heeft 1% ooit heroïne gebruikt. Met dergelijke kleine aantallen is vergelijking tussen subgroepen weinig zinvol.

3.9 problematisch alcohol en druggebruik

We vroegen de jongeren ook of zichzelf of iemand uit hun omgeving zich zorgen maakt over hun alcohol-, cannabis- of ander middelengebruik en of ze hulp willen om te stoppen of te minderen.

Slechts enkele huidige drinkers (4%) vinden wel eens dat ze te veel of te vaak drinken. En 1% zegt hulp te willen om minder te drinken of er helemaal mee te stoppen. De omgeving maakt zich blijkbaar meer zorgen: volgens 12% van de huidige drinkers zegt iemand anders wel eens dat ze te veel of te vaak drinken. Toch blijkt er ook in de omgeving van de drinkers opvallend weinig ongerustheid te worden uitgesproken.

Ruim een kwart van de huidige blowers (27%) vindt zelf wel eens dat hij of zij te veel of te vaak blowt. Ruim één op de tien huidige blowers (11%) wil hulp om te minderen of te stoppen met blowen. Bijna een derde van de huidige blowers (31%) rapporteert dat iemand uit hun omgeving wel eens zegt dat hij of zij te veel of te vaak blowt. Hoewel ook hier de meerderheid van de gebruikers zelf en hun omgeving geen ongerustheid uitspreekt, is blowen duidelijk meer een onderwerp van zorg dan het drinken van alcohol.

De meerderheid van de jongeren vindt zelf niet dat hij of zij te veel of te vaak (andere) drugs gebruikt (95%) en hoort dat ook niet van anderen in zijn/haar omgeving (91%). De meerderheid hoeft dan ook geen hulp om minder drugs te gebruiken (96%) en heeft nooit contact gehad met de verslavingszorg (93%). Er zijn echter ook slechts 14 jongeren in de steekproef (5%) die in de laatste maand iets anders dan alleen tabak, alcohol of cannabis hebben gebruikt (ecstasy, cocaïne, amfetamine, paddo's, heroïne en/of crack).

Bij ongeveer een derde van de onderzochte jongeren is er sprake van alcohol- of drugverslaving in de familie. Er is geen verband met alcohol- en druggebruik van de jongeren zelf. Dat wil zeggen dat jongeren waarbij wel verslaving in de familie voorkomt, niet vaker drinken, blowen of andere drugs gebruiken dan de jongeren zonder verslaving in de familie. Dit is verrassend in het licht van internationaal onderzoek waar verslaving van de ouders vaak een belangrijke risicofactor van middelengebruik bij jongeren blijkt.⁶⁷

3.10 gebruikersprofielen

Tot zover bespraken we per middel de verschillen in middelengebruik tussen subgroepen.

⁶⁷ Walden, Iacono & McGue (2007).

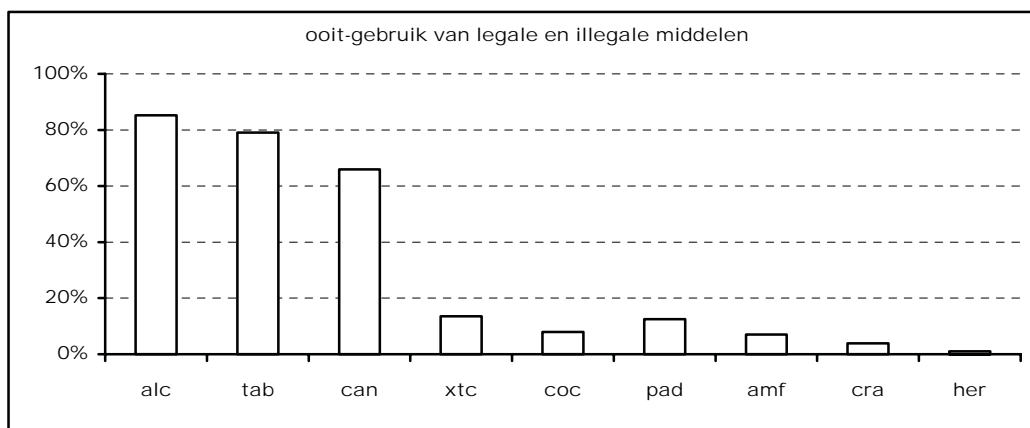
- Behalve in het ooit- en recente gebruik van alcohol (waar meisjes hoger scoorden), vonden we bij geen van de onderzochte middelen een verschil tussen jongens en meisjes. We kunnen dus zeggen dat de mate van druggebruik bij jongens en meisjes in de jeugdzorg vergelijkbaar is.
- Leeftijdsverschillen waren er voor alle middelen wat betreft het ooit-gebruik: hoe ouder, hoe hoger de gebruikscijfers. Alleen bij tabak en cannabis geldt dit ook voor het huidige gebruik. Vooral bij huidig riskant blowen is er een groot verschil naar leeftijd: twintigers zijn veel vaker riskante blowers dan 14-15 jarigen.
- Westerse respondenten scoren op vrijwel alle fronten hoger dan hun niet-westerse mederespondenten. Verschillen zijn er vooral bij het huidig alcoholgebruik en bij het gebruik van ecstasy, cocaïne, amfetamine en pado's.

De resultaten van de vergelijking tussen de drie categorieën op basis van type hulpverlening staan onderstaand overzicht schematisch weergegeven. Een '+' betekent dat de categorie hoger scoort dan de rest; bij een '-' scoort de categorie verhoudingsgewijs lager. Dak- en thuisloze jongeren onderscheiden zich van de twee andere groepen dus onder andere vanwege hun hoge middelengebruik. De delinquente jongeren scoren daarentegen weer laag op middelengebruik. De jongeren met opvoedproblemen vormen hier een tussengroep.

	ongeren met opvoedproblemen	Delin uente jongeren	Dak en thuisloze jongeren
Algemene kenmerken			
jongens	-	+	
leeftijd	-		+
niet-westers	-		+
thuiswonend		+	-
schoolgaand	+		-
Middelengebruik			
tabak (ooit)		-	+
alcohol (huidig)		-	+
cannabis (huidig)		-	+
cannabis (riskant)	-		+
ecstasy (ooit)		-	+
cocaïne (ooit)		-	+
amfetamine (ooit)		-	+
paddo's (ooit)		-	+

3.11 patronen in middelengebruik

De meeste jongeren in de jeugdzorg hebben ervaring met tabak, alcohol en cannabis. Het ooit-gebruik van harddrugs komt beduidend minder vaak voor. Het huidige middelengebruik beperkt zich in de meeste gevallen tot roken en drinken. Een grote groep (maar niet de meerderheid) blouwt daarbij ook. Huidig gebruik van ecstasy, cocaïne, amfetamine, paddo's en zeker heroïne en crack komt eigenlijk niet vaak voor. Een belangrijke verklaring hiervoor kan liggen in de leeftijd van de respondenten. Met deze middelen wordt over het algemeen pas na de puberteit begonnen. Een deel van de respondenten zou dus nog te jong zijn om harddrugs gebruikt te hebben.

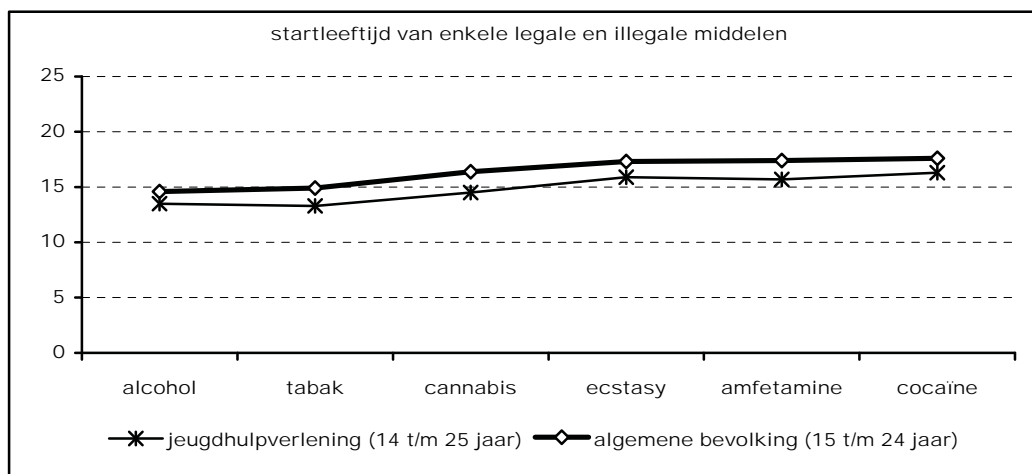
3.11.1 beginnen met gebruik

Volgens het recent gepubliceerde Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO)⁶⁸ beginnen jongeren en jongvolwassenen tussen de 15 en 25 jaar in de algemene bevolking gemiddeld gesproken even voor ze 15 worden met roken en drinken. Het eerste cannabisgebruik volgt ruim anderhalf jaar later. Met ecstasy, cocaïne en amfetamine wordt over het algemeen na het 17e jaar begonnen.

In dit onderzoek ligt de startleeftijd van deze middelen één tot anderhalf jaar lager; bij cannabis bijna twee jaar. De onderzochte jongeren lijken dus relatief vroeg met vooral blowen te beginnen.⁶⁹ Mogelijk heeft dit cognitieve schade en verminderde schoolprestaties tot gevolg.⁷⁰

⁶⁸ Rodenburg et al. (2007).

⁶⁹ Overigens is wel enige voorzichtigheid geboden wanneer startleeftijden in twee verschillende onderzoeksgroepen worden vergeleken. Over het algemeen geldt: hoe ouder de onderzoeksgroep, hoe hoger de startleeftijd. In jongere onderzoeksgroepen missen namelijk de 'late starters' (personen die op het moment van onderzoek nog niet gebruiken, maar dat op latere leeftijd nog gaan doen), die de gemiddelde startleeftijd omhoog zouden kunnen brengen. Ook in de onderzoeksgroepen die hier vergeleken worden zitten verschillen in leeftijdsopbouw tussen de beide

3.11.2 stoppen of doorgaan met gebruik

Het is gebruikelijk om de mate waarin mensen stoppen of juist doorgaan met middelengebruik af te meten aan de hand van het verschil tussen ooit-, recent en huidig gebruik. Personen die ooit in hun leven een middel hebben gebruikt, en dit ook in het laatste jaar nog hebben gedaan, noemen we **recente doorgaanders**. Personen die ooit in hun leven een middel hebben gebruikt, en dit ook in de laatste maand nog hebben gedaan, noemen we **huidige doorgaanders**.⁷¹ Personen die géén recente of huidige doorgaander zijn, zijn ex-gebruikers (gestopt), of hebben het middel ooit eenmalig of een paar keer geprobeerd, of gebruiken het middel zó onregelmatig, dat er meer dan een maand of een jaar tussen de gebruiksmomenten zit.

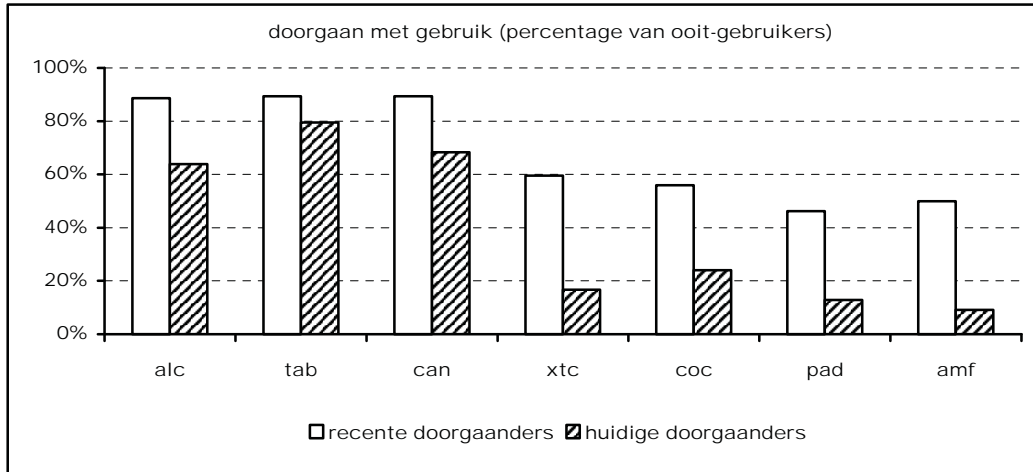
We zien bij deze jongeren dat ongeveer tien procent van de ooit-gebruikers van tabak, alcohol en cannabis deze middelen in het laatste jaar niet meer gebruikt hebben; in de laatste maand is dat twintig tot dertig procent. Deze jongeren hebben (tot dusver) dus slechts geëxperimenteerd met roken, drinken en blowen, zijn ermee gestopt, of doen het héél sporadisch. Het aantal ooit-gebruikers van ecstasy, cocaine, amfetamine en paddo's is klein (enkele tientallen), dus conclusies moeten voorzichtig getrokken worden. De resultaten lijken echter ook hier uit te wijzen wat we in veel eerdere Antennes al zagen: het gebruik van harddrugs is

steekproeven. Weliswaar is de leeftijdsrange vrijwel gelijk (15 t/m 24 in het NPO, 14 t/m 25 jaar in ons onderzoek), gemiddeld zijn de respondenten in ons onderzoek twee jaar jonger dan de respondenten van het NPO.

⁷⁰ Van den Brink (2006).

⁷¹ Bij een jonge steekproef kan hierbij vertekening ontstaan, doordat respondenten kort geleden (laatste jaar of laatste maand) zijn begonnen met gebruik en daardoor per definitie tot de recente of huidige doorgaanders gerekend worden.

in de meeste gevallen experimenteel van aard.⁷² De meeste ooit-gebruikers van harddrugs zijn namelijk geen huidige gebruikers.

4 vergelijking met eerder onderzoek

Tot nu toe hebben we 'droge' cijfers over het middelengebruik bij jongeren in de jeugdzorg gegeven. Maar wordt er nu relatief veel of weinig gebruikt door deze jongeren? Om hier zicht op te krijgen vergelijken we de resultaten van dit onderzoek met gegevens uit eerder onderzoek onder vergelijkbare leeftijdsgroepen. Allereerst zijn dat jongeren in de algemene bevolking in Nederland. Vervolgens maken we een vergelijking met leerlingen uit het voortgezet onderwijs in Amsterdam en met de 'probleemjongeren' die in Antenne 1993 zijn onderzocht. Tot slot zetten we de resultaten af tegen een onderzoek onder gedetineerden en school drop-outs.

4.1 algemene bevolking uit 2005

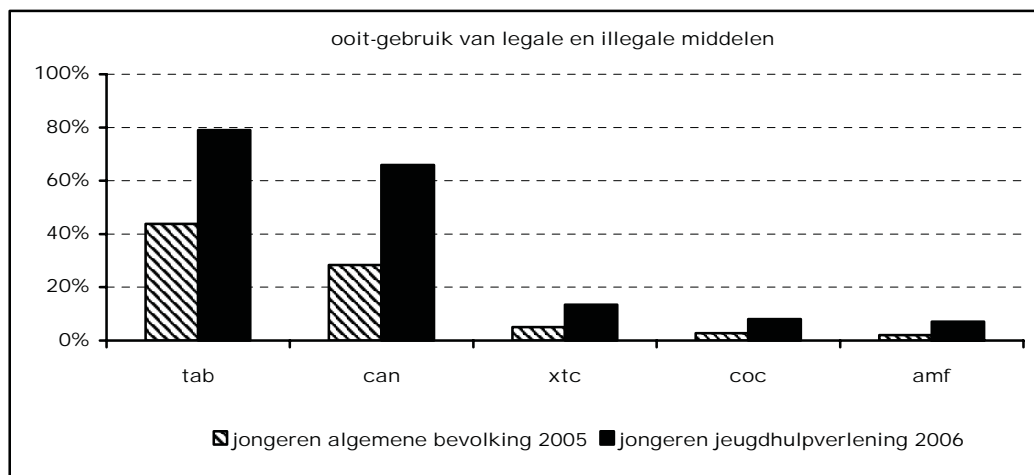
Onlangs werden de cijfers gepubliceerd van een Nationaal Prevalentie Onderzoek, uitgevoerd onder de algemene Nederlandse bevolking in 2005.⁷³ Op 1 januari 2005 waren er bijna twee miljoen jongeren tussen de 15 en 25 jaar in Nederland. Iets meer dan helft hiervan was van het mannelijk geslacht (51%). De gemiddelde leeftijd lag precies tussen de 15 en 24 jaar: 19.5 jaar. In de grote ste-

⁷² Korf, Nabben & Benschop (2001); Korf, Nabben & Benschop (2002); Korf, Nabben & Benschop (2004); Nabben, Benschop & Korf (2006).

⁷³ Rodenburg et al. (2007).

den zijn er inmiddels bijna evenveel westerse als niet-westerse jongeren, maar landelijk zijn niet-westerse jongeren nog in de minderheid (16%).⁷⁴ De steekproef van jongeren in de jeugdzorg in Amsterdam wijkt hier sterk van af, met een duidelijker meerderheid van jongens (59%). Maar vooral vanwege de gemiddelde leeftijd, die twee jaar lager ligt, en een sterke oververtegenwoordiging van niet-westerse jongeren (69%).

Niet alle gebruikscijfers zijn beschikbaar over de jongeren in de algemene bevolking. Gegevens over het gebruik van paddo's en crack en/of heroïne missen. Van tabak, ecstasy, cocaïne en amfetamine is alleen ooit-gebruik bekend. Van alcohol mist juist het ooit-gebruik.

De ooit-rokers zijn bij de Nederlandse jongeren in de algemene bevolking in de minderheid (44%). In de jeugdzorg heeft meer dan driekwart ooit gerookt. In het cannabisgebruik vinden we de grootste verschillen. Tweederde van de jongeren in de jeugdzorg heeft ervaring met blowen tegenover slechts 28% in de algemene bevolking. Het aandeel huidige blowers scheelt bijna een factor tien: 45% in de jeugdzorg versus 5% in de algemene bevolking. Ook met ecstasy, cocaïne en amfetamine hebben jongeren in de jeugdzorg relatief veel ervaring.

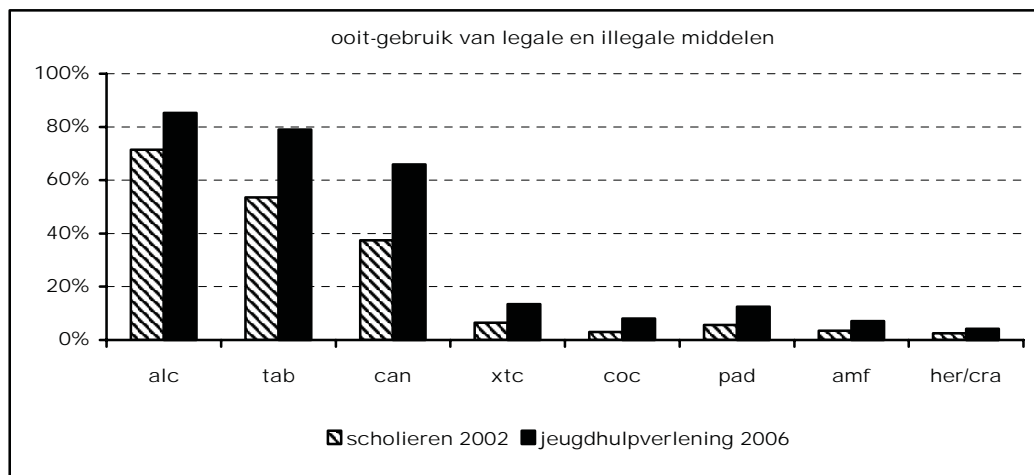
Daarentegen is het alcoholgebruik in de jeugdzorg juist lágér dan in de algemene bevolking. Driekwart van de jongeren in de algemene bevolking is huidige drinker (76%); in de jeugdzorg is dat net iets meer dan de helft (54%). Een etniciteiteffect ligt hier voor de hand. Het is inmiddels genoegzaam aangetoond dat niet-westerse allochtonen in Nederland veel minder alcohol drinken dan autoch-

⁷⁴ Gegevens afkomstig van CBS Statline (www.cbs.nl).

tonen en westerse allochtonen.⁷⁵ En in onze steekproef van jongeren in de jeugdzorg zitten ruim vier keer zoveel niet-westerse jongeren dan in de steekproef voor het landelijk onderzoek (69% t.o.v. 16%). Eigenlijk zouden we alleen naar het alcoholgebruik van de westerse jongeren moeten kijken, maar die specifieke gegevens zijn in het NPO niet voorhanden.

4.2 scholieren uit 2002

Van de in 2002 onderzochte scholieren uit de voorlaatste klassen van het Amsterdamse voortgezet onderwijs en eerste klas van het middelbaar beroepsonderwijs ('oudere leerlingen') was ruim de helft van het vrouwelijk geslacht (52%).⁷⁶ De gemiddelde leeftijd was 16 jaar en 60% was van niet-westerse afkomst. Daarmee zijn de scholieren jonger, vaker meisje en vaker van westerse afkomst dan de huidige steekproef van jongeren in de jeugdzorg.

Het ooit-gebruik van alle onderzochte legale en illegale middelen – afgezien van heroïne en/of crack – ligt hoger in de jeugdzorg dan bij de scholieren. Nog geen derde van de scholieren in 2002 was huidige roker, terwijl dat bij de jongeren in de jeugdzorg bijna tweederde is. Het aandeel huidige drinkers in beide groepen is gelijk, net als het aandeel riskante drinkers en het gemiddelde aantal glazen alcohol dat per gelegenheid gedronken wordt. Hoewel het aantal joints dat per gelegenheid wordt gerookt (3 stuks) in beide groepen ook gelijk is, is het aandeel huidige blowers (45%) en het aandeel riskante blowers (22%) in de jeugdzorg ruim het dubbele van dat onder de scholieren (20% respectievelijk 9%). De aantallen huidige gebruikers van ecstasy, cocaine, amfetamine en paddo's zijn te klein om

⁷⁵ Zie voorgaande edities van Antenne, maar ook o.a. Van Laar (2006).

⁷⁶ Korf, Nabben & Benschop (2003).

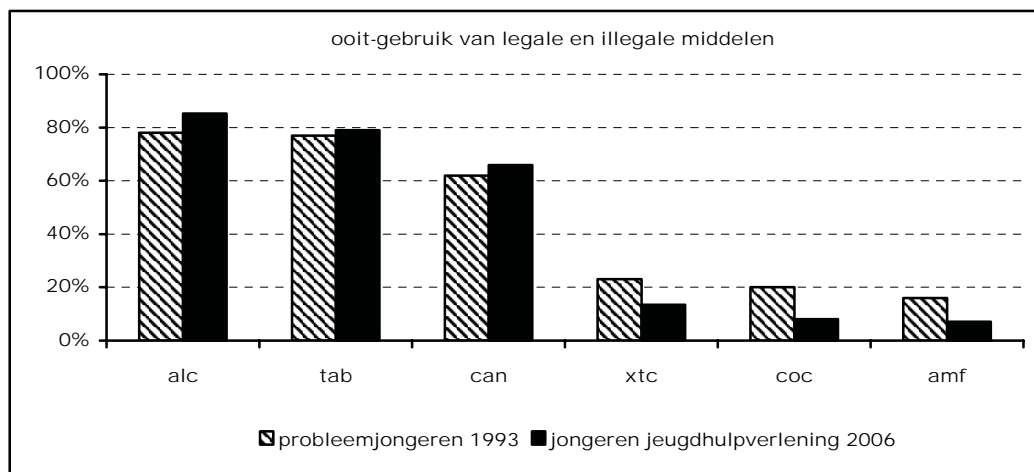
verschillen te kunnen vinden, maar het ooit-gebruik van deze middelen ligt in de jeugdzorg ook een factor twee hoger dan onder scholieren.

Om een etniciteiteffect uit te sluiten, vergelijken we alleen de westerse jongeren van 2003 en 2006. Dan blijken de bovenstaande verschillen te blijven bestaan. De westerse jongeren in de jeugdzorg van 2006 roken en blowen dus vaker dan westerse scholieren van 2003. Ook hebben ze vaker ooit ecstasy, cocaine, amfetamine en paddo's gebruikt. Het drankgebruik van de westerse jongeren van 2003 en 2006 is echter gelijk.

4.3 probleemjongeren uit 1993

Wanneer we een vergelijking maken met de 105 bezoekers van het Jongeren Advies Centrum (JAC) en cliënten van het Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI) uit 1993, kunnen we voorzichtig van trends spreken.⁷⁷ Beide instanties bestaan tegenwoordig niet meer onder dezelfde naam, maar vielen ook toen onder de noemer 'jeugdhulpverlening'. Het gaat hier echter om slechts twee metingen die dertien jaar uit elkaar liggen.

De probleemjongeren van 1993 kenden dezelfde geslachts- en leeftijdsverdeling als de respondenten van 2006. Wat betreft etniciteit is er wel een verschil: dertien jaar geleden was de meerderheid (58%) nog van westerse afkomst. In 2006 is dat zoals gezegd 31%. Deze groei van het aandeel niet-westerse jongeren is natuurlijk niet specifiek voor de jeugdzorg, maar is in de hele Amsterdamse bevolking terug te vinden.

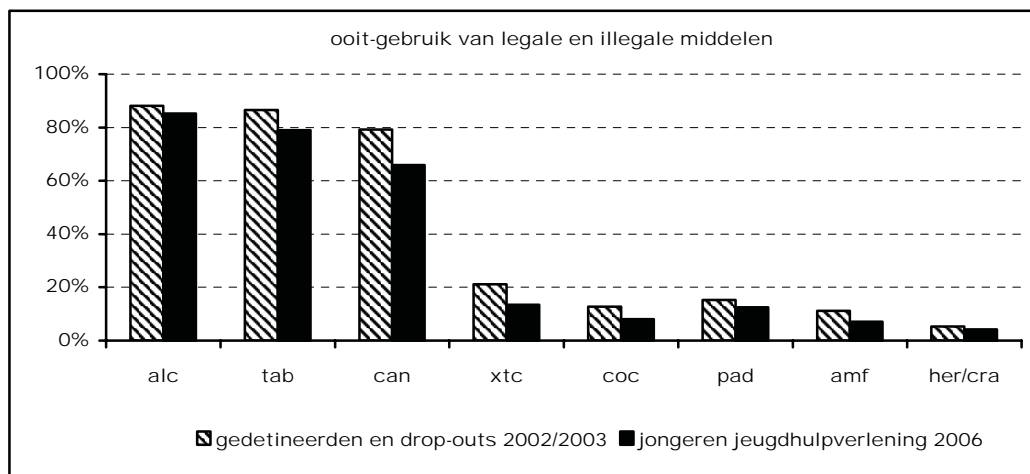
⁷⁷ Korf & van der Steenhoven (1994).

Het aandeel huidige rokers onder de jongeren in de jeugdzorg ligt iets hoger dan onder de probleemjongeren uit 1993 (63% versus 56%). Het aandeel huidige drinkers en huidige blowers verschilt echter niet. Het belangrijkste verschil tussen toen en nu ligt in het harddruggebruik. Het ooit- en vooral het huidige gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine lag in 1993 fiks hoger. Eén op de tien probleemjongeren in 1993 had de laatste maand ecstasy gebruikt. Hetzelfde gold voor het gebruik van cocaïne. Bij de jongeren in de jeugdzorg van 2006 is het huidige gebruik van deze middelen rond de 2%.

Wegens ontbrekende gespecificeerde gegevens uit 1993, is het niet mogelijk een etniciteiteffect uit te sluiten door een vergelijking te maken tussen alleen de westerse jongeren van 1993 en 2006. Bij een etniciteiteffect verwacht je in 2006 een lager alcoholgebruik (wat niet het geval is) en gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine (wat wel het geval is).

4.4 gedetineerden en drop outs uit 2002 2003

In het kader van een internationale studie naar alcohol, drugs en geweld, zijn in 2002 en 2003 in provincies Noord-Holland, Utrecht en Flevoland 205 jongeren in detentie en 189 school drop-outs geïnterviewd.⁷⁸ Jongeren in dit onderzoek waren tussen de 14 en 17 jaar oud (gemiddeld 16 jaar), 37% was meisje, en 58% had een niet-westerse etniciteit. De in 2006 onderzochte jongeren in de jeugdzorg zijn gemiddeld bijna twee jaar ouder en vaker van niet-westerse afkomst. Wat betreft geslacht is er geen verschil.

Hoewel niet alle verschillen significant zijn, zijn de gebruikscijfers voor alle onderzochte legale en illegale middelen bij de gedetineerde en drop-out jongeren

⁷⁸ Korf, Benschop & Rots (2005).

hoger dan bij de respondenten van 2006. Ondanks hun lagere leeftijd zijn jongeren in detentie en school drop-outs vaker huidige rokers (78%), drinkers (64%), blowers (57%) en gebruikers van ecstasy (8%) dan de jongeren in de jeugdzorg in het huidige onderzoek (respectievelijk 63%, 54%, 45% en 2%).

Ook wanneer alleen westerse jongeren uit 2002/2003 en 2006 worden vergeleken, dan blijven hierboven beschreven verschillen bestaan. Westerse jongeren uit de jeugdzorg van 2006 gebruiken over het algemeen minder drugs dan westerse gedetineerden en drop-outs uit 2002/2003. De lagere gebruikscijfers van de jongeren uit 2006 kunnen dus niet worden verklaard door een etniciteiteffect.

5 samenvatting en conclusies

Een belangrijk onderdeel van de jaarlijkse monitor Antenne Amsterdam is de survey. Dit jaar is deze uitgevoerd onder jongeren in de jeugdzorg.

5.1 het onderzoek

Naar aanleiding van een inventarisatiestudie is besloten tot een survey onder cliënten van pirit: een Amsterdamse instelling die jeugdigen en opvoeders helpt en ondersteunt bij opvoed- en opgroei problemen. Omdat er in de meeste gevallen sprake is van individueel ambulante hulpverleningscontact met de jongeren, is bij de werving van respondenten vooral gebruik gemaakt van de begeleiders. Van oktober tot december 2006 zijn 449 vragenlijsten uitgedeeld aan jongeren van 14 jaar en ouder. Hiervan werd 0 ingevuld geretourneerd.

De uiteindelijke steekproef beslaat 311 respondenten tussen de 14 en 25 jaar. Op basis van type hulpverlening is deze steekproef onderverdeeld in 82 jongeren met opvoedproblemen, 97 delinquente jongeren, 65 dak- en thuisloze jongeren, en een restgroep van 67 jongeren in een mix van hulpverleningstrajecten die niet onder één noemer te vatten zijn. De doorsnee leeftijd bedraagt 17 jaar. Jongens (59%) zijn iets oververtegenwoordigd. Ruim tweederde is van niet-westerse allochtone afkomst.

Afhankelijk van het type hulpverlening, wonen de jongeren vooral bij hun ouders thuis, onder begeleiding of in een opvanghuis, of op straat. De meeste leerplichtige jongeren volgen een VMBO of MBO opleiding, maar spijbelen is niet ongevoel. Ruim de helft gaat wel eens uit, en dan vooral naar een club of discotheek. De meerderheid is wel eens in aanraking geweest met de politie.

5.2 middelengebruik

Het middelengebruik van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg beperkt zich in de meeste gevallen tot roken, drinken en blowen. Het gebruik van harddrugs is gering en behelst voornamelijk partydrugs als ecstasy en cocaïne. Ook paddo's worden wel gebruikt. Gebruik van straatdrugs als heroïne en crack komt echter zelden voor.

De meerderheid van de jongeren rookt, maar niet allemaal dagelijks. Dagelijks drinken komt helemaal weinig voor. Een kleine meerderheid (54%) is huidige drinker. Gemiddeld drinken zij 5 glazen alcohol per gelegenheid. Hoewel hun omgeving zich soms wel eens zorgen maakt, vinden verreweg de meeste drinkers niet dat ze te veel of te vaak drinken. Van de totale onderzoeksgroep is 6% een riskante drinker.

Bijna de helft van de jongeren in de jeugdzorg heeft de laatste maand geblowd, waarvan een substantieel deel (31%) dagelijks. Gemiddeld worden er 3 joints per keer geblowd. Bijna een kwart van de onderzochte jongeren is een riskante blower. Een deel van de huidige blowers vindt ook zelf wel dat ze te veel of te vaak blowen (27%) en wil hulp bij het stoppen of minderen van hun gebruik (11%).

De blowers van 18 jaar en ouder halen hun hasj of wiet vrijwel uitsluitend zelf in een coffeeshop. Ze gebruiken de cannabis ook in de coffeeshop of thuis. De jongeren onder de 18 jaar hebben officieel geen toegang tot de coffeeshop, maar toch komt hun hasj en wiet daar vaak wel vandaan. Ze halen het zelf of laten het halen. Minderjarigen blowen vooral buiten op straat, blowers boven de 18 doen dit vaker thuis of in de coffeeshop.

Het ooit-gebruik van ecstasy, cocaïne, amfetamine en paddo's ligt rond de 10%. Het huidige gebruik bedraagt 1 á 2%. Slechts een enkeling vindt dat hij of zij te veel drugs gebruikt, wil hulp met stoppen, of heeft contact gehad met de verslavingszorg.

Gemiddeld zijn de ooit-gebruikers onder de jongeren in de jeugdzorg op hun 13^e begonnen met roken en drinken, op hun 14^e met blowen en rond hun 16^e volgden ecstasy en andere middelen. Daarmee lijken het in vergelijking met jongeren in de algemene bevolking vroege starters. Met blowen begonnen zij bijna twee jaar eerder dan gemiddeld. Deze vergelijking wordt echter vertekend doordat de gemiddelde leeftijd in onze steekproef verhoudingsgewijs laag is. Deels gaat het hier om experimenteel gebruik en zijn ze er niet mee doorgegaan. Dit geldt met name voor de harddrugs; tenminste 40% van de ooit-gebruikers heeft recent niet meer gebruikt.

Wanneer we de verschillende subgroepen binnen de jongeren in de jeugdzorg vergelijken, dan valt als eerste de afwezigheid van verschillen tussen jongens en meisjes op. Ze roken, drinken en blowen even veel en vaak en ook in harddruggebruik zijn ze eender. Leeftijdsverschillen komen vooral tot uiting in het ooitgebruik: 20-plussers hebben meer ervaring met middelen dan de 14-15 jarigen. Etniciteit speelt een rol bij vrijwel al het middelengebruik. Westerse jongeren in de jeugdzorg kennen een onveranderd hoger gebruik dan hun niet-westerse medeciënten. Van de drie onderscheiden categorieën op basis van het type hulpverlening, zijn het de dak- en thuisloze jongeren waar de gebruikscijfers het hoogste zijn. Overigens kan dit deels een leeftijdseffect zijn, want deze categorie is ouder. Vooral het aandeel riskante blowers is opvallend hoog in deze categorie.

5.3 vergelijking met eerder onderzoek

Om de gebruikscijfers uit de survey beter te kunnen interpreteren in termen van veel of weinig, vergelijken we ze met de resultaten van eerder onderzoek onder min of meer vergelijkbare groepen jongeren.

Vergeleken met jongeren uit de algemene Nederlandse bevolking, zijn de jongeren in de jeugdzorg vaker huidige rokers en bijna tien keer zo vaak huidige blowers. Ook hebben ze wat meer ervaring met harddrugs. Het aandeel drinkers lijkt daarentegen juist kleiner in de jeugdzorg. Dit is zeer waarschijnlijk een etniciteiteffect: niet-westerse allochtonen drinken relatief weinig alcohol en juist deze bevolkingsgroep is in de Amsterdamse jeugdzorg veel groter dan in de landelijke bevolking. Uit de vergelijking met Amsterdamse leerlingen in het voortgezet onderwijs uit 2002 komt ongeveer hetzelfde beeld naar voren. Vooral het cannabisgebruik ligt hoger bij de onderzochte respondenten in de jeugdzorg. De vergelijking met de in 1993 onderzochte 'probleemjongeren' laat juist een verschil in harddruggebruik zien. Het gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine is in dit geval lager onder respondenten van 2006. Uit de vergelijking met jongeren in detentie en school drop-outs komen de jongeren in de jeugdzorg over de hele linie gunstig naar voren. Ten opzichte van deze jongeren zijn de gebruikscijfers relatief laag.

5.4 conclusie

Zoals voorspeld zijn de jongeren in de jeugdzorg op basis van hun middelengebruik te plaatsen boven de jongeren in de algemene bevolking of het reguliere onderwijs, maar onder jongeren in detentie.

Het was in de inventarisatiestudie lastig om precieze cijfers of schattingen van het middelengebruik onder 'probleemjongeren' te verkrijgen. Het algemene beeld

dat naar voren kwam was: (1) dat er vooral door de Nederlandse jongens in deze groep veel en vaak gedronken werd, maar dat zij hierin niet veel anders waren dan Nederlandse jongens in het algemeen; (2) dat er door een deel van de jongeren (een kwart werd meest genoemd) "stevig", "heftig" of "overmatig" werd geblowd; en (3) dat harddruggebruik gering is en zich dan vooral beperkt tot uitgaansdrugs.

Dit beeld wordt nu bevestigd door de resultaten van de survey. Vooral de schattingen van een kwart stevige blowers komen erg dicht in de buurt van de 22% riskante blowers onder de onderzochte jongeren in de jeugdzorg. Cannabis is het middel dat de meeste aandacht behoeft. Bovendien blijkt hierover niet alleen bij de professionals in de jeugdzorg, maar afgaande op hun eigen inschatting van hun gebruik en hulpbehoefte ook bij de jongeren zelf enige bezorgdheid te bestaan. Het gebruik van harddrugs – en zeker 'straatdrugs' als crack en heroïne – is daarentegen nauwelijks een probleem te noemen. Het gebruik van deze middelen komt zelfs bij zeer deviante groepen als jongeren in detentie al weinig voor.

IV

PREVENTIE INDICATOREN

1	telefonische vragen	139
1.1	vragenstellers	140
1.2	middelen.....	140
1.3	trends.....	141
2	vragen via internet.....	143
2.1	vragenstellers	143
2.2	middelen.....	144
2.3	vragenstellers per middel.....	145
2.4	vragenthema's	146
3	unity	146
3.1	bezoekers en middelengebruik	14
3.1.1	gebruik naar subgroep	148
3.1.2	trends.....	149
3.2	vragenstellers middelen en thema's.....	149
4	testservice	151
4.1	geanalyseerde ecstasymonsters	151
4.1.1	belangrijkste werkzame stof.....	151
4.1.2	hoeveelheid MDMA in tabletten	152
4.1.3	zuiverheid van poeders en kristallen	153
4.2	overige monsters.....	154
4.3	discokluisjes.....	155
5	samenvatting en conclusies	155

Met Preventie indicatoren bedoelen we cijfers afkomstig van secundaire bronnen (dus niet van gebruikers zelf, maar bijvoorbeeld uit de omgeving van gebruikers) of selecte groepen gebruikers. Cijfers dus, die geen precies beeld geven van de totale gebruikerspopulatie of de markt, maar die wel degelijk aanwijzingen kunnen verschaffen over veranderingen in gebruik en verschuivingen in de markt van genotmiddelen – zeker wanneer een reeks van meerdere jaren kan worden gemaakt. In dit hoofdstuk worden vier van dergelijke indicatoren besproken. Alle informatie is afkomstig van de Jellinek. **(1)** Sinds 1992 verzamelen we registratiecijfers van de telefonische informatie- en advieslijn, waar mensen anoniem met hun vragen terecht kunnen – of ze nu zelf gebruiken, iemand kennen die gebruikt, of gewoon nieuwsgierig zijn. **(2)** Sinds 2000 kunnen mensen daarnaast op de website terecht met vragen. Ook deze gegevens worden verzameld. **(3)** Sinds 2002 zijn contactgegevens van een peer voorlichtingsproject op party's onderdeel van Antenne. Ook hier kunnen mensen met vragen terecht. Veel partygangers die de stand bezoeken, vullen bovendien een vragenlijst in over hun eigen middelengebruik. **(4)** Tot slot worden sinds 1993 testuitslagen verzameld van drugs die bij de testservice worden aangeboden.

In de tekst worden de belangrijkste resultaten in afgeronde cijfers en percentages weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in **bijlage** .

1 telefonische vragen

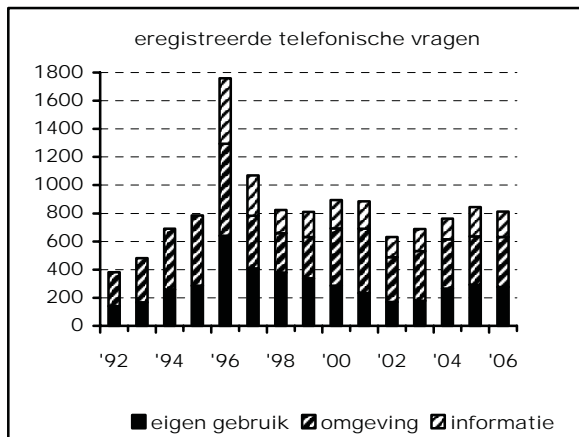
Bij de telefonische informatie- en advieslijn van de Jellinek kunnen mensen terecht met (anonieme) vragen over alcohol, drugs of gokken. Soms wordt alleen om een folder gevraagd, andere keren bellen bezorgde ouders over het gebruik van hun kinderen of bellen gebruikers zelf met vragen over bijvoorbeeld bijwerkingen of dosering. In dit hoofdstuk bespreken we de gesprekken die bij de informatie- en advieslijn werden geregistreerd.

In 2006 waren er in totaal **812** telefooncontacten. Door wijzingen in de bereikbaarheid in 1997 en 2002 daalde het aantal telefooncontacten.⁷⁹ Sinds de laatste wijziging was er een lichte stijging in het aantal geregistreerde informatie- en adviesgesprekken te ontwaren. Ten opzicht van 2005 is het aantal gesprekken echter weer licht gedaald.

⁷⁹ In 1997 werd de bereikbaarheid teruggebracht van 20 uur per week naar 12 uur per week. Aanleiding hiervoor was onder andere de introductie van twee landelijke telefoonlijnen (Drugs Informatielijn en Alcohollijn). In 2002 werd het aantal uren verder teruggebracht naar 8 uur per week. Echter wel verspreid over meer dagen: 3 dagdelen van 2 uur i.p.v. van 3 middagen van 4 uur.

1.1 vragenstellers

Driekwart van de bellers (73%) belt vanuit Amsterdam. De vragen die gesteld worden zijn afkomstig van gebruikers zelf over hun **eigen gebruik**, vragen van familie, vrienden en bekenden uit de **omgeving** van gebruikers, en verzoeken om **informatie**.⁸⁰ Eind jaren negentig kwamen er vrijwel evenveel vragen van gebruikers zelf als uit de omgeving van gebruikers. De komst van

een meer anonieme informatie- en advieslijn via internet in 2000, heeft veel gebruikers er blijkbaar toe bewogen hun vragen via de website te gaan stellen. De laatste jaren is ongeveer een derde van de telefonische vragen nog afkomstig van gebruikers zelf. Het aantal vragen van partners, ouders, vrienden, familieleden en andere mensen uit de omgeving van gebruikers, bleef de laatste jaren redelijk constant. In 2006 zijn **353** telefonische vragen vanuit de omgeving geregistreerd, tegenover **28** van gebruikers zelf. De overige 181 vragen betreffen informatieverzoeken of vragen waarbij onbekend is of de beller een gebruiker of iemand uit de omgeving van een gebruiker was.

De gebruikers die zelf bellen zijn iets vaker man dan vrouw. Bellers uit de omgeving van gebruikers zijn daarentegen vooral meisjes en vrouwen. In 2006 was 42% van de bellers met een vraag over eigen gebruik een vrouw; bij de bellers met een vraag over gebruik in hun omgeving was dat 71%. In deze percentages zijn door de jaren heen slechts kleine schommelingen te zien.

1.2 middelen

De lijst van middelen, waar de telefonische vragen over gaan, laat weinig verassingen zien. De top 3 is onveranderd ten opzichte van vorig jaar.

1. Al tien jaar staat **alcohol** bij zowel gebruikers zelf als bellers uit de omgeving van gebruikers bovenaan de lijst van meest bevraagde onderwerpen. Ruim een kwart van de vragen in beide groepen heeft betrekking op alcohol.
2. Het middel had in het begin concurrentie van ecstasy en later van cocaïne, maar net als vorig jaar neemt **cannabis** in 2006 bij zowel gebruikers zelf

⁸⁰ De laatste categorie wordt sinds 1996 geregistreerd.

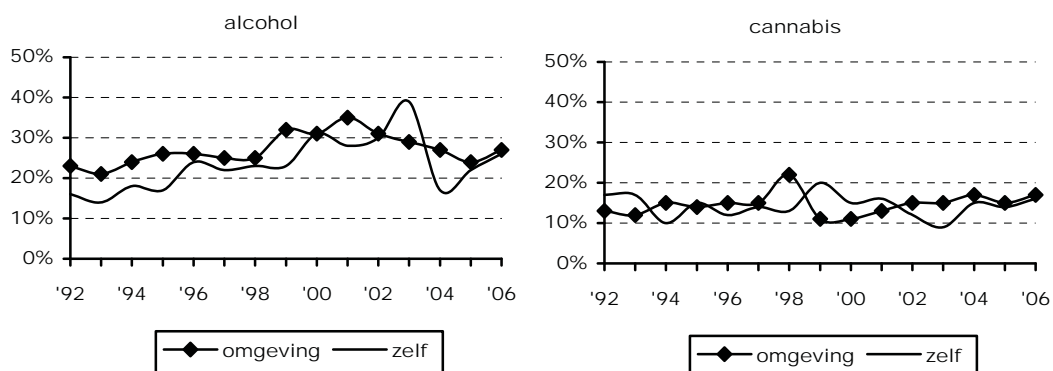
als de omgeving van gebruikers de tweede plaats in. Eén op de zes telefonische vragen van gebruikers en omgeving gaat over cannabis.

3. Rond de eeuwwisseling heeft **cocaïne** de positie van ecstasy overgenomen. De laatste drie jaar staat cocaïne bij gebruikers en omgeving op de derde plek.⁸¹ Bij de vragen uit de omgeving van gebruikers is het aantal vragen over cocaïne en cannabis echter vrijwel gelijk, terwijl gebruikers zelf half zoveel vragen over cocaïne stellen.

1.3 trends

Bij zowel gebruikers als de omgeving was er sinds de start van de telefoonlijn in 1992 een stijgende lijn in het percentage vragen over **alcohol**. Bij de vragen uit de omgeving leek dat aandeel sinds 2001 te dalen en twee jaar later zagen we ook een daling bij de gebruikers zelf. In beide groepen lijkt het aandeel vragen over alcohol echter weer te groeien.

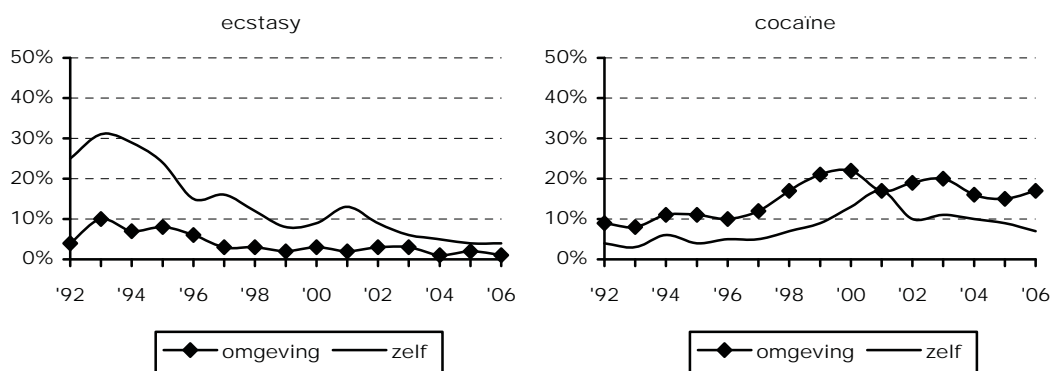

⁸¹ In 2004 stonden vragen van gebruikers zelf over tabak in feite tijdelijk op de derde plaats wegens een nieuwe behandeling voor zwaar verslaafde rokers.

Sinds de eeuwwisseling is er een lichte stijging te zien in het percentage vragen uit de omgeving over **cannabis**. Het aandeel vragen over cannabis van gebruikers zelf schommelt vanaf het begin tussen de 10% en 20%.

Begin jaren negentig ging ongeveer één op de drie telefonische vragen van gebruikers over **ecstasy**. Uit de omgeving van gebruikers ging dat om ongeveer één op de tien vragen. Het aandeel ecstasyvragen is echter gestaag gedaald en het middel verdween dan ook uit de top 3. Bij de gebruikers zelf gaat in 2006 slechts 1% van de vragen over ecstasy. Bij de omgeving is dat 4%. Ter vergelijking: er werden evenveel vragen over ecstasy gesteld als over gokken.

Het aandeel vragen van gebruikers en uit de omgeving over **cocaïne** verdubbelde in de jaren negentig. Bij de gebruikers daalt dit de laatste jaren steeds verder. Cocaïne is het enige middel waarover door de jaren heen duidelijk meer vragen uit de omgeving afkomstig zijn, dan van gebruikers zelf.

Al tien jaar lang is het aandeel vragen over **gokken** beperkt. In 2006 gaat het om 4% van de vragen van gebruikers (in dit geval: gokkers) zelf en slechts 1% van de vragen uit de omgeving. **Opiaten** (heroïne, methadon, opium) en **medicijnen** (pijnstillers, slaap- en kalmeringsmiddelen) blijven ook een bron van vragen voor een kleine, maar constante groep van vooral gebruikers. Van gebruikers zelf kwamen in de jaren negentig nog wel vragen over **tripmiddelen** (LSD, paddo's), maar in 2006 waren er welgeteld twee gebruikers die hierover de servicelijn belden. Uit de omgeving kwamen al nooit veel vragen over tripmiddelen. Over **amfetamine** belt uit beide groepen (gebruikers en omgeving) slechts een handjevol mensen.

Naast de afzonderlijke middelen worden ook steeds relatief veel vragen gesteld over **combinaties** van verschillende middelen (9% á 10%). Het betreft hierbij voornamelijk combinaties van of met alcohol en cocaïne.

2 vragen via internet

De mogelijkheid om vragen te stellen via de website van de Jellinek heeft aperte voordelen boven de telefonische advies- en informatielijn. De website is 24 uur per dag toegankelijk, waar de telefoonlijn 8 uur per week bereikbaar is. En, hoewel je een e-mail adres moet opgeven, is de website vrijwel anoniem. Prangende vragen kunnen echter beter niet via de website worden gesteld, aangezien direct antwoord doorgaans niet mogelijk is.⁸² Op de website is veel informatie in thematisch gerangschikte rubrieken ondergebracht en wordt voortdurend aangevuld en geactualiseerd. De Jellinek is daarmee veel vragen voor. Zodra er belangstelling blijkt voor nieuwe middelen, combinaties van middelen of gebruikswijzen, wordt de website bovendien bijgewerkt en extra informatie toegevoegd. Daardoor worden trends wel moeilijker te volgen. Een groeiende belangstelling voor een bepaald nieuw middel levert in eerste instantie meer internetvragen op, maar zodra extra informatie aan de site wordt toegevoegd, maakt dat veel vragen overbodig en daalt het aantal internetvragen weer.

De Jellinek is overigens niet de enige met een website gericht op middelengebruik. Google bijvoorbeeld maar eens 'cocaine+alcohol' en je vindt tweehonderdduizend Nederlandse internetpagina's. Naast websites van officiële instanties, is er een veelheid aan 'blogs' (weblogs: dagboeken op internet) en internetfora, waar gebruikers informatie en ervaringen uitwisselen. Toch zijn in 2006 nog **636** internetvragen geregistreerd bij de Jellinek.⁸³

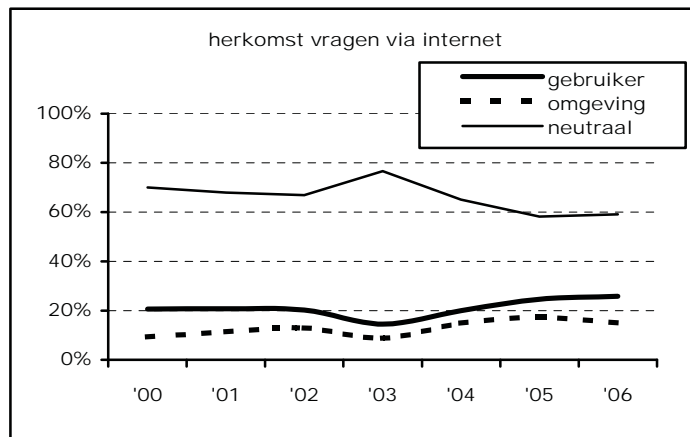
2.1 vragenstellers

Daar waar de medewerkers van de telefonische informatie- en advieslijn het geslacht van de beller kunnen noteren, is dat bij de vragenstellers op internet meestal onbekend. Of de vraag afkomstig is van een gebruiker zelf of uit de omgeving van een gebruiker, blijft ook vaak onduidelijk bij internetvragen. Het merendeel van de vragen is **neutraal** gesteld. Het zijn vragen in algemene bewoordingen ('at e eurt er als e ') waarbij niet te achterhalen is of de vragensteller zelf of iemand in zijn/haar omgeving de gebruiker is, of dat de vraag voortkomt uit algemene nieuwsgierigheid of informatiebehoefte. Ook informatieverzoeken ten behoeve van werkstukken of scripties zijn neutrale vragen.

⁸² Over het algemeen krijgt de vragensteller binnen vijf werkdagen bericht. Op werkdagen tussen 12:00 en 13:00 uur is het overigens wel mogelijk direct met een hulpverlener te chatten.

⁸³ Hierbij zijn aperte dubbels van ongeduldige vragenstellers en berichten die geen vragen om informatie of advies inhouden (bijvoorbeeld technische vragen of opmerkingen over de site) als altijd buiten beschouwing gelaten.

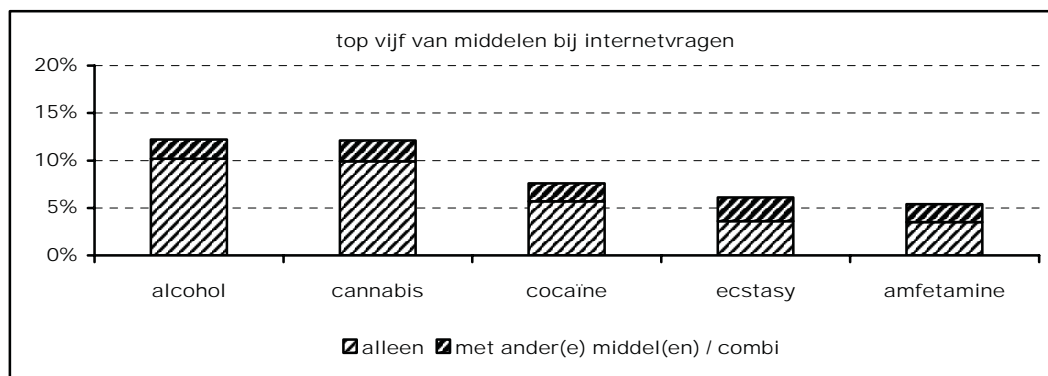
Net als vorig jaar is van een kwart van de vragen duidelijk dat het handelt om **eigen gebruik** en is ongeveer één op de zes vragen voor zover bekend afkomstig uit de **omgeving** van een gebruiker. Gebruikers zelf maken verhoudingsgewijs vaak gebruik van de internetservice.

De omgeving van gebruikers lijkt daarentegen de voorkeur te geven aan de telefonische advieslijn.

2.2 middelen

Een deel van de internetvragen gaat over algemene ontwerpen als 'drugs' of 'verslaving' of over niet-middelengebonden problemen (gokken, internet, computers, games, eten). De meeste vragen handelen echter wel degelijk over een specifiek middel of een combinatie van middelen. De middelen in de top 5 zijn hetzelfde als vorig jaar, maar de volgorde is gewijzigd.

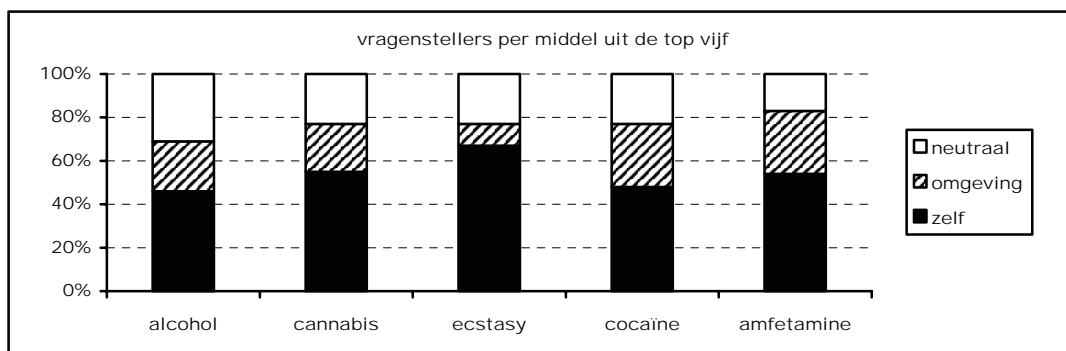

- **Alcohol** staat net als in 2005 op de eerste plaats. Het verschil met de nummer twee is echter wel heel erg klein geworden.
- **annabis** bezet nog steeds de tweede plaats. Er werd slechts één vraag minder gesteld over cannabis dan over alcohol.

- **cocaine** (cocainepoeder, géén crack) stond vanaf de start van de internet-service op de vierde plaats. In 2006 steeg het naar de derde plaats. Het aandeel cocainevragen is overigens niet gestegen ten opzichte van vorig jaar.
- **Ecstasy** was vijf jaar geleden nog nummer één, maar komt door het dalend aantal vragen via internet nu op de vierde plaats. Vragen over ecstasy gaan relatief vaak ook over andere middelen.
- **Amfetamine** staat op de vijfde plaats. Eén op de twintig internetvragen gaat over dit middel.

Na deze top 5 scoren de volgende middelen relatief hoog: geneesmiddelen (24x), heroïne, methadon, morfine en papaver (21x), GHB (10x), en tabak (8x). De volgende middelen leverden maximaal vijf vragen op: adrenaline, anabolen/doping, chloorethyl⁸⁴, DMT, ecodrugs, ether/helium, khat, LSD, methamfetamine, nootmuskaat, paddo's, en poppers. Vragen over medicijnen gaan meestal over psychoactieve middelen als antidepressiva of slaap- en kalmeringsmiddelen. In ongeveer de helft van deze gevallen gaat het niet zozeer om het middel zelf, maar om de wisselwerking tussen geneesmiddel en alcohol, cannabis, ecstasy, of cocaine. Het aantal vragen over GHB nam iets af ten opzichte van 2005. Het aantal vragen over opiaten nam daarentegen iets toe.

2.3 vragenstellers per middel

Bij de telefoonservice is het aandeel vragen van gebruikers en uit de omgeving van gebruikers bij elke middel ongeveer gelijk. Over cocaine komen zelfs meer telefonische vragen uit de omgeving binnen dan van gebruikers zelf. Bij de internetvragen geldt daarentegen voor alle middelen dat gebruikers vaker vragen stellen dan de omgeving. Wat ook opvalt is dat vooral ecstasy verhoudingsgewijs vaak onderwerp is van vragen van gebruikers.

⁸⁴ Onder andere in koelspray voor sportblessures.

2.4 vragenthema's

Zeker de helft van de vragen die via internet gesteld worden is **informatief** van aard. Dit zijn algemene vragen over een bepaald middel (wat is of hoe het werkt) en vragen over definities, beleid, drugsbeleid, gebruikscijfers of voorlichtingsmateriaal. Een derde bestaat uit **medische** vragen over de ongewenste bijwerkingen van middelen (bijvoorbeeld hartritmestoornissen of slapeloosheid), middelengebruik in relatie tot vruchtbaarheid en zwangerschap, wisselwerking tussen drugs en medicijnen, en drug- en alcoholtesten. Vooral vanuit de omgeving van gebruikers komen vragen over **hulp** of behandeling. In totaal gaat 10% van de internetvragen hierover. Internetvragen over de dosering of wijze van **gebruik** (meestal afkomstig van gebruikers zelf) komen in vergelijking met de start van de website in 2000 amper meer voor. Mogelijk is dergelijke, toch vrij basale, informatie inmiddels ruimschoots te vinden op de website van de Jellinek of elders op het internet. Vragen die betrekking hebben op de drugsmarkt (beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van middelen) kwamen nooit veel voor.

3 unity

Unity is een vrijwilligersgroep van de Jellinek die bestaat uit jongeren (peers) die bezoekers op party's voorlichting geven over meer verantwoord alcohol- en druggebruik. In een stand in een rustiger deel van de party liggen folders over alcohol en drugs, flyers over testen, quizjes en vragenlijsten over gebruik, condooms, snoep en fruit. In gesprekken worden specifieke vragen van bezoekers beantwoord en worden tips en adviezen gegeven.

Het aantal door Unity bezochte party's is de afgelopen vier jaar meer dan verdrievoudigd. In 2006 was een team van Unity te vinden op 86 party's en festivals in clubs, voetbalstadions, beursgebouwen, studentenverenigingen en op festivalterreinen en recreatiestranden. De meeste van die party's (62%) vonden overigens buiten Amsterdam plaats: van Puttershoek tot Voorst. Op sommige party's komen enkele honderden jongeren af, maar bij grote festivals zoals Parkpop zijn meer dan honderdduizend bezoekers aanwezig. In totaal vulden bij de Unity stand **6.22** bezoekers een vragenlijst over middelengebruik in en reageerden Unity vrijwilligers op specifieke hulp- en adviesvragen van **49** bezoekers.

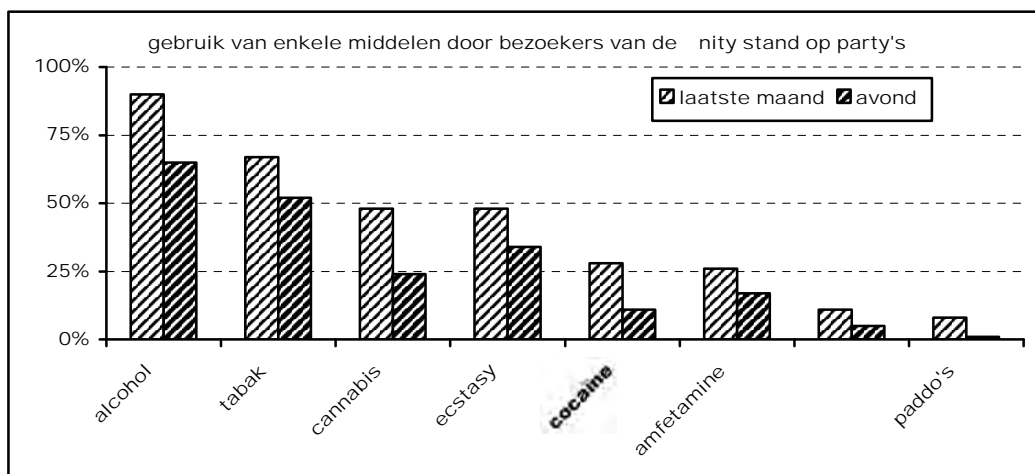
representativiteit

Het is belangrijk te beseffen dat de bezoekers van de Unity stand en cijfers over hun middelengebruik niet noodzakelijkerwijs representatief zijn voor het gehele bezoekerspubliek. Unity richt zich op alcohol- en druggebruik en de stand zal

daarom toch vooral actuele gebruikers trekken.⁸⁵ Van huis uit wordt Unity bovendien vooral geassocieerd met pillentesten. Gebruikers van en vragen over ecstasy zullen daarom naar verwachting relatief vaak voorkomen. Naar zal blijken hebben beslist niet alle bezoekers van de stand drugs gebruikt, maar deze nietgebruikers zijn vrijwel zeker ondervertegenwoordigd. Campagnes gericht op een specifiek middelen lokken meestal ook vragen over dat middel uit. Ten slotte zullen de resultaten sterk afhankelijk zijn van het soort party's dat Unity bezoekt. De cijfers kunnen echter wel indicatief zijn voor (veranderingen in) populariteit van partydrugs.

3.1 bezoekers en middelengebruik

Tweederde van de 6.227 bezoekers die een vragenlijst invulden is man. De gemiddelde leeftijd bedraagt 23 jaar. Ruim een derde (36%) heeft HBO of universiteit genoten. De etniciteit van de bezoekers is niet bekend.

Negen op de tien bezoekers van de Unity stand is huidige drinker (d.w.z. de afgelopen maand alcohol gedronken), tweederde is huidige roker en bijna de helft is huidige blower. De avond waarop ze de vragenlijst invulden heeft tweederde gedronken, de helft gerookt en een kwart geblowd (dat hoeft niet noodzakelijkerwijs op de party te zijn geweest).⁸⁶ Van de harddrugs wordt ecstasy het meest

⁸⁵ In een intern onderzoek op drie party's bleek het druggebruik bij bezoekers van de Unity-stand inderdaad hoger dan bij overige partybezoekers in de zaal.

⁸⁶ In de vragenlijst wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan dus zowel vóór de party als tijdens de party hebben plaatsgevonden. Overigens werd in vorige versies van de vragenlijst gevraagd naar gebruik in de afgelopen

gebruikt door de bezoekers: 48% gebruikte de afgelopen maand en 34% die avond. Daarmee scoort ecstasy duidelijk hoger dan de andere partydrugs amfetamine en cocaïne. Die avond had respectievelijk 17% en 11% van de bezoekers deze middelen gebruikt. De verhouding in het gebruik van ecstasy en cocaïne tijdens de partyavond was vorig jaar 3:1; in 2006 is die verhouding 2:1.

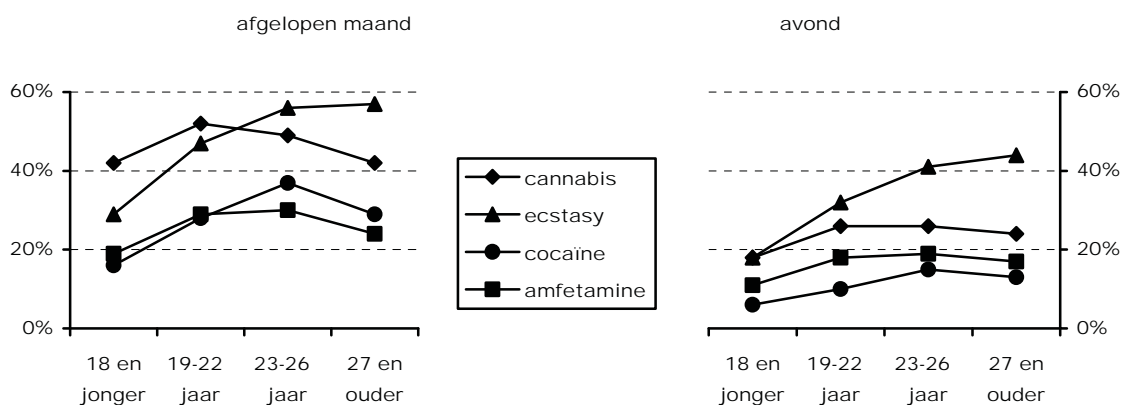
Wat opvalt is dat het verschil in percentage tussen huidig gebruik en gebruik die avond, groter is voor cocaïne dan voor ecstasy en amfetamine. Op elke tien huidige ecstasy- of amfetaminegebruikers hebben er zeven het middel die avond gebruikt. Voor cocaïne zijn er vier avondgebruikers op elke tien huidige gebruikers. De Unity stand trekt dus verhoudingsgewijs veel bezoekers die die avond de klassieke 'house' drugs hebben gebruikt.

GHB blijft opvallend constante percentages opleveren. Net als vorig jaar heeft ongeveer één op de tien de afgelopen maand GHB gebruikt en de helft daarvan diezelfde avond nog. Paddo's, efedra en herbals worden veel minder vaak gebruikt. Het gebruik van deze middelen op de avond zelf is 1%.

Bijna één op de tien bezoekers heeft op de partyavond (nog) geen enkel middel gebruikt; bij 41% is het gebruik hooguit beperkt tot alcohol en/of tabak. De meerderheid van de bezoekers die de Unity stand bezochten heeft dus cannabis of andere illegale middelen gebruikt. Nogmaals, dat hoeft niet te gelden voor alle bezoekers van de party.

3.1.1 gebruik naar subgroep

Vrouwen gebruiken over het algemeen minder middelen op de party's dan de mannelijke bezoekers. Dit geldt voornamelijk voor cannabis, ecstasy en cocaïne.

24 uur. Hoewel feitelijk een andere tijdsperiode (namelijk inclusief een deel van de vorige avond), verwachten we weinig problemen met de vergelijkbaarheid.

Afgezien van alcohol en tabak, ligt het middelengebruik bij jongeren tot en met 18 jaar lager dan bij de oudere leeftijdsgroepen. Vooral bij ecstasy zien we een duidelijk patroon; hoe ouder, hoe meer ecstasygebruik. De vraag is echter of dit inhoudt dat de jongere bezoekers er nog niet aan toegekomen zijn te starten met ecstasy (de 'jonkies' zijn nog 'maagd'), of dat ecstasygebruik minder populair wordt (alleen de 'oudjes' doen het nog). Deze vraag is op basis van deze gegevens niet te beantwoorden.

Het middelengebruik verschilt sterk per party. Bij de party's van het studenten-corps en gratis openluchtfestivals met meer commerciële muziek ligt het gebruik van partydrugs bijvoorbeeld heel laag (< 5%).

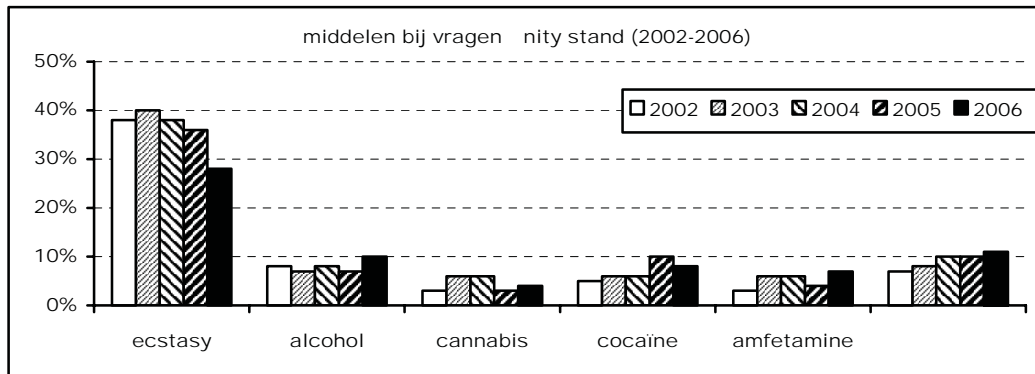
3.1.2 trends

De gebruikscijfers van alcohol, tabak, amfetamine en GHB lijken weinig veranderd sinds we in 2003 voor het eerst de gegevens van Unity vragenlijsten onderzochten. Het gebruik van cannabis, ecstasy en cocaïne op de partyavond lijkt gedaald. Ecstasy blijft de nummer één partydrug, maar het gebruik daalt snel. Sneller dan bijvoorbeeld cocaïnegebruik, wat iets dichterbij komt, maar ecstasy op party's niet in zal halen.

Hoewel de titel van deze paragraaf anders doet vermoeden, kunnen we hier misschien toch niet spreken van trends. De vergelijking met eerdere jaren wordt namelijk bemoeilijkt doordat Unity steeds meer en andere party's bezoekt. Het project is gegroeid van 19 vrijwel uitsluitend Amsterdamse party's in 2002 naar 86 party's door het hele land in 2006. Ook op de Amsterdamse party's kwamen altijd al veel bezoekers vanuit 'de provincie', maar met de bijna landelijke dekking van tegenwoordig passen de Unity gegevens al bijna niet meer in deze hoofdstedelijke monitor. In elk geval zal het grotere aantal niet-Amsterdamse party's en hun bezoekers waarschijnlijk het schijnbaar dalende gebruik deels kunnen verklaren. Dit geldt ook voor de studentenfeesten (waar het gebruik in over het algemeen laag ligt), die dit jaar voor het eerst door Unity zijn bezocht.

3.2 vragenstellers middelen en thema's

Van de 749 bezoekers die met een specifieke vraag bij de Unity stand kwamen, is ruim driekwart man. Het is niet verassend dat het grootste deel van de vragen (74%) handelt over eigen gebruik. Wel zijn er in 2006 opvallend veel vragen gesteld over gebruik in de omgeving (21%). Vergeleken met voorgaande jaren is dat meer dan een verdrievoudiging. De overige vragen (4%) zijn algemeen informatief van aard.

Bij de middelen die het onderwerp zijn van de vragen van bezoekers, staat ecstasy duidelijk bovenaan. Het aandeel vragen hierover middel is de afgelopen jaren echter wel fors afgenomen. In 2006 ging 28% van de vragen over ecstasy; zo'n tien procentpunten minder dan in voorgaande jaren. Het aandeel vragen over GHB lijkt daarentegen de laatste vijf jaar iets toe te zijn genomen. Er is de laatste jaren echter ook veel aandacht aan GHB besteed in partycampagnes. In het aandeel vragen over alcohol, cannabis, cocaïne en amfetamine is geen duidelijke trend te ontdekken. Hiernaast zijn vragen gesteld over verscheidene andere middelen⁸⁷ of over drugs in het algemeen. Net als vorig jaar valt op dat er relatief veel vragen over ketamine worden gesteld (6%); meer dan over cannabis.

Afgezet tegen de gebruikscijfers, worden er dus weinig vragen gesteld over alcohol. Tweederde van de bezoekers van de Unity stand heeft die avond alcohol gedronken, terwijl slechts 10% van de vragen dit middel betreft. Daar waar alcohol bij de vragen van de telefoonservice en via internet op nummer één staat, blijkt de Unity stand bij partygangers niet de uitverkoren plek voor vragen over (hun) drankgebruik. Het omgekeerde geldt voor vragen over GHB: 10% van de vragen ging over dit middel, terwijl 5% het die avond gebruikt had.

De meeste vragen gaan over werking en effecten van een middel, en lange termijn effecten van gebruik (beide 15%), gevolgd door basisinformatie (13%). Deze drie soorten vragen werden, in wisselende volgorde, ook in voorgaande jaren het vaakst gesteld. Overige vragen gaan over testen van drugs (7%), 'prepair en repair' (7%), combigebruik (6%) of waren medisch van aard (5%). De categorieën dosering en frequentie, aantoonbaarheid, kwaliteit, politiek en verkeer scoorden allemaal onder de 5%. Er zijn hierin weinig verschillen met vorig jaar.

⁸⁷ 2cb, atropine, ayuaska, crack, efedra, epo, explosion, heroine, ketamine, lachgas, lsd, mcpp, methamfetamine, methylone, pcp, poppers, Ritalin, salvia, smartproducten.

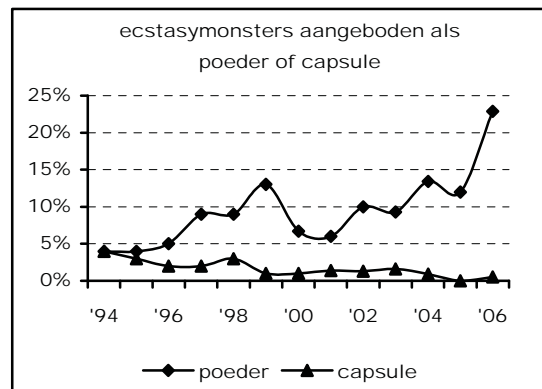
4 testservice

Gebruikers kunnen elke donderdag tegen een kleine vergoeding (€ 2,50) de kwaliteit van hun ecstasypillen en andere drugs laten testen. Hierbij wordt een klein beetje van de aangeboden pil of poeder eerst aan een 'kantoortest' onderworpen. Geeft deze niet direct uitslag, dan wordt de mogelijkheid geboden het monster naar het laboratorium door te sturen. Een week later is de uitslag dan bekend. De testservice van de Jellinek is een van de twee testlocaties in Amsterdam (de andere is in het kantoor van Adviesburo Drugs) en sinds 1993 onderdeel van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS).⁸⁸ Vanaf dat jaar zijn de testuitslagen van de Jellinek (kantoortest en laboratoriumtest) ook onderdeel van de preventie indicatoren in Antenne Amsterdam.

Omdat het hier gaat om monsters waarvan de gebruikers de moeite namen ze te laten testen, zijn de bij de testservice verzamelde gegevens niet noodzakelijkerwijs representatief voor de totale Amsterdamse ecstasymarkt. De tijdreeks van veertien jaar testresultaten leent zich echter wel als trendmonitor.

4.1 geanalyseerde ecstasymonsters

Bij de Jellinek testservice zijn in 2006 in totaal **3 5** monsters aangeboden die zijn gekocht als ecstasy (of MDMA). Dit zijn er meer dan vorig jaar (+78%), maar het niveau van voor de eeuwwisseling – toen in sommige jaren meer dan 1.000 monsters werden getest – wordt niet gehaald. Het merendeel van deze monsters bestaat uit pillen of tabletten (77%). Monsters in de vorm van capsules of vloeistoffen waren altijd al zeldzaam, maar zijn inmiddels bijna helemaal verdwenen. Het aandeel poedermonsters is daarentegen gestegen. In 2006 is bijna een kwart (23%) van de aangeboden monsters in de vorm van poeder of kristal. Dat is tweemaal zoveel als vorig jaar.

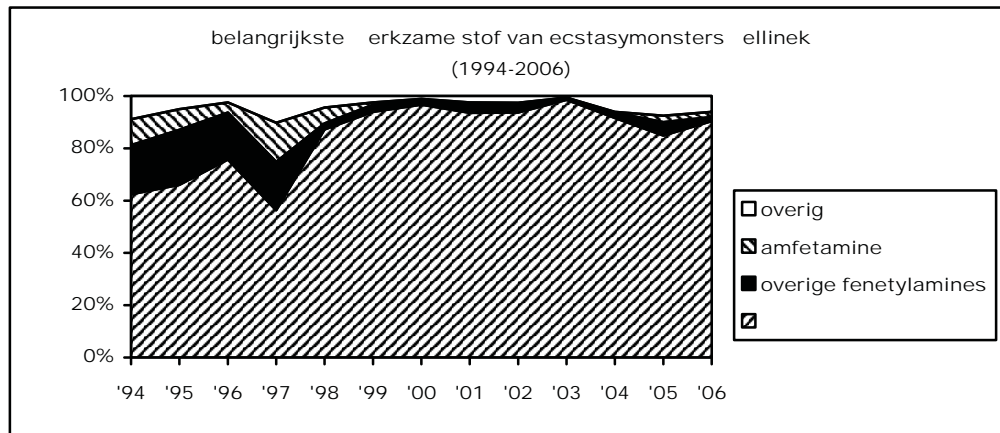

4.1.1 belangrijkste erkzame stof

Sinds de testresultaten in Antenne worden gepresenteerd, zijn er meer dan 7.000 ecstasymonsters getest bij de Jellinek. Vanaf het begin bevat het grootste deel

⁸⁸ Korf, Benschop & Brunt (2003), Mensink & van Kampen (1997), Spruit (1999).

'echte' ecstasy (**MDMA**). Afgezien van een klein dipje vorig jaar was dit de laatste jaren bij meer dan negen van de tien monsters het geval. In 2006 is in 90% van de monsters MDMA de belangrijkste werkzame stof. Overigens is dit meestal ook de enige werkzame stof. In 19 monsters (5% van het totaal) is naast MDMA ook cafeïne (7x), (meth)amfetamine (7x), MDA (1x), MDEA (2x), mCPP (3x) en/of fenacetine (2x) aangetroffen.

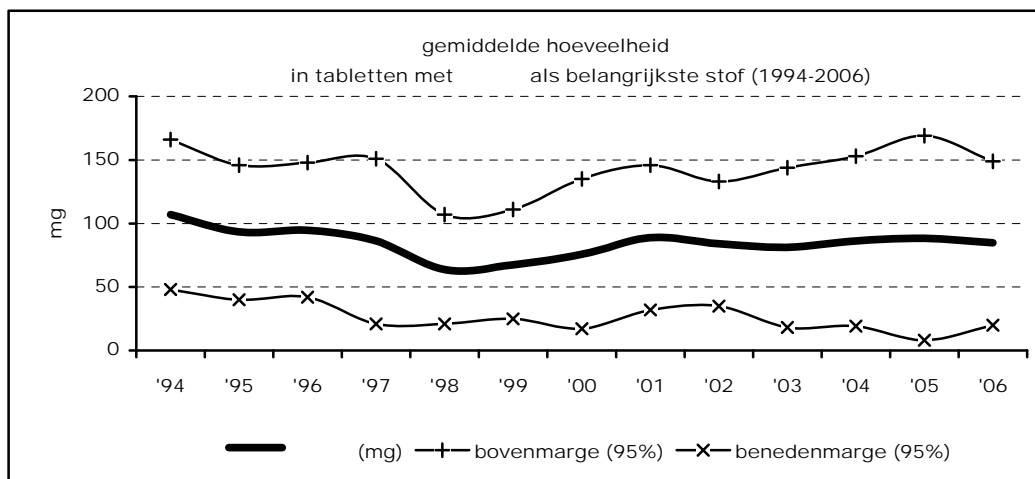
Tot 1997 kwamen de aan MDMA verwante stoffen **MDA** en vooral **MDEA** nog redelijk vaak voor, maar sindsdien eigenlijk amper meer. In 2006 bleken 4 ecstasymonsters uitsluitend MDA en/of MDEA te bevatten (naast de hierboven genoemde 3 monsters, waar deze middelen naast MDMA voorkwamen). De vorig jaar geconstateerde lichte stijging in het aantal MDA monsters blijkt voorlopig dus een toevallige waarneming. In 2006 is, net als in het voorgaande jaar, in 2% van de ecstasymonsters **amfetamine** aangetroffen. Sinds de forse piek van amfetamine bevattende monsters in 1997, is het middel geleidelijk uit de monsters verdwenen. Een nieuwe stof die incidenteel in ecstasymonsters opduikt is mCPP. Vorig jaar bevatten 3 ecstasymonsters deze stof (1%). In 2006 blijken 6 pillen, die als ecstasy zijn gekocht, in werkelijkheid uitsluitend mCPP te bevatten (2%). Andere stoffen die in ecstasymonsters werden aangetroffen zijn diphenhydramine, lidocaine en procaine. Van acht ecstasymonsters is de inhoud onbekend. Deze monsters werden in de kantoortest niet herkend, maar zijn niet doorgestuurd naar het laboratorium. Vijf monsters bevatten helemaal geen psychoactieve stof.

4.1.2 hoeveelheid MDMA in tabletten⁸⁹

Bij de testservice worden sinds het begin ecstasypillen aangetroffen van wisselende sterkte: van minder dan 10 milligram tot meer dan 200 milligram. In 2006 is

⁸⁹ Tabeltten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof (n = 252).

de laagste dosering 2 mg MDMA; de hoogste 172 mg. Sinds 2001 kent de gemiddelde hoeveelheid MDMA in tabletten weinig schommelingen. In 2006 is de MDMA dosering gemiddeld **85 mg**. De spreiding nam de laatste jaren behoorlijk toe, maar lijkt weer iets af te zwakken. In 2006 bevatte 95% van de tabletten tussen de 20 en 149 mg MDMA.⁹⁰ Het aandeel hooggedoseerde pillen (DIMS definieert dit als meer dan 140 mg MDMA) steeg in Amsterdam tussen 2004 en 2005 van 9% naar 13%. In 2006 is het aandeel echter weer gezakt naar 4%.

4.1.3 zuiverheid van poeders en kristallen

Gezien het redelijk aantal aangeleverde ecstasymonsters in poeder- of kristalvorm in 2006, kijken we ook hier naar de zuiverheid. In 99% van de poedermonsters is MDMA de belangrijkste, en vrijwel altijd ook de enige werkzame stof. De gemiddelde zuiverheid van deze 85 monsters bedraagt 76%. In 2005 was dat 72% (n = 25). Het jaar daarvoor 69% (n = 42).

sterkte van poeders kristallen en tabletten

De sterkte van poeders, kristallen en tabletten is moeilijk te vergelijken. Testuitslagen van tabletten worden in milligrammen weergegeven; testuitslagen van poeders en kristallen in percentages. Daarbij komt dat vanwege de chemische samenstelling de maximaal haalbare zuiverheid van poeders en kristallen 84% bedraagt (de overige 16% bestaat uit zouten). Een gram 'pure' MDMA poeder bevat dus 840 mg MDMA; het equivalent van ongeveer 10 ecstasypil. Maar of het poeder daarmee 'sterker' is dan een gemiddelde ecstasypil, is niet te zeggen. Waar het vooral vanuit preventieoogpunt om draait, is de hoeveelheid MDMA die gebruikers per dosis binnenkrijgen. En die dosis is bij poeders en kristallen onbekend. Overigens is een gemiddelde zuiverheid van 76% – gezien de maximaal haalbare 84% – zeer hoog te noemen.

⁹⁰ Deze range wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1,96 maal de standaarddeviatie.

4.2 overige monsters

Bij de testservice van de Jellinek zijn ook 102 andersoortige monsters aangeleverd, waaronder relatief veel cocaïne.

Van de 41 monsters die gebruikers hadden gekocht als **cocaïne** bevatten er 35 tussen de 20% en 82% cocaïne, vaak met cocaïne-bijproducten. De gemiddelde zuiverheid bedraagt 57%.⁹¹ De overige 6 cocaïnemonsters bevatten geen cocaïne, maar alleen lidocaine, procaine, fenacetine of helemaal niets.

In onderstaand schema staat een overzicht van de testresultaten van de overige monsters. Amfetamine is vaak niet de enige werkzame stof in het monster en de zuiverheid is zeer wisselend. De overige monsters bevatten in de meeste gevallen hetgeen waarvoor ze gekocht zijn.

Aangeleverd als	Testresultaten
19x amfetamine	6x amfetamine (35%-67%) 7x amfetamine (1%-66%) met cafeïne en/of methamfetamine-bijproducten 3x amfetamine (5%-65%) met fenacetine, MDA, en PCM 1x MDMA (65 mg) 1x methamfetamine-bijproducten 1x onbekend (geen testuitslag)
10x GHB/GBL	8x GHB (31%-54%) 1x GBL (100%) 1x onbekend (geen testuitslag)
2-CB	2-CB
camagra	viagra
DOC	DOC (2,5 dimethoxy-4-chorolamfetamine)
explosion	methylone
fentanyl	fentanyl
heroïne	heroïne
joyce	onbekend (geen testuitslag)
ketamine (3x)	ketamine
LSD (4x)	LSD
mCPP (2x)	mCPP
modafinil	modafinil
mescaline	DOB
opiaat	fentanyl
libid fit	niets
perfentine	niets
kamagra	niets

Het aantal aangeboden cocaïnemonsters is in de laatste vijf jaar vertienvoudigd. Vergeleken met vorig jaar is er echter geen toename. Ook de zuiverheid is vergelijkbaar. Monsters die zijn gekocht als amfetamine, GHB, of LSD worden daarentegen steeds minder vaak aangeboden. Net als elk jaar, vinden we nu ook enkele

⁹¹ De maximaal haalbare zuiverheid van cocaïne is 89%.

le bijzondere stoffen terug in de testservice.⁹² Dit jaar zijn dat onder andere fentanyl (een morfineachtige pijnstiller), modafinil (een slaapremmend middel) en DOC⁹³ (een synthetisch tripmiddel).

4.3 discokluisjes

De afgelopen jaren werden, naast de vrijwillig bij de testservice aangeleverde monsters, ook gegevens verzameld van bij Amsterdamse discotheken en clubs in beslag genomen drugs. De ecstasypillen die in de zogenoemde 'discokluisjes' werden aangetroffen bevatten toen, net als bij de testservice, voor het overgrote deel MDMA. Cocaine werd in de discokluisjes vaker aangetroffen dan bij de testservice. Over het algemeen was de gemiddelde zuiverheid van de cocaine uit de discokluisjes lager en kwam er meer verontreiniging voor. De drugs uit de discokluisjes gaan tegenwoordig echter direct naar het landelijk DIMS-bureau, van waaruit een selectie (onbekende of opvallende monsters) doorgestuurd wordt naar het laboratorium. De discokluisjes vallen daarom niet langer onder de Antenne monitor.

5 samenvatting en conclusies

De Preventie Indicatoren geven globale trends weer, waar preventie op in kan spelen. Ze leveren echter geen precieze cijfers die representatief zijn voor de gehele Amsterdamse drugsmarkt.

De registratiegegevens van de telefonische informatie- en advieslijn laten al drie jaar dezelfde top 3 van middelen zien: alcohol aan kop, op gepaste afstand gevolgd door cannabis en cocaine. Vragen over ecstasy worden sinds de eeuwwisseling nauwelijks meer gesteld.

De vragen die gesteld worden via de website hebben dezelfde top 3 van middelen. Het verschil tussen de nummers 1 (alcohol) en 2 (cannabis) is hier echter niet zo groot. Vergeleken met de telefonische vragen is het aandeel alcoholvragen via internet half zo groot. Daarnaast heeft cocaine bij de internetvragen pas dit jaar ecstasy van de derde plaats verdreven.

Vrijwilligers van het peer voorlichtingsproject Unity krijgen op party's nog wel voornamelijk vragen over ecstasy. Toch is ook hier een forse afname merkbaar. Van de partybezoekers die naar de Unity stand kwamen had een derde die

⁹² De afgelopen jaren waren dat DHEA (2001), TMA-2 (2002), 2-CI (2003), 5-meo-dipt (2004), en 'joyce' (2005).

⁹³ 4-chloor-2,5-dimethoxyamfetamine.

avond ecstasy gebruikt en een zesde cocaïne. Het middelengebruik van de bezoekers van de stand is niet representatief voor het gehele partypubliek (de stand trekt voor gebruikers van de klassieke 'house' drugs ecstasy en amfetamine) en verschilt bovendien sterk per type party. Toch lijken de gebruikscijfers voor ecstasy en cocaïne ook op party's dichter bij elkaar te komen. Alcohol blijft overigens ook op de party's het meest gebruikte middel. Maar in vergelijking met de telefonische informatie- en advies lijn en de internetservice, worden bij de Unity stand erg weinig vragen over dit middel gesteld.

Bij de testservice wordt voornamelijk ecstasy aangeboden. In tabletvorm, maar ook steeds vaker in poeders of kristallen. De kwaliteit van de ecstasypillen is al jaren stabiel te noemen. Gemiddeld bevat een pil 85 mg MDMA en verreweg de meeste ecstasy bevat bovendien geen andere stoffen. De grote spreiding in dosering lijkt iets af te nemen. Het aantal en de zuiverheid van de bij de testservice aangeboden cocainemonsters is vergelijkbaar met vorig jaar.

Eigenlijk laten de indicatoren weinig nieuws zien ten opzichte van vorig jaar. Alcohol is genotsmiddel numero uno, gevolgd door cannabis. Daarnaast wordt de Amsterdamse uitgaansdrugsmarkt voornamelijk beheerst door ecstasy en cocaïne. Als het gaat om vragen die via telefoon of internet bij Jellinek binnenkomen, dan heeft cocaïne het gewonnen van ecstasy. Afgaand op de (overigens zeer selectieve) gegevens die op party's zijn verzameld, kruipt cocaïne daar iets dichtter naar ecstasy toe, maar zal het op party's waarschijnlijk niet gaan winnen. Andere middelen zoals paddo's en amfetamine of zelfs ketamine en GHB verdwijnen overigens nooit helemaal uit beeld.

V

SAMEN ATTING

Het Amsterdamse uitgaansleven draait op volle toeren. De popularisering van urban muziek blijft ook in 2006 een invloedrijke trend in het hart van het uitgaansleven. Respectabele clubs programmeren allerlei formules die een multi-etnisch publiek weten te vermaken. De grens tussen het publiek van dance en urban in het trendsettende clubsegment vervaagt. Dance komt voort uit de house muziek, die al jarenlang vooral geliefd is bij een overwegend wit publiek. Urban sluit aan bij tradities in de zwarte muziek. Naast toegenomen etnische vermenging, zijn de grenzen tussen hip en mainstream, homo en hetero, en sjiek en vintage minder rigide. Ook worden de hiërarchische scheidslijnen tussen hippe trendsetters en trendvolgers minder scherp. Er lijkt sprake van een hippe mainstream. Aan de trend om zich terug te trekken in het eigen feestbastion (a-party-heid), zoals in Rotterdam⁹⁴, is in Amsterdam minder sprake. De jaarlijkse grote zomerfestivals met een danceprogrammering zijn verzadigd. Er wordt in de nabije toekomst meer verwacht van nieuwe festivals met een brede muzikale spreiding uit alle windstreken.

In het chiue (sub)topsegment van de uitgaansmarkt heerst momenteel een statusquo. Er vindt geen verdere uitbreiding plaats van kleine exclusieve clubs zoals de laatste jaren het geval is geweest. Maar gezien de popularisering van urban ligt het in de rede dat binnen afzienbare tijd de gefortuneerde urbanelite op haar wenken bediend wordt met een sjieke hotspot. De meeste Amsterdamse feestbastions zijn immers nog steeds wit.

De alternatieve hippe upperground (door het clubcircuit geadopteerde underground) genereert een breed feestreservoir van stappers die wars blijven van de blingbling manie. Deze uitgaanders voelen de ironie van vluchtige modes en hypes goed aan. Nieuw is geen uitdaging. Het gaat eerder om innovatie, kleinschaligheid en vrijheid. De roep om nieuwe wilde locaties te creëren, die het culturele en muzikale experiment niet schuwen, klinkt steeds luider. Het credo luidt dat het de plicht is van Amsterdam om haar creatieve klasse op sociaal-cultureel vlak te blijven inspireren.

⁹⁴ In Rotterdam dansen alle subculturen apart door Marjolein van Diggelen in NRC.Next 17-04-2007.

De parameters lijken overtuigend uit te slaan naar de positieve kant. Maar er schuilt een adder onder het gras die een paradox laat zien tussen genieten en gebieden. Over de hele linie is er stevige kritiek op de rol van gezagsdragers, politie en beveiligingsbedrijven in en rond de reguliere horeca en op grote party's. Het inzetten van drugshonden op dancefeesten en in het publieke domein, fouilleerfouiken en Hit-teams op feesten lokken grote verontwaardiging uit. Menig- een bekruipt het onbehaaglijke gevoel dat het vieren van vrijheid, plezier en ge- not eerder een gunst is geworden die nu met soms groot machtsvertoon en actieve opsporing wordt gecontroleerd. Dit schiet hoogopgeleide en creatieve smaakmakers in het verkeerde keelgat. Toegegeven, deze klasse, die doorgaans niet alleen maar van 9 tot 5 uur werkt, wil soms wel eens ondeugend zijn en de bloemetjes buiten zetten in het nachtleven. ant naast de ruime carri remoge- lijkheden hebben ze ook gekozen voor Amsterdam vanwege tolerantie, vrijheid en verdraagzaamheid. Juist deze positieve eigenschappen die Amsterdam zo aantrekkelijk maken, staan onder druk. Ontkomt Amsterdam ook niet aan de adem van het neo-liberale tijdperk dat meer wil verbieden en paal en perk wil stellen aan het hedonisme en burgerlijke vrijheden. Of is er (ook) sprake van een voortschrijdende machtsinvloed van het Amsterdamse politieapparaat waarbij het evenwicht in dit geval in het uitgaansleven tussen gezondheid en opspo- ring steeds meer in het voordeel van de laatste wordt beslecht.

de Antenne monitor

Al sinds 1993 beschrijft Antenne Amsterdam op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends en middelengebruik bij jongeren en jongvolwas- senen in de hoofdstad. In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen ge- volgd aan de hand van interviews met een panel van insiders uit het uitgaansleven. Trendsetters uit verschillende club- en partyscenes experimenteren met nieuwe middelen of halen oude middelen opnieuw uit de kast. ij zijn ook de eersten als het gaat om een dalende populariteit van middelen. Daarnaast richt de panelstudie zich op buurt- en probleemjongeren. Anders dan bij de trendsetters uit het uitgaansleven, gaat het hier meestal niet om party drugs (zoals ecstasy en snuifcoca ne), maar vooral om cannabis en straatdrugs (voor- heen vooral hero ne, nu al jarenlang met name crack). De panelstudie rappor- teert over geruchten, signalen en trends in Amsterdamse jongerenculturen, maar precieze cijfers ontbreken in dat deel. De **survey** levert daarentegen juist wel kwantitatieve gegevens over middelengebruik. Elk jaar wordt een specifieke groep bestudeerd. Middelbare scholieren, caf bezoekers, coffeeshopbezoekers en clubbezoekers werden in de afgelopen dertien jaar meermaals onderzocht. In 2006 waren jongeren in de jeugdzorg onderwerp van de survey. Cijfers zijn tevens afkomstig uit de **preventie indicatoren**. Dit is secundaire of selectieve informatie

over de alcohol- en drugsmarkt in de vorm van kwantitatieve gegevens over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn en via internet, over voorlichtingscontacten op party's en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een gedifferentieerd beeld van ontwikkelingen in de wereld van genotmiddelen.

panelstudie trends op de alcohol en drugsmarkt

De matiging van genotmiddelen blijft in 2006, met uitzondering van alcohol, redelijk stabiel in de grote mainstream clubs. In subculturele en creatieve niches wordt soms nog fors gebruikt en gecombineerd en is er soms ook sprake van beperkte hypes. Toch lijkt er over de gehele linie minder interesse te bestaan om drugs te gebruiken tijdens het stappen. Dit bevestigt dat het gebruik van genotmiddelen door de tijd heen aan golfbewegingen onderhevig is. In eerdere Antennes hebben we hier verklaringen voor gegeven die volgens ons nog steeds van kracht zijn. Ten eerste lijkt het volhardende fouilleerbeleid aan de voordeur vruchten af te werpen. Stonede bezoekers wordt de toegang ontzegd of worden binnen door patrouillerende portiers of agenten aangehouden voor controle. Men neigt ertoe om zich in de clubs wat meer in te houden. Een trend die hieraan parallel loopt, is dat het als ongepast wordt gezien om compleet van de wereld te zijn. Het krimpende dancegenre zorgt ook voor steeds grotere gaten in de olievlek die ecstasy tot midden jaren negentig vormde. Ten slotte tempert ook de bredere fixatie op individuele sportbeoefening en een gezonder leven het druggebruik.

genotmiddelen

Mixen, cocktails, shakers en shooters: het kan niet op met **alcohol** in de clubs, bars, lounges en op terrassen. Er wordt nog steeds wel geklaagd over de hoge prijzen, maar niemand lijkt er minder om te drinken. De alcoholconsumptie vertoont verschillen tussen jonge Nederlanders, Surinamers en Marokkanen in de urban- en dancescene. In de urbannetwerken is er een betrekkelijk grote groep jongeren die weinig of geen alcohol drinkt, maar frisdrank bestelt. Ook de smaakkeuzes zijn verschillend: meisjes drinken meer likeurtjes en zoete mixdrankjes dan jongens, die behalve bier ook sterkere dranken als wodka en whisky prefereren. Opvallend is dat de drankenkeuze bij hiphoppers vaak een statusspiegel is van de Amerikaanse clipcultuur. Zij bestellen aan de bar verhoudingsgewijs luxe en duurdere dranken.

Het roken van **tabak** laat een heel ander beeld zien. Er wordt substantieel minder gerookt en steeds meer stappers (willen) besluiten om er mee te stoppen. Daarbij worden vooral gezondheidsredenen aangevoerd. In navolging hiervan wordt, uitzonderingen daargelaten, over de hele linie minder **cannabis** geblowd.

Het gebruik van **ecstasy** (pillen, poeder en kristallen) is gestabiliseerd in het mainstream clubsegment en wel op een beduidend lager niveau dan aan het eind van de jaren negentig. In het trendsettende urbancircuit lijkt de nieuwsgierigheid voor ecstasy het daarentegen te winnen van de scepsis, maar het gebruik ervan blijft hier beperkt tot kleine groepjes. En wie met vrienden naar een grote party gaat krijgt nog steeds zin om de teugels te laten vieren. Ecstasy wordt door de huidige stapgeneratie gewaardeerd, maar gebruikers zijn zich doorgaans ook goed van bewust van de negatieve en ongewenste effecten. Er wordt daarom minder frequent en bewuster geslikt. De roes wordt vaker gereserveerd voor speciale en ceremoniële momenten. Maar sommigen grijpen deze kans juist aan om te bingen. Psychedelische **ecstasyachtigen** als 2-CB, MDA, 2-CI en 2-CT komen sporadisch op de markt en methyloone alias Explosion is nagenoeg verdwenen van de drugsmarkt.

cocaïne komt zeker niet alleen in de hoogste echelons voor. Het snuiven van het witte poeder heeft zich sinds de jaren negentig in rap tempo gedemocratiseerd. De laatste jaren laat het aantal cocaïnegebruikers onder de uitgaanders een stabiliserende, mogelijk nog licht stijgende trend zien, ongeveer op hetzelfde niveau als ecstasy. Het middel duikt soms te pas of onpas op: na een copieuze maaltijd, op het strand, in de club, de achterbank van de auto of tijdens het gamen. Ook blijft cocaïnegebruik steeds minder tot het weekend beperkt. vaak gebeurt het dat gebruikers meesnuiven of een lijntje aangeboden krijgen. Maar er is bij veel snuivers sprake van een haat-liefdeverhouding. vooral de obsessie is menig snuiver een doorn in de neus. Met tegenzin snuiven illustreert precies de paradoxale houding van gebruikers die willen minderen.

Amfetamine is de oldtimer onder de stimulantia. De tweederangs stimulant speelt een marginale rol in het uitgaanscircuit. De speedmarkt is klein in Amsterdam en de verkrijgbaarheid is soms problematisch. In niches van het homocircuit groeit mondjesmaat het gebruik van **methamfetamine** omdat het middel bekend staat als een lustverhogend middel dat de seksdrive activeert.

De farmacologisch aan elkaar verwante narcosemiddelen hebben in diverse uitgaanskringen een vaste plaats weten te verwerven (maar steeds op veel kleinere schaal dan middelen als ecstasy en cocaïne). **Lachgas** wordt het minst gebruikt omdat het narcosemiddel moeilijk verkrijgbaar is. **GHB**, dat een piekperiode rond het jaar 2000 heeft gekend, maakt volgens gebruikers en clubmedewerkers weer een voorzichtige comeback in het trendsettende feestmilieu. Het middel is gewild op after- en seksfeesten, maar wordt ook privé gebruikt. Behalve dat het zoute vocht nog steeds de reputatie geniet van een erotiserende ontremmer wordt het ook als ontspanner na cokegebruik of als slaapmutsje gebruikt. De populariteit van het psychedelische narcosemiddel **ketamine** in bepaalde subscenes blijft stappers verbazen. Hoewel er meer ketamine op de markt verkrijg-

baar is getuige het toenemende aantal dealers is het niet altijd leverbaar. Ketamine wordt gezien als een freakdrug met een cultstatus.

De **psychedelica** (LSD, paddo's, DMT, ayahuasca) blijven voorbehouden aan psychonauten en ervaren trippers in kleine scenes. Hoewel er een breed spectrum van natuurlijke en synthetische psychedelica voorhanden is, spelen ze slechts een marginale rol.

Bepaalde groepen homomannen blijven onbetwist de grootste **viagrasnoepers** en **poppersnuivers**. Opvallend is dat viagra ook tijdens het stappen wordt geslikt, of als zekerheidje in de broekzak blijft tot aan het sekscontact. Gebruikers nemen ook viagra om tijdelijke impotentie na het gebruik van bijvoorbeeld stimulantia op te heffen. Niet vreemd dat sommige coca nedealers naast wit ook blauw verkopen. **Slaapmiddelen** komen soms van pas om het lichaam te kalmeren na het gebruik van stimulantia, maar zijn in het uitgaansleven moeilijk te verkrijgen.

Naast de afzonderlijke middelen is er in alle netwerken ook sprake van **combi** en **multigebruik**. Hoe meer middelen er in omloop zijn, hoe groter ook de kans op verschillende combinaties. Combinaties van alcohol en stimulantia zijn de onbetwiste favorieten. De werking van elk specifiek middel wordt gebruikt om het effect van een ander middel te neutraliseren, te versterken of om een nieuw soort roes krijgen. Er zijn weinig gebruikers die precies weten of aanvoelen welke effecten een chemische cocktail heeft op het lichaam en de psyche. Uitspattingen op gare afterfeesten of multigebruik in korte tijd gelden als het meest riskant. Het problematische druggebruik wordt, wellicht met uitzondering van coca ne, zelden toegeschreven aan n specifiek middel. Over het algemeen geldt wel dat alcohol een vaste partner is in problematisch combi- en multigebruik.

buurt en probleemjongeren

De dagelijkse realiteit van veld- en jongerenwerkers is dat ze veel energie, tijd en menskracht moeten steken in de onverbeterlijke types en groepjes **buurtjongeren** die dreigen te ontsporen. Het beeld is enigszins vertekend omdat er ook een substantiële groep Marokkaanse en Surinaamse buurtjongeren is, die wel naar school gaan en werken, maar vrienden hebben die doelloos rondhangen en/of overlast veroorzaken. Het grootste deel van de buurtjongeren is Marokkaans, waarvan sommigen ook bekend zijn bij de politie. Hun belabberde toekomstperspectief camoufleren ze met stoer machogedrag en gouden dromen over de grote financiële klapper. Het leven op straat maakt het er vaak niet makkelijker op en verkleint de kans op maatschappelijk succes. Menig jonge moslim worstelt met een persoonlijke of religieuze identiteitscrisis. Thuis wordt het vrome moslimgelooft gepredikt en worden strenge regels opgelegd, maar welke invloed hebben ouders als jongeren de straat als hun thuis beschouwen. Behalve naar school, werk,

of rondhangen in de buurt, gaan er ook groepjes in het weekend stappen in Amsterdam en omstreken. Veel van deze buurtjongeren heeft ervaring met **alcohol**. Nederlandse en Surinaamse jongeren drinken meer en vaker dan Marokkanen en Turken, maar alcoholgebruik lijkt ook bij de laatstgenoemde groepen aan invloed te winnen. Probleem is dat sommigen alcohol, soms uit stoerheid, moedwillig gebruiken om snel dronken te worden. Een grote meerderheid heeft ervaring met **cannabis**. Stringente leeftijdscontroles in coffeeshops hebben niet altijd het gewenste effect. Het is tekenend dat veldwerkers het soms opvallend vinden dat er ook jongeren zijn die niet blowen. Niet vinden jonge blowers economisch voordeliger dan hasj en ze zijn er tevens (maar niet zonder meer terecht) van overtuigd dat het THC gehalte hoger is en daarmee dus ook de gewenste stonedheid sneller bereikt wordt. Je wordt er chill van en het werkt volgens hen prima tegen stress. Maar afhankelijkheid ligt op de loer voor forse puffers zonder een zinnige dagbesteding. Hoewel **ecstasy** de aandacht van groepjes Surinaamse en Marokkaanse buurtjongeren heeft, wil het grootste deel er niks mee te maken hebben. **ocane** is nog minder populair.

De **probleemjongeren** die de panelstudie bestrijkt, bestaan uit twee groepen: de zwerfjeugd in opvanghuizen en mannelijke, vooral Oost-Europese, prostituees. De **zwerfjeugd** is etnisch gemengd. Ze nemen deel aan korte of langlopende opvangtrajecten. Met uitzondering van alcohol en cannabis staan veel jongeren erg sceptisch tegenover middelen zoals cocaïne en heroïne. Ook hier wordt geconstateerd dat jonge moslims in toenemende mate overstag gaan voor alcohol. Net als bij merkkleding is de keuze voor sterke drank een statussymbool. Ook cannabis is populair. Het collectief delen van een joint is een gewild sociaal ritueel. Er zijn signalen dat alcohol en cannabis vaker met elkaar worden gecombineerd. De Oost-Europese **jongensprostituees** verleggen hun terrein steeds meer naar datingsites op internet. Aanhoudende politiecontroles op straat en in bekende bars hebben de jongens kopschuw gemaakt. De verwachting is dat alleen de professionele bisnisjongens genoeg kwaliteiten in huis hebben om in dit vak te overleven.

survey jeugdzorg

Voor het eerst sinds dertien jaar is een survey uitgevoerd onder probleemjongeren in de jeugdzorg. Hierin hebben 311 cliënten van één van de grootste Amsterdamse hulpverleningsinstellingen voor jongeren met opgroei- en opvoedproblemen (pirit) een schriftelijke vragenlijst ingevuld. Het gaat om 82 jongeren met opvoedproblemen, 97 delinquenten jongeren, 65 dak- en thuisloze jongeren, en 67 jongeren in diverse overige hulpverleningstrajecten. De doorsnee leeftijd bedraagt 17 jaar. Jongens (59%) zijn iets oververtegenwoordigd. Ruim tweederde is van niet-westerse allochtone afkomst.

middelengebruik

Het middelengebruik van de onderzochte jongeren beperkt zich in de meeste gevallen tot roken, drinken en blowen. Vooral het laatste springt eruit. Het gebruik van harddrugs is gering en behelst voornamelijk partydrugs als ecstasy en cocaïne. Ook paddos worden wel gebruikt. Gebruik van straatdrugs als heroïne en crack komt echter zelden voor.

Middelengebruik van jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg 2006 (n = 311)

	Ooit	Laatste jaar	Laatste maand
alcohol	85	75	54
tabak	79	71	63
cannabis	66	59	45
ecstasy	14	8	2
cocaïne	8	5	2
amfetamine	7	4	1
paddos	13	6	2
heroïne	1	0	0
crack	4	1	1

De meerderheid rookt, maar niet altijd dagelijks. Dagelijks drinken komt helemaal weinig voor. Een kleine meerderheid (54 %) is huidige drinker (d.w.z. alcohol gedronken in de laatste maand). Gemiddeld drinken zij 5 glazen alcohol per gelegenheid. Hoewel hun omgeving zich soms wel eens zorgen maakt, vinden verreweg de meeste drinkers niet dat ze te veel of te vaak drinken. Van de totale onderzoeksgroep is 6 % een riskante drinker.

Bijna de helft van de jongeren heeft de laatste maand geblowd, waarvan een substantieel deel dagelijks (31 % van de huidige blowers, 15 % van het totaal). Gemiddeld worden er 3 joints per keer geblowd. Bijna een kwart van de onderzochte jongeren is een riskante blower. Een deel van de huidige blowers vindt ook zelf wel dat ze te veel of te vaak blowen (27 %) en wil hulp bij het stoppen of minderen van hun gebruik (11 %).

De blowers van 18 jaar en ouder halen hun hasj of wiet vrijwel uitsluitend zelf in een coffeeshop. De jongeren onder de 18 jaar hebben officieel geen toegang tot de coffeeshop, maar toch komt hun hasj en wiet daar vaak wel vandaan. Ze laten het halen of halen het zelf. Minderjarigen blowen vooral buiten op straat, blowers boven de 18 doen dit vaker thuis of in de coffeeshop.

Het ooit-gebruik van ecstasy, cocaïne, amfetamine en paddos ligt rond de 10 %. Het huidige gebruik bedraagt 1 - 2 %. Een klein aantal jongeren hebben de laatste maand

iets anders dan alleen tabak, alcohol of cannabis gebruikt. Slechts een enkeling vindt dat hij of zij te veel harddrugs gebruikt, wil hulp met stoppen, of heeft contact gehad met de verslavingszorg.

Op hun 13^e zijn de ooit-gebruikers onder de jongeren in de jeugdzorg begonnen met roken en drinken, op hun 14^e met blowen en rond hun 16^e volgden ecstasy en andere middelen. Daarmee lijken het in vergelijking met jongeren in de algemene bevolking vroege starters. Met blowen begonnen zij bijna twee jaar eerder dan gemiddeld. Deze vergelijking wordt echter vertekend doordat de gemiddelde leeftijd in onze steekproef verhoudingsgewijs laag is. Deels gaat het hier om experimenteel gebruik en zijn ze er niet mee doorgedaan. Dit geldt met name voor de harddrugs ten minste 40% van de ooit-gebruikers heeft het laatste jaar niet meer gebruikt.

Wanneer we de verschillende subgroepen binnen de jongeren in de jeugdzorg vergelijken, dan valt als eerste de afwezigheid van verschillen tussen jongens en meisjes op. Ze roken, drinken en blowen even veel en vaak en ook in harddruggebruik zijn ze eender. Leeftijdverschillen komen vooral tot uiting in het ooitgebruik: 20-plussers hebben meer ervaring met middelen dan de 14-15 jarigen. Etniciteit speelt een rol bij vrijwel al het middelengebruik. Westerse jongeren in de jeugdzorg kennen een hoger gebruik dan hun niet-westerse medeleiden. Van de drie onderscheiden categorieën op basis van het type hulpverlening, zijn het de dak- en thuisloze jongeren waar de gebruikscijfers het hoogste zijn. Overigens kan dit deels een leeftijdseffect zijn, want deze categorie is ouder. Vooral het aandeel riskante blowers is opvallend hoog in deze categorie.

Vergeleken met jongeren uit de algemene Nederlandse bevolking, zijn de jongeren in de jeugdzorg vaker huidige rokers en bijna tien keer zo vaak huidige blowers. Ook hebben ze wat meer ervaring met harddrugs. Het aandeel drinkers lijkt daarentegen juist kleiner in de jeugdzorg. Dit is zeer waarschijnlijk een etniciteiteffect: niet-westerse allochtonen drinken relatief weinig alcohol en juist deze bevolkingsgroep is in de Amsterdamse jeugdzorg veel groter dan in de landelijke bevolking. Uit de vergelijking met Amsterdamse leerlingen in het voortgezet onderwijs uit 2002 komt ongeveer hetzelfde beeld naar voren. Vooral het cannabisgebruik ligt hoger bij de onderzochte jongeren in de jeugdzorg. De vergelijking met de in 1993 onderzochte probleemjongeren laat juist een verschil in harddruggebruik zien. Het gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine is in dit geval lager onder respondenten van 2006. Uit de vergelijking met jongeren in detentie en school drop outs komen de jongeren in de jeugdzorg over de hele linie gunstig

naar voren. Ten opzichte van deze deviante jongeren zijn de gebruikscijfers relatief laag.

preventie indicatoren

De Preventie Indicatoren geven globale trends weer, waar preventie op in kan spelen. Ze leveren echter geen precieze cijfers, die representatief zijn voor de gehele Amsterdamse drugsmarkt.

De registratiegegevens van de telefonische informatie- en advieslijn laten al drie jaar dezelfde top 3 van middelen zien: alcohol aan kop, op gepaste afstand gevolgd door cannabis en cocaïne. Vragen over ecstasy worden sinds de eeuwwisseling nauwelijks meer gesteld.

De vragen die gesteld worden via de website hebben dezelfde top 3 van middelen. Het verschil tussen de nummers 1 (alcohol) en 2 (cannabis) is hier echter niet zo groot. vergeleken met de telefonische vragen is het aandeel alcoholvragen via internet half zo groot. Daarnaast heeft cocaïne bij de internetvragen pas dit jaar ecstasy van de derde plaats verdreven.

Rijwilligers van het peer voorlichtingsproject Unity krijgen op party's nog wel voornamelijk vragen over ecstasy. Toch is ook hier een forse afname merkbaar.

Van de partybezoekers die naar de Unity stand kwamen had een derde die avond ecstasy gebruikt en een zesde cocaïne. Het middelengebruik van de bezoekers van de stand is niet representatief voor het gehele partypubliek (de stand trekt vooral gebruikers van de klassieke house drugs ecstasy en amfetamine) en verschilt bovendien sterk per type party. Toch lijken de gebruikscijfers voor ecstasy en cocaïne ook op party's dicht bij elkaar te komen. Alcohol blijft overigens ook op de party's het meest gebruikte middel. Maar in vergelijking met de telefonische informatie- en advieslijn en de internetservice, worden bij de Unity stand erg weinig vragen over dit middel gesteld.

Bij de testservice wordt voornamelijk ecstasy aangeboden. In tabletvorm, maar ook steeds vaker in poeders of kristallen. De kwaliteit van de ecstasypillen is al jaren stabiel te noemen. Gemiddeld bevat een pil 85 mg MDMA en verreweg de meeste ecstasy bevat bovendien geen andere stoffen. De grote spreiding in dosering lijkt iets af te nemen. Het aantal en de zuiverheid van de bij de testservice aangeboden cocaïnemonsters is vergelijkbaar met vorig jaar.

conclusie

Alle verzamelde informatie in deze Antenne monitor (panelstudie, survey en preventie indicatoren) bevestigt dat alcohol alom genotmiddel nummer één is. In het uitgaansleven wordt er in het kader van een gezondere leefstijl gestopt met roken, geminderd met blowen en bewuster met druggebruik omgegaan, maar

als het op alcohol aankomt is van matiging geen sprake. In clubs en op party's is alcohol het meest gebruikte middel en via telefoon en e-mail krijgt de Jellinek een grote hoeveelheid vragen om informatie of advies. Ook door buurtjongeren, zwerfjongeren en jongeren in de jeugdzorg wordt soms veel en vaak gedronken. Uit de panelstudie komen daarbij opvallende signalen over toenemend alcoholgebruik onder de jonge, traditioneel geheelonthoudende moslims. Maar bij de buurt- en probleemjongeren uit de panelstudie en de jongeren in de jeugdzorg uit survey wordt alcohol niet als het grootste probleem gezien. Daar is het cannabis waarover hulpverleners, de omgeving, maar ook de jongeren zelf zich zorgen maken. Er wordt door een deel van de jongeren ook fiks gebloed, wat passiviteit bevordert. Iets wat slecht combineert met huidige problemen op het gebied van vrijetijdsbesteding, scholing, werk, opvoeding, psychisch functioneren, justitie of huisvesting, en matige maatschappelijke kansen voor de toekomst.

Uitzonderingen daargelaten is het gebruik van harddrugs en zeker straatdrugs als crack en heroïne over het algemeen nauwelijks een issue bij de buurt- en probleemjongeren en jongeren in de jeugdzorg. Het grootste deel heeft nog nooit ecstasy of cocaïne gebruikt en velen willen er ook niks van weten. Dat geldt niet voor de trendsetters in het uitgaansleven. Daar is ecstasy duidelijk over zijn piek, maar nog zeker niet verdwenen. Het etnische gemiddelde urbansegment is nog nieuwsgierig. Wat betreft cocaïne is de snelle groei van de jaren negentig gestagneerd, maar van een daling is nog geen sprake. Het middel kan overal en altijd gebruikt worden en lijkt ook steeds weer op te duiken, of je nu zin hebt of niet.

VI

ENGLISH SUMMAR

Amsterdam nightlife is in full swing again. The growing popularity of urban music continued to be an influential trend at the heart of the club scene in 2006. Distinguished clubs are programming a variety of formulas that succeed in pleasing a multiethnic public. In the trendsetting club segment, divisions between the dance and urban music crowds are blurring. Dance music, a derivative of house, is a genre that has long been popular in predominantly white milieux, while urban stems from black music traditions. Alongside the increased ethnic intermingling, the lines of separation between hip and mainstream, gay and straight, chic and vintage have also softened, and so have the distinctions between trendsetters and trend followers. A kind of hip mainstream seems to be emerging. Amsterdam has not really seen a-party-heid trends as in Rotterdam⁹⁵, where groups are withdrawing into their own partying bastions. The market for the yearly summer festivals with dance music programming is now saturated. More innovative developments are expected soon, with new festivals offering a broad range of music from all parts of the globe.

The chic upper segments of the Amsterdam nightlife market are now characterised by a status quo. The spread of small, exclusive clubs, seen in recent years, has come to a halt. Yet given the increasing popularity of the urban genre, the affluent urban music elite will probably see its demands fulfilled for a sophisticated new hotspot in the near future. After all, most of the current Amsterdam nightlife venues are still overwhelmingly white.

The alternative-hip underground (that is, underground scenes since adopted by the club scene) has generated a broad reservoir of nightlifers still averse to the bling-bling mania. They have a keen sense for the irony of passing fads and fashions. They do not feel challenged by the merely novel. Developments have to be truly innovative, small-scale and unconstrained. The pressure to catalyse new, wicked venues that do not shrink back from cultural and musical experimentation is growing ever stronger. People believe Amsterdam has a duty to keep inspiring its creative class in social and cultural endeavours.

⁹⁵ In Rotterdam dansen alle subculturen apart by Marjolein van Diggelen in NRC.Next 17 April 2007.

The parameters clearly seem to be expanding in positive directions. However, an unexpected obstacle has arisen, exposing a paradox between pleasure and prohibition. Bitter criticism is now heard from all quarters about the behaviour of public officials, police and security firms in and around nightlife venues and events. The use of drug dogs, body-search traps and police interventions (squad) (ominously known as *stea's* at dance parties and in the public domain) has touched off a storm of indignation. People are getting the uneasy feeling that celebrating freedom, pleasure or enjoyment has become a conditional privilege, whose limits are enforced by a menacing display of power and intrusive surveillance. This development does not go down well with educated, creative trendsetters. Admittedly, they are a class of people who don't just work from 9 to 5, and who like to paint the town red now and again. They have chosen Amsterdam not just for its generous career prospects, but for its proverbial freedom and tolerance as well. These very qualities, which have long made Amsterdam so appealing, are now under threat. Can Amsterdam succeed in resisting the neoliberal onslaught, with its tighter prohibitions and its constriction of hedonism and civil liberties? Could this also be evidence of growing ascendancy on the part of the Amsterdam police machinery – in this case affecting the nightlife culture – whereby the traditional emphasis on harm reduction and health protection is shifted in favour of rigidity in law enforcement?

The Antenna monitoring scheme

Since 1993, Amsterdam Antenna has been collecting qualitative and quantitative data to document trends and substance use amongst adolescents and young adults in the city. Our **panel study** traces the latest developments by conducting regular interviews with a panel of insiders in the nightlife scene. Trendsetters in various club and party scenes often experiment with new recreational substances or retrieve 'old' substances from the medicine chest. They also lead the way as certain drugs go out of fashion. Our panel study also focuses on neighbourhood and problem youth. Unlike the trendsetters in the nightlife scenes, these young people take few party drugs like ecstasy and powder cocaine, but mainly cannabis and street drugs (formerly mostly heroin, but for many years now mainly crack cocaine). The panel study reports rumours, signals and trends from Amsterdam youth cultures. Exact figures are usually lacking in this part of the report. Our annual **survey**, on the other hand, delivers quantitative data about substance use. Each year we focus on a specific group of young people. In the past 13 years, we have repeatedly surveyed secondary school pupils, pubgoers, clubbers and cannabis coffeeshop patrons. Our 2006 survey now shifts the focus to the young clients of the youth services. Other statistics we report here are obtained from sources we call substance use **prevention indicators**. These provide secon-

dary or selective information on the alcohol and drugs market in the form of quantitative statistics on queries received via a telephone help line and a website, on drug education contacts at dance events, and on results from the testing of voluntarily submitted drugs. Altogether, the information reported in the various parts of Antenna yields a diversified picture of developments and trends in Amsterdam's world of recreational substances.

panel study trends in the alcohol and drugs market

The previously reported moderating trend in the use of recreational substances in large mainstream clubs continued on a relatively stable basis in 2006, with the exception of alcohol. In certain subcultural or creative niches, hefty quantities of alcohol or drugs are still consumed at times – often in combination – and minor fads can be spotted from time to time. By and large, though, there still seems to be a declining interest in taking drugs on a night out. This confirms our impression that recreational substance use occurs in waves over time. We have offered explanations for this in previous Antennas, and we believe they are still valid. First, the tenacious policies of body-searching at club entrances seem to have borne fruit. Customers that seem high on drugs are denied entry or are double-checked inside the clubs by patrolling bouncers or plainclothes police. Club patrons now tend to restrain themselves when they go out. An accompanying phenomenon is an increased tendency in nightlife circles to regard people who are 'doped up out of their minds' as common or vulgar. The subsiding dance music genre is also leaving behind increasingly large gaps in the ecstasy mindset that spread across the nightlife scene until the mid-1990s. Last but not least, a more general fixation on individual fitness and healthier lifestyles has also tempered the use of drugs.

recreational substances

Cocktails, mixes, shakers and shooters: there is no end to the forms of **alcohol** to be had at clubs, bars, lounges and pavement cafés. In spite of persisting complaints about high prices, no one seems to be drinking any less. Preferences differ between young people of ethnic Dutch, Surinamese or Moroccan origin in the urban and the dance scenes. The urban music scene is home to a relatively large number of people who drink little or no alcohol, and who order soft drinks. Males and females also have different tastes, with women drinking more liqueurs and sweet mixed drinks, and men more spirits like vodka and whisky as well as beer. Interestingly, the drinking preferences of hip-hoppers are prone to reflect the status symbols of American club culture. They order relatively luxurious and expensive drinks at the bar.

Tobacco smoking now forms a marked contrast to alcohol. Nightlifers are smoking significantly less, and more and more of them are deciding to quit,

mainly citing health reasons. Correspondingly, less **cannabis** is also being smoked, in most nightlife scenes at least.

The use of **ecstasy** (pills, powders or crystals) has long since stabilised in the mainstream club segment – and at a significantly lower level than at the turn of the century. On the other hand, in trendsetting urban music circles, the curiosity about ecstasy now seems to be overcoming the scepticism, though the use of the drug is still confined there to small groups. People who attend large dance events with friends still seem inclined to let go of the reins now and then. Although the current generation of nightlifers do have an appreciation for ecstasy, most are well aware of its unwanted negative effects. So people are taking ecstasy less frequently and more cautiously. The ecstasy high tends to be reserved for special or ceremonial occasions. Some people then seize the chance to go on a binge. Psychedelic **ecstasy like drugs** such as 2-CB, MDA, 2-CI and 2-CT enter the market only sporadically, and methylone (alias Explosion) has pretty much disappeared from the Amsterdam drug market.

Cocaine is no longer the province of the higher echelons. Sniffing the white powder has undergone rapid democratisation since the 1990s. In recent years, the number of cocaine users in Amsterdam nightlife has stabilised or is still growing slightly, and is now comparable to that for ecstasy. The drug tends to pop up like it or not, such as after a lavish meal, on the beach, in a club, on the back seat of a car, or when playing computer games. Cocaine use is now less and less confined to the weekend. People often sniff along with other people or are offered a line of coke by someone else. Yet many users report a love-hate relationship with cocaine. They complain in particular about their obsession with the drug. This paradoxical mindset is perfectly illustrated by those cocaine users who grudgingly sniff away even though they want to cut back.

Amphetamine is the old-time classic amongst the stimulants. This second-rate upper has only a marginal place in Amsterdam nightlife. The Amsterdam market for speed is quite limited, and the drug can be difficult to find. In some niches in the gay scene, the use of **methamphetamine** seems to be increasing slightly, as the drug is thought to boost the sex drive.

Several pharmacologically interrelated anaesthetic drugs have managed to gain a steady toehold in some nightlife scenes, albeit on a far smaller scale than drugs like ecstasy or cocaine. **Laughing gas** is the least used, as it is hard to obtain. **GHB** which experienced a peak around the year 2000, is now making a cautious comeback in trendsetting circles, according to both users and club staff. It is popular at afterparties and sex parties but is also used privately. The salty liquid still enjoys a reputation as an eroticising, disinhibiting drug, and some people use it to relax (after cocaine) or as a nightcap. Nightlife informants continue to express amazement at the popularity of the psychedelic anaesthetic **ketamine** in

parts of certain scenes. Although more ketamine is now on the market – judging by the increasing number of dealers – it is still not always available. Ketamine is regarded as a ‘freak’s drug’ with a cult status.

psychedelics (LSD, magic mushrooms, DMT, ayahuasca) remain confined to psychonauts and veteran trippers in tiny scenes. Although a broad spectrum of natural and synthetic psychedelics exists, they are of marginal interest.

Some groups of gay men are still the unchallenged leaders in **Viagra** popping and **poppers** sniffing. Interestingly, some also take Viagra while actually in clubs and bars, or they keep a ‘security stash’ in their pocket until a sex contact seems imminent. Some people also take Viagra to overcome temporary impotence caused by the use of drugs like stimulants. No wonder some cocaine dealers sell ‘blue’ as well as ‘white’. **Sleeping pills** are sometimes engaged to calm the body after stimulant use, but they are hard to buy during a night out.

In addition to the use of individual drugs, all networks report **polydrug use** as well, both simultaneous and concurrent. The more substances that are on the market, the greater the likelihood of various combinations. Combinations of alcohol and stimulants are the undisputed favourites. Each specific substance is used either to neutralise the effects of another substance, to intensify them, or to discover a new kind of high. Few users know or sense exactly what effects a certain chemical cocktail will actually have on their body and psyche. Polydrug binges at ‘wasted’ afterparties, or the taking of different drugs in sequence within a short span of time, are thought to carry the greatest risks. Problem drug use is seldom attributed to a single substance, with the possible exception of cocaine. By and large, though, alcohol is a steady partner in problematic polydrug use.

neighbourhood and problem youth

The daily reality of youth workers and fieldworkers consists of devoting loads of time, energy and human resources to intractable types and groups of neighbourhood youth who risk sliding into serious delinquency. The picture is somewhat skewed, perhaps, in that large groups of Moroccan and Surinamese neighbourhood youth also exist who do go to school or work, but who have friends that hang about and/or cause nuisance. The largest percentage of neighbourhood youth are from Moroccan backgrounds, and some have police records. Many try to camouflage their grim future outlooks by talking and behaving tough and dreaming they will strike it rich someday. Life on the streets usually doesn’t help either. It further reduces their chances of getting anywhere in society. Many young Muslims are caught up in a personal or religious identity crisis. Their parents preach Muslim orthodoxy and apply strict rules at home, but how much influence do parents have on youths who see the streets as their home? Besides attending

school or work or hanging out on neighbourhood streets, some groups also go to nightlife venues in Amsterdam and environs.

Many such neighbourhood youth have experience with **alcohol**. Ethnic Dutch and Surinamese young people drink more often and in larger quantities than ethnic Moroccan or Turkish youths, but alcohol is also gaining ground in the latter two segments. One problem is that some young people deliberately use alcohol to get drunk quickly, trying to project an image of bravado. A large majority of neighbourhood youth have experience with **cannabis**. Strict age controls in cannabis coffeeshops do not always have the intended effect. Significantly, fieldworkers are often surprised if they encounter young people who do not smoke any dope. Young pot smokers tend to think marijuana is a better buy than hash, and they also believe it has a higher THC content and gets them stoned faster (which is not necessarily the case). They report it chills them out and is a great remedy for stress. But drug dependency looms large for heavy tokers who have no rewarding daily activities. Although some small groups of Surinamese and Moroccan neighbourhood youth show interest in **ecstasy** most will have nothing to do with it. **cocaine** is even less popular.

Two groups of **problem youth** are monitored by our panel study: homeless youth using shelters and male sex workers who are mostly from Eastern Europe. The **homeless youth** are an ethnically mixed bag. They are enrolled in brief or longer-term care pathways. Many express scepticism about hard drugs like cocaine and heroin, but not towards alcohol and cannabis. Here, too, young Muslims are reportedly yielding to the temptations of alcohol. As with designer clothes, a taste for alcoholic spirits functions as a status symbol. Cannabis is also popular, and collectively passing around a joint is a valued social ritual. There are signs that alcohol and cannabis are increasingly used in combination. The Eastern European **male sex workers** are shifting their catchment areas to online dating sites. Ongoing police checks on the streets and in known sex trade bars have scared them off. The expectation is that only the truly professional business boys can deliver enough quality to survive in this trade.

survey in the youth services

This year we report on the first survey in thirteen years to focus on problem youth who utilise the Amsterdam youth services. We recruited 311 clients of Spirit, the largest local agency for children and adolescents with problems growing up, and they completed a written questionnaire. They included 82 young people with problems related to upbringing, 97 young offenders, 65 homeless youth, and 67 young people in various other care or support pathways. Their average age was

17. Males were somewhat overrepresented (59%). More than two thirds had minority ethnic backgrounds.

substance use

In most cases, the substance use of the young people we studied was limited to tobacco, alcohol and cannabis. Cannabis stood out in particular. The use of hard drugs was insignificant, and it involved mainly party drugs like ecstasy and cocaine. Some people also took magic mushrooms. Street drugs like heroin or crack were rare.

Substance use by young people using Amsterdam youth services 2006
(N = 311)

	Lifetime	Last year	Last month
alcohol	85	75	54
tobacco	79	71	63
cannabis	66	59	45
ecstasy	14	8	2
cocaine	8	5	2
amphetamine	7	4	1
magic mushrooms	13	6	2
heroin	1	0	0
crack cocaine	4	1	1

The majority of respondents smoked tobacco, though not all smoked it every day. Daily drinking was quite uncommon. A small majority of 54% were current (past-month) drinkers, averaging 5 units of alcohol per occasion. Although people in their social surroundings had sometimes expressed concern, few of the respondents themselves believed they drank too much or too often. About 6% of the sample qualified as hazardous drinkers.

Almost half of the young people we questioned (45%) had smoked cannabis in the past month. Sizeable percentages (31% of current cannabis smokers, 15% of the total sample) were smoking it daily. An average of 3 joints were smoked per occasion. Nearly one quarter of the sample qualified as hazardous cannabis users. Many of the current users themselves believed they were smoking too often or too much (27%) and wanted help in cutting down or stopping (11%).

Cannabis smokers aged 18 or older purchased their hashish or marijuana themselves, almost exclusively in cannabis coffeeshops. Although people under 18 are officially banned from coffeeshops, they did obtain the cannabis there, either buying it themselves or having someone else buy it. Underage respondents

were more likely to smoke on the streets, whereas those above 18 smoked more at home or in coffeeshops.

The lifetime use of ecstasy, cocaine, amphetamines and magic mushrooms was around 10%, and current use varied from 1% to 2%. Almost no one believed they took too many hard drugs, wanted help to come off them, or had been in touch with addiction services.

In the sample of youth services clients, the lifetime users of tobacco or alcohol had started consuming these substances at an average age of 13. People began using cannabis at 14, and ecstasy or other drugs at about 16. They thus seem to be early beginners as compared to their peers in the general population. Cannabis smoking began almost two years earlier than the general population average (a comparison slightly biased by the lower mean age in our sample). Some respondents had only experimented with drugs and did not continue using them. That was especially the case for hard drugs: at least 40% of the lifetime users of a hard drug had not taken it in the past year.

If we compare youth service clients in terms of demographics, the first thing worth noting is the absence of gender differences. Girls and boys consumed tobacco, alcohol and cannabis in roughly the same amounts and frequencies, and the same applied to hard drugs. Age differences were mainly apparent in terms of lifetime substance use, with those above 20 reporting more experience than those aged 14-15. Ethnicity was a factor in relation to virtually all substances. Young people of Western ethnicities reported higher levels of consumption than their counterparts from non-Western minorities. In terms of the three specific care pathways distinguished above, the homeless youth had the highest rates of substance use, but this might be an age effect due to their older average age. In particular, the homeless category contained a high percentage of hazardous cannabis smokers.

In comparison with young people in the general Dutch population, those using youth services were rather more likely to be currently smoking tobacco, and they were almost 10 times more likely to be current smokers of cannabis. They also reported more experience with hard drugs. In contrast, the percentage of alcohol drinkers was lower for the youth services clients than for their peers. Most probably this is an effect of ethnicity, as the percentage of clients from non-Western minorities was far higher than in the general population, and alcohol use is relatively low in that population segment. A similar picture emerges when the youth services clients are compared to our 2002 sample of Amsterdam secondary school pupils. Cannabis use was especially high amongst youth services clients. On the other hand, if we compare the current youth services clients to the problem youth polled in 1993, we see that the use of the hard drugs ecstasy, cocaine and amphetamine was lower in the 2006 sample. In a comparison with a

2002/2003 sample of school dropouts and youth in detention, the youth services clients had lower rates of substance use across the board.

prevention indicators

Our substance use prevention indicators highlight overall trends that need to be addressed by health promotion services. The indicators do not produce exact statistics that are representative for the entire Amsterdam drugs market.

For three years now, the data recorded by the Jellinek Prevention telephone information and advice line have identified the same top-3 substances: alcohol, followed at some distance by cannabis and cocaine. Telephone queries about ecstasy have been infrequent since the turn of the century.

Queries made to the Jellinek website involved the same top-3 substances, though the gap between alcohol (number 1) and cannabis (number 2) was narrower here than in the telephone service. The relative proportion of online alcohol queries was only half that via the telephone line. Only this year did cocaine oust ecstasy from third place among the web queries.

Voluntary workers from the Unity peer education project serving at dance events still received the most queries about ecstasy, but they reported a sharp decline in 2006. One third of the attendees that visited the Unity stand reported they were taking ecstasy that evening, and one sixth reported cocaine. The substance use tallied by Unity staff was not representative for the entire public attending the event (the stand primarily attracts users of the classical party drugs ecstasy and amphetamine), and the reported substance use also varied widely depending on the type of party. All in all, however, the rates for the use of ecstasy and cocaine at dance events appear to be converging. Alcohol remains the most heavily consumed substance at the events. Yet in comparison to the telephone and online services, very few queries about alcohol are received by the Unity stand.

At Jellinek's drug-testing service, ecstasy is the drug most frequently brought in for testing. It is delivered mostly in pill form, but increasingly also in the form of powders or crystals. The quality of the ecstasy tablets has been stable for years. In 2006 they contained an average of 85 milligrams of MDMA, and the vast majority of the ecstasy samples contained no other substances. The wide dose fluctuations appeared to be levelling off slightly. The number and the purity of the cocaine samples submitted for testing were comparable to those for the previous year – the average purity was around 60%.

conclusion

All the information compiled in this Amsterdam Antenna monitoring report (collected from the panel study, the survey and the prevention indicators) confirms that alcohol is recreational substance number 1 in all walks of nightlife and street-life. People in nightlife scenes may be quitting smoking, cutting back on cannabis, and being more careful about hard drugs, but there is no question of moderation when it comes to alcohol. At clubs and dance events alike, alcohol is the prime substance consumed, and many requests for information and advice about alcohol come to Jellinek Prevention via its telephone and web-based services. Many neighbourhood youth, homeless youth and youth services clients also drink frequently and heavily. The panel study even found signs of growing alcohol consumption by young Muslims who have traditionally been abstinent. Yet for the problem youth monitored by the panel study and polled in our survey, alcohol does not appear to be the most problematic substance. Cannabis is the drug that raises the most concern amongst youth workers, friends and relatives, and even the young people themselves. A substantial number of young people are heavy users of cannabis, and being stoned fosters passivity. It exacerbates their current constellation of problems involving leisure activities, education, employment, parents, psychological functioning, criminal justice, housing, and bleak social prospects.

With some exceptions, the use of hard drugs, and especially street drugs such as crack and heroin, is not a real issue for the problem youth. Most have never tried ecstasy or cocaine, and many reject the very idea. The same cannot be said for the trendsetters in nightlife scenes. Although ecstasy is clearly beyond its prime, it has in no way disappeared from use – the ethnically mixed urban music segment of nightlife is still curious to try it. As for cocaine, its rapid upsurge in the late 1990s may have slackened, but a decline is not yet evident. Cocaine can be taken at all places and times, and it keeps turning up everywhere, even when people are not in the mood.

BI LAGE A

PANEL

de panelmethode	18
geruchten signalen en trends	180
panelnet erken en panelmutaties	181
nieuw e panelleden	182
uittredende panelleden.....	182
vervangen panelleden	182
toelichting bij tabellen panelnet erken.....	182
tabellen	183
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit	183
Tabel 1 panelnetwerken: club- en partycircuit (vervolg).....	184
Tabel 2 top drie drugs: club en partycircuit.....	185
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit.....	186
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	187
Tabel 3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg).....	188
Tabel 4 panelnetwerken: buurtjongeren en probleemjongeren.....	189
Tabel 5 top drie drugs: buurtjongeren en probleemjongeren.....	189
Tabel 6 druggebruik: buurtjongeren en probleemjongeren.....	190
Tabel 7 Amsterdamse drugsprizen 2006.....	191
Tabel 7 Amsterdamse drugsprizen 2006 (vervolg)	192

de panelmethode

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over de Amsterdamse drugsmarkt. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren en jongvolwassenen. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen.

Die ontwikkelingen behelzen enerzijds de trendsetters en de vroege trendvolgers die meer dan gemiddeld met drugs experimenteren en vaak voortrekkers zijn van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. We onderscheiden drie typen trendsetters: de maven (bollebozen), connectors en de sales men.⁹⁶ De maven hebben veel kennis van het uitgaanscircuit en/of de drugsmarkt en kunnen ons hierover alles vertellen. Ze opereren deels achter de schermen, maar wisselen ook onderling specifieke informatie uit over drugs. Ze weten ons haarfijn te vertellen hoe de vork precies in de steel steekt als het gaat over farmacologische eigenschappen van verschillende typen drugs. Soms zijn ze betrokken als innovators die uit hobbyïsme veel chemische kennis hebben en een buitengewone interesse vertonen voor (nieuwe) drugs. Zij hebben geen behoefte om nieuwe chemische innovaties bij een groot publiek onder de aandacht te brengen. De connectors opereren dynamischer en zijn goed op de hoogte van de uitgaans- en drugsmarkt. Soms slijpelt er kennis door van de maven waar ze soms contact mee hebben. De connectors weten precies waar de belangrijke of invloedrijke spelers op de markt zich bevinden en welke posities ze innemen binnen het hectische uitgaansleven. Connectors investeren veel tijd in sociale contacten om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen. De kracht van sales men en of proseliteerders⁹⁷ (evangelisten) is dat ze veel overtuigingskracht hebben en in staat zijn om een grotere groep, tot zelfs de grootste sceptici, te enthousiasmeren voor een nieuwe drug, een nieuwe clubavond, of een nieuwe mode. Daar waar anderen voorzichtig zijn, wil de evangelist het van de daken schreeuwen. Het is goed mogelijk dat trendsetters meerdere posities en rollen hebben. Aangezien de innoverende, producerende en consumerende segmenten binnen het uitgaansleven vaak in elkaar grijpen, kan iemand zowel de rol van de connector als van de salesmen spelen.

⁹⁶ Gladwell (2000).

⁹⁷ Cohen (1975).

Naast trendsettende uitgaansnetwerken wordt het panel ook vertegenwoordigd door veldwerkers die contact hebben met de buurt- en probleemjongeren. De ontwikkelingen hier gaan eerder over jongeren die vanwege hun riskante en problematische leefstijl sneller in de problemen komen. De laagopgeleide en deels verpauperde zwerfjeugd, buurtjongeren met een strafblad of Oost-Europese hoerenjongens zijn de tegenpool van de doorgaans hoogopgeleide trendsetters. Het leven van alledag speelt zich bij de buurt- en probleemjongeren eerder af in de marge.

De leden moeten oppassen om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. De panelstudie gaat niet over de doorsneejongeren in het mainstream uitgaansleven, alhoewel zij dit segment wel beschrijft als nieuwe ontwikkelingen in het uitgaanscircuit een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en vroege trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar onafhankelijk van elkaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scene of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels overlappen. Wel op megafeesten als in favoriete clubs of cafés kunnen panelleden tegelijkertijd aanwezig zijn en vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest, de locatie en de sfeer. Het gaat daarbij **niet** om het eigen druggebruik, maar over wat zij waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen van clubmedewerkers en stappers kunnen zeer uiteenlopend zijn omdat er vanuit een verschillend perspectief wordt gekeken. Dit maakt de panelmethode juist zo boeiend, omdat we in onze analyse en vertaling van de verhalen over het hedonistische uitgaansleven en het problematische buurt- en straatleven en (nieuwe) patronen, signalen en trends in verschillende dimensies op de voet kunnen blijven volgen.

Om de anonimiteit van zowel panelleden als clubs, cafés, coffeeshops, etcetera te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als deze door panelleden direct in verband worden gebracht met handel- en of druggebruik. We kiezen bewust voor deze voorzichtige benadering om de anonimiteit van panelleden en locaties te waarborgen en ze niet in diskrediet te brengen. Als er een impressie wordt gegeven van een populaire clubavond of party, dan wordt de locatie gewoon vermeld aangezien we dan niet ingaan op het middelengebruik. Aangezien sommige panelleden twee diverse netwerken beschrijven wordt elk panellid met een nummer en de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken te typeren.

geruchten signalen en trends

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare **geruchten** te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij **signalen** omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Maar precies een signaal ophoudt en een trend begint, is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om **types** te onderscheiden van werkelijke trends. We spreken pas van een **trend** als meerdere panelleden in verschillende netwerken tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare en nieuwe ontwikkeling waarnemen in de uitgaans- of drugsmarkt. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat actuele informatie over spraakmakende **types**, nieuwe scenes, muziekgenres en uitgaanslocaties. Maar de betekenis en het belang van het Amsterdamse uitgaansleven wordt ook in een sociaal-culturele en historische context geplaatst die veel verder reikt dan de vluchtigheid van hip en hype, die vaak vergankelijk en tijdsgebonden blijken te zijn.⁹⁸ Dat bij wijze van spreken vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Onze focus is daarom niet alleen gericht op nieuwe fenomenen binnen een uitgaanssetting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden gevolgd en beschreven. Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen in de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jonge mensen op empirisch controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

De panelstudie geeft op de langere termijn meer inzicht in gebruikspatronen, reguleringsmechanismen, de mate van interesse in nieuwe drugs en het verschijnen en verdwijnen van middelen op de gebruikersmarkt. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt op haar eigen wijze en onder een ander gesternte de genotmiddelen die in omloop zijn. Dit verklaart waarom het middelengebruik een

⁹⁸ Leland (2004).

golvend karakter vertoont met pieken en dalen. De nieuwkomers vormen zichzelf een beeld op grond van hun eigen ervaring, ervaringen van vrienden en de bestaande informatie die op dat moment voorhanden is. Internet is voor jongeren een veilig en rijk medium om specifieke informatie over drugs te zoeken op speciale voorlichtingssites of vragen te stellen aan de eigen feestcommunity. Nieuwe hypes, rages en kicks worden mede door nieuwe communicatievormen als My Space, Hyves en You Tube snel bekend in de scene. Ze kunnen slechts gissen naar de consequenties hiervan. Het is ons wel opgevallen dat binnen het videowebgenre van You Tube een toename van korte drugsfilmpjes valt te bespeuren. Het is dan ook geen toeval dat we tijdens het schrijven van Antenne 2006 een filmpje van drie en een halve minuut, genaamd 'nakkie erbij', kregen toegevoerd door een baldadige coca nesnuiver.⁹⁹

panelnet werken en panelmutaties

Om de hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel en voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. Ze slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Om nieuwe ontwikkelingen op de voet te blijven volgen, blijft het noodzaak om het panel aan te blijven vullen met leden die een goed begrip hebben van nieuwe fenomenen in het uitgaansleven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Ook wordt een overzicht gegeven van panelmutaties met nieuwe, vervangen en uitgetreden panelleden.

De panelmutaties zijn onderverdeeld in drie categorieën: nieuwe panelleden, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen; vervangen panelleden die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk; en uitgetreden panelleden die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

⁹⁹ Het filmpje 'nakkie erbij' is een persiflage op de reclame 'koekje erbij', dat enkele maanden op de Nederlandse TV was te zien. 'Nakkie' is een term die in het Amsterdamse snuifmilieu ook wel wordt gebruikt voor een snuifje cocaïne.

nieuwe panelleden

Er zijn vier nieuwe personen in het panel vertegenwoordigd. Zij zijn onder andere geworven na tips van panelleden, of op basis van eigen veldwerk benaderd.

- Rafi (96a) is gepokt en gemazeld en woont in Amsterdam Oost. Hij kent veel jonge Marokkanen en Surinamers.
- Rico (97a) participeert in een multicultureel en trendsettend clubnetwerk.
- Ebony (98a) heeft als maatschappelijk werker intensieve contacten met een groep etnisch gemiddelde buurtjongeren die gebruik maken van de jeugdhulpverlening en de crisisopvang.
- Clara (99a) heeft als DJ goed zicht op een jong alternatief homonetwerk en op de technoscene.

uittredende panelleden

In totaal zijn er vier personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen.

- Brian (90a) is uit het beeld verdwenen omdat hij zowel telefonisch als per e-mail niet meer reageert.
- Endy (84a) is wegens studieperikelen in een andere stad gaan wonen.
- Floris (74a) had nog maar sporadisch contact met de psytrance scene.
- Sam (19ab) is gestopt als straathoekwerker in het Centrum en uidoost. Ten tijde van de panelmeting is nog geen nieuwe vervanger gevonden.

vervangen panelleden

- Bart (16a) heeft als veldwerker de plaats ingenomen van Bob (16a) die gestopt is met het veldwerk.

toelichting bij tabellen panelnetwerken

- Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (als een panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **V**).
- Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.
- De kolom T geeft het nummer van de meting aan (25 en/of 26).
- De kolom andere etniciteit: allochtoon (all), Antilliaans (ant), Australisch (aus), Aziatisch (azi), diversen (div), Dominicaans (dom), Europees (eur), halfbloed (half), Hongaars (hon), Latino (lat), Marokkaans (mar), Moluks (mol), Pools (pol), Roemeens (roe), Surinaams (sur), toeristen (toe), Turks (tur), Verenigde Staten (vs).

tabellen

Tabel 1 panelnet erken club en partycircuit										
naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aant.	♀	NL	andere etniciteit	
Angel	clubganger	65a	26	club: hardtrance	25-40 (30)	25	50	50	25	mar/sur/ant 25 div
Anne	clubganger	95a	25 26	technoscene + afterparty s	16-35 (24)	100	40	90	10	div
BB	clubganger	79b	25 26	club: dance	21-30 (25)	20	60	90	10	all
Bram	clubganger dj	94a	25 26	hip en vip feesten	28-30	50	45	85	10	sur, 5 mar
		94b	26	urban	20-30 (23)	50	40	60	40	sur/ant
Buda	stapper	91a	25 26	caf s, priv - feesten, psychonauten	20-40 (29)	150	30	85	15	int
Clara	dj	99a	25 26	homoparty s	19-40 (28)	40	30	80	10	sur, 10 div
		99b N	25 26	techno	20-26 (24)					
Debby	barmedewerker	56a	25 26	club: dance	18-28 (29)	1250	45	50	25	sur, 5 mar, 20 toe
		56b	25 26	club: urban	28-35 (22)		40	30	15	sur, 10 mar, 25 toe, 20 half
Dennis	clubganger	57b	25 26	gayclubs dance	18-50 (30)	250	0	50	45	eur/vs 5 all
Figo	clubganger	88a	25 26	gay scene club/party	24-45 (30)	20	0	50	50	lat/eur/vs
Has	partyganger	75a	25 26	underground party: tekno, drum n bass	20-30 (28)	200	40	75	25	eur
Jesse	dj clubganger barman	48a	25 26	techno	25-35 (27)	40	10	100		
		48b	25 26	club: urban	16-25 (20)	500- 750	50	30	50	sur, 20 mar
Jorg	clubganger	58a	25 26	clubs en hippe feestjes	25-35 (28)	40	50	70	25	eur/mar, 5 sur
		58b	25 26	homofeesten	20-40 (30)	30	10	90	10	eur
Lizz	bookingsagente dj	72a	25	techno en party s	20-30 (25)	75	45	90	10	eur

Tabel 1 panelnet erken club en partycircuit (vervolg)

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aant.	♀	NL.	andere etniciteit
Mea	stapper	87a	25	caf s en priv feesten	27-35 (28)	50	40	95	5 all
Nikki	clubganger	93a	25 26	hippe caf s	20-35 (26)	30	40	90	10 sur
Paul	partyganger	45a	25	techno party	20-35 (23)	30	35	100	
Pepe	feestorganisator dj	58a	25 26	clubs, caf s afterparty s, dance	18-35 (24)	125	40	75	15 eur, 10 all
Pieterbas	partyganger	89a	25 26	hardcore scene	16-35 (20)	100	35	95	5 div
Ria	portier	81a	25 26	club: dance	22-40 (27)	600	50	100	
		81b	25 26	club: urban	18-28 (23)	1000	45	40	45 sur, 15 mar/tur
Rico	clubganger	97a N	25	urban	16-30 (22)	100	50	30	50 sur, 10 mar, 10 div
Sander	dj partyganger	41a	25 26	psytrance partyscene	20-40 (23)	150	40	80	15 eur, 5 div
Sandy	clubganger	92a	25 26	clubs, caf s latin en urban	16-35 (25)	125- 150	60	40	45 sur/ant/dom 15 int
Spike	dj clubganger	77a	25 26	club/party: urban en eclectisch	20-30 (27)	75	60	15	50 sur, 35 div
Tizi	clubganger	50a	25	clubs en afterparty s	20-30 (25)	50	30	10	50 sur, 30 mar, 10 tur
Ince	dj	76a	25 26	club/party: urban, house	20-35 (28)	200	50	70	20 all, 10 eur
o	smartmanager en stapper	67b	25 26	party s en priv -feesten	18-30 (21)	25	40	100	

Tabel 2 top drie drugs club en partycircuit

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 25	T 26	T 25	T 26	T 25	T 26
Angel	65a	-	ghb	-	xtc	-	coke
Anne	95a	xtc	cannabis	coke	xtc	ketamine	coke
BB	79b	coke	coke	ghb	xtc	hasj/cannabis	ghb
Bram	94a	cannabis	coke	xtc	cannabis	coke	xtc
Bram	94b	-	cannabis	-	coke	-	-
Buda	91a	coke	coke	xtc	xtc	ketamine	ketamine
Iara	99a	cannabis	cannabis	xtc	coke	coke	xtc
Iara	99b	xtc	xtc	coke	ketamine	speed	coke
Debby	56a	cannabis	cannabis	xtc	xtc	coke	coke
Debby	56b	xtc	xtc	coke	xtc	cannabis	cannabis
Dennis	57b	poppers	coke	coke	xtc	xtc	ghb
Figo	88a	xtc	xtc	viagra	viagra	speed	speed
Has	75a	cannabis	cannabis	coke	coke	xtc	xtc
esse	48a	coke	coke	xtc	xtc	ketamine	-
esse	48b	-	cannabis	-	-	-	-
org	58a	cannabis	coke	coke	cannabis	xtc	xtc
org	58b	cannabis	coke	coke	cannabis	xtc	xtc
Lizz	72a	xtc	-	coke	-	ketamine	-
Mea	87a	coke	-	cannabis	-	xtc	-
Nikki	93a	cannabis	cannabis	coke	coke	ketamine	xtc
aul	45a	coke	-	cannabis	-	xtc	-
epe	85a	cannabis	cannabis	pep	pep	xtc	xtc
ieterbas	89a	cannabis	cannabis	xtc	xtc/coke	coke	speed
Ria	81a	cannabis	cannabis	coke/xtc	coke/xtc	-	-
Ria	81b	cannabis	cannabis	coke	coke	-	-
Rico	97a	xtc	xtc	coke	coke	cannabis	cannabis
Sander	41a	cannabis	cannabis	xtc	xtc	coke/speed	coke/speed
Sandy	92a	cannabis	cannabis	xtc	xtc	coke	coke
Spike	77a	xtc	xtc	coke	coke	cannabis	cannabis
Tizi	50a	cannabis	cannabis	coke	coke	xtc	xtc
Vince	76a	coke	coke	cannabis	cannabis	xtc	xtc
o	67b	coke	coke	xtc	xtc	cannabis	cannabis

Tabel 3 druggebruik club en partycircuit

	T	65a Angel	95a Anne	79b BB	94a Bram	94b Bram	91a Buda	99a lara	99b lara	56a Debby	56b Debby	57b Dennis
alcohol	25											
	26											
amfetamine	25											
	26	-										
cannabis	25											
	26											
cocaïne (poeder)	25											
crack	25											
basecoke	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ¹⁰⁰	25											
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecstasy	25											
	26											
xtc achtigen	25											
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
energizers ¹⁰¹	25											
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
energydrinks	25											
	26											
erectogeen ¹⁰²	25											
	26											
GHB	25											
	26											
heroïne	25											
methadon	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	25											
	26											
lachgas	25											
	26											
LSD	25											
trips	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paddo's	25											
	26											
poppers	25											
	26											
slaapmiddel	25											
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overig ¹⁰³	25											me()
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	me()

¹⁰⁰ cactus, salvia, dmt, yage, e.d.

¹⁰¹ ephedra, guarana, e.d.

¹⁰² viagra, kamagra, gel sachets.

¹⁰³ ex Explosion me methamfetamine 69 Original 69 lb ibogaïne.

Tabel 3 druggebruik club en partycircuit (vervolg)

	T	88a	75a	48a	48b	58a	58b	72a	87a	93a	45a	85a
		Figó	Has	esse	esse	org	org	Lizz	Mea	Nikki	aul	epe
alcohol	25											
	26											
amfetamine	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cannabis	25											
	26											
coca ne (poeder)	25											
	26											
crack basecoke	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ¹⁰⁰	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecstasy	25											
	26											
xtc achtigen	25											
	26											
energizers ¹⁰¹	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
energydrinks	25											
	26											
erectogeen ¹⁰²	25											
	26											
GHB	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hero ne methadon	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	25											
	26											
lachgas	25											
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
LSD trips	25											
	26											
paddo's	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
poppers	25											
	26											
slaapmiddel	25											
	26											
overig ¹⁰³	25	ex/me	-	-	-	me()	-	-	-	-	-	-
	26	ex/me	-	-	-	me()	-	-	-	2-Cl()	-	-

Tabel 3 druggebruik club en partycircuit (vervolg)

	T	ieterbas 89a	Ria 81a	Ria 81b	Rico 97a	Sander 41a	Sandy 92a	Spike 77a	Tizi 50a	Vince 76a	oe 67b
alcohol	25										
	26										
amfetamine	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cannabis	25										
	26										
cocaïne (poeder)	25										
	26										
crack	25										
basecoke	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecotrip ¹⁰⁰	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ecstasy	25										
	26										
xtc achtigen	25			-	-						
	26										
energizers ¹⁰¹	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
energydrinks	25										
	26										
erectogeen ¹⁰²	25	-									
	26	-									
GHB	25										
	26										
heroïne	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
methadon	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
lachgas	25										
	26										
LSD trips	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paddo's	25	-	-								
	26	-	-								
poppers	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
slaapmiddel	25										
	26	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
overig ¹⁰³	25	-	-	-	-	ib()	-	69()	69()	-	-
	26	-	-	-	-	dob()	-	69()		ex()	-

Tabel 4 panelnet erken buurtjongeren en probleemjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aant.	♀	NL.	andere etniciteit
Bart	veldwerker	16a	25	jongens	18-30	50	0	0	70 oost eur
			26	prostitue s	(25)				30 div
Ebony	veldwerker	98a	25	buurtjeugd	16-25	100	35	40	30 sur, 20 ant,
		N	26	zuid	(19)				10 mar
Erik	jeugdwerker	20a	25	buurtjeugd	16-24	150	10	30	30 sur, 30 mar,
			26	oost	(19)				10 div
Fared	jongerenwerk	83a	25	buurtjeugd	15-24	50	0	0	100 mar
			26	oost	(18)				
Rafi	buurtjongere	96a	25	buurtjeugd	16-27	250	5	10	50 mar, 20 tur,
		N	26	oost	(20)				20 sur
ah	jongerenwerk	82a	25	buurtjeugd	18-23	45	0	0	100 tur/mar
			26	zuid					

Tabel 5 top drie drugs buurtjongeren en probleemjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 25	T 26	T 25	T 26	T 25	T 26
Bart	16a	alcohol	alcohol	cannabis	cannabis	xtc	xtc
Ebony	98a	cannabis	cannabis/alcohol	alcohol	coke	coke	xtc
Erik	20a	alcohol	alcohol	cannabis	cannabis	xtc	xtc
Fared	83a	cannabis	cannabis	hasj	alcohol	alcohol	crack
Rafi	96a	cannabis	cannabis	xtc	xtc	coke	coke
ah	82b	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	xtc	xtc

Tabel 6 druggebruik buurtjongeren en probleemjongeren

	T	Bart 16a	Ebony 98a	Erik 20a	Fared 83a	Rafi 96a	ah 82a
alcohol	25 26						
amfetamine	25 26	-	-	-	-	-	-
cannabis	25 26						
cocaïne (poeder)	25 26				-		
crack basecoke	25 26	-	-	-	-		-
ecotrip ¹⁰⁰	25 26	-	-	-	-	-	-
ecstasy	25 26				-		
xtc achtigen	25 26	-	-	-	-	-	-
energizers ¹⁰¹	25 26	-	-	-	-	-	-
energydrinks	25 26						
erectogeen ¹⁰²	25 26		-	-	-	-	-
GHB	25 26	-	-	-	-	-	-
heroïne methadon	25 26	-	-	-	-	-	-
ketamine	25 26	-	-	-	-	-	-
lachgas	25 26	-	-	-	-	-	-
LSD trips	25 26	-	-	-	-	-	-
paddo's	25 26	-			-	-	-
poppers	25 26	-			-	-	-
slaapmiddel	25 26	-					
overig ¹⁰³	25 26	-	-	-	-	-	69()

Tabel Amsterdamse drugsprijzen 2006¹⁰⁴

	amfetamine prijs per gram	cocaïne prijs per gram	crack basecoke prijs per bolletje	ecstasy prijs per pil	ecstasy poeder prijs per gram	DMT prijs per gram
Angel		T:50		T:2	T:13	
Anne		U:50		U:3-5	U:25-45	
BB	U:7-10	U:50		T:2-3	T:15-20	
Bram		U:50		U:4-7	U:25	
Buda		T:60-70			T:20-30	
Iara		T:50		T:3-4	T:20	
Dennis		T:50-75		U:2-5		
Ebony			U:5-10			
Erik		T:40-50		U:5		
Fared			S:10-20	U:10-15		
Figo	T:20	T:50		T:6	T:20-30	
Has		T:50				T:200
esse		U:50-70			U:30	
org		T:40-50		T:3-5	T:15	
Lizz		T:50-70		T:5		
Mea		T:70		T:3-5		
Nikki		U:40-50		U:5	U:30-40	
aul		T:20-25		T:7,50		
epe		T:50-60		T:5-7	T:25	
ieterbas		T:40-60		T:3-4	T:10	
Rafi		T:40		T:5-10		
Ria		T:50		T:3	T:50	
Rico		T:50		T:5		
		T:30 (1K)				
Sander		U:50-70		U:5-10	U:15-25	T:150-200
Sandy		T:50		T:5-7		
Tizi		T:35	T:10	T:5		
		U:50				
Vince		T:50-60		T:2-3 (10P)	T:50	
ah		U:50		U:1-3		
o		T:50-60		T:4000 (1K)	T:20-30	

¹⁰⁴ eergegeven zijn de prijzen in euro s per pil, gram, etc. bij afname van n standaard hoeveelheid. anneer afwijkende hoeveelheden worden afgenomen, staat deze tussen haakjes vermeld. P pillen, C capsule, G gram, K kilo, L liter. T thuisadres, U uitgaansleven, S straat.

Tabel Amsterdamse drugsprijzen 2006 (vervolg)¹⁰⁴

	GHB prijs per buisje	heroin prijs per bol	ketamine prijs per gram	lachgas prijs per ballon	LSD prijs per zegel	poppers prijs per flesje	Viagra prijs per pil
Angel	T:260 (1L)		T:45				T:4
Anne	U:15		T:35-40				
BB	T:150 (1L)			U:5			T:15
Bram							
Buda			T:20-50		T:5		
lara			T:25	T:5			
Dennis						U:12.50	
Ebony							
Erik							
Fared							
Figó	T:80 (L)		T:60-65		T:10	T:17	T:8
Has							
esse							
org	T:30		T:60			T:15	
Lizz			T:30-40				
Mea	T:70 (L)						
Nikki			T:30-40				
aul							
epe			T:25				
ieterbas				T:5			
Rafi	T:10						
Ria						T:10-15	
Rico							
Sander	U:5-10		U:40-60	U:3	U:2-6		
Sandy							
Tizi	T:10					T:12	
Vince	T:180-200 (1L)		T:50				T:10
ah	U:5						
o			T:50				

BI LAGE B

SUR E JEUGD ORG

1	het onderzoek	195
Tabel 1.1	geslacht, leeftijd en etniciteit	195
Tabel 1.2	geslacht, leeftijd en etniciteit naar type hulpverlening.....	196
Tabel 1.3	woonsituatie	196
Tabel 1.4	opleiding en werk	197
Tabel 1.5	uitgaan	197
Tabel 1.6	contact met politie.....	197
Tabel 1.7	overige kenmerken naar type hulpverlening.....	198
2	middelengebruik	199
Tabel 2.1	tabak	199
Tabel 2.2	frequentie van tabakgebruik (huidige rokers)	199
Tabel 2.3	tabakgebruik per subgroep	199
Tabel 2.4	alcohol	199
Tabel 2.5	frequentie en hoeveelheid van alcoholgebruik (huidige drinkers).....	200
Tabel 2.6	drinken in gezelschap (huidige drinkers).....	200
Tabel 2.7	problematisch drinken (huidige drinkers)	200
Tabel 2.8	alcoholgebruik per subgroep	201
Tabel 2.9	cannabis	201
Tabel 2.10	frequentie en hoeveelheid van cannabisgebruik (huidige blowers)	201
Tabel 2.11	blowen in gezelschap (huidige blowers)	202
Tabel 2.12	aanschaf en gebruik (huidige blowers)	202
Tabel 2.13	problematisch blowen (huidige blowers)	202
Tabel 2.14	cannabisgebruik per subgroep	203
Tabel 2.15	ecstasy	203
Tabel 2.16	ecstasygebruik per subgroep	203
Tabel 2.17	cocaïne	204
Tabel 2.18	cocaïnegebruik per subgroep	204
Tabel 2.19	amfetamine	204
Tabel 2.20	amfetaminegebruik per subgroep	205
Tabel 2.21	paddo's	205
Tabel 2.22	gebruik van paddo's per subgroep	205
Tabel 2.23	heroïne en crack	206
Tabel 2.24	problematisch druggebruik (huidige gebruikers)	206

3	vergelijking met eerdere onderzoeken	20
Tabel 3.1	algemene bevolking - achtergrondkenmerken	207
Tabel 3.2	algemene bevolking - middelengebruik	207
Tabel 3.3	scholieren - achtergrondkenmerken	208
Tabel 3.4	scholieren - middelengebruik	209
Tabel 3.5	probleemjongeren - achtergrondkenmerken	210
Tabel 3.6	probleemjongeren - middelengebruik	210
Tabel 3.7	gedetineerden en drop-outs - achtergrondkenmerken	211
Tabel 3.8	gedetineerden en drop-outs - middelengebruik	211

Verschillen (p waarden)

≤ .05
≤ .01
≤ .005
≤ .001
n s geen significant verschil

1 het onderzoek

Tabel 1.1 geslacht leeftijd en etniciteit

	TOTAAL (n 311)		
geslacht			
jongen			59.2
meisje			40.8
leeftijd			
14 - 15 jaar			24.2
16 - 17 jaar			32.9
18 - 19 jaar			20.0
20+ jaar			22.9
gemiddeld (s.d.)			17.5 (2.4)
mediaan			17.0
geboorteland vader moeder respondent			
Nederland	23.8	32.5	69.8
Suriname	21.2	22.5	10.0
Antillen	6.8	3.5	2.9
Marokko	6.4	5.5	1.9
Turkije	18.6	17.0	6.1
overig westers	7.1	5.8	2.3
overig niet-westers	10.9	12.5	7.1
onbekend	5.1	0.6	0
etniciteit			
Nederlands			20.9
Surinaams			25.4
Antilliaans			5.5
Marokkaans			6.1
Turks			17.7
overig westers			10.0
overig niet-westers			13.5
onbekend			1.0
westers			31.2
niet-westers			68.8

Tabel 1.2 geslacht leeftijd en etniciteit naar type hulpverlening

	opvoed problemen (n 82)	delin uentie (n 97)	dak- en thuisloosheid (n 65) p
geslacht			
jongen	41.5	84.5	66.2
meisje	58.5	15.5	33.8
leeftijd			
14 - 15 jaar	30.5	28.1	0
16 - 17 jaar	52.4	39.6	1.5
18 - 19 jaar	17.1	17.7	21.5
20+ jaar	0	14.6	76.9
gemiddeld (s.d.)	16.2 (1.3)	17.0 (2.4)	20.4 (1.4)
mediaan	16.0	17.0	20.0
etniciteit			
westers	34.1	22.9	24.6
niet-westers	65.9	77.1	75.4

Tabel 1.3 oonsituatie

	TOTAAL (n 311)
oonsituatie	
tweeoudergezin ¹⁰⁵	20.6
eenoudergezin ¹⁰⁶	22.2
zelfstandig ¹⁰⁷	13.5
met familieleden / anderen ¹⁰⁸	7.7
begeleid wonen / tehuis / opvang ¹⁰⁹	20.9
dak-/thuisloos ¹¹⁰	6.1
wisselend ¹¹¹ / onbekend	9.0

¹⁰⁵ Beide ouders (n 52), moeder met stiefvader (n 8), pleeggezin (n 4).

¹⁰⁶ Moeder (n 61), vader (n 7), pleegvader (n 1).

¹⁰⁷ Alleen (n 15), met partner (n 5), met kind (n 2).

¹⁰⁸ Oma, (oom en) tante, broer, zus, tante van partner, buurvrouw, vrienden.

¹⁰⁹ Deze categorie n zijn samengenomen omdat het verschil tussen begeleid wonen en een (opvang)tehuis niet altijd duidelijk is. De een zegt op mezelf in een zelfstandig opvanghuis, de ander in een huis via jeugdzorg of ik huur een kamer op een tehuis. De woonbegeleiding kan ook zowel ambulante als residentieel van aard zijn.

¹¹⁰ eel dak- en thuisloze jongeren zullen ook (gedeeltelijk) in de opvang verblijven.

¹¹¹ Afwisselend bij vader en moeder (gescheiden) of bijvoorbeeld bij mijn oma in het weekend en doordeweeks bij pleeggezin.

Tabel 1.4 **opleiding en werk**

	TOTAAL (n = 311)
schoolgaand	
ja	65.5
nee	34.5
opleiding¹¹²	
MBO	45.0
MBO	38.5
HBO/ O/ HBO/universiteit	7.0
SO of praktijkonderwijs	9.5
spijbelen¹¹²	
helemaal niet	55.4
een paar uurtjes	23.8
een paar dagen	11.9
tenminste een week	8.9
betaald werk	
ja	40.1
nee	59.9

Tabel 1.5 **uitgaan**

	TOTAAL (n = 311)
uitgaanstype	
thuisblijver	28.8
gelegenheidsstapper	55.3
vaste stapper	15.9
uitgaansgelegenheden¹¹³	
caf	27.3
club of disco	58.2
coffeeshop	15.5
feestjes bij vrienden thuis	30.5
megaparty	15.5
kleinere party's	20.0

Tabel 1.6 **contact met politie**

	TOTAAL (n = 311)
opgepakt door de politie	
ooit	63.9
afgelopen jaar	43.3
afgelopen maand	8.9

¹¹² Alleen van toepassing op respondenten die naar school gaan.

¹¹³ Alleen van toepassing op respondenten die uitgaan.

Tabel 1. overige kenmerken naar type hulpverlening

	opvoed problemen (n 82)	delin uentie (n 97)	dak- en thuisloosheid (n 65)	p
woonsituatie				
tweeoudergezin ¹⁰⁵	6.1	43.3	0	
eenoudergezin ¹⁰⁶	34.1	32.0	4.6	
zelfstandig ¹⁰⁷	14.6	8.2	26.2	
met familieleden / anderen ¹⁰⁸	7.3	6.2	6.2	
begeleid wonen / (opvang)tehuis ¹⁰⁹	31.7	1.0	30.8	
dak-/thuisloos ¹¹⁰	0	0	29.2	
wisselend ¹¹¹ / onbekend	6.1	9.3	3.1	
schoolgaand				
ja	84.1	71.9	26.2	
nee	15.9	28.1	73.8	
opleiding¹¹²				
MBO	44.1	46.3	0	
MBO	41.2	34.3	94.1	
HA O/ O/HBO/universiteit	8.8	4.5	5.9	
SO of praktijkonderwijs	5.9	14.9	0	
spijbelen¹¹²				
helemaal niet	50.7	59.4	52.9	n s
een paar uurtjes	26.1	24.6	23.5	
een paar dagen	17.4	8.7	0	
tenminste een week	5.8	7.2	23.5	
betaald erk				
ja	45.1	34.7	52.3	n s
nee	54.9	65.3	47.7	
uitgaanstype				
thuisblijver	24.4	24.7	41.5	n s
gelegenheidsstapper	56.1	62.9	49.2	
vaste stapper	19.5	12.4	9.2	
uitgaansgelegenheden¹¹³				
caf	25.8	16.4	44.7	
club of disco	58.1	56.2	55.3	n s
coffeeshop	9.7	11.0	44.7	
feestjes bij vrienden thuis	35.5	26.0	31.6	n s
megaparty	14.5	13.7	10.5	n s
kleinere party's	22.6	20.5	18.4	n s
opgepakt door de politie				
ooit	47.5	91.7	72.3	
afgelopen jaar	28.8	74.0	40.0	
afgelopen maand	10.0	13.5	9.2	

2 middelengebruik

Tabel 2.1 tabak

	TOTAAL (n 311)
ooit gebruik	79.0
recent gebruik	70.6
huidig gebruik	62.8
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	13.3 (2.5)
mediaan	13.0

Tabel 2.2 frequentie van tabakgebruik (huidige rokers)

	huidige rokers (n 194)
frequentie	
dagelijks	68.8
een paar dagen per week	5.2
af en toe	24.0
gestopt	2.1

Tabel 2.3 tabakgebruik per subgroep

	ooit n s	recent n s	huidig n s
geslacht			
jongen	77.6	68.1	59.3
meisje	81.1	74.0	67.7
leeftijd		n s	
14 - 15 jaar	69.3	64.0	50.7
16 - 17 jaar	76.5	67.6	62.7
18 - 19 jaar	82.0	76.7	68.3
20+ jaar	91.5	77.5	71.8
etniciteit			
westers	89.6	85.4	76.0
niet-westers	75.4	64.8	57.6
type hulpverlening			n s
opvoedproblemen	78.0	70.7	63.4
delinquentie	70.1	63.9	58.8
dak- en thuisloosheid	96.6	84.6	75.4

Tabel 2.4 alcohol

	TOTAAL (n 311)
ooit gebruik	85.2
recent gebruik	75.4
huidig gebruik	54.4
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	13.5 (2.7)
mediaan	14.0

Tabel 2.5 Frequentie en hoeveelheid van alcoholgebruik (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 168)
frequentie	
dagelijks	1.8
een paar dagen per week	10.7
af en toe	86.3
gestopt	1.2
aantal glazen per gelegenheid¹¹⁴	
1 of 2 glazen	20.4
3 of 4 glazen	33.3
5 of 6 glazen	24.1
7 of 8 glazen	10.5
9 of 10 glazen	6.8
meer dan 10 glazen	4.9
gemiddeld (s.d.)	5.1 (3.8)
mediaan	4.0
hoe vaak ben je de afgelopen 30 dagen dronken geweest	
0 keer	47.6
1 - 2 keer	39.9
3 - 5 keer	8.3
6 - 9 keer	3.0
10 keer of vaker	1.2

Tabel 2.6 Drinken in gezelschap (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 168)
met wie drink je meestal alcohol¹¹⁴	
alleen	3.6
met vrienden	87.3
met familie (ouders, broers, zussen enz.)	9.0

Tabel 2.7 Probleematisch drinken (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 168)
vind je zelf dat je te veel of te vaak drinkt	
ja	4.2
nee	95.8
zegt iemand anders wel eens dat je te veel of te vaak drinkt	
ja	12.0
nee	88.0
wil je hulp om minder te drinken of er helemaal mee te stoppen	
ja	1.2
nee	98.8

¹¹⁴ Exclusief huidige drinkers die zijn gestopt (n = 2). Deze respondenten hebben deze vraag overgeslagen.

Tabel 2.8 alcoholgebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig	riskante drinker	aantal glazen ¹¹⁵
geslacht			n s	n s	n s
jongen	84.5	70.3	51.6	4.4	5.2 (3.6)
meisje	90.6	82.7	58.3	7.1	4.9 (4.1)
leeftijd		n s	n s	n s	n s
14 - 15 jaar	76.0	73.3	48.0	2.7	3.8 (2.6)
16 - 17 jaar	82.4	71.6	50.0	7.8	5.5 (4.2)
18 - 19 jaar	88.7	80.3	63.9	4.9	6.0 (4.5)
20+ jaar	95.8	78.6	60.0	5.6	4.7 (3.3)
etniciteit					n s
westers	96.9	93.7	73.7	11.5	5.7 (4.4)
niet-westers	80.2	67.8	46.0	2.8	4.6 (3.2)
type hulpverlening				n s	n s
opvoedproblemen	87.8	80.5	58.5	8.5	5.4 (4.5)
dellin uentie	73.2	62.9	40.2	2.1	4.4 (2.4)
dak- en thuisloosheid	93.8	79.7	60.9	6.2	5.3 (3.6)

Tabel 2.9 cannabis

	TOTAAL (n 311)
ooit gebruik	65.9
recent gebruik	58.8
huidig gebruik	45.0
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.5 (1.9)
mediaan	14.0

Tabel 2.10 fre uentie en hoeveelheid van cannabisgebruik (huidige blowers)

	huidige blowers (n 140)
fre uentie	
dagelijks	31.4
een paar dagen per week	20.7
af en toe	42.9
gestopt	5.0
aantal joints per gelegenheid¹¹⁶	
1 joint	27.1
2 joints	26.4
3 joints	20.2
4 joints	8.5
5 joints	9.3
5 joints	8.5
gemiddeld (s.d.)	3.0 (2.5)
mediaan	2.0

¹¹⁵ Aantal glazen per gelegenheid huidige drinkers.

¹¹⁶ Exclusief huidige blowers die zijn gestopt (n 7). Deze respondenten hebben deze vraag overgeslagen.

Tabel 2.11 blo en in gezelschap (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 140)
met wie blo je meestal ¹¹⁶	
alleen	16.7
met vrienden	80.3
met familie (ouders, broers, zussen enz.)	3.0

Tabel 2.12 aanschaf en gebruik (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 140)
hoe kom je meestal aan je hasj of iet ¹¹⁶	
ik haal het zelf	71.4
anderen halen het voor me	20.3
ik krijg het gratis	6.8
ik kweek het zelf	1.5
waar kom je meestal aan je hasj of iet ¹¹⁶	
in een coffeeshop	81.2
elders ¹¹⁷	12.8
waar blo je meestal ¹¹⁶	
thuis	19.5
bij vrienden	14.3
in een coffeeshop	20.3
in een caf /club/disco	7.5
op feestjes	5.3
op straat	33.1
op school	0

Tabel 2.13 problematisch blo en (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 140)
vind je zelf dat je te veel of te vaak blo t	
ja	27.1
nee	72.9
zegt iemand anders wel eens dat je te veel of te vaak blo t	
ja	31.4
nee	68.6
wil je hulp om minder te blo en of er helemaal mee te stoppen	
ja	11.2
nee	88.8

¹¹⁷ Bij vrienden (n = 20), bij een thuisdealer (n = 1), bij een 06-dealer (n = 1), op straat (n = 1), ik kweek het zelf (n = 2).

Tabel 2.14 cannabisgebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig	riskante blower	aantal joints ¹¹⁸
geslacht	n s	n s	n s	n s	n s
jongen	66.8	60.9	48.4	24.5	3.2 (2.6)
meisje	64.6	55.9	40.2	17.3	2.6 (2.2)
leeftijd					n s
14 - 15 jaar	45.3	41.3	25.3	6.7	2.0 (1.0)
16 - 17 jaar	72.5	63.7	43.1	13.7	2.6 (2.5)
18 - 19 jaar	62.9	58.1	51.6	29.0	3.5 (3.0)
20+ jaar	81.7	71.8	63.4	42.3	3.3 (2.6)
etniciteit				n s	n s
westers	81.3	75.0	55.2	28.1	3.2 (3.1)
niet-westers	59.4	51.9	40.6	18.9	2.8 (2.1)
type hulpverlening		n s			
opvoedproblemen	64.6	58.5	45.1	14.6	2.2 (1.6)
delin uentie	63.9	56.7	44.3	19.6	2.5 (1.8)
dak- en thuisloosheid	81.5	72.3	63.1	47.7	4.3 (3.3)

Tabel 2.15 ecstasy

	TOTAAL (n 311)
ooit gebruik	13.5
recent gebruik	8.0
huidig gebruik	2.3
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.9 (2.2)
mediaan	16.0

Tabel 2.16 ecstasygebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	n s	n s	n s
jongen	14.7	8.2	1.1
meisje	11.8	7.9	3.9
leeftijd		n s	n s
14 - 15 jaar	6.7	4.0	1.3
16 - 17 jaar	9.8	5.9	2.0
18 - 19 jaar	16.1	11.3	3.2
20+ jaar	23.9	12.7	2.8
etniciteit			
westers	25.0	17.7	6.3
niet-westers	8.5	3.8	0.5
type hulpverlening			n s
opvoedproblemen	11.0	8.5	1.2
delin uentie	7.2	1.0	0
dak- en thuisloosheid	30.8	20.0	4.6

¹¹⁸ Aantal joints per gelegenheid huidige blowers.

Tabel 2.1 cocaïne

	TOTAAL (n = 311)
ooit gebruik	8.0
recent gebruik	4.5
huidig gebruik	1.9
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.3 (2.0)
mediaan	16.5

Tabel 2.18 cocaïnegebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	n s	n s	n s
jongen	8.2	4.3	1.1
meisje	7.9	4.7	3.1
leeftijd			n s
14 - 15 jaar	1.3	0	0
16 - 17 jaar	7.8	3.9	2.0
18 - 19 jaar	9.7	6.5	1.6
20+ jaar	14.1	8.5	4.2
ethniciteit			n s
westers	14.6	9.4	4.2
niet-westers	5.2	2.4	0.9
type hulpverlening			
opvoedproblemen	6.1	3.7	1.2
delinquentie	4.1	0	0
dak- en thuisloosheid	20.0	13.8	6.2

Tabel 2.19 amfetamine

	TOTAAL (n = 311)
ooit gebruik	7.1
recent gebruik	3.5
huidig gebruik	0.6
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.7 (2.1)
mediaan	16.0

Tabel 2.20 amfetaminegebruik per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	n s	n s	n s
jongen	7.6	3.3	0.5
meisje	6.3	3.9	0.8
leeftijd		n s	n s
14 - 15 jaar	2.7	2.7	1.3
16 - 17 jaar	3.9	2.0	0
18 - 19 jaar	8.1	6.5	1.6
20+ jaar	15.5	4.5	0
etniciteit			n s
westers	16.7	8.3	2.1
niet-westers	2.8	1.4	0
type hulpverlening			n s
opvoedproblemen	6.1	3.7	0
delin uentie	0	0	0
dak- en thuisloosheid	23.1	9.2	1.5

Tabel 2.21 paddo's

	TOTAAL (n 311)
paddo's	
ooit-gebruik	12.5
recent gebruik	5.8
huidig gebruik	1.6

Tabel 2.22 gebruik van paddo's per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	n s	n s	n s
jongen	13.6	5.4	1.1
meisje	11.0	6.3	2.4
leeftijd		n s	n s
14 - 15 jaar	4.0	1.3	0
16 - 17 jaar	11.8	5.9	2.9
18 - 19 jaar	14.5	8.1	3.2
20+ jaar	21.1	8.5	0
etniciteit			n s
westers	27.1	14.6	3.1
niet-westers	6.1	1.9	0.9
type hulpverlening			
opvoedproblemen	15.9	8.5	4.9
delin uentie	2.1	0	0
dak- en thuisloosheid	30.8	13.8	1.5

Tabel 2.23 heroïne en crack

	TOTAAL (n = 311)
heroïne	
ooit-gebruik	1.0
recent gebruik	0
huidig gebruik	0
crack	
ooit-gebruik	3.9
recent gebruik	1.3
huidig gebruik	0.6

Tabel 2.24 problematisch druggebruik (huidige gebruikers)

	huidige gebruikers (n = 14)	TOTAAL (n = 311)
vind je zelf dat je te veel of te vaak drugs gebruikt		
ja	16.7	4.9
nee	83.3	95.1
zegt iemand anders wel eens dat je te veel of te vaak drugs gebruikt		
ja	21.4	8.7
nee	78.6	91.3
wil je hulp om minder drugs te gebruiken of helemaal mee te stoppen		
ja	7.1	4.5
nee	92.9	95.5
heb je wel eens contact gehad met de verslavingszorg		
ja	21.4	6.8
nee	78.6	93.2
is iemand in je familie verslaafd aan alcohol of drugs		
ja	35.7	32.5
nee	64.3	67.5
zoek je op internet wel eens naar informatie over drugs		
ja	14.3	21.0
nee	71.4	68.0
ik heb geen internet	14.3	11.0

3 vergelijking met eerdere onderzoeken

Tabel 3.1 algemene bevolking achtergrondkenmerken ¹¹⁹		
	algemene bevolking 14 tot 25 jaar 2005 (n 1.948.735)	jeugdzorg 2006 p (n 311)
geslacht		
jongen	50.8	59.2
meisje	49.2	40.8
leeftijd		
14 - 15 jaar	10.0	24.2
16 - 17 jaar	20.0	32.9
18 - 19 jaar	20.0	20.0
20+ jaar	50.0	22.9
gemiddeld (s.d.)	19.5 ()	17.5 (2.4)
mediaan	19.5	17.0
etniciteit		
westers	83.7	31.2
niet-westers	16.3	68.8

Tabel 3.2 algemene bevolking middelengebruik ¹²⁰		
	algemene bevolking 14 tot 25 jaar 2005 ¹²¹ (n 804)	jeugdzorg 2006 p (n 311)
tabak		
ooit	43.8	79.0
recent		70.6
huidig		62.8
alcohol		
ooit		85.2
recent	85.5	75.4
huidig	76.2	54.4
cannabis		
ooit	28.3	65.9
recent	11.4	58.8
huidig	5.3	45.0
ooit gebruik harddrugs		
ecstasy	5.1	13.5
cocaïne	2.8	8.0
amfetamine	2.0	7.1

¹¹⁹ Nonparametrische toetsen. Gegevens afkomstig van CBS Statline (www.cbs.nl).

¹²⁰ Nonparametrische toetsen. Gewogen gegevens afkomstig uit Rodenburg et al. (2007).

¹²¹ 17.8 van 4.516 ≈ 804 respondenten tussen de 14 en 25 jaar.

Tabel 3.3 scholieren achtergrondkenmerken¹²²

	oudere leerlingen 2002 (n 1027)	jeugdzorg 2006 (n 311) p
geslacht		
jongen	48.1	59.2
meisje	51.9	40.8
leeftijd		
14 - 15 jaar	37.2	24.2
16 - 17 jaar	46.1	32.9
18 - 19 jaar	10.4	20.0
20+ jaar	6.3	22.9
gemiddeld (s.d.)	16.1 (1.8)	17.5 (2.4)
mediaan	16.0	17.0
etniciteit		
westers	40.2	31.2
niet-westers	59.8	68.8

¹²² Gewogen gegevens oudere leerlingen afkomstig uit Korf, Nabben & Benschop (2003).

Tabel 3.4 scholieren middelengebruik¹²²

	oudere leerlingen 2002 (n 1027)	jeugdzorg 2006 (n 311)	p
tabak			
ooit	53.6	79.0	
recent	37.0	70.6	
huidig	28.3	62.8	
alcohol			
ooit	71.4	85.2	
recent	64.4	75.4	
huidig	49.2	54.4	n s
riskant	6.7	5.5	n s
glazen per gelegenheid	5.8 (5.6)	5.1 (3.8)	n s
cannabis			
ooit	37.4	65.9	
recent	28.5	58.8	
huidig	20.4	45.0	
riskant	8.6	21.5	
joints per gelegenheid	2.9 (3.2)	3.0 (2.5)	n s
ecstasy			
ooit	6.5	13.5	
recent	3.5	8.0	
huidig	1.8	2.3	n s
cocaïne			
ooit	3.0	8.0	
recent	2.0	4.5	
huidig	1.4	1.9	n s
amfetamine			
ooit	3.5	7.1	
recent	2.1	3.5	n s
huidig	1.0	0.6	n s
paddo's			
ooit	5.7	12.5	
recent	3.1	5.8	
huidig	0.8	1.6	n s
heroïne en/of crack			
ooit	2.5	4.2	n s
recent	1.2	1.3	n s
huidig	0.4	0.6	n s

Tabel 3.5 probleemjongeren achtergrondkenmerken¹²³

	probleemjongeren 1993 (n 105)	jeugdzorg 2006 (n 311)	p
geslacht			
jongen	58	59.2	n s
meisje	42	40.8	
leeftijd			
14 - 15 jaar	29	24.2	n s
16 - 17 jaar	29	32.9	
18 - 19 jaar	18	20.0	
20+ jaar	22	22.9	
gemiddeld (s.d.)	17.4 ()	17.5 (2.4)	n s
mediaan		17.0	
etniciteit			
westers	58	31.2	
niet-westers	42	68.8	

Tabel 3.6 probleemjongeren middelengebruik¹²³

	probleemjongeren 1993 (n 105)	jeugdzorg 2006 (n 311)	p
tabak			
ooit	77	79.0	n s
huidig	56	62.8	
alcohol			
ooit	78	85.2	
huidig	54	54.4	n s
cannabis			
ooit	62	65.9	n s
huidig	40	45.0	n s
ecstasy			
ooit	23	13.5	
huidig	11	2.3	
cocaïne			
ooit	20	8.0	
huidig	9	1.9	
amfetamine			
ooit	16	7.1	
huidig	7	0.6	

¹²³ Nonparametrische toetsen. Gegevens afkomstig uit Korf & van der Steenhoven (1994).

Tabel 3. gedetineerden en drop outs achtergrondkenmerken¹²⁴

	gedetineerden en drop-outs 2002/2003 (n 394)	jeugdzorg 2006 (n 311)	p
geslacht			
jongen	63.5	59.2	n s
meisje	36.5	40.8	
leeftijd			
14 - 15 jaar	40.4	24.2	
16 - 17 jaar	59.6	32.9	
18 - 19 jaar	0	20.0	
20+ jaar	0	22.9	
gemiddeld (s.d.)	15.7 (1.0)	17.5 (2.4)	
mediaan	16.0	17.0	
etniciteit			
westers	41.6	31.2	
niet-westers	58.4	68.8	

Tabel 3.8 gedetineerden en drop outs middelengebruik

	gedetineerden en drop-outs 2002/2003 (n 394)	jeugdzorg 2006 (n 311)	p
tabak			
ooit	86.5	79.0	
huidig	78.3	62.8	
alcohol			
ooit	88.1	85.2	n s
recent	83.8	75.4	
huidig	63.6	54.4	
cannabis			
ooit	79.2	65.9	
recent	73.5	58.8	
huidig	57.0	45.0	
ecstasy			
ooit	21.1	13.5	
recent	18.6	8.0	
huidig	7.9	2.3	
cocaine			
ooit	12.7	8.0	
recent	10.9	4.5	
huidig	4.3	1.9	n s
amfetamine			
ooit	11.2	7.1	n s
recent	8.4	3.5	
huidig	2.6	0.6	n s
paddos			
ooit	15.3	12.5	n s
recent	11.8	5.8	
huidig	2.6	1.6	n s
heroïne en of crack			
ooit	5.3	4.2	n s
recent	4.1	1.3	
huidig	1.8	0.6	n s

¹²⁴ Gegevens afkomstig uit het DA I onderzoek. zie Korf, Benschop & Rots (2005).

BI LAGE

PRE ENTIE INDICATOREN

Tabel 1	vragenstellers telefonische vragen (1992-2006)	214
Tabel 2	middelen telefonische vragen omgeving (1992-2006)	214
Tabel 3	middelen telefonische vragen eigen problematiek (1992-2006)	215
Tabel 4	vragenstellers internetvragen (2000-2006)	215
Tabel 5	top vijf van middelen bij internetvragen (2000-2006)	215
Tabel 6	vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen	216
Tabel 7	thema s internetvragen (2000-2006)	216
Tabel 8	bezoekers en vragenstellers Unity stand (2002-2006)	216
Tabel 9	middelengebruik bezoekers Unity stand	216
Tabel 9	middelengebruik bezoekers Unity stand (vervolg)	217
Tabel 10	middelengebruik tijdens party-avond (2003-2006)	217
Tabel 11	middelen bij vragen Unity stand (2002-2006)	217
Tabel 12	ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie (1993-2006)	218
Tabel 13	belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters (1993-2006)	218
Tabel 14	dosering MDMA tabletten in milligrammen (1994-2006)	218
Tabel 15	dosering coca ne poeders in volumepercentage (2000-2006)	219

Tabel 1 vragenstellers telefonische vragen (1992-2006)

	EIGEN PROBLEMATIEK			OMGEING			INFORMATIE ¹²⁵	excl. info	TOTAAL incl. info
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal			
1992	59	41	140	27	73	241		381	-
1993	62	38	169	29	71	313		482	-
1994	62	38	259	30	70	432		691	-
1995	55	45	28	26	74	498		785	-
1996	58	42	639	28	72	655	465	1294	1759
1997	54	46	408	26	72	35	286	783	1069
1998	50	50	39	32	68	29	166	658	824
1999	46	54	339	27	73	292	180	631	811
2000	55	45	286	27	73	406	202	692	894
2001	53	47	234	33	67	456	196	690	886
2002	56	44	11	32	68	31	143	488	631
2003	63	37	19	26	74	352	156	531	687
2004	56	44	266	25	75	348	149	614	763
2005	55	45	293	29	71	343	208	636	844
2006	58	42	28	29	71	353	181	631	812

Tabel 2 middelen telefonische vragen omgeving (1992-2006)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaïne	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	tabak ¹²⁶	anders
1992	23	1	15	13	11	9	2	2	4	21		2
1993	21	2	13	12	9	7	1	2	10	19		5
1994	24	1	8	15	12	12	1	1	7	15		5
1995	26	1	7	14	14	12	3	1	8	12		5
1996	26	2	5	15	10	9	4	2	6	14		1
1997	25	1	5	15	12	12	4	2	3	14		7
1998	25	0.5	5	22	17	9	1	1	3	9		8
1999	32	0.5	5	11	21	8	1	0	2	13		8
2000	31	1	6	11	22	7	0.5	0.5	3	10		6
2001	35	0.5	6	13	17	6	0.5	0.5	2	8		11
2002	31	1	3	15	19	7	1	0	3	10	1	9
2003	29	1	4	15	20	6	1	0.5	3	14	1	10
2004	27	3	4	17	16	3	1	0.5	1	11	1	15
2005	24	1	4	15	15	4	2	0.5	2	11	0.5	20
2006	27	2	1	17	17	3	1	0	1	10	1	¹²⁷ 20

¹²⁵ Inclusief telefoongesprekken met onbekende vragensteller (59 in 2004, 54 in 2005, 66 in 2006).

¹²⁶ Percentages onbekend tot 2002.

¹²⁷ waaronder 3 specifieke andere middelen (crack, GHB, lachgas, spiritus) en 17 andersoortige vragen.

Tabel 3 middelen telefonische vragen eigen problematiek (1992 2006)

	alcohol	medicijnen	gokken	cannabis	cocaïne	opiaten	amfetamine	paddo/LSD	ecstasy	combinaties	tabak ¹²⁸	anders
1992	16	9	4	17	4	4	1	6	25	11		1
1993	14	5	5	17	3	4	6	5	31	12		4
1994	18	4	5	10	6	3	3	3	29	13		7
1995	17	5	5	15	4	5	4	5	24	10		7
1996	24	2	6	12	5	4	3	5	15	8		17
1997	22	5	4	14	5	6	2	4	16	9		13
1998	23	9	4	13	7	8	2	4	12	8		11
1999	23	6	4	20	9	2	3	4	8	6		15
2000	31	4	5	15	13	6	0.5	1	9	6		7
2001	28	3	1	16	17	3	0.5	0.5	13	6		12
2002	30	6	5	12	10	5	1	1	9	10	3	9
2003	39	3	6	9	11	3	-	1	6	8	6	4
2004	17	6	2	15	10	3	0.5	6	5	6	15	14
2005	22	6	1	14	9	3	1	1	4	9	3	27
2006	26	3	4	16	7	2	2	1	4	9	1	¹²⁹ 25

Tabel 4 vragenstellers internetvragen (2000 2006)

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	152	93	801	1046
2004	181	136	590	907
2005	133	93	314	540
2006	164	96	376	636

Tabel 5 top vijf van middelen bij internetvragen (2000 2006)

	cannabis	ecstasy	alcohol	cocaïne	amfetamine	GHB
2000	15	13	11	9	4	-
2001	13	15	11	10	-	2
2002	11	9	12	9	-	2
2003	13	9	15	7	3	-
2004	12	11	15	8	5	-
2005	15	10	17	8	5	-
2006	12	6	12	8	5	-

¹²⁸ Percentages onbekend tot 2002.

¹²⁹ aaronder 5 specifieke andere middelen (benzylpiperazine, GHB, ketamine, lachgas, methamfetamine, poppers) en 22 andersoortige vragen.

Tabel 6 vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	78	46	23	31
cannabis	77	55	22	23
cocaïne	48	48	29	23
ecstasy	39	67	10	23
amfetamine	34	54	29	17

Tabel 7 thema's internetvragen (2000-2006)

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51	18	15	12	4
2001	48	18	16	15	3
2002	47	16	18	17	3
2003	64	2	17	14	2
2004	52	6	21	19	2
2005	47	1	35	15	2
2006	52	3	32	10	3

Tabel 8 bezoekers en vragenstellers nity stand (2002-2006)

	BEZOEKERS DIE EEN RAGENLIJST IN ULDEN :			RAGENSTELLERS :	
	N	gemiddelde leeftijd	percentage vrouwen	N	percentage vrouwen
2002				789	29
2003	2857	22.7	28	839	27
2004	3446	22.8	27	535	25
2005	6358	23.3	29	902	26
2006	6227	22.7	32	749	22

Tabel 9 middelengebruik bezoekers nity stand

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	cocaïne	amfetamine	GHB	paddo's	efedra	herbals	NIETS
laatste maand											
man	91	68	54	53	33	28	12	10	4	4	2
vrouw	88	64	35	36	17	21	8	4	3	3	4
t/m 18 jaar	88	63	42	29	16	19	6	9	2	2	6
19-22 jaar	93	71	52	47	28	29	9	8	4	4	1
23-26 jaar	92	68	49	56	37	30	13	6	4	3	1
27 jaar en ouder	84	61	42	57	29	24	15	6	5	3	2
TOTAAL	90	67	48	48	28	26	11	8	4	4	3

Tabel 9 middelengebruik bezoekers nity stand (vervolg)

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	coca ne	amfetamine	GHB	paddo s	efedra	herbal s	NIETS
vanavond											
man	69	54	29	38	13	17	5	1	1	1	6
vrouw	54	47	13	24	5	15	3	1	1	1	14
t/m 18 jaar	63	50	18	18	6	11	2	1	1	1	13
19-22 jaar	65	55	26	32	10	18	4	1	1	1	9
23-26 jaar	69	52	26	41	15	19	6	1	1	1	7
27 jaar en ouder	60	48	24	44	13	17	8	1	2	1	8
TOTAAL	65	52	24	34	11	17	5	1	1	1	9

Tabel 10 middelengebruik tijdens party avond¹³⁰ (2003 2006)

	alcohol	tabak	cannabis	ecstasy	coca ne	amfetamine	GHB	paddo s	efedra	herbal s	NIETS
2003	66	55	37	50	20	19	4	2			6
2004	66	55	30	44	13	16	4	1	3		8
2005	59	47	26	39	12	17	4	1	2		5
2006	65	52	24	34	11	17	5	1	1	1	9

Tabel 11 middelen bij vragen nity stand (2002 2006)

	ecstasy	alcohol	cannabis	coca ne	amfetamine	GHB
2002	38	8	3	5	3	7
2003	40	7	6	6	6	8
2004	38	8	6	6	6	10
2005	36	7	3	10	4	10
2006	28	10	4	8	7	11

¹³⁰ In de vragenlijst wordt gevraagd welke middelen de respondenten die avond hebben gebruikt. Eventueel middelengebruik kan dus zowel v r de party als tjdens de party hebben plaatsgevonden. Overigens werd in vorige versies van de vragenlijst gevraagd naar gebruik in de afgelopen 24 uur. Hoewel feitelijk een andere tijdsperiode (namelijk inclusief een deel van de vorige avond), verwachten we weinig problemen met de vergelijkbaarheid.

Tabel 12 ecstasymonsters aangeboden bij ellinek reventie (1993 2006)

	N	tablet	poeder/kristal	capsule	vloeistof
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88	3	8	0
1994	584	90	4	4	0.5
1995	1038	93	4	3	0.5
1996	1049	94	5	2	0.5
1999	868	92	9	2	0
1998	703	89	9	3	0
1999	481	85	13	1	0.5
2000	389	92	5	3	0
2001	367	93	6	1	0
2002	239	89	10	1	0
2003	321	88	9	2	0.5
2004	343	86	13	0.5	0
2005	211	88	12	0	0
2006	375	77	23	1	0

Tabel 13 belangrijkste erkzame stof ecstasymonsters (1993 2006)

	MDMA	¹³¹ overige fenethylamines	amfetamine	overig
1993 (2 ^e halfjaar)	58	23	10	9
1994	63	19	10	9
1995	66	21	8	5
1996	76	18	4	2
1999	56	19	15	10
1998	87	2	6	4
1999	95	3	1	1
2000	97	2	0.5	3
2001	94	4	1	2
2002	94	3	1	2
2003	98	1	1	1
2004	92	2	0.5	6
2005	85	5	2	7
2006	90	2	2	6

Tabel 14 dosering MDMA tabletten in milligrammen (1994 2006)

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
1994	328	3	222	107	30
1995	638	6	173	93	27
1996	731	9	199	95	27
1999	439	1	181	86	33
1998	540	3	136	64	22
1999	384	5	195	68	22
2000	346	8	212	76	30
2001	317	8	193	89	29
2002	199	8	209	84	25
2003	275	4	212	81	32
2004	294	27	188	86	34
2005	186	5	180	88	41
2006	252	2	172	85	33

¹³¹ MDEA, MDA, 2-CB

Tabel 15 dosering coca ne poeders in volumepercentage (2000 2006)

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
2000	3	28	62	43	17
2001	5	38	84	64	19
2002	15	10	89	65	23
2003	10	52	90	73	
2004	35	18	89	51	22
2005	36	22	88	61	17
2006	35	20	82	57	20

MU IEKLE ICON

- Ambient** Instrumentale, meestal elektronische omgevingsmuziek, bedoeld om zowel bewust als onbewust een ruimtelijk en rustgevend effect te bewerkstelligen. Karakteristiek zijn dan ook de lang uitgesponnen tijdsduur van de stukken en het gebrek aan beats en dynamiek. Wordt veel gedraaid in de relaxruimte op feesten en evenementen. Ook wel chill (out) genoemd.
- B M** Beats per minute, de tempoaanduiding die het aantal beats per minuut weergeeft.
- Bossanova** Warme sensuele muziekstijl die in de jaren vijftig van de vorige eeuw bekend werd in Amerika en werd beïnvloed door de jazz en de Braziliaanse samba.
- Breakbeat** Muziek met versnelde hiphopritmes, waarbij het accent niet op de tel ligt (in tegenstelling tot de monotone vierkwartsmaat van house). De breakbeat is de ritmische basis van verschillende populaire stijlen als hiphop, drum 'n bass en electro maar als genreaanduiding wordt het ook gebruikt voor de oorspronkelijke op funk gebaseerde dansmuziek en rechtstreeks afgeleide substromingen als big beat, chemical beats, nu school breakz en broken beats.
- Lubtrance** Luchtige variant van trance met vrolijke melodieën en simpele teksten. Dankzij bekende DJ's doorgestoten naar de hitparades.
- Dance** Hoewel veel popmuziek betiteld kan worden als dansmuziek, heeft dance als genre specifiek betrekking op grotendeels elektronische repetitieve muziek die speciaal bedoeld is om de dansvloer vol te krijgen en die zich richt op de bijbehorende clubcultuur. Die cultuur ontstond in de discotheken van de jaren zestig en kreeg in het daaropvolgende decennium een eigen soundtrack met de komst van de discomuziek. Als genreaanduiding werd de term dance pas gemeengoed in de jaren tachtig, toen nieuwe stijlen als house en zijn afgeleiden hun intrede deden.
- Dancehall** Rauwe, creatieve en opzwevend sensuele dansmuziek uit Jamaica.
- Drum 'n bass** In de jaren negentig ontwikkelde, grotendeels instrumentale breakbeat variant, gekenmerkt door een snel ratelend

ritmepatroon, overvloedig samplegebruik en een extreem laag basgeluid. In een vroeg stadium jungle geheten en later opgesplitst in een aantal varianten als de duistere darkcore, de experimentele artcore of jazzstep en de populaire jump-up of hardstep.

- Dub** variant van reggae die ontstond toen Jamaicaanse producers de B-kanten van hun singles begonnen op te vullen met (grotendeels) instrumentale versies. Typische kenmerken zijn veel echo en filtereffecten, instrumenten die voortdurend invallen en weer verdwijnen en een klemtoon op zware, diepe bassen en drums.
- Electro** Muziek die eind jaren zeventig, begin jaren tachtig ontstaat als synthesizers voor het eerst intensief worden gebruikt om popmuziek te maken. De synthesizermuziek die de ritmes van funk uit de jaren zeventig als uitgangspunt neemt, wordt electro genoemd. Het vroege electrogeluid ligt aan de grondslag van de latere housevariant techno. Aan het begin van het nieuwe millennium vindt er een revival van de oude electro plaats: de electroclash.
- Gangstarap** Agressieve vorm van hiphop. Teksten hebben vaak betrekking op het harde leven in de hood en zijn soms politiek getint.
- Goa trance** Ook wel bekend als psytrance, of simpelweg psy. In de jaren zeventig opgekomen stroming onder de toenmalige hippies in Goa, India. verwijst in het algemeen vaak naar een zeer actieve en intieme subcultuur met wereldwijde feesten en festivals. De bijbehorende muziek wordt gekenmerkt door een ritme tussen de 130 en 150 BPM met een stevige 4/4 kick, die echter vaak diep verborgen is tussen de vele letterlijk psychedelische loops, samples en geluidseffecten.
- Hardcore** De hardste, snelste en meest duistere van alle housestijlen. roeger bekend als gabber, nu ook als hardstyle.
- Hardhouse** Harde snelle variant op clubhouse die het vooral goed doet op grote feesten. Meestal zonder zang, hoewel samples van zang wel voorkomen.
- Hardstyle** Genre dat overeenkomst vertoont met (hard)trance en hardcore. De sound wordt omschreven als een combinatie van donderende beats met overweldigend enthousiaste melodielijnen.
- Hardtrance** Harde, snelle en instrumentele variant van trance, eveneens populair op grote feesten.

- Happy house** Ook wel ros house genoemd. rolijke housedeuntjes met veel percussie en Ibiza invloeden. Bij voorkeur gedraaid op strandfeesten.
- Hiphop** Levensstijl n muziekstijl ontstaan in de jaren zeventig in the Bronx. De vier elementen die het fundament van de hiphop vormen: MC ing DJ ing, breakdance en graffiti. Schokkerige, funky muziekstijl die geconcentreerd is rond het rappen en waarin vaak gebruik wordt gemaakt van samples.
- House** Toegankelijke elektronische dansmuziek met stuwende, maar niet te snelle vierkwartsmaat, al dan niet met zang. (Ook wel gebruikt als verzamelnaam voor subgenres als N garage, speedgarage, deep house of acid.)
- ungle** Extreem snelle variant van drum n bass, zeer populair aan het eind van de twintigste eeuw.
- rumping** Elektrificerende hiphop battle-dance die eind jaren negentig in de getto s van Los Angeles ontstond en mede door de film Rize (2004) van La Chapelle en clips van the Chemical Brothers en Missy Elliot inmiddels globale bekendheid geniet.
- Lounge** Relaxte mix van house, ambient en wereldmuziek (dub, latin) waarin veelvuldig traditionele instrumenten als blazers en percussie zijn te horen. Leent zich om te dansen n te chillen.
- Latin house** orm van elektronische dansmuziek die house mengt met Latijns-Amerikaanse muziek uit bijvoorbeeld Colombia, Cuba en Brazili .
- M** Master of Ceremony is een andere benaming voor een rapper en verwijst meestal naar een persoon die live over muziek heen praat of rapt. De term is oorspronkelijk afkomstig uit de reggae, waar de MC of toaster ritmisch rijmt op de gespeelde muziek.
- roggressive** Sterk percussieve mix van house en techno, verwant aan hardhouse. Ook wel melodieuze techno genoemd.
- sytrance** ie Goa-trance.
- Rap** Een vocale techniek waarbij de tekst ritmisch wordt voorgedragen in plaats van gezongen. ordt veel gebruikt in hiphop.
- Reggaeton** Reggaeton (spreek uit Reggaet ng) is een seksueel geladen mix van Spaanstalige rap en Latijns-Amerikaanse salsa.
- R B** erwarrende term. In essentie de afkorting van rhythm & blues, maar na de negentiger jaren eerder de eigentijdse variant van soul te noemen, waarbij meerstemmige zang, ballades, een gladde productie en elektronische begeleiding belangrijke

kenmerken zijn. Door het inpassen van raps en beats wordt de scheidslijn met hiphop regelmatig overschreden.

Samples	Geluidsfragmenten, al dan niet afkomstig van bestaande platen, die bewerkt worden tot ritmetrack (beat), melodielijn of decoratie.
Techno	Monotone ritmes, abstracte melodieën en het ontbreken van zang zijn de kenmerken van deze gecomputeriseerde muziek.
Tekno	Keiharde industriële technovariant, populair op illegale feesten.
Trance	Pompeuze house met dwingende vierkwartsmaat die wordt begeleidt met dromerige melodieën en psychedelische effecten, afgewisseld met drumclimaxen.
Turntablism	Muziek die draait om het virtuoos manipuleren van draaitafels en waarbij de techniek van de DJ dus centraal staat. Term wordt vaak gebruikt in wedstrijdverband.
2 Step	Bruisende mix van drums en bass, house en R&B die eind jaren negentig overwaaid uit Londen. Ook populair vanwege luxe imago met merkkleding en champagne.
Urban	Letterlijk: stedelijk. Containerbegrip in Nederland en (nieuwe) verzamelnaam voor een commercieel aantrekkelijke mix van R&B, rap en hiphop, mode, straatcultuur en glamour. In Nederland een populair genre onder allochtone jongeren.

en deel van de muziekstroming is gebaseerd op de tektoniek en op de instrumenten zoals gevonden op de muziekmarkt.

LITERATUUR

- Abraham MD aal HL ohen DA (2002)** icit and illicit dru use in t e et erlands
Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Abraham MD aal HL ohen DA (2003)** icit and illicit dru use in sterda to
Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Bennett A (2000)** opular usic and yout culture. Hampshire: St martin s Press.
- Brink van den (2006)** Hoe schadelijk zijn softdrugs Justiti le verkenningen, 32(1): 72-88.
- Brussel GHA van Buster M A (2005)** onitor sterda Amsterdam:
GGD.
- ohen H (19 5)** ru s dru e rui ers en dru scene. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij
Samson.
- ollins R (2004)** nteraction ritual c ains Princeton university press: Princeton.
- rane D (2000)** as ion and its social a enda s class ender and identity in clot in . Chi-
cago: St martin s press.
- Dijkshoorn H (2002)** sterda se e ond eids onitor n e onde lee e
oonten in sterda . Amsterdam: Gemeentelijke Geneeskundige en Ge-
zondheidsdienst Amsterdam.
- Dijkshoorn H (2006)** e e ond eid van urina ers in sterda Amsterdam: GGD, clus-
ter EDG.
- Gadet (1999)** u lie e rui te paroc iale ple en en passantenopen aar eid on e
alleen onende sterda ers over stedeli eid. Amsterdam: Spruijt.
- Glad ell M (2000)** e ippin point o little t in scan a e a i di erence. New ork:
Little Brown & Company.
- Groot S de unst M (2004)** Probleemjongeren: aar hebben we het nu over i naal, 2: 1-
3.
- onijn (1999)** Blowende jongeren: een toenemend probleem voor groepsopvoeders.
idsc rit voor ociaal eda o isc e ulpverlenin , 28: 32-38.
- orf D Steenhoven van der (1994)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en
o en i on e sterda ers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 2).
- orf D Nabben T Schreuders M (1995)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en
o en i on e sterda ers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 3).
- orf D Nabben T Schreuders M (1996a)** oe eense re vo els ieu o ers in de on
ensprostitutie. Amsterdam: Thesis Publishers.
- orf D Nabben T Schreuders M (1996b)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en
o en i on e sterda ers. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).

- orf D **Nabben T Lettink D Bouma H (1998)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en o en i on e sterda ers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 7).
- orf D **Nabben T Lettink D Bouma H (1999)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en o en i on e sterda ers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- orf D **Diemel S Ripper H Nabben T (1999)** et vol ende station er on eren in eder land. Amsterdam: Thela Thesis.
- orf D **Nabben T Diemel S Bouma H (2000)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en o en i on e sterda ers. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 9).
- orf D **Nabben T Benschop A (2001)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en o en i on e sterda ers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 10).
- orf D **Nabben T Benschop A (2002)** ntenne rends in alco ol ta a dru s en o en i on e sterda ers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 11).
- orf D **Benschop A Brunt T (2003)** illen esten in ederland. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- orf D **Nabben T Benschop A (2003)** ntenne rends in alco ol ta a en dru s i on e sterda ers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- orf D **Ginkel van outers M (2004)**. e iet et e niet aan er on eren in eder land. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- orf D **Nabben T Benschop A (2004)** ntenne rends in alco ol ta a en dru s i on e sterda ers. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 14).
- orf D **Benschop A Rots G (2005)** Geweld, alcohol en drugs bij jeugdige gedetineerden en school drop-outs. i dsc ri t voor ri inolo ie, 47(3): 239 254.
- orf D **esilg z B Nabben T outers M (200)** asten en eesten ee stil acceptatie en participatie van on e osli s Utrecht: Forum.
- Laar M van (2006)** ijn er verschillen naar etniciteit ol s e ond eid oe o st er ennin ationaal o pas ol s e ond eid. Bilthoven: RI M
- Leccese A ennings E M olff FA de (2000)** o ined use o alco ol and ot er psyc o tropic dru s revie o t e literature Leiden: LUMC
- Leland (2004)** ip t e istory New ork: Harper Collins.
- Nabben T orf D (2000)** e co iroes eco ineerd e rui van alco ol et canna is coca ne tc en a eta ine Amsterdam: Thelathesis.
- Nabben T Benschop A orf D (2005)** ntenne rends in alco ol ta a en dru s i on e sterda ers Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 16).
- Nabben T uaak L orf D (2005)** rend atc e rui ers ar t uit aansdru s in e derland . Amsterdam: Rozenberg Publishers.

- Nabben T Benschop A orf D (2006)** ntenne rends in alco ol ta a en dru s i on e sterda ers Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 17).
- Mensink ampen B van (199)** et ru n or atie en onitorin ystee nader e e en. Utrecht: Trimbos-instituut.
- O S (2006)** sterda in ci ers aar oe . Amsterdam: het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek. via www.os.amsterdam.nl
- Rodenburg G Spijkerman R Eijnden R van den Mheen D van de (200)** ationaal reva lentie nder oe iddelen e rui . Rotterdam: I O.
- Shapiro H (2003)** ootin stars ru s olly ood and t e ovies. London: Serpents tail.
- Spruit I (1999)** Ecstasy use and policy responses. ournal on ru ssues 29(3): 653-677.
- Stolte IG Schilthuis al MF van der (2005)** enot iddelen e rui onder e aars leerlin en in sterda Amsterdam: GGD Amsterdam, cluster EDG.
- Svendsen L (200)** ode en iloso isc essay. Kampen: Ten Have.
- itenbroek DG jic Voortman anssen A Tichelman Verhoeff A (red.) (2006)** e ond in en e ond even in sterda Amsterdam: GGD, cluster EDG.
- Vreugdenhil (2003)** syc iatric isorders a on ncarcerated ale dolescents in t e et erlands. ageningen: Ponsen & Looijen.
- alden B Iacono G McGue M (2007)** Trajectories of change in adolescent substance use and symptomatology: impact of paternal and maternal substance use disorders syc olo yo ddictive e aviors, 21(1): 35-43.
- issink M (200)** en donco in de or en is een da onder or en a en t uislo e on eren in sterda over de straatcultuur en de invloed daarvan op un dru s e rui . Doctoraalscriptie Maatschappelijke raagstukken en Beleid, rije Universiteit Amsterdam.
- outers M orf D (2004)** iet is anna is e rui i leerlin en in opvan pro ecten en speciaal voort e et onder is Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- ijden E van (2006)** e ro en it en er en van de ederlandse ip op Doctoraal- scriptie Algemene Cultuurwetenschappen, Universiteit van Amsterdam.

cannabis zonder coffeeshop **2004**

Dirk J Korf, Marije Wouters, Ton Nabben & Patrick van Ginkel

Het edoo de cannabisverkoop in tien nederlandse gemeenten in Nederland wordt de verkoop van cannabis aan de ruiters onderzocht. De voorwaarden edoo worden onderzocht op de mogelijkheden om de verkoop van cannabis te reguleren in andere locaties in het land. Daarvoor worden consumenten van cannabis aanpak en

ISBN 90 5170 977 3
€ 10,00

Tippelen na de zone **2005**

Dirk J Korf, Erika van Vliet, Jaap Knotter & Marije Wouters

Het rapport doet verslag van een onderzoek naar prostitutie in Nederland. Het rapport sluit af de tippelen aan de deuren in december

ISBN 90 5170 075 X
€ 9,90

Gif, geweld & geld **2006**

Jaap Knotter, Marije Wouters & Dirk J Korf

Het onderzoek naar producta persin in Nederland. Het onderzoek staat het delict producta persin centraal. Het onderzoek is van de aard en oorsprong van het delict in Nederland. Het onderzoek is gericht op de slachtoffers van producta persers en de daders

ISBN 90 5170 698 7
€ 6,00

GHB Tussen Ecstasy en Narcose 2002

Dirk J Korf, Ton Nabben, Frank Leenders & Annemieke Benschop

De ruiers vertellen hoe zij de roes ervaren in en een lading voor de mond als zij spreken over de aanpak en de effecten maar ook niet als het gaat over risico's, erplee, ondi en o en aan het woord over prole en en ongevallen, dealers en politie mensen, scetsen en beeld van de markt.

ISBN 90 5170 622 7

€ 11,50

Pillen Testen in Nederland 2003

Dirk J Korf, Annemieke Benschop & Tibor Brunt

De onderzochten naar versterking van de monitor uit aansdrugs pillen testen in Nederland probeert een antwoord te geven op een aantal vragen rond het gebruik van pillen testen.

ISBN 90 5170 730 4

€ 5,00

Sterke Wiet 2004

Dirk J Korf, Marije Wouters, Annemieke Benschop & Patrick van Ginkel

De onderzoekers adelen de aanpak en de effecten van cannabis de laatste jaren is er steeds sterker nederwiet op de markt en in dit onderzoek wordt de verslaving van een onderzochten ruiers op de oes.

ISBN 90 5170 792 4

€ 9,90

Je ziet het ze niet aan (2004)

Dirk J Korf, Patrick van Ginkel & Marije Wouters

er on eren in levoland levoland is niet de eerste ple aar e
aan den t i er on eren ul e on eren ver ac t e typisc in de
rote stad oc in er oo in levoland on eren die een vast da
oven un ood e en en so i en slapen el s re el ati
uiten et leven van de er on eren in levoland eter in aart
te ren en e en de onder oe ers espre en evoerd et
des undi en en in ina on eren entervie d

ISBN 90 5170 815 7

€ 10,00

NL.Trend watch 2004 2005

Ton Nabben, Larissa Quaak & Dirk J Korf

e rui ers ar t uit aansdrus in ederland rend atc is een
alitatieve onitor die trends in alco ol en dru e rui innen de
culturele conte t van et edi erentieerde ederlandse
uit aanscircuit plaatst e alve voor de populariserin van
contrasterende u ie trends als ardcore en ur an is er oo veel
aandac t voor dru trends en cy er ypes oals de snelle op o st
en verspreidin van plasion dat in ortstondi uore aa te

ISBN 90 5170 460 7

€ 15,00

ISBN 90 5170 645 6

€ 9,90

ISBN 90 5170 733 9

€ 9,90

ISBN 90 5170 810 6

€ 9,90

ISBN 90 5170 493 3

€ 9,90

ISBN 90 3610 045 3

€ 18,50

